

ISSN: 2980-1680
E-ISSN: 2980-1745

senectus

CİLT/VOLUME 1 • SAYI/NUMBER 2 • YIL/YEAR 2023

Senectus, İstanbul Üniversitesi ile Darülaceze Vakfı arasında 16.11.2020 tarihinde imzalanan “Yaşlılık ve Yaşlanma Çalışmaları İş Birliği Protokolü” çerçevesinde yayımlanmaktadır. Bu kapsamda İstanbul Üniversitesi derginin imtiyaz sahibi, Darülaceze Vakfı ise derginin finansal destekçisidir.”

Senectus is a collaborative product resulting from the “Cooperation Protocol on Aging and Aging Studies” agreed upon by Istanbul University and the Darülaceze Foundation on November 16, 2020. As per the terms of the protocol, Istanbul University holds exclusive rights to the journal, while the Darülaceze Vakfı provides financial support.

Senectus

2023, 1(2)

ISSN: 2980-1680

E-ISSN: 2980-1745

Senectus

2023, 1(2)

ISSN: 2980-1680

E-ISSN: 2980-1745

Sahibi / Owner

Hayati Develi (Prof. Dr.)

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Letters, İstanbul, Türkiye

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Murat Şentürk (Prof. Dr.)

İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Department of Sociology, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Balabanağa Mh. Ordu Cd. No: 196 Beyazıt, Fatih 34459, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 412 24 00/15809

E-mail: senectus@istanbul.edu.tr

<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/senectus/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed by

Limit Ofset, Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi,
ZA13 Topkapı, Zeytinburnu, İstanbul, Türkiye

<https://www.limitofset.com>

Sertifika No: 51683

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.

Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

The publication languages of the journal are Turkish and English.

Mart ve Eylül aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli,
açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

*This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published
biannually in March and September.*

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

Senectus

2023, 1(2)

ISSN: 2980-1680

E-ISSN: 2980-1745

İSTANBUL
UNIVERSITY
PRESS

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editör / Editor In Chief

Prof. Dr. Murat Şentürk, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - murat.senturk@istanbul.edu.tr

Baş Editör Yardımcısı / Co-Editor in Chief

Doç. Dr. Adem Başpınar, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli, Türkiye - abaspinar@klu.edu.tr

Yazı Kurulu Üyesi / Editorial Management Board Member

Prof. Dr. Yücel Bulut, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - yucel.bulut@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Ayşe Canatan, Hacı Bayram Üniversitesi, Ankara, Türkiye - ayse.canatan@hbv.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Akif Karan, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - karanma@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Sema Oğlak, Aydın Menderes Üniversitesi, Manisa, Türkiye - sema.oglak@adu.edu.tr

Prof. Dr. A. Sinan Türkyılmaz, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye - aturkyil@hacettepe.edu.tr

Bilimsel Sekreteryaya / Scientific Secretariat

Dr. Öğr. Üyesi. Zeynep Zehra Sadıkoğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
- zeynep.sadikoglu@istanbul.edu.tr

Editorial İlişkiler Yöneticisi / Editorial Relations Manager

Doç. Dr. Ayşen Şatiroğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - aysen.satiroglu@istanbul.edu.tr

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Doç. Dr. Tuba Topçuoğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - tuba.topcuoglu@istanbul.edu.tr

Kitap İnceleme Editörü / Book Review Editor

Doç. Dr. Mehmet Ali Akyurt, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
- mehmetali.akyurt@istanbul.edu.tr

Metodoloji Editörü / Methodology Editor

Doç. Dr. Aynur Erdoğan Coşkun, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - aynur.erdogan@istanbul.edu.tr

Tanıtım Yöneticisi / Publicity Manager

Dr. Öğr. Üyesi Melike Akbıyık, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - melike.akbiyik@istanbul.edu.tr

Editorial Asistan / Editorial Assistant

Arş. Gör. Salih Ünüvar, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - salihunuvar@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Sevdet Tunçbilek, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye - sevdetuncbilek@istanbul.edu.tr

Teknik Uzman / Technical Specialist

Arş. Gör. Hamdüsena Eşrefoğlu, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
- hamdusenaesrefoglu@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

John Zacharias Crist, Kafademi Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Kooperatifi, Kırklareli, Türkiye

ENAGO

Senectus

2023, 1(2)

ISSN: 2980-1680

E-ISSN: 2980-1745

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Mohd Salim Reshi (Assist. Prof.), Department of Zoology, School of Biosciences and Biotechnology,
Baba Ghulam Shah Badshah University, Jammu and Kashmir - *drmsreshi@bgsbu.ac.in*

Michał Boraczyński (PhD), Faculty of Health Sciences, Collegium Medicum, University of Warmia and
Mazury in Olsztyn ul. Żołnierska, Olsztyn, Poland - *michal.boraczynski@uwm.edu.pl*

Sandra Maria Barbalho (Dr.), Medical School of Marilia, Brazil - *smbarbalho@gmail.com*

Dorothy A. Yen (Prof.), Brunel University London, Brunel Business School Brunel University London,
United Kingdom - *dorothy.yen@brunel.ac.uk*

Xiaoqiang Tang (唐小强), (PhD, Assoc. Prof.), State Key Laboratory of Biotherapy, West China Second
University Hospital, Sichuan University, Chengdu, China - *tang-xq@tsinghua.edu.cn*

Crescenzo TESTA, Firma il tuo 5xmille all'Università di Parma, Italy - *kre.testa@gmail.com*

Luigi De Luca (MD), Department of Neurosciences, Reproductive and Odontostomatological Sciences of
University of Naples "Federico II", Naples Naples, Italy - *luigi.deluca@unina.it*

Ameya S. Kulkarni (Ph.D), Genomics Research Center, AbbVie, North Chicago, Illinois, USA
- *ameyak225@gmail.com*

Tine Buffel (Ph.D), Director of Manchester Urban Ageing Research Group (MUARG), The University of
Manchester, UK - *tine.buffel@manchester.ac.uk*

Senectus

2023, 1(2)

ISSN: 2980-1680

E-ISSN: 2980-1745

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Toplumun Yaşlanması ve Yaşlılıkta Barınma Problemi Bağlamında Kurumsal Yaşlı Yaşam Alanları Tasarımı
Design of Institutional Elderly Living Spaces in the Context of the Aging of Society and the Housing Problems in Old Age.....145
Esra Akan

Toplumsal Bütünleşme Modeli Olarak Yeni Mekânsal Örgütlenmeler: Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri
New Spatial Organizations as a Social Integration Model: Contemporary Elderly Living Centers.....185
Damla Altuncu

Kentsel Çevre, Yaşlanma ve Yaşam Kalitesi: Kayseri Örneği
Urban Environment, Aging, and Quality of Life: Kayseri Case.....207
Işıl Avcı Arık

Care Relations and Negotiation of Independence within the Context of Migration (The Case of the Turkish Community in London).....235
Melisa Yazdanpanahi

The Experiences of Older Turkish Adults in Using Information and Communication Technologies (ICT) for Mitigating their Deepening Social Isolation During Disasters255
Şerif Esendemir

6 Şubat Sonrası Deprem Bölgesinde Yaşlılar: Mevcut Durum, İhtiyaçlar ve Öneriler
The Elderly in the Post-February 6 Earthquake Region: Current Situation, Needs, and Recommendations271
Faruk Taşcı, Osman Zeki Gökçe

Birikimler / Classical Article

Yaşlılık Üzerine
De Senectute293
Cicero

Kitap Değerlendirmeleri / Book Reviews

Martin Slattery'den Yaşlanma Sosyolojisine Farklı Bir Bakış: "Yaşlanmanın Yeni Sosyolojisi"
A Different Look at the Sociology of Ageing by Martin Slattery: "The New Sociology of Ageing"301
Berfin Varışlı

Yaşlanma Sürecinin Biyopolitikası: Alternatif Medya ve Ana Akım Medyada Yaşlanma Temsilleri
Biopolitics of the Aging Process: Representations of Aging in Alternative and Mainstream Media307
İlknur Yeşil

Toplumun Yaşlanması ve Yaşlılıkta Barınma Problemi Bağlamında Kurumsal Yaşlı Yaşam Alanları Tasarımı

Esra Akan¹

Öz

Nüfus yaşlanması, içinde bulunduğumuz yüzyılda öne çıkan önemli demografik olgulardan biridir. Dünya nüfusunun yaşlarının beyazladığı gerçeği istatistiksel değerlerle de kendini göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre küresel nüfus içindeki yaşlı nüfus oranının 2050 yılına kadar %22'ye ulaşması ve genç nüfus oranının geçmesi öngörülmektedir. Dünya nüfusunun küresel olarak yaşlanması ve yaşlı nüfus oranının ülkemizde de giderek artması, yaşlılara yönelik hizmetlere olan ihtiyacı arttırmakta, durumun mimari tasarım boyutunda da ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Çağın dikte ettiği hızlı ve bireyselleşen yaşam biçimi ile bu sosyal değişime ayak uyduran konut üretimi, yaşlı bireyleri yalnızlığa sürüklemektedir. Sosyal sorunlar içinde gitgide yalnızlaşan yaşlıların, temel barınma ihtiyaçlarını olduğu kadar psikososyal ve psikomekânsal ihtiyaçlarını da karşılayabilecekleri, doğru kurgulara oturtulmuş kurumsal yaşlı yaşam alanlarına gereksinimleri de günbegün artmaktadır. Bu bağlamda gelecekle ilgili çözümsel yaklaşımların şimdiden ele alınmasının gerekliliği önemle dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı ve mekân • Çevresel uyum • Yaşlılıkta barınma • Kurumsal yaşam alanı tasarımı

Design of Institutional Elderly Living Spaces in the Context of the Aging of Society and the Housing Problems in Old Age

Abstract

Population aging is one of the most important demographic phenomena in the current century. The fact that the world's population is aging has been reflected in statistical values. According to data from the World Health Organization, the proportion of the elderly population in the global population is expected to reach 22% by 2050 and exceed the proportion of the young population. The aging of the world population and the increasing proportion of the elderly population in our country will increase the need for services for elderly people and make it necessary to address the situation in the dimension of architectural design. The fast and individualized lifestyle dictated by age and the housing production that keeps pace with this social change can drive elderly individuals to experience loneliness. Elderly people, who are becoming increasingly lonely in the face of social problems, are increasingly in need of institutionalized elderly living spaces that are built on the right constructs, which can meet their psychosocial and psychospacial needs, as well as their basic housing needs. In this context, the necessity of addressing solutional approaches for the future should be taken into consideration.

Keywords: Elderly people and space • Environmental adaptation • Elderly housing • Institutional living space design

¹ Sorumlu yazar: Esra Akan (Dr. Mimar), İstanbul, Türkiye. E-posta: esakan65@hotmail.com ORCID: 0009-0004-0350-0630
Atıf: Akan, E. (2023). Toplumun yaşlanması ve yaşlılıkta barınma problemi bağlamında kurumsal yaşlı yaşam alanları tasarımı. *Senectus*, 1(2), 145-184. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0013>

Extended Abstract

Population aging is one of the most important demographic phenomena in the current century. Advances in technology and medicine have increased the quality of life of people, prolonging the average human lifespan. This has led to an increase in the proportion of the elderly population globally. The fact that the world's population is aging has been reflected in statistical values. According to data from the World Health Organization, the proportion of the elderly population in the global population is expected to reach 22% by 2050 and exceed the proportion of the young population. The aging of the world population and the increasing proportion of the elderly population in our country will increase the need for services for elderly people and make it necessary to address the situation in the dimension of architectural design.

As the proportion of the elderly population increases, the need for old age institutions is predicted to increase greatly. The factors of the processes that lead elderly individuals to live in institutions are multidimensional. Considering the psychosocial changes in old age, it is seen that elderly individuals' social activity and power, social life, and interactions decrease; and they become more passive. The loss of spouses, friends, or companions; changes in the family structure; and the departure of children from the home for reasons, such as education, work, and marriage, in line with the requirements of modern life; cause the social circles of elderly individuals to shrink. In this situation, it may become difficult for elderly people to deal with housework, shopping, maintaining the continuity of daily routines, and even taking care of themselves. Housing production, which moves in parallel with shrinking family structures and rapidly individualizing lifestyles, keeps pace with age. Additionally, multiroom houses, where spatial configurations and layouts change, are rapidly being replaced by living units with two rooms plus a living room, only two rooms, or only one room. Thus, elderly people experience spatial changes with isolation in the physical environment.

When creating housing alternatives in the architectural dimension, in addition to the physical competencies and other competencies of elderly people, it is necessary to take into account various factors, such as their social and psychological needs, the maintenance of the life they are accustomed to, the protection of their private life rights, the continuation of their lives in the society, and the increase in their living standards through the use of technology. Based on this context, it is essential to take into account the differences in elderly spatial behavior and perception in the design of elderly institutions and living spaces.

Considering the life processes of elderly people, there are different factors that determine their quality of life and adaptation to the environment. Lawton and Nahemow's "Ecological Theory of Adaptation and Aging" states that in gerontological terms, elderly people are faced with unlimited challenges in both directions of physical

competence and environmental pressure. In this framework, the concept of adaptation, as a behavioral outcome, defines the interaction between competence and pressure that elderly people can or cannot tolerate. In this context, it is important to examine the phenomenon of space for elderly people in the process of adaptation. Old age or aging can emerge as an adaptation problem in which competence decreases and environmental pressure cannot be overcome. Thus, the discipline of architecture should take the responsibility of seeking spatial solutions to this adaptation problem.

The deep ties that individuals have formed to the environment in which they have lived for many years during the aging process may be a source of stress when they move away from this environment. For example, for elderly people who move to an institution, the new environment, which they come to by choice or necessity, constitutes an unfamiliar environment. Moreover, the administrators, staff, and residents in this structure are elements of an unfamiliar social environment and can create environmental pressure on these elderly people. Elderly people may experience anxiety, worry, and uncertainty in the face of social and physical changes as a result of changes in the environment in which they live, and they may also show maladaptive behaviors toward new places.

Since the 1970s, the science of aging and the discipline of architecture have been working on gerontological space concepts for elderly people in order to create harmonious environments within the range of competence and environmental stresses faced by these people. Gerontechnological design, new spatial arrangements, assisted living strategies for these spaces, and traditional and innovative housing/building/living models are important research topics in architectural design. It is very important to create an infrastructure for the production of architectural design models that support the adaptation zones of the Ecological Adaptation Theory.

Depending on whether elderly institutional designs respond to the affective and behavioral needs of elderly people, they could cause harmonious or maladaptive behavioral reactions and pave the way for the formation of high and low interactive spatial environments. The cognitive and behavioral states of elderly people depend on not only their own competencies and abilities, but also their interactions with the physical environment.

Architectural design usually seeks a solution to a problem related to concrete space within the framework of standards. However, these standards are not sufficient to solve the psychological and social problems of elderly people. As such, building performance in old age institutions is a serious problem. The architectural design process, which proceeds only on the basis of qualitative data, leads to the production of spaces that are not sufficient for elderly people with sensory and affective needs beyond the usual standards, which may make them resent life and turn inward. Considering that old age is a period of change, the space should be included in this change.

From literature-based examinations, the solutions developed by countries for the housing problem of the elderly population can generally be explained in two basic dimensions. The first is the dimension of adapting existing housing to the physical and social conditions appropriate to the situation, with services and care services that will allow elderly people to live as long as possible in their own house. The second is the dimension of establishing new living environments in the form of housing or institutional structures designed for the dependency levels of individuals.

The solutions and alternatives that countries offer to their elderly population are shaped within their own social structures. The diversity of services and alternatives developed for the housing problem of elderly people can provide clearer answers to such problems. In this context, it is necessary to both improve existing services and develop new policies, taking into account that the elderly population for which alternatives will be produced is not a homogeneous group with regard to factors, such as dependency level, age, gender, educational status, marital status, and income level.

Within the scope of this article, a report in which elderly-oriented factors have been included in the design is presented by tracing the fictional changes of exemplary institutional elderly living spaces involving different geographies and cultures in a historical process. It is seen that institutional environments developed through different models seek solutions to meet the sensory and affective needs of elderly people.

It is seen that buildings are drawn from isolated to centralized environments, the sustainability of active aging in life is given importance, and connections with urban life and activities are increased. Getting closer to environments that support intergenerational interaction is important. The area and features of internal and external social interaction places need to be taken into account in the dimension of design, considering the differences of elderly users. By increasing the area of living units, it is seen that home-like design details are given importance, and personal bathroom and kitchen requirements are taken into consideration.

The design process for the elderly population should be handled with a holistic approach that includes psychological, sociological, and cultural dimensions to improve their quality of life beyond creating a physical environment. Concepts such as freedom/autonomy, connectivity/belonging, accessibility, social relationship/high interaction, and security/privacy can play roles as parameters to improve the quality of life of elderly people, meet their spatial behavior needs, and increase their ability to easily “adapt” to their changing environment.

Toplumun Yaşlanması ve Yaşlılıkta Barınma Problemleri

Yaşlanma (aging), zamanın geçişine bağlı olarak bireyin değişen çevreye uyum sağlama gücü ile organizmasının iç ve dış etkenler arasında denge sağlama potansiyelinin azaldığı dönemdir (Bezgal, 1990). Yaşlanma olgusu; bu kesimi oluşturan bireylerin kişisel özelliklerine, fizyolojik ve psikolojik yeterliliklerinin derecesine, içinde yaşadıkları mikro ve makro düzeydeki toplumsal çevre ve ülke niteliklerine dönük ayrıcalıklar gösterir (Koşaner, 1995). Bu nedenle yaşlılığın, belli kriterlere bağlı kesin bir tanımını yapmak doğru değildir.

Kime yaşlı denildiği ya da yaşlılığın ne zaman başladığına dair farklı görüşler olsada, yaşlılığın en çok kullanılan tanımı kronolojik yaşa bakılarak yapılanıdır. Dünya Sağlık Örgütü' ne göre yaşlılık, 65 yaşla başlayan, 65 ile 105 yaş arası zaman dilimini içeren yaklaşık 30-40 yıllık heterojen bir süreç olup, kendi içinde de genç yaşlılık, orta yaşlılık ve ileri yaşlılık olarak sınıflandırılmaktadır. Diğer yaş dönemlerine göre en uzun yaşam süresini içeren yaş dönemi olmasının yanı sıra, gitgide de tüm dünyada uzayan bir döneme karşılık gelmektedir.

Toplumun yaşlanması, son yıllarda yaşlılıkla ilgili olarak ortaya konulan önemli kavramlardan biridir. Teknoloji ve tıp alanındaki ilerlemeler sonucunda, yaşam kalitesindeki artış ortalama insan ömrünü uzatmıştır. Bu durum da dünyadaki yaşlı nüfusun giderek artmasına sebep olmaktadır. Lehr'in tanımladığı gibi dünya nüfusunun saçları ağarmaktadır (Lehr, 1994). 1950 yılında dünya genelinde yaşlı nüfus payı %5,2 iken 2050 yılında dünya nüfusunun %22'sinin 65 yaş üstü olacağı tahmin edilmektedir (Url-1). Türkiye'de de dünyadaki eğilime benzer şekilde yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı hızla artmaktadır. 1950 yılında 65 yaş üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı %3,3 iken 2022 yılsonu itibarıyla %9,9 olmuştur. Bu oranın 2030 yılında %12,9'a, 2040 yılında %16,3'e, 2050 yılında ise %22,4'e çıkması beklenerek 16 milyon civarında yaşlı nüfusun olacağı öngörülmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, t.y.). Bu bağlamda yaşlı nüfus oranlarına dikkat çekmek, problemin mimari boyutunun da ortaya konulması açısından önemlidir. TÜİK'in ortaya koyduğu bu veriler ışığında, artan nüfus içindeki yaşlı nüfus payını dikkate aldığımızda yaşlılık kurumlarına olan ihtiyacında önemli ölçüde artacağını ileri sürmek doğru bir tahmin olacaktır.

Yaşlı bireyleri, kurumsal bir düzen içinde yaşamaya yönlendiren sürecin etkenleri çok boyutludur. Yaşlılıkta psikososyal değişiklikler dikkate alındığında; bireyin toplumsal etkinliği ve gücünün, sosyal yaşantısı ve etkileşiminin azalarak daha edilgen bir duruma geldiği görülür. Eş, dost ya da arkadaşlarını yitirmiş olmak, aile yapısının değişmesi ve modern yaşamın gerekleri doğrultusunda çocukların eğitim, iş, evlenme gibi sebeplerle evden ayrılmaları yaşlı bireylerin sosyal çevrelerinin küçülmesine sebep olmaktadır. Bu döngü içinde evinde tek başına kalan yaşlı için ev işleriyle uğraşmak, alışveriş yapmak, günlük rutin işlerin devamlılığını sürdürebilmek ve hatta

kendine bakabilmek bile zorlaşabilmektedir. Daralan aile yapıları ve hızla bireyselleşen yaşam tarzına paralel hareket eden konut üretiminin de çağa ayak uydurduğu, mekânsal kurgu ve düzenlerin değiştiği çok odalı evlerin yerini hızla iki oda bir salon, bir artı bir ve hatta bir artı sıfır stüdyo yaşam birimlerine bıraktığı gerçeği, yaşlıyı fiziksel çevre boyutunda da yalnızlaştırarak mekânsal değişime yönlendirmektedir (Akan, 2017; Bulduk, 2012; Kalıncara, 2011).

Bu bağlamda yaşlılık, getirdiği sosyal ve fiziksel yetersizlikler nedeniyle bireylerin hayat düzenlerini etkileyen, yaşam alanlarının sınırlandığı bir dönem haline gelirken; yaşlı maksimum düzeyde güvene, korunmaya ve bakıma ihtiyaç duyabilmektedir (Sağsöz ve ark., 1999). Fiziksel ve psikolojik değişimlerin yanı sıra, sosyal ve ekonomik durumdaki farklılaşmalarda yaşlılıkta barınma problemini yaratan başlıca sebeplerdir. Bu değişimlerden biri veya daha fazlası ile karşılaşan yaşlı bireyin yaşam şeklide uyum ve düzenleme işlemi gerektirmektedir (Koşar, 1996). Gerek birey gerekse yakın çevresi tarafından, ihtiyaca cevap verebilecek mekânsal çevre tercihi ve kurumsal yaşam alanı arayışı bu noktada kendini göstermektedir.

Yaşlılıkta barınma problemine yönelik genel olarak iki tür çözümlerle karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki, yaşlı bireyin yaşamakta olduğu evinde alışık olduğu sosyal ve yapısal çevre içinde kendisine sunulan servislerin desteğiyle yaşamına devam etmesi iken diğeri kendi koşullarına uygun kurumsal bir yaşlı yaşam alanına taşınmasıdır. Çoğu yaşlı bildiği, hâkim olduğu, kendini özgür hissettiği, anılarıyla beraber olduğu mevcut evinde yaşamayı seçerken; belli bir sosyal çevre içinde olmak, yalnızlıktan kurtulmak, gereksinimlerini daha kolay sağlayabileceği bir fiziksel çevrede bulunmak, güvende olma isteği ve en önemlisi geleceğin karamsar tablosuna karşı bir önlem olarak kendi koşullarına uygun kurumsal bir çevrede yaşamayı da tercih edebilmektedir. Her iki durum ve ortamda da yaşlının değişen psikolojik ve fiziksel durumuna göre düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Sosyal ve fiziksel yönden farklılıklar gösteren yaşlıların, yaşadıkları mekânlardan beklentileri de farklılıklar göstermektedir. Yaşlıların nerede, nasıl yaşayacağı, yaşayacağı yerin niteliği ve düzenlemesi yaşlı refahı açısından oldukça önemli bir konudur. Bu açıdan yapısal çevre, daha fazla destekleyici hizmete gereksinim duyan yaşlıların yaşam kalitesi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Çevre doğru biçimde tasarlandığında yaşlının bağımsızlığını, saygınlığını, yaşam memnuniyetini arttırırken, uygun planlanmamış ise bireyi sınırlandırıp, depresyona sürükleyebilmektedir (Pakdil, 1992). Bu bağlamda, kurgunun disiplinler arası işbirliği ile geliştirilmesi oldukça önemli bir yaklaşım olacaktır.

Emiroğlu'na göre yaşlı kuşağın barınma problemi, kentleşmenin hızlanıp yaygınlaşması ve yaşlılıkta gelir azalmasının ortaya çıkardığı ciddi bir konudur (Emiroğlu, 1995). Diğer yaş gruplarına sunulan konut hakkında farklı olarak, yaşlıların

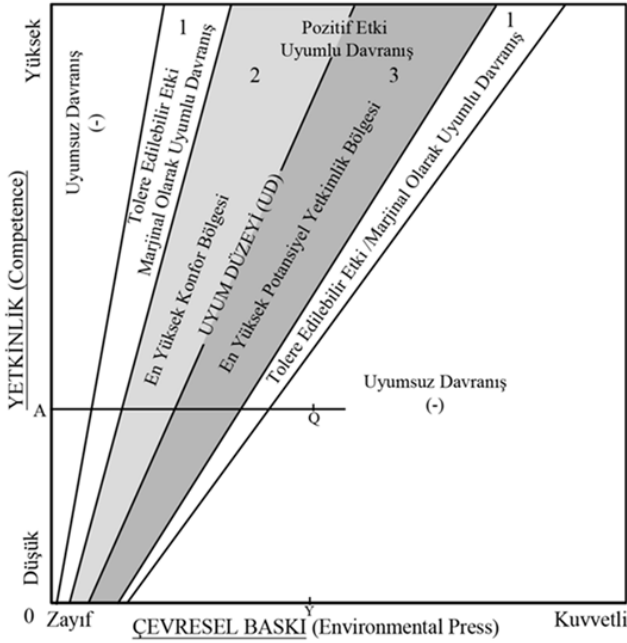
yaşamlarına devam edecekleri konutların kendi durumlarına uygun özelliklere sahip biçimde geliştirilmesi gerekmektedir. Yurtdışında önemle üzerinde durulan “Yaşlı-Uyumlu Konut Projeleri” genellikle üst gelir düzeyindeki yaşlı gruba hitap etmektedir. Ülkemizde, yaşlı kuşağın yaşam çevreleri gerek ev ya da kurumsal yapı gerekse, şehir ölçeğinde olsun tatmin edicilikten oldukça uzak görülmektedir. Bu sebeple de yaşlıların yaşamsal memnuniyetlerini arttırabilmek için çeşitli barınma alternatiflerinin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Mimari boyutta barınma alternatifleri oluşturulurken; yaşlının fiziksel yetkinlik ve yeterliliklerinin yanında, sosyal ve psikolojik gereksinmelerinde dikkate alınarak, alışageldikleri yaşamı devam ettirebilmeleri, özel yaşam haklarının korunarak, toplumun içinde kentle birlikte yaşamlarını sürdürebilmeleri, kendilerine yönelik teknolojilerin kullanılarak yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi kriterlerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamdan hareketle kurumsal yaşlı yaşam alanları tasarımında yaşlı mekânsal davranışı ve algı farklılıklarında dikkate alınması gerekliliği ön plana çıkarmaktadır.

Ekolojik Uyum ve Çevresel Stres

Yaşlıyı kuruma yönlendiren süreç konuyu hızla mimarlığın problemi haline getirmiştir ki burada en dikkat çekici konu çevresel uyumdur. Yaşlılık; bilimi (gerontoloji), tıbbı (geriatri), teknolojisi (geronteknoloji) olan kendine özgü bir kuşak olma özelliği göstermektedir. Yaşlılığın sosyoloji, psikoloji, tıp ve teknoloji konularında olduğu kadar, mimari tasarım boyutunda da bir problem olarak ele alınarak, çözüm arayan bir olgu bağlamında dikkate alınması oldukça önemlidir.

Yaşlının yaşam sürecini ele alarak; yaşam kalitesini ve çevreye uyumunu belirleyen farklı etkenlerde bulunmaktadır. Lawton ve Nahemow’un “Ekolojik Uyum ve Yaşlanma Kuramı (Ecological Theory of Adaptation and Aging)” gerontolojik açıdan yaşlının, fiziksel yetkinliği ile çevresel baskı arasında her iki yönde de sınırsız düzeyde değişkenle karşı karşıya kaldığını gösterir (Şekil 1). Bu çerçevede, uyum kavramı bir davranışsal çıktı olarak, yaşlı bireyin yetkinlik ve baskı arasında tolere edebildiği ya da edemediği etkileşimi tanımlar (Ünlü, 1998).

Bu bağlamda yaşlılara yönelik mekân olgusunu uyum sürecinde irdelemek önemlidir. Çünkü yaşlılık ya da yaşlanma yetkinliğin düştüğü, çevresel baskının üstesinden gelinemediği bir uyum sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Mimarlık disiplini de bu uyum sorununa mekânsal açıdan çözüm aramakla yükümlü olma sorumluluğu taşımaktadır.

Şekil 1. Ekolojik Uyum Kuramı (Lawton & Nahemow, 1973).

Ekolojik Uyum Kuramı çevresel baskı yönünden yaşlının karşı karşıya kaldığı sosyolojik değişimleri de konu almaktadır. Çevresel faktörlerin niteliğinden, bireyin yetersizliklerine kadar tüm değişkenler yaşlı üzerinde çevresel baskı oluşturmaktadır. Örneğin, yaşlılar için konut kavramı fiziksel yapısından çok taşıdığı anlamlarla önem taşımaktadır. Buna koşut olarak yer/mekân kavramları da kişinin çevresinde donattığı anlamlı nesnelere oluşan fenomenolojik kavramlardır. Yaşlı evinden ayrılmak istemez çünkü kalesi gibi kabul ettiği evi geçmiş anıları ile doludur. Benzer şekilde yaşadığı sokak ve mahallenin de anı yüklü fenomenolojik değerleri vardır. Yaşlı bireyin çevresini süsleyen fotoğraflar, geçmişe ait nesnelere ve anılar son derece yüksek anlamı olan kişisel değerlerdir. Anılar ve nesnelere donanmış mekânlar, yaşlının yaşama baktığı noktayı (yaşamsal orijini) ortaya koyar (Ünlü, 2017).

Bununla birlikte, bireyin yaşlanma süreci içinde uzun yıllar yaşadığı çevreye karşı oluşturduğu derin bağların bu çevreden uzaklaşmasıyla kopması stres kaynağı olarak karşısına çıkabilmektedir. Örneğin, bir kuruma yerleşen yaşlı için, tercih ederek ya da zorunlu olarak geldiği yeni çevresi alışılmadık bir çevre oluştururken bu yapı içindeki yönetici, personel ve sakinler de tanımadığı bir sosyal çevrenin elemanları olup üzerinde çevresel baskı yaratabilmektedirler. Yaşlılar, yaşadıkları çevrenin değişmesi sonucu sosyal ve fiziksel değişimler karşısında kaygı, endişe ve belirsizlik duyabildikleri gibi mekâna karşı uyumsuz davranışlar da gösterebilmektedirler.

1970’li yıllardan bu yana yaşlılık bilimi ve mimarlık disiplini, bireyin karşı karşıya bulunduğu yetkinlik ve çevresel baskı aralığında, uyumlu çevreler yaratma adına yaşlılara yönelik konut ve gerontolojik mekân kavramları üzerinde çalışmaktadırlar. Geronteknolojik tasarım, yeni mekânsal düzenler, bu mekânlar için ortaya atılan yardımcı yaşam stratejileri, bunun yanında geleneksel ve yenilikçi konut/bina/yaşam modelleri mimari tasarımın önemli araştırma başlıkları olmuştur. Öncelikle, Ekolojik Uyum Kuramının uyum bölgelerini destekleyen mimari tasarım modellerinin üretilmesine yönelik altyapı oluşturulması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda “Yaşlıların mekânsal davranışlarıyla uyumlu tasarım nasıl olmalıdır?” sorusu önem kazanmaktadır. Yaşlıların kaldıkları ev ve kurumsal yapılarıdaki tasarımların mekânsal boyutta ele alınması oldukça önemlidir. Yaşlılık kurumlarında yaşlı kullanıcı mekânsal davranışının irdelendiği doktora çalışması kapsamında (Akan, 2017) yapılan alan çalışmalarıyla, mimarın öngördüğü tasarım ölçütlerinin yaşlı kullanıcı mekânsal davranışı ile uyumlu olup olmadığı iki farklı kurgu üzerinden analiz edilmiştir. Alınan sonuçlarla, farklı mekânsal kurguların, kullanıcılarının mekânsal davranış ve algıları üzerinde farklı etkilere sahip olduğu, uyumlu ya da uyumsuz mekânsal davranışı desteklediği sonucuna varılmıştır. Örneğin, doğrusal kurguya sahip kurumda mimari tasarım kapsamında sunulan bazı alanların yaşlıların duyuşsal ve duyuşsal ihtiyaçlarına cevap vermediği, dolayısıyla da kullanılmadığı görülürken;. kullanıcı mekânsal davranışlarıyla sosyal etkileşim alanlarının koridorlara çekildiği, bu fonksiyon için tasarlanan salonun ise boş bırakıldığı görülmüştür. Çünkü bu salon sessiz, hareket içermeyen arka bahçeye bakarken, koridorlar iç ve dış gündelik dinamik yaşantıya tanık olunabilen geçirgen alanlarda kurgulanmıştır (Şekil 2). Diğer bir tanımlamayla, sosyal etkileşime yönelik mekânın fonksiyonu yaşlı mekânsal davranışı ile değiştirilerek, dönüştürülmüştür.

Şekil 2. Yaşlı kullanıcı mekânsal davranışı ile dönüştürülen koridorlar (Akan, 2017).

Yaşlılık kurumu tasarımı, yaşlı kullanıcılarının duyuşsal ve davranışsal ihtiyaçlarına cevap verip vermemesine göre, uyumlu ya da uyumsuz davranışsal tepkilere sebep olarak, yüksek ve düşük etkileşimli mekânsal evre oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Yaşlının bilişsel ve davranışsal durumu, kendi yeterlilik ve yetkinliklere bağlı olduğu kadar, fiziksel çevreyle arasındaki etkileşime de bağlıdır.

Mimari tasarım genellikle, somut mekânla ilgili bir soruna standartlar çerçevesinde çözüm aramaktadır. Ancak bu standartlar yaşlının psikolojik ve sosyal sorunlarını çözmeye yeterli olamamaktadır. Durum böyle iken, yaşlılık kurumlarında bina performansı ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece niteliksel veriler üzerinden ilerleyen mimari tasarım süreci, alişilagelmış standartların dışında duyuşsal ve duyuşsal ihtiyaçları olan yaşlılar için yetmeyen, hayata kstren, ie döndüren mekânlar üretilmesine neden olmaktadır. Yaşlılığın bütünüyle bir değişim dönemi olduğu dikkate alınarak, meknında önemle bu değişime dahil edilmesi gereklidir.

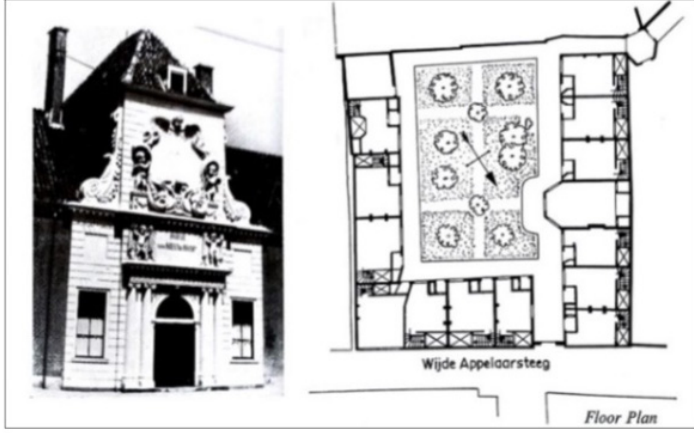
Kurumsal Yaşlı Yaşam Alanları ve zm Modellerinin İrdelenmesi

Yaşlılara sunulan hizmetlerin kurumsallaşma sürecine girmesiyle, yaşlıların barınma problemleri ciddi anlamda mimarlığın konusu haline gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Türkiye’de ve yurt dışında yaşlılara yönelik hizmetlerin kurumsallaşması süreci ele alınarak, günümüze gelene kadar ki durumları incelenmektedir.

Yurt Dışında Yaşlılık Kurumlarının Tarihsel Gelişimi ve Barınma Tipolojileri

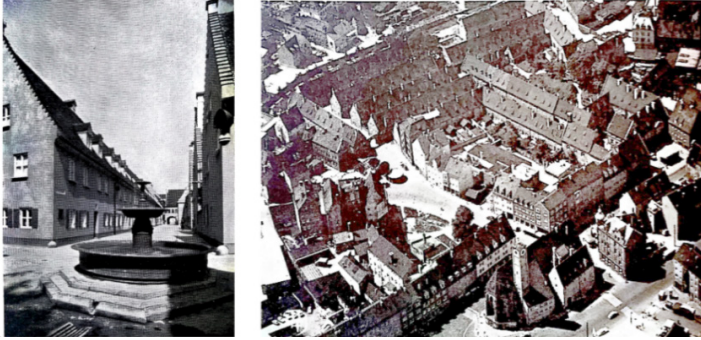
Dünya genelinde yaşlılık kurumlarının tarihçesine baktığımızda; en eski yapı, İngiltere’de M.S. 939 yılında yapılan “düşkünler evi” dir. Bu tür yapılar kiliseler tarafından finanse edilip desteklenirken, 16. yüzyıldan itibaren kiliselerin gücü azalmaya başlayınca, düşkünler evi yapma işini zengin hayırseverler üstlenmiştir (Beyer & Nierstranz, 1967; Valins, 1988; Weal & Weal, 1988).

Hollanda’da “hofje” adı verilen ve hayır kurumları tarafından yaptırılan kk evler ise, bir avlu etrafında konumlanan iki katlı, iki odalı birimlerden oluşmaktadır (şekil 3). Bazıları, günümüze kadar gelebilmiş olup, halen kullanılan “hofje” ler özel giriş kapısıyla girilen, ie dönük planlanmış korunaklı yapılardır (Beyer & Nierstranz, 1967; Weal & Weal, 1988).

Şekil 3. Hofje giriş görünümü ve yerleşim planı (Beyer & Nierstrasz, 1967).

Almanya’da 1579’da Augsburg’da inşa edilen Fuggerei konut bölgesi, çeşitli yenilemelerle günümüzde de yaşlılara barınma hizmeti veren oldukça eski bir model olma özelliği taşımaktadır (Şekil 4). 1920’lerde yapılan yurt binaları 1. Dünya Savaşı’ndan sonra bakıma muhtaç yaşlıların barındığı binalar olmuştur. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra yaşlı nüfus oranının artmasıyla çok sayıda bakım binaları yapılmıştır. Bu binalarda barınma hizmeti verilmekte olup, yaşam kalitesine dikkat edilmemekteydi; her 10 kişi için bir tuvalet bulunurken, kişi başına 6.7 m²’lik alan düşmekteydi.

Şekil 4. Die Fuggerei konut bölgesi görünümü (Beyer & Nierstrasz, 1967).

1909 yılında ilk olarak “Royal Comission” tarafından “Yoksullar Yasası” çerçevesinde, yaşlıların kendi ihtiyaçlarına göre özel tasarlanmış konutlarda yaşamaları gerekliliği konusu ele alınmıştır. 1940’lı yıllarda İngiltere’de hazırlanan “Beveridge Raporu” (1942) ve “Rowntree Raporu” (1946) ile yaşlılarla ilgili servislerin gelişimine zemin hazırlanmıştır. 1948’den itibaren “Sosyal Refah Devleti” nin kurulması ve çeşitli sosyal konuların önem kazanmasıyla muhtaç durumdaki yaşlı nüfusun sosyal ve ekonomik haklar kazanmasına ve çeşitli servislerin sağlanmasına neden olmuştur.

Yaşlı yurtları ve yaşlılar için özel konutların yapımına da bu yıllarda başlanmıştır (Pakdil, 1992; Valins, 1988).

1962 yılında Townsend'in yaşlı yurtlarındaki çalışmaları ve 1968 yılındaki "Seebohm Raporu" yaşlılara yönelik çözüm arayan çalışmaların en önemlileridir. Bu çalışmalar, yerel sosyal servis bölümlerinin kurulmasının gerektiğini ve kurumların kapsamlı yaklaşımlarla, bireylerin sosyal problemlerini ve yaşlıların farklı özellikler gösteren gereksinmelerini anlamaya yönelik çalışmalar yapılabileceği, dolayısıyla daha gerçekçi sorunların saptanmasına ve çözümlerin üretilmesine olanak sağlayacağını ifade etmiştir. Bu doğrultuda bazı bölge kurulları yasal düzenlemelerinde yardımıyla yaşlılar için bir ya da iki katlı özel konutlar inşa etmeye başlamışlardır. 1960'lardan sonra devletin mali destek sağlaması sonucu, yaşlılar için konut yapımı artan bir hızla devam etmiştir. Bu konutlar, satılık olmayıp ucuza kiraya verilen yerler olma özelliği taşımaktaydılar (Pakdil, 1992; Valins, 1988).

1965 yılında Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen "Yaşlılar İçin Konut" kollogyumunun sonuç raporlarından, Avrupa'da 1960'lı yıllardan günümüze kadar olan gelişimi saptamak mümkündür. Bu raporda yaşlı kuşak, özel ihtiyaçları olmayan grup ve yardıma ihtiyacı olan grup olarak ikiye ayrılmıştır. Bunlardan ilki bağımsız yaşlı grubu, ikincisi ise yarı bağımlı ve bağımlı grubu oluşturmaktadır. Birinci grubun şehir içinde ve özel konuta ihtiyaç duymayan bir yaşantı içinde olduğu, ikinci grubun ise bağımlılık durumlarına göre kendi evlerinde yardım görerek yaşamlarını sürdürdüğü belirtilmiştir. Ancak araştırma yapılan ülkelerin hiçbirinde bu servisin gerekli ve yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Rapor, İngiltere, Hollanda, İsviçre, Fransa ve İskandinav Ülkeleri'nde devamlı bakım ihtiyacı duyan yaşlıların, geriatik bakım ünitelerinde bakıldığını ortaya koymaktadır. Aynı raporda yaşlıların varolan konutlarında yaşamaya devam etmeleri için maddi yardım ve sosyal destek sağlamak konusunda Belçika, Çekoslovakya, İngiltere ve Rusya'da hazırlıklar olduğundan, İngiltere'de Bayındırlık Bakanlığı'nın yaşlılara ait konutların yenilenmesinde maddi destek sağladığından bahsedilmektedir. Yaşlılar için oluşturulacak olan yeni konut ortamlarında yaşlının sağlık koşulları değişse bile tekrar bir taşınma gerektirmeyecek şekilde planlanması önerilmekte ve araştırma yapılan tüm ülkelerde güvenlik ihtiyacını karşılayan aynı zamanda da bağımsızlığı destekleyen çözümlerle ilgili çalışmalar yapıldığı açıklanmaktadır (United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, 2017).

Rapora göre, Avrupa ülkeleri genel olarak yaşlı kuşağın, toplumun diğer yaş grupları ile birlikte yaşaması gereğini kabul etmişlerdir. Fransa'da bu görüş benimsenirken, İsviçre'de çok nüfuslu yaşlılar kolonileri kurulmasının, yaşlı nüfusun birbirlerini daha iyi anlayarak gençlerle birlikte olmaktan daha fazla mutlu olacakları düşüncesiyle bir ölçüde toplumdan soyutlanma fikrini benimsemiştir. İngiltere ve Fransa, yaşlı konut gruplarının 12-30 kişilik gruplar halinde olmasını önermekte, Hollanda ve İsviçre ise

150-170 kişilik grupların sosyalleşme açısından ideal olduğunu savunmaktadır. Finlandiya’da ise bu sayının 100-250 olması gerektiği belirtilmiştir. İngiltere, Fransa, Finlandiya ve Çekoslovakya’da yaşlılara ait konutların şehir içinde ve hatta yaşlıların kendi mahallelerinin yakınında yer alması gerektiği vurgulanmaktadır (United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, 2017). Birçok Avrupa ülkesinde, bu rapor yayınlandığında yaşlı konutlarına ait teknik standartların; oda büyüklükleri, kullanılacak malzemeler, aydınlatma, havalandırma ve akustikle ilgili detayların, mutfak ve banyoların düzenine ait gerekliliklerin, yaşlı bireylerin bağımsızlığını ve yaşam kalitesini sürdürebilmesine yardım edecek birçok kuralın yıllar öncesinden saptandığı görülmektedir.

1970’lerden itibaren yaşlıların bağımsızlık durumlarına göre sınıflamalara gidilerek, gereksinim türlerine göre çeşitli düzeylerde bakım sunan binaların bir arada inşa edildiği kurumsal yaşlı siteleri oluşturulmuştur. 1980’lerden beri ise de yaşlı yaşam ortamları tasarlanırken, bireylerin fiziksel ihtiyaçlarının yanı sıra psikolojik ihtiyaçlarının da dikkate alındığı görülmektedir. Bu dönem binalarında genellikle tek kişilik yaşam birimlerinde 13-18 m² alan, her odada özel tuvalet ve duş alanı yer almaktadır. Bireylerin mahremiyet ihtiyaçlarına dikkat edilirken, grup çalışmaları ve çeşitli etkinliklerle ortak yaşamları da desteklenmektedir.

Fransa’da yaşlılıkla ilgili ilk devlet politikaları 1950’lerde oluşturulmuş, 1954’te ortak alanlı konutlar (foyer logement) ile 1958’de emekli konutları (maison retraite de public) inşa edilmiştir. 1964’te “aktif yaşlılık modeli” önerilerek, yaşlıların bağımsız ve toplumla bir arada yaşamasına yönelik “evde bakım modeli” konusunda rapor hazırlanmış, bu projenin gerçekleşmesi 1975 yılında evde bakım sağlanması ve kurumda yaşam koşullarının iyileştirilmesi şeklinde olmuştur.

1987’de Ulusal Gerontoloji Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Yaşam Projesi”, yaşlı yaşam ortamlarında yapısal çevrenin bireyin bağımsızlığını geliştirmek ve sürdürmek ana hedefleri doğrultusunda değişen fiziksel ve psikolojik koşullarına uyum gösterebilen fiziksel ve algısal mekânlar oluşturma amacını taşır. Yaşlı yerleşimleri, bireylerin mutlu olarak yaşaması için öngörülen ortamlar olsalar da yer değiştirme durumu, geçmiş yaşamın sürüldüğü yerden ayrılarak yeni ve deneyimlenmemiş bir yere gelmek travmatik bir etki yaratır. Bu projenin amacı, bireyin, yeni yaşam ortamında fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının sağlanabilmesi için gerekli desteklerin yapılabilmesidir. Bunlar:

- yaşlı bireyin kendini evinde gibi hissetmesine olanak tanımak,
- zihinsel faaliyetlere önem verilerek, duyuların zindeliğinin sürdürülmesi,
- fiziksel hareketin desteklenmesi,
- sosyal ilişkilerin devamlılığının sağlanmasıdır.

Bu şartların gerçekleşmesi için bireyin mahremiyetini sağlamak üzere, odasının kapısının kilitlenebilir olması, bir zil olup aile ya da personelin kapının zilini çalarak içeri girmesi, ziyaret için izin alınması, personelin üniforma giymemesi, bireyin oda düzenini kendi oluşturarak, ev eşyalarını odasına getirebilmesi, ortak alanları istediği şekilde ve zamanda kullanabilmesi gibi faktörlerin dikkate alınmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Zihinsel faaliyetlerin canlı tutulması için ise gazete haberlerinin tartışılması, toplu kitap okuma, atölye çalışmaları ve mutfakta yemek yapma olanağının sağlanmasının da faydalı olduğu görülmüştür. Fransa’da yaşlılık kurumlarının fiziksel özelliklerine ait genel çerçevede, yaşam ortamlarının kapasitesinin 80 kişiden fazla olmamasına, tek kişilik odaların en az 20 m² olup her odada tuvalet ve duş alanı bulunmasına, iç ve dış mekân düzenlemelerinin sosyal etkileşimi geliştirecek nitelikte olmalarına ve yaşlıların yaşam alışkanlıklarını sürdürülebilmelerine olanak tanıyan bölgelerde yer almalarına dikkat edilmektedir (Dehan, 1995).

İngiltere’de 1970’li yıllarla birlikte geliştirilen politikaların hedefi, her türlü yardım ve desteği sunarak, yaşlıların toplum içinde sosyal ve fiziksel çevreleri içinde tutunarak bağımsız bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Bu politika kapsamında yaşlılara sunulan hizmetler, kurumsal yaşamda sağlanan servisler ve bireylerin kendi evlerinde sağlanan destek hizmetler şeklinde olmaktadır.

Grup 1 Konutları, aktif önemli bir fiziksel ve ruhsal sorunu olmayan yaşlılar için tasarlanmış konutlardır. Bina tipi, tek ve iki kişilik ev ve daire grubu şeklinde tasarlanmıştır. Grup 2 Konutları, orta aktiflik düzeyinde olup yalnız yaşayan yaşlılar için tasarlanmış olup, tek ve iki kişilik birimlerden oluşmaktadır. Buradaki amaç yaşlı bireyler için kolay yaşanan, emniyetli bir ortam sağlayarak mümkün olduğunca toplumun içinde varolmalarını sağlamaktır. Çift Kayıtlı Yurtlar, yaşlı yurdu olarak hizmet vermelerinin yanı sıra bakım hizmeti de veren kuruluşlardır. Çok Özel Yaşlı Konutları, kendi mutfağı ve banyosu olan, ortak mekânları ise paylaşımlı olduğu için bakıcı kontrolünde olup tekerlekli sandalye kullanan yaşlılar için sandalyenin hareket edebileceği ölçüler içinde, basamaksız ve genellikle tek katlı olarak inşa edilen konutlardır. Büyük Ebeveyn Aneksi-Eki, aile konutuna bitişik ayrı girişi olan bağımsız bir konut ekidir. Bu uygulamayla yaşlı hem bağımsızlığını koruyabilmekte hem de bitişikteki yakınından gereğinde yardım alabilmektedir.

1960-1970 yılları arasında Almanya’da yaşlılar için yapılan binalar, dönemin geriatrik yaklaşımı dolayısıyla, yaşlı bireyin sosyal yaşamı ve hareketini uyarıcı değil, yaşlılığı kabul eden yaklaşımla oluşturulmuştur. Bu binalarda kişi başına 9-11 m² alanın düştüğü 2-3 yataklı odalar bulunuyordu. Günümüzde ise Almanya’da yaşlı kuşağa sunulan hizmetler ve çözüm modellerinin, yerel yönetimler ve hükümet tarafından desteklenmekte olup çeşitlilik ve gelişim gösterdiği görülmektedir.

Japonya nüfusunun dörtte birinden fazlası 65 yaşın üzerinde olup, yaşam süresinde gitgide daha uzun bir dönemi kapsadığı görülmektedir (Love to Know, 2018). Geleneksel değerler sistemi içinde yaşlı bakımı ve barınma ihtiyacı yüzyıllar boyu aile tarafından ve aile evinde karşılanmıştır. Kurumsal bakım hizmetleri ise daha çok kimsesiz yaşlılara yönelik olmuştur. 1964 yılında devlet tarafından, yaşlıların barınma sorununa çare olarak kamu tarafından işletilen kiralık konutlar sağlama modeliyle ilk girişimler yapılmıştır (Campbell, 1992). 1988 yılına gelene kadar ki süreçte bakım hizmetleri, “Yaşlılar İçin Özel Bakım Evleri” olarak bilinen sosyal hizmet kurumlarınınca ve özel geriatri hastane ve kliniklerince sağlanmaktaydı. Ancak bu bakımlar gelir düzeyi düşük ve kimsesiz yaşlılar verilecek şekilde sınırlıydı. Diğer yandan hastaneler, yaşlı kişilere sağlık hizmeti vermek yerine daha çok sosyal hospitalizasyon, huzurevi veya bakım yurdunda verilen sosyal bakım hizmeti sunmaya yönelmiş, bu durumda sağlık harcamalarını oldukça arttırmıştır. 1989’da devlet tarafından “Altın Plan” uygulamaya konularak; yaşlının sağlık ve refahını yükseltmek için 10 yıllık planlama oluşturularak kurumsal bakım yerine evde bakıma yönelik değişimin üzerinde durulmuştur. Ancak evde bakım veren kişilerinde yaşlanması sebebiyle bu plan yetersiz kalmış ve kurumsal yaşlı yaşam alanlarının sayısı artırılarak yeni modellemelere gidilmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) yaşlılara hizmet veren ilk kurumlar yine kiliseler iken, 19. yüzyılda yaşlılara destek vermek üzere hayır kurumları kurulmuştur. ABD’de yaşlılara yönelik konut yapımı 1960’lı yılları bulmaktadır. Devlet, kâr amacı gütmeyen dernek ve kuruluşlara fon sağlayarak yaşlılar için konut yapımını hızlandırmıştır. Ancak inşa edilen yapılar aktif yaşlılara yönelik olduğu için minimum düzeyde hizmet verilmekteydi. 1963 yılında ek bakım hizmetlerini, konutla birleştiren “birleştirilmiş konut” fikri öne sürülmüş, 1970’li yıllar itibariyle özel sektörler tarafından hem aktif hem de hasta yaşlılara pek çok olanak ve hizmetin sağlanabildiği büyük ölçekli yerleşkeler yapılmaya başlanmıştır (Valins, 1988).

ABD’de yaşlılıkla ilgili hizmet veren birçok kuruluş barınmaya yönelik iki temel tanım yapmıştır. Bunlardan ilki, yaşlının yaşamakta olduğu konutunda yaşamına devam etmesi diğeri ise, kendi şartlarına uygun bir yere taşınması olasılığıdır. Ayrıca sakinlerinin zamanla daha da yaşlanacak olmaları ve daha fazla yardımına ihtiyaç duyacak olmaları nedeniyle mekânların tasarlama prensipleri yaşlanmaya dayandırılmaktadır (Perkins ve ark., 2004).

Türkiye’de Yaşlılık Kurumlarının Tarihsel Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu

Türk toplumunda yaşlılar, tarihsel süreç içinde hem gelenek ve görenekler doğrultusunda hem de dini kurallar boyutunda maddi ve manevi desteklerle korunmuşlardır. Türkiye’de ilk kurumsal yapı Sivas’ta 11. yüzyılda Reha Oğulları

tarafından yaptırılan Darülrha'dır. Osmanlılar döneminde yardıma ihtiyaç duyan yaşlılara hizmet veren imarethaneler, aşevleri, tekkeler, darülrhalar, vakfiyeler ve hastaneler bulunmaktaydı. 19. yüzyıla kadar vakıf kuruluşları tarafından verilen hizmetler bu yüzyıldan itibaren kamu kuruluşları ve hayır kurumları tarafından vermeye başlanmıştır. Bunlar arasında Kızılay Derneği (1868) ve Darülaceze (1895) günümüze kadar gelen kuruluşlardır. Darülaceze sakat ve yoksul kadın, erkek ve kimsesiz çocukları korumak için II. Abdülhamit devrinde hizmete sokulmuş olup, din ve ırk ayırımı gözetmeden düşkünleri barındırmak ve rahat bir yaşam sağlamak amacıyla günümüze kadar gelerek hizmetlerini devam ettirmektedir.

Ülkemizde, Darülaceze tasarım modeli yönüyle önemli bir örnek oluşturmaktadır (Şekil 5). Bir kampüs şeklinde inşa edilmiş olup, içinde farklı gruplardan kimsesiz, kimsesiz ve acezelerin yer aldığı siteleri barındırmaktadır. Yaşlıların, sağlık durumlarına göre kendilerine uygun sitelerde yaşamlarını sürdürmeleri amaçlanmıştır. Darülaceze yerleşim yeri, 3 hektar 419 m² sahalı olup müdüriyet binası, çocuk yuvası, personel çocuk kreşi, 7 adet aceze sitesi, poliklinik binası, fırın, iş ocakları, soğuk hava depoları, çamaşırhane ve mutfak içermektedir. Bahçesinde, dünyanın hiçbir ülkesinde rastlanmayacak şekilde büyük dinlerin ibadethanelerinden olan cami, kilise ve havra bir arada bulunmaktadır. Darülaceze, 1895 yılından günümüze gelene kadar hizmetlerine devam edebilmiş, tarihi olma özelliği taşıyan bir tasarım kompleksidir.

Şekil 5. Darülaceze dış cephe ve avlu görünümü, 1895.

18. ve 19. yüzyılda azınlık cemaatlerinin kurdukları vakıflar da İstanbul'da yaşlılar, düşkünler ve acizler için açmış oldukları yerlerde hizmet vermekteydiler. Bunlar;

- Balıklı Rum Hastanesi Vakfı Düşkünler Evi (1753),
- Surp Bilgiç Yedikule Ermeni Hastanesi Düşkünler Evi (1830),
- Surp Agop Hastanesi Düşkünler Evi (1839),
- Fransız Lapaix Hastanesi Düşkünler Evi (1856),
- Fransız Fakirhanesi'dir (1892).

Cumhuriyet döneminde yaşlılara bakım ve yardım görevi 1930 yılında çıkarılan Belediyeler Kanunu ile belediyelere verilmiştir. Belediyeler düşkünlere ve yaşlılara yaptıkları diğer yardımların yanı sıra onları barındıracak huzurevlerini açmaya başlamışlardır. 1930'lu yıllarda ülkemizin içinde bulunduğu zorlu ekonomik koşullar ve azınlıklarda dahil kültürümüzde var olan yaşlıya sahip çıkma biçimi, 1580 sayılı yasayla yerel yönetimleri yaşlı hizmetlerinde iki konuda hizmet vermeye yöneltmiştir. Bunlar;

- korunmaya muhtaç yaşlıya sahip çıkma gerekliliği,
- bu gerekliliğin ve yaşlıya yönelik hizmetin ancak yataklı bakım üniteleri yoluyla karşılanabileceği yargısıdır.

Uzun yıllar yaşlılık alanına bu çerçeveden bakıldığından yerel yönetimlerce işletilen yaşlı kurumlarının adı, İhtiyarlar Yurdu, Düşkünler Yurdu, Güçsüzler Yurdu ve Bakım Yurdu gibi isimlerle anılmaktaydı. Yaşlılarla ilgili hizmetleri planlama, programlama, yürütme görevini doğrudan devletin üstlenmesi 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün kurulması ile gerçekleşmiş ve ilk huzurevi 1966'da Konya'da, ikincisi ise Eskişehir'de açılmıştır (Sosyal Hizmet Uzmanı, t.y.). Böylece tarih boyunca yaşlı bireylere, dini ve hayırsever duygularla kişisel olarak, değişik mevzuatlar çerçevesinde kamu ve özel kuruluşlarca verilen hizmetlere yeni bir yön verilerek kurumsallaşma sürecine girilmiş, durum mimarlığın konusu haline gelmiştir.

1982 Anayasası'nın 61. maddesi Sosyal Hizmetler alanına giren grupları belirlemiş, korunmaya, bakıma, rehabilitasyona ihtiyaç duyan yaşlı, sakat ve çocuklara öncelik tanıyarak, devletin bu alanda gerekli tesisleri kurması ve kurdurması hükmünü getirmiştir. Bu hüküm doğrultusunda hazırlanan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu ile sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetlerin devletin denetim ve gözetiminde bir bütünlük içinde yürütülmesi esası getirilmiştir.

2011 yılında ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kapsamındaki teşkilatlanma sonucu, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Yaşlı Hizmetleri

Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal yardım ve hizmetler; huzurevleri, kurumsal bakım hizmetleri ve evde bakım hizmetleri şeklinde gruplanmakta olup, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. 2013 yılında Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Eylem Planı’nda yer alan eylemlerin uygulamaya geçirilmesi ve öncelikli eylemlerin tespiti amacıyla Ulusal Yaşlanma Uygulama Programı hazırlanmıştır. İlki 2015 yılında hazırlanan Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Kurumsal Bakım İhtiyacı Raporu Tespit ve Öneriler Raporu ile konu nitelik ve nicelik açısından geliştirilerek detaylandırılmış ve kitap olarak yayımlanmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı olanlar dışındaki kurumsal bakım hizmetleri; kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı olanlar ve özel huzurevleri olarak iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı olanlar, Sosyal Güvenlik Kurumu bünyesinde birleştirilen Emekli Sandığı ve Sosyal Sigortalar Kurumu ile yerel yönetimlere ait olanlardır. Özel huzurevleri ise, dernek ve vakıflar ile azınlıklara ve gerçek kişilere ait olanlar olarak sınıflandırılmaktadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). Yine yaşlıların sosyal çevrelerinden koparılmadan kendi evlerinde veya gündüzlü bakım merkezlerinde bakımları desteklenerek sunulmasını sağlamak üzere ASPB Yaşlı Destek Programı (YADES) ise 2016 yılında uygulamaya konulmuştur. 2019 yılında Aile Çalışma ve sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından düzenlenen 1. Yaşlılık Şurası’nın ana teması “aktif yaşlanmanın desteklenmesi” ve yaşlı haklarının güçlendirilmesi” olmuş ve alınan kararlarla komisyon raporu çıkartılmıştır.

Türkiye’deki barınma tipolojileri ve sunulan hizmetleri incelediğimizde; Alzheimer Hastası Yaşlılar Gündüzlü Bakım Merkezleri, Alzheimer hastası yaşlıların güvenliğini sağlamak, oluşabilecek ajitasyonu azaltabilmek ve yakınlarına gündüz bakımı konusunda destek vermek için kurulmuş merkezler olarak yer almaktadır. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ise sağlıklı bireylerin yanında bedensel, zihinsel ve ruhsal nedenlerle günlük yaşamlarını sürdüremeyen yaşlılara toplum içinde kendilerine yeterli olabilecek düzeyde beceriler kazandırmak ya da bu becerileri kazanamayanlara bakım hizmeti sunmak amacıyla kurulmuş merkezlerdir.

“Bariyersiz Model Ev” ise, Tufan (2016) tarafından Nazilli’deki çalışmaları sırasında tasarladığı, fiziksel çevrenin yarattığı bariyerlerden ötürü hareket alanları kısıtlanmış olanların bağımlılık düzeyini azaltan bir model özelliği taşımaktadır. Yaşlanma Ulusal Eylem Planı’nın, 2015 yılı Uygulama Programı Taslağı’na göre, yaşlıların huzurevleri yerine 3-4 kişinin ikamet ettiği, ihtisaslaşmış butik otel tipi konutlar olan “Huzurlu Evler” de yaşamalarını sağlayacak projelerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da devam etmektedir (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Yaşlı yaşam evleri ise, 60 yaş üzeri yaşlıların bakımı için sosyal çevrelerinden soyutlanmadan, yaşam standartlarının yükseltilmesi ve ev ortamında bakımlarının sağlanması amacıyla uygulanan bir modeldir. Yaşlı Yaşam Evi Projesi kapsamında,

İzmir’de Narlıdere ve Bayındır’da yaşlı yaşam evleri açılmıştır. Ülkemizde yine yapımı ve işletimi özel sektörler tarafından üslenilen yaşlı köyleri modelleri de bulunmaktadır. 2023 yılında tamamlanması planlanan “Darülaceze Sosyal Hizmet Şehri” ülkemizde inşa edilen en büyük kapsamlı kurumsal yaşlı yaşam alanı olma özelliğini taşımaktadır.

Yurt dışında yaşlılara yönelik barınma seçeneklerine bakıldığında, modellerdeki çeşitlilik dikkat çekicidir. Günlük bakım merkezlerinden, uzun süreli yaşlı bakımına, yardımcı yaşam tesislerine, yaşlı yurtlarından, geronteknoloji kullanılarak yaşlılar için özel tasarlanmış konutlara, çok katlı yaşlı apartmanlarına ve yaşlı kampüslerine kadar kendi içinde de çeşitlilik içeren oldukça geniş bir kapsam söz konusudur.

Ülkemizde mevcut yaşlılık kurumlarının nicelik ve nitelik yönünden kapasitelerinin artırılmasına ve yaşlı bireylerin kendi içinde de değişiklik gösteren yapısı dikkate alınarak şehir, konut ve kurum ölçeğinde yeni politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Yeni inşa edilecek kurumsal yaşlı yaşam alanlarının mimari, psikoloji, sosyoloji gibi disiplinlerin bir arada çalışarak yaşlı kuşağın ihtiyaçlarına yönelik olarak tasarlanmasının gerekliliği ve bilinci içinde ele alınması önemlidir.

Özetle, yaşlı kuşağın barınma problemine yönelik hizmetlerin kurumsallaşması ve mimarlığın konusu haline gelmesi süreci, Avrupa ülkelerinde 60’lı yıllardan sonra devletler tarafından konuyla ilgili program ve politikaların üretilmesi, ABD’de 70’li yıllardan itibaren kurumlar ve özel girişimciler tarafından çözüm önerilerinin geliştirilmesi, Türkiye’de ise 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıyla gerçekleşmiştir.

Yapılan literatüre dayalı incelemeler sonucunda, ülkelerin yaşlı kuşağın barınma problemine karşı geliştirdikleri çözümler genel olarak iki temel boyutta açıklanabilir;

- bunlardan ilki, yaşlıların kendi konutlarında, olduğunca uzun yaşamasına olanak tanıyacak servis, bakım hizmeti ile mevcut konutun duruma uygun fiziksel ve sosyal koşullara uyandırılması boyutu,
- ikincisi ise, bireylerin bağımlılık seviyelerine yönelik olarak tasarlanan, konut ya da kurumsal yapı şeklinde olan yeni yaşam ortamlarının kurulması boyutudur.

Ülkelerin yaşlılarına sundukları çözüm ve alternatifler kendi toplumsal yapıları içinde şekillenmektedir. Yaşlıların barınma sorununa yönelik geliştirilen servis ve alternatiflerin çeşitliliği problemlerin çözümüne yönelik daha net cevaplar verebilmektedir. Bu bağlamda, kendileri için alternatifler üretecek yaşlı grubun bağımlı olma düzeyi, yaş ve cinsiyeti, eğitim durumu, medeni durumu ve gelir düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak homojen bir grup olmadığı da dikkate alınarak hem mevcut hizmetlerin iyileştirilmesi hem de yeni politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

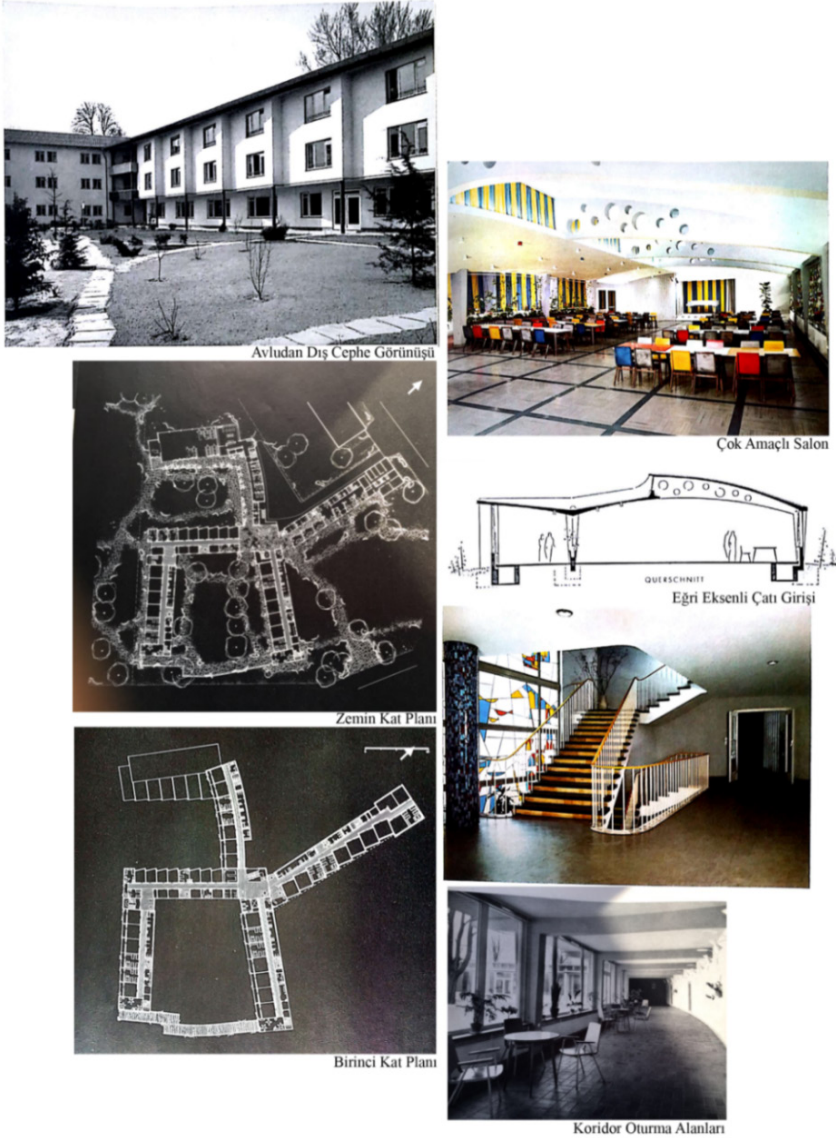
Yaşlılık Kurumu Örnekleri

Önceki bölümde, yurtdışında ve Türkiye’de yaşlılara sunulan hizmetlerin tarihçesi ve türleri, literatür kaynaklarına dayalı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde ise, yine yurtdışından ve Türkiye’den geçmişten günümüze gelen süreç içinde, sosyolojik anlayış ve tasarım boyutunda değişim gösteren, barınma seçenekleri yer almaktadır.

Yurtdışından Yaşlılık Kurumu Örnekleri. Bu bölüm kapsamında, yaşlı yaşam ortamlarına yönelik mekân örnekleri verilmekte olup, 2. Dünya Savaşı sonrası 1950’li yıllardan başlanarak seçilen farklı tipolojiler üzerinden değişimin izi sürülmektedir. Bu tarihten önceki örnekler, 12. yüzyıldan itibaren sadece düşkün ve muhtaç yaşlılar için sağlanan “düşkünler evi” modeli ile sınırlı kalırken; 1920’lerde yapılan yurt binaları, 1. Dünya Savaşı’ndan sonra bakıma muhtaç yaşlıların kullandığı binalar olmuştur. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra ise yaşlı nüfus oranının artmasıyla birlikte çok sayıda kurumsal yapı inşa edilmiştir.

1950’li yıllarda yaşlılara yönelik kurumsal yapıların büyük bir kısmı şehir merkezine uzak alanlarda, yaşlının sosyal yaşamını uyarıcı değil, mevcut durumu kabullenmesi yönündeki tasarım anlayışıyla oluşturulmuştur. İlerleyen zamanla gelişim, yaşlıların özel yaşam birimlerinin genişletilerek, iç bölümlenmelerin yapıldığı; sosyal alanların yer ve türlerinin artırılarak, bu alanlarda esnek tasarıma yönlendirildiği; yaygın kullanılan doğrusal plan şemasının değiştiği; yatayda yayılan kütleli görünümün, düşeyde yükselen kütlelerle yer değiştirdiği; yerleşimin şehir merkezine yaklaştığı tasarım anlayışına dönüştüğü örnekler üzerinden izlenmektedir.

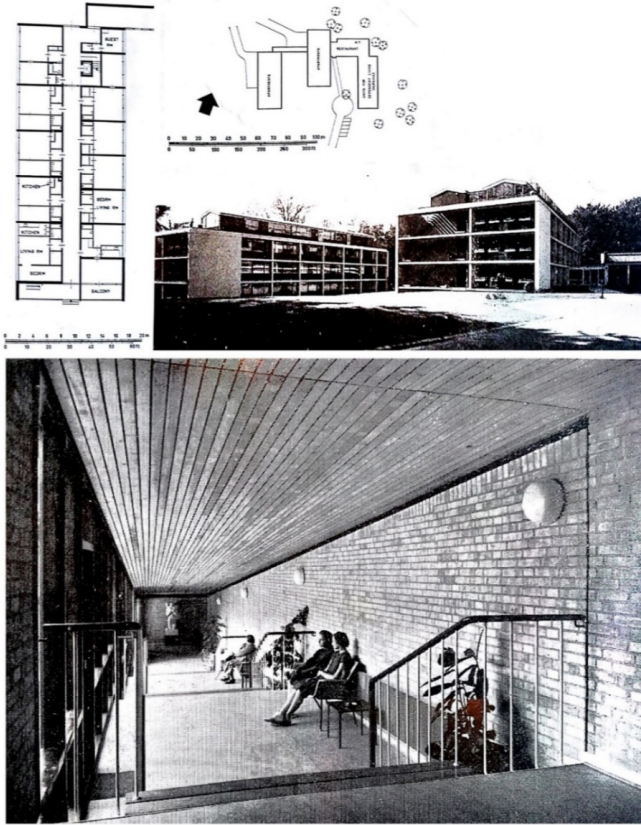
Berlin’deki yaşlılar yurdu, “Architecture und Wohnform” dergisinin 1955 yılı Kasım ayı sayısından alınan, Sürmen’in (1988) deyiimiyle “geçmişten günümüze gelen süreçte, yaşlılara yönelik barınma modelleri karşılaştırmaları için ışık tutabilir” nitelikteki bir örnektir. Mimari tasarımı Wemer Düttmann’a ait olan, 400 kişilik bu yaşlılar yurdunda, odaların dörder yataklı olmaları, kendilerine ait tuvalet ve duş alanlarının bulunmaması o günlerin standartını yansıtmaktadır. Ayrıca, bu yaşam birimlerinin oturma ve yatak alanlarının gergi ipleri ile ayrılmış olması da ilgi çekici bir mekân bölme çözümüdür (Şekil 6). Tanımlanmış mekânlarıyla, güçlü kurgulanmış olan yaşlılar yurdu, 1950’li yılların yaşlı kuşağına yönelik, sosyolojik anlayışını yansıtırken, tasarım boyutu hakkında da bilgiler vermektedir.

Şekil 6. Berlin'in Wedding semtindeki yaşlılar yurdu (Architektur und Wohnform Dergisi, Kasım 1955).

Şekil 6'da görülen yaşlılar yurdu, yatayda yayılım gösteren, üç katlı bir kurgusal yapıya sahiptir. Yaşam birimleri, dört doğrusal kol üzerinde karşılıklı sıralanmıştır. Koridorların güneş ışığı alan, dış ortamla görsel etkileşim halinde olan oldukça geniş kurgulanmış, mekânlar olduğu görülmektedir. Çok amaçlı salonun üzeri, gövdesi boşluklu ve eğri eksenli çatı kirişlerinin taşıdığı bir kabukla örtülmüş olup, kirişlerdeki daire şeklindeki boşluklarla da mekânın havalandırması sağlanmıştır.

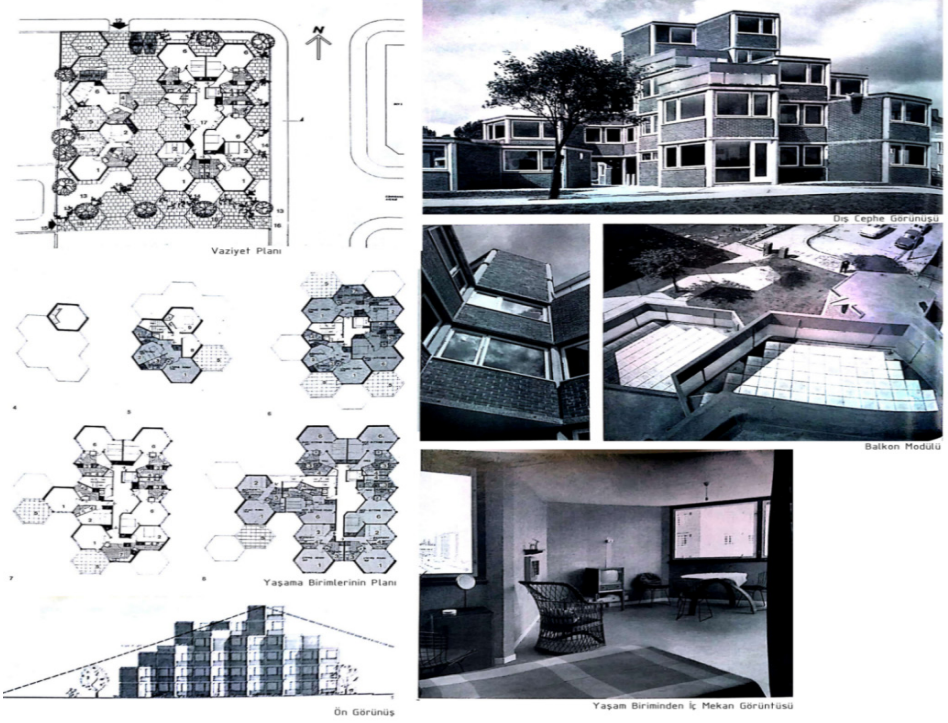
1959 yılında, Kopenhag’da inşa edilen yaşlı apartmanın tasarımı mimar Hvidt ve Neilsen’a aittir. Önceki örnekten farklı olarak, yaşam birimlerinin çeşitlenmesi ve sağlık yardımını da içeren yapılanmasıyla; 4 katlı, 2 bloktan ve tek katlı fiziksel olarak bağımlı yaşlılara yönelik bir bölümden oluşmaktadır. 19 adet tek kişilik bağımlı yaşlı odası ile 26 adet kendine ait banyosu, yatak odası ve mutfuğu olan, bağımsız yaşlı dairesinden oluşmaktadır. Güçlü programlanmış yapıda, bloklar arası doğrusal bağlantı koridorlarının, geniş tasarlanmış olup, kurum sakinleri tarafından oturma alanları olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Kopenhag’da yaşlı apartmanı (Beyer & Nierstrasz, 1967).

Londra’da, yurt atmosferinden uzaklaşarak ev gibi yaşamı sunmaya odaklı özelliği ile altıgen geometrik tabanlara oturtularak tasarlanan yaşlı apartmanına ait plan ve cephe görünümü, Bauen+Wohnen dergisinin, 1966 yılı Ekim sayısından alınmıştır (Şekil 8). Işığın geliş açısına göre, birbiri üzerinden geriye kaydırılarak şekillendirilmiş birimlerden oluşan kütlede, bütün dairelerin güneş ışığı alması sağlanarak, aydınlık ortamlar yaratılmıştır. Mimar Noel Mofel’in, farklı gruplamalarla oluşturduğu merkezi plan şemasına sahip yapı bütününde, prefabrik elemanların kullanıldığı görülmektedir.

Yapıda bireysel yaşam modülleriyle, yaşlıların bağımsız yaşam ihtiyaçları sağlanırken, oluşturulan sosyal alanlarla sosyal etkileşimleri de desteklenmektedir. Bu yapı, 1960'lı yıllarda yaşlı kuşağa yönelik, değişmeye başlayan sosyolojik anlayışı yansıtan bir örnektir.

Şekil 8. Londra'da yaşlı apartmanı (Bauen+Wohnen, Ekim 1966).

1970'lerden itibaren yaşlılar için tasarlanan yapılarda, fiziksel olarak bağımlı olma ya da olmama düzeylerine göre bakım sunan alt birimlerin sayıları arttırılmıştır. 1980'li yıllarla birlikte, yaşlıların yaşam ortamlarında, onların fiziksel gereksinimleri ile birlikte psikolojik ihtiyaçlarının da geriatrik yaklaşımla dikkate alındığı, sosyalleşmelerinin desteklendiği tasarım modelleri uygulanmaya başlanmıştır.

Şekil 9. Texas Austin’de yaşlı konutları (Architectural Record 1, Kasım 1988).

Texas Austin’deki tek katlı yaşlı konutları örneği, engelli yaşlılara yönelik tasarım eksikliğinden hareketle, tekerlekli sandalye ile rahat kullanımın sağlandığı birimler olarak tasarlanmış olup, kar amacı gütmeyen, sosyal bir örgütlenme ile bir araya

gelinerek, oldukça düşük bir bütçeyle inşa edilmiştir. Bu konut grubunun yanında, 1970’lerde başlanan günlük yaşlı bakım hizmetlerinin devamına yönelik iki odalı bir bakıcı evi de bulunmaktadır. Konut birimleri ortasındaki avluda oluşturulan alan, sosyalleşmeyi arttıran, yaşlıların çevre kullanımı ve sosyal etkileşimi için tasarlanmış, engelsiz bir ortam özelliği taşımaktadır (Şekil 9).

1990’lı yıllara doğru gelindiğinde, teknolojideki hızlı gelişim ve yaşam standartlarının yükselmesine paralel olarak, yaşlılara yönelik yaşam ortamlarından beklentiler de artmıştır. Bu bağlamda, yardımcı yaşamı destekleyen tasarım komplekslerinin tipolojileri, türleri ve bütçeleri de çoğalmıştır.

Şekil 10. New Jersey’de yaşlı konutları ve bakım tesisi (Architectural Record 2, Kasım 1988).

Yine “Architectural Record” dergisinden alınan, New Jersey’de bulunan yaşlı bakım tesisi örneği kompleks bir bütün olarak iki kare planlı kuleden oluşmaktadır. Alt katlarında fiziksel olarak bağımlı ve yarı bağımlı yaşlılar için ayrılmış 10 daire ile 100

adet tek yataklı yardımcı yaşam birimi bulunmaktadır. Düşeyde gelişen bu yapı da her katta sosyal etkileşim ve manzara seyretme alanları bulunurken, yemek salonu, kütüphane ve büyük oturma alanları manzaraya hakim çatı katında kurgulanmıştır. Bu örnekte, sosyalleşmeyi arttıran ortak mekânların çoğaltıldığı ve iç/dış çevre arasındaki görsel etkileşimin güçlendirildiği görülmektedir (Şekil 10).

2000’li yılların başında, çoğu şehir dışında yer alan yaşlılara yönelik yapıların, şehir içine ve toplumla ilişkili ortamlara çekilmekte olduğu görülmektedir. David Baker ve grubu tarafından tasarlanarak, 2002 yılında inşa edilmiş olan Mabuhay Court, ABD Kaliforniya’da 112 kişiye hizmet veren bir yapı grubudur. Yaşam üniteleri ile sosyal merkez, bir avlu ve kamusal parkla bütünleştirilmiştir. Bu durum, yaşlıların toplumla sosyal ilişki kurmalarına olanak tanımaktadır. Üniteler 3 katlı olup, çevre binaların yükseklik oranına uyum sağlamaktadır. 19 adet stüdyo daire, 16 adet çift kişilik, 61 adet tek kişilik odanın bulunduğu tesiste, her dairenin özel balkonu ve verandaya bağlanan sundurması vardır. Bu yerleşimde, orta ve düşük gelirli yaşlılara hizmet veren toplam 96 birim, engelliler için de adapte edilebilir şekilde tasarlanmıştır (David Backer Architects, t.y.). Bu yapılanma şekli, yaşlıların toplumdan soyutlanmadan, şehir içinde, kendi mahalleleri yakınında bireysel bağımsızlıklarını devam ettirmelerine yönelik değişim gösteren sosyal yapı ve tasarım anlayışını yansıtmaktadır (Şekil 11).

Şekil 11. Mabuhay Court sosyal yaşlı konutları (David Backer Architects, t.y.).

2000’li yıllarda, yaşlıların özel durumlarına göre, mimari tasarım anlayışında alt açılımlar olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin, mimar Theiling’in tasarımıyla Edilenburg’da 2006 yılında inşa edilen, yaşlı bakım merkezi, yel değirmeninin kanatları gibi sıralanan dört yaşam grubundan oluşmakta, merkezinde terapi bahçesi yer alıp, 4 adet sosyal alan içermektedir. Bu sosyal alanlar, esneyebilen yapılarıyla, odalarla terapi bahçesi arasında bağlantı kurarken, sirkülasyon alanı ve genel buluşma noktası olarak da işlev görmektedirler. Yapı, 42 adet tek, 4 adet çift kişilik oda ile 50 demans hastası için tam donanımlı bakım tesisi hizmeti vermektedir. Çatı formuyla kütle üzerinde bir dalgalanma yaratılarak, gün ışığı tepeden yapının içine alınmaktadır. Yaşlının psikolojik durumunun dikkate alındığı bu tasarım anlayışında, iç mekânda kullanılan pastel renkler ve doğal ışığın yarattığı yansımalarla demans hastaları üzerinde pozitif etki sağlanmaya çalışılmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12. Edilenburg yaşlı bakım merkezi (Uffelen, 2012).

Mimar Dawson'un 2008 yılında ABD'de Coronada'da tasarladığı 13.132 m² lik Valencia Terrace kampüsü, yaşlılara yönelik 129 adet özel villa, 53 adet bağımlı ve 22 adet kısmi bağımlı yaşlı birimini içermektedir. 1, 2, 3 kişilik ve 1, 2, 3 katlı binalardan oluşan yapı grubu tatil beldesi görüntüsü vermektedir. Tesis yaşlılara yönelik bakimevi ve kurum atmosferi dışında, ev gibi ve tatil köyü atmosferinde yüksek bütçeyle tasarlanmış bir kurum özelliği taşımasıyla, ABD'de yaşlı bakımına yönelik, değişen ekonomik ve sosyal tasarım boyutunu gösteren ilgi çekici bir örnektir (Şekil 13).

Şekil 13. Valencia Terrace yaşlı kampüsü (Uffelen, 2012).

Omen Mimarlık tarafından, 2009 yılında Hollanda'da yapılan Noorderkroon Yaşlı Bakım Merkezi, şehir merkezinde yer almakta olup, özel yaşam ünitelerini, psiko geriatrik ve psikosomatik bakım ünitelerini, bir sosyal okul olarak yaşam alanlarını, berber ve küçük alışveriş mağazasını içeren bir yapı kompleksidir. 128 adet tek kişilik oda, 38 suit oda tam ve kısmi zamanlı tıbbi bakım ve sadece bakım, gözetim hizmetleri verilmektedir. Ayrı iki binadan oluşan yapı bir ara sistemle birbirine bağlanmaktadır. Dört katlı binada, özel yaşam üniteleri ve sürekli bakım üniteleri bir arada bulunurken, on bir katlı binada ise, tıbbi fonksiyonlu odalar ve tıbbi bakım servisleri yer almaktadır

(Şekil 14). Fiziksel olarak bağımsız, yarı bağımlı/bağımsız ve bağımlı yaşlılara bir bütün içinde, ancak farklı kütleli birimlerde hizmet verebilen, düşeyde yükselen bir yapıya sahiptir.

Şekil 14. Noorderkroon yaşlı bakım merkezi (Uffelen, 2012).

Şekil 15. Afrika'da Yaşlanma Projesi (Arch Daily, 2010).

Afrika’da Yaşlanma Projesi, bu kıtadaki yaşlılar için yapılmakta olan ilk ve tek mimari proje olma özelliği taşımaktadır. Proje, Atlantik ve Lagune arasındaki kıyı bandı üzerinde konumlandırılıp, geleneksel ve iklimsel özellikler dikkate alınarak Hollwich Kushner tarafından tasarlanmıştır.

Bu yaşlı bakım modeli; kilise, emekli papazların köylü çocuklara ders vereceği özel alanlar, kütüphane, oturma salonu gibi ortak yaşam alanlarını ve 20 adet bireysel, 50 adet 2 kişilik yaşam birimini, tam zamanlı tıbbi bakım ve tam zamanlı günlük bakım birimlerini içermektedir. İklimsel özelliklerin geleneksel tarzla harmanlandığı projede, kilisenin çatısı basit bir geometriyle farklılaşarak yapı sürekliliği içindeki yerini almaktadır (Şekil 15).

Rikuzentakata yerleşkesi, 2019 yılında Japonya’da tısunamizedeler için DOG ve Tokyo Üniversitesi mimari planlama ve tasarım laboratuvarının birlikte tasarladığı 938 m²’lik barınma alanıdır (Şekil 16). Kütle yapısıyla manzarayı ve doğal çevreyi kavrayıcı bir geometriye sahiptir. Çatı kırılmaları ve kurgulanan şeffaf alanlar ile azami ölçüde iç/dış geçirgenliği sağlanarak doğal ışık ve görüntü yapı içine aktarılmaktadır. Hem dış hem de iç mekânda kullanılan malzemeler yerel/doğal seçilmiş olup çevre ile organik bağ kurma ve sürdürülebilir olma çabası dikkat çekicidir. Form az katlı yapısı ile insan ölçeğini yakalarken, geniş koridorları ve ergonomik yaklaşımlarıyla yaşlı mekânsal davranış ihtiyaçlarına da cevap verebilmektedir. Kurumsal nitelikli Rikuzentakata yaşlı yaşam alanı, cephe mimarisi ve iç mekân düzenlemeleriyle Japon kültürünü yansıtırken, kullanıcıya ev sıcaklığında bir ortam sunmaktadır.

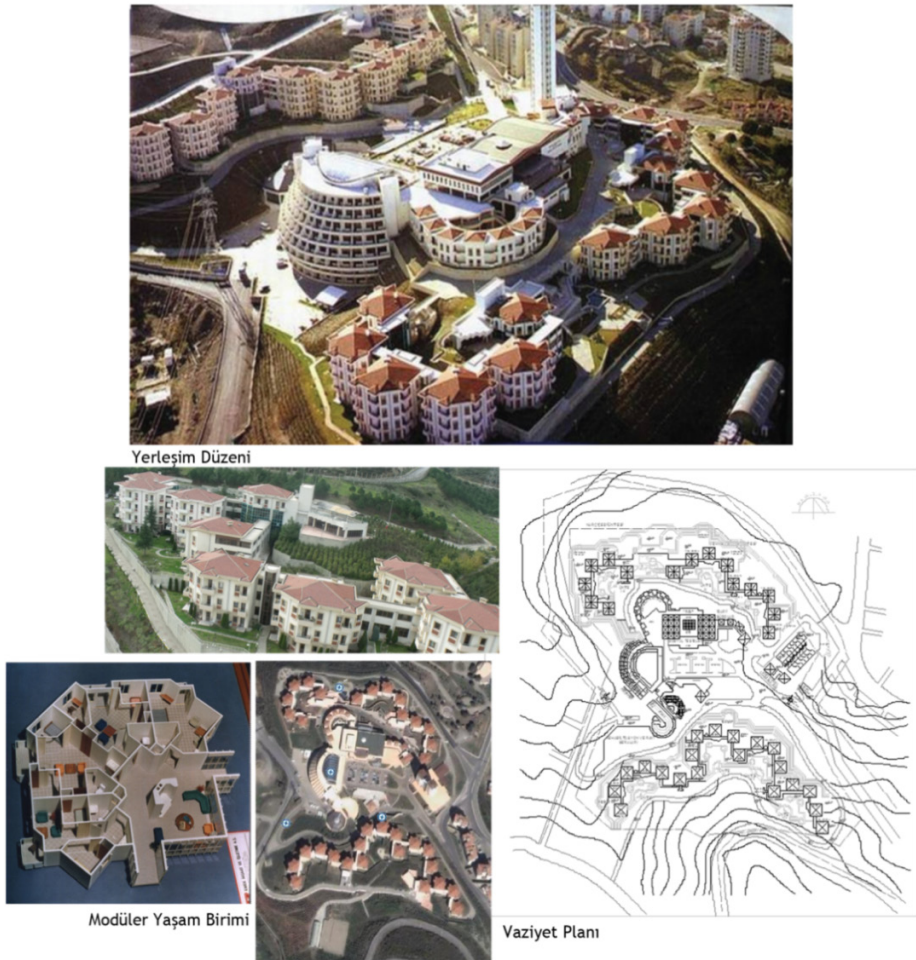
Şekil 16. Rikuzentakata Yerleşkesi (Arch Daily, t.y.).

Türkiye’den Yaşlılık Kurumu Örnekleri. 1997 yılında, mimar Fatih Gorbon tarafından projelendirilen Darüşşafaka Yakacak Rezidans, maddi bağışta bulunan üst gelir düzeyindeki yaşlılar için tasarlanmış, otel konforunda hizmet veren, güçlü programlanmış bir tesistir. Yapı kompleksi, 42 kişilik bağımsız ve yarı bağımlı olanlar birimi, 64 kişilik bağımlı birimi ve 20 kişilik özel bakım birimi olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler, kendi içlerinde de iki kişilik ve tek kişilik süit, iki kişilik ve tek kişilik normal odalar olarak çeşitlilik göstermektedirler. İki kişilik süit birimler 52 m² olup, tek kişilik normal odalar 26 m²’dir (Darüşşafaka, t.y.). Yapı, yaşlılara yönelik servislerin üst düzeyde sunulduğu, mimari planlama ilkelerinin ve dış cephe görünümünün “ev gibi” anlayışıyla tasarıma aktarıldığı, Türkiye genelinde zincirleri olan kurumsal bir örnektir (Şekil 17).

Şekil 17. Darüşşafaka Yakacak Rezidans (Darüşşafaka, t.y.; Gorbon, 1997).

Mimar Celal Koç tarafından tasarlanan, İzmir Narlıdere Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi, güçlü kurgulanmış özelliği ile, dinç yaşlı konutları, sosyal merkezi, idari bölümü, fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezi, sera, yaz bahçesi ve yaya yollarıyla, şehir dokusuna yakın bir yapı kompleksidir (Şekil 18). 74.616 m² inşaat alanı bulunan tesiste, 336 adet çift, 144 adet tek kişilik oda bulunmaktadır. Her dört yaşlı bloğundan sonra yer alan servis bloğunda; normal ve diyet yemek salonları, kafeterya, hobi odaları, sosyal servis, hemşire ve güvenlik birimleri bulunmaktadır. Sosyal merkez ise kütüphane, kafeterya, oyun salonu, çarşı, berber, banka, postane, tesis dışına da hizmet veren restoran ve balo salonu içermektedir (Narlıdere Kaymakamlığı, t.y.). Bina grubu, belirli bir gelir düzeyindeki yaşlılara hizmet eden rezidans mantığındaki binaların tersine, orta gelir düzeyindeki yaşlıların kalabileceği bir yer olarak ülkemizden 2000’li yıllara örnek verilebilecek bir tesistir (Şekil 18).

Şekil 18. Narlıdere Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (Koç, 2000).

2012 yılında Ankara Çankaya’da faaliyete geçen 75. Yıl Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (Şekil 19) Oya, Fatih Pakdil tarafından projelendirilmiştir. Yaşlı apartmanlarından oluşan kompleks bir yapıdır. Merkez kapasitesi 294 olup, 176 adet tek kişilik oda, 38 adet özel bakım yatağı, 40 adet iki kişilik stüdyo daire ve 5 adet iki kişilik misafir odası bulunmaktadır. Kuruma genel sağlık kontrolünden geçip dinç durumdaki yaşlılar kabul edilmektedir. Burada hastalandıkları takdirde bakım bloğuna alınıp tedavileri yapılmaktadır. Stüdyo tipi odalarda yatak, dolap, küçük dolap, koltuklar, Amerikan mutfak ve ayrı bir banyotuvalet olduğu ve odaların ev biçiminde dekore edildiği gözlemlenmiştir. Merkezin oldukça geniş ve peyzajı yapılmış bahçesi bulunmaktadır (huzurevlerim.com, t.y.).

Çizgisel ve parçalı kollu olarak tanımlayabileceğimiz plan şemasında olup, yakın dış mekânlar ile ilişki kuvvetlendirilmiştir. Böylece az derecede unutkanlık ve fiziksel kayıplı yaşlıların bile bina yakın çevresinde dolaşma olanağı sağlanmaktadır. Gün ışığı alabilen sokak görünümündeki koridorlarıyla hareketli dış çevreyi içeriye taşıırken, sosyal ve fiziksel çevre etkileşimini artırmaktadır.

Şekil 19. 75. Yıl Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (huzurevlerim.com, t.y.).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde, İstanbul Arnavutköy’de 2023 yılında açılması planlanan Darülaceze Sosyal Hizmet Şehri, Darülaceze sakinleri ve koruma altındaki çocuklar için her türlü ihtiyacın karşılanacağı özel bir “sosyal hizmet

şehri” modelidir (Şekil 20). Çalışmaların devam ettiği proje kapsamında Darülaceze ruhuna uygun olarak cami, havra ve kilise yer almaktadır. 23 bloğu ile yaklaşık bin yatak kapasiteli olması planlanan komplekste; 320 kişi kapasiteli sağlıklı yaşlı birimi, 274 kişi kapasiteli yatağa bağımlı yaşlı birimi, 154 kişi kapasiteli Alzheimer ve Demanslı birimi ile 180 kişi kapasiteli bağışçı birimi yer alacak olup, ayrıca çocuk yuvası, sağlık kontrollerinin yapılacağı poliklinik, rehabilitasyon ve sosyal merkez binaları, iş atölyeleri ile 500 kişilik konferans salonu bulunacaktır.

Rehabilitasyon merkezi içinde fizik tedavi birimi ve hamamın yer alacağı Darülaceze Sosyal Hizmet Şehri’nde, açık alanda yürüyüş ve bisiklet yolları, göletler, parklar, hobi bahçeleri düzenlenmekte olup, yerleşke içerisindeki ulaşım elektrikli araçlarla sağlanacaktır.

Şekil 20. Darülaceze Sosyal Hizmet Şehri (Darülaceze Başkanlığı, 2022).

Ayrıca gelecekte ihtiyaç olması durumunda kullanabilecek 5 bloktan oluşan ilave 400 yatak kapasitesi imkanı sağlayabilecek 19.000 m²’lik bir rezerv alan bulunacak olup; bu alana ek olarak yine ihtiyaç halinde konut, lojman ve konaklama mekânları yapılması için yaklaşık 12.000 m² rezerv alan daha ayrılmıştır.

Bu bölümde, tarihsel süreç içinde farklı coğrafya ve kültürler üzerinden okunan örnek kurumsal yaşlı yaşam alanlarının kurgusal değişiminin izi sürülerek, yaşlı odaklı

etkenlerin tasarıma dahil edildiği bir okuma sunulmuştur. Farklı modeller üzerinden gelişen kurumsal yapıları çevrelerin, yaşlıların duyuşal ve duyuşsal ihtiyaçlarına cevap verilmesine yönelik çözümler aradığı görölmektedir.

Yapıların izole çevrelerden merkezi çevrelere çekilmekte olup, hayatın içinde aktif yaşlılığın sürdürülebilirliği konusuna önem verildiği, kent yaşamı ve aktiviteleri ile bağlantılar artırıldığı görölmektedir. Kuşaklararası etkileşimi destekleyici çevrelere yakınlaşma önemli bir yaklaşımdır. Kurum içi ve dışı sosyal etkileşim alanların metrekare ve özelliklerinin yaşlı kullanıcı farklılıkları dikkate alınarak tasarım boyutuna sokulma çabası dikkat çekicidir. Yaşam birimlerinin metrekareleri artırılarak, ev benzeri tasarım detaylarına önem verildiği, kişisel banyo ve mutfak gereksinimleri dikkate alındığı görölmektedir.

Sonuç

Kurumsal yaşlı yaşam alanı tasarımında, mimarlık disiplininin gerontoloji, psikoloji ve sosyoloji gibi diğer çalışma alanlarıyla beraber yürütebileceği interdisipliner stratejilere ihtiyacı vardır. Mimarlık o zaman yaşlıların yaşam kalitesini yükseltebilen bir disiplin olarak rol oynayabilir. Bu bağlamda yaşlılara yönelik kurumsal yaşam modelleri aşağıda sıralanan anlamsal ve dizimsel kurguya yönelik tasarım ölçütleri baz alınarak tasarlanmalıdır.

- Yaşlılık kurumu tasarımında yaşlıların mekânsal davranışlarıyla uyumlu, kendilerini güvende hissetmelerine olanak tanıyan güçlü kurgudan yola çıkılarak; aidiyetlerini, egemenlik alanlarını ve sosyal etkileşimlerini kurabilecekleri alanlarda, duyuşal ve duyuşsal ihtiyaçları ile tercihleri doğrultusunda esnetilmeye tolerans tanıyan tasarım ilkeleri dikkate alınmalıdır.
- Tasarım sürecinde, kurgunun yüksek potansiyelli çevre oluşumu üzerindeki etkisinden hareketle; doğrusal kurgu düzeninin düşük etkileşimli çevre oluşumuna, merkezi ve fonksiyonları merkezde toplamaya yakın kurgusal düzenin ise yüksek etkileşimli sosyal mekân oluşumuna destek olduğu konusuna önem verilmelidir.
- Sosyal mekân kurgu ve tasarımının, hareketli/dinamik dış dünya ile ilişkili, sosyal etkileşimi artırıcı yönde ve düzeyde olmasına dikkat edilmelidir.
- Tasarımda şehir etkisinin yaratılması (meydanlar, sokaklar vb.) aktif yaşantıyı destekleyen önemli kurgusal özellikler olarak rol oynayabilecektir. Örneğin, koridorların gün ışığı alan örtülü sokaklara dönüşmesi gibi...
- Uzun koridorlar ve monoton tekdüze planlamanın yol açtığı kurumsal görünümün negatif etkisi dikkate alınarak yaşlı tarafından kolay kavranabilir "ev" kullanımına yakın mekânların yaratılması ile pozitif etki sağlanabilir.

- Kurum içindeki gündelik yaşantının dinamiğine tanıklık edebilmeleri, aynı katı paylaşan komşuları ile sohbet edebilmeleri için yaşam birimlerinin bağlandığı koridorlarda cep oturma holleri tasarlanabilir.
- Tasarımda doğal malzemelerin kullanımına (ahşap/tuğla/vb.) önem verilmeli, iç mekân renkleri canlı ve motive edici olmalıdır. İç mekânlarda dekorasyon objeleri, duvar kağıtları, bilinir döşeme malzemeleri, aydınlatma elemanlarının kullanımıyla yaratılacak samimi “eve yakın” ortam görüntüsü aşinalık hissi vererek aidiyeti arttırabilir.
- Cephe tasarımında iç/dış geçirgenliğini arttıracak pencere kullanımı ve çatı kırılmalarıyla doğal ışığın içeri alınması sağlanarak rehabilitasyon etkisi yaratılabilir.
- Az katlı ve insan ölçeğine yakın tasarım ile algılama arttırılarak yaşlının mekân üzerindeki hakimiyeti güçlendirilirken, katlar arası galerilerle görsel kavranabilirlik ve bina okunabilirliği kolaylaştırılabilir.
- Yaşam birimlerinin tekil yaşlı kullanımına ait özel olması kaydıyla, kişisel ve psikososyal alanları ve mahremiyetlerinin sağlanması koşuluna uyularak, çoklu kullanımın yarattığı çevresel stres önlenebilir. Yine yaşam birimleri içinde küçük bir mutfak alanı bırakılması ve yaşlının misafirlerini ağırlayabileceği oturma alanına yer verilmesi onun özerkliğini ve mekâna olan aidiyetini arttırabilecek yaklaşımlardır.
- Yaşlılara yönelik ergonomik boyutlarda tasarım, kullanıcı uyumu açısından önemli alt parametrelerdir.
- Geronteknolojik yaklaşımlarla da bireyin fiziksel ve psikososyal çevresinin genişlemesine destek verilebilirken bağımsızlığında devamlılığı sağlanabilir.
- İdari bölüm ile yaşam mekânları birbirinden ayrı tutularak yaşlı üzerindeki kurumsal etki dolayısıyla da çevresel baskı azaltılabilir.
- İç/dış bahçe kurgusu dikkate alınarak, yaşlının dış mekân ihtiyacına önem verilmelidir. Bitki yetiştirme olanaklarının sunulması, yaşlıların toprakla uğraşısının desteklenmesi yoluyla yaşlılıkla ortaya çıkan çevresel strese karşı yetkinlik düzeyinin arttırılmasına destek verilebilir.
- İç ve dış mekânlarda dinlendirici etkisi olduğu düşünülen su ögesinin kullanılması ile psikolojik boyutta olumlu etkiler yaratılabilir.
- Farklı yaş grupları ile beraberlikleri destekleyici tasarımlar (okul çevrelerine, anaokullarına, çocuk parklarına yakınlık) dikkate alınmalıdır. Günümüz yaşlılık kurumu örneklerini incelediğimizde, çocuk yuvası ile beraber çözümlenmiş mimari tasarımlar dikkat çekicidir. Çocuk yaşamı, yaşlıların yaşamına canlılık katan önemli

bir tasarım girdisi olabilirken; bu ilişkinin iyi kurgulanması ve sınırlarının doğru çizilmesi her iki kuşak için de dikkat edilmesi gereken önemli bir detaydır.

- Geleceğin yaşlılarının farklılaşan beklentileri (teknoloji donanımlı/aktif yaşamı destekleyen/kullanıcıya esneklik sağlayan/otopark içeren yerleşim tarzı vb.) dikkate alınmalıdır. Planlama, gereksinimlerin değişim gösterebileceği olasılıklara göre esnek tasarım fikriyle geliştirilebilen anlayışıyla oluşturulmalı, ileri teknolojilerin ilavelerine olanak sağlamalıdır.
- Sürdürülebilir tasarım yoluyla minimum enerji tüketen kendi kendine yetebilen mekânsal çevre yaşlı için organik yaşama da destek verebilecektir.
- Kurum yapısının yer seçimi aktif ve tanıdık çevrelerden yana olmalı, kent ve toplumla beraberliğin yaşlı psikolojisi için önemi dikkate alınmalıdır.

Kısacası, yaşlılara yönelik tasarım süreci, fiziksel çevre oluşturmanın ötesinde, onların yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik psikolojik, sosyolojik ve kültürel boyutları da kapsayan, bütünsel bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Bachelard yaşamın özünü, sadece bir var olma duygusu olarak değil, zamana ve sonrasında da mekâna bağlı olarak ileri doğru akmakta olan bir düzene katılma, içinde yer alma duygusu olarak tanımlamaktadır. Mekân, algısal ve fiziksel özellikleriyle insanın varoluşunda, benliğinin korunmasında, kimliğinin devamında önemli etkilere sahiptir. Yaşanılan mekânların duyuşsal ve duyuşsal boyuttaki özellikleri davranışsal kimliğin ifadesinde önemli rol oynayabilir.

Tasarımın yaşlı bireylere sağlayacağı; özgürlük/özerklik, bağlanabilirlik/aidiyet, erişebilir/erişilebilir olma, sosyal ilişki/yüksek etkileşim, güvenlik/mahremiyet gibi kavramlar onların yaşam kalitelerini yükseltmeye, mekânsal davranış ihtiyaçlarının karşılanmasına ve değişen çevrelerine kolay “uyum” sağlamalarını arttırmaya yönelik parametreler olarak rol oynayabilecektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). *Yaşlı nüfusun demografik değişimi*. <https://www.aile.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf>
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Yaşlı hakları ulusal eylem planı 2023-2025*. https://www.aile.gov.tr/media/133624/yasli_haklari_ulusal_eylem_plani.pdf
- Akan, E. (2017). *Yaşlılık kurumlarında yaşlı kullanıcı mekânsal davranış ve bilişiminin mekânsal dizim bağlamında irdelenmesi* (Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Arch Daily. (2010). *Aging in Africa / HWKN*. <https://www.archdaily.com/52529/aging-in-africa-hwkn>
- Arch Daily. (t.y.). *Elderly house in Rikuzentakata city "Hokkori-ya" / The University of Tokyo Architectural Planning & Design Lab + DOG*. <https://www.archdaily.com/946509/elderly-house-in-rikuzentakata-city-hokkori-ya-the-university-of-tokyo-architectural-planning-and-design-lab-plus-dog>
- Architectur and Wohmform. (1955). *Altersheim in Berlin-Wedding* (pp. 58–65).
- Architectural Record 1. (1988). *A Gentle Echo*. November (pp. 120–123).
- Architectural Record 2. (1988). *High Spirits*. November (pp. 114–115).
- Bachelard, G. (1969). *The Poetics of Space*. Beacon Press.
- Bauen Wohnen. (1966). *Altenwohnungen white city estate in london*. September (pp. 119–121).
- Beyer, G., & Nierstrasz, F. H. J. (1967). *Housing the aged in western countries*. elsevier publishing co. Amsterdam.
- Bezgal, N. (1990). *Yaşlı yurtlarındaki kişisel yaşam alanının fiziksel ve psikososyal gereksinimlere göre değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Campbell, J. C. (1992). *How policies change: The Japanese government the ageing policy*. Princeton University Press.
- Castillo, C., & Hitlin S. (2013). Copresence: Revisiting a building block for social interaction theories. *Sociological Theory*, 31, 168–192.
- Çakır, D. (2004). *65 yaş üstü kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve sosyoekonomik gereksinimlerine göre yaşlı yurtları tasarlama kriterlerinin belirlenmesi ve Diyarbakır huzurevinde irdelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Daruşşafaka. (t.y.). *Yakacık Rezidans*. <https://www.darussafaka.org/rezidanslar/yakacik-rezidans>
- Darülaceze Başkanlığı. (2022). *Darülaceze sosyal hizmet şehri açılıyor*. <https://www.darulaceze.gov.tr/darulaceze-sosyal-hizmet-sehri-aciliyor/>
- David Backer Architects. (t.y.). *Mabuhay Court Community Center*. <http://www.dbarchitect.com/project/detail/42/>
- Dehan, P. (1995). *L'habitation des personnes agees*. Le Moniteur.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (t.y.). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Yazar.
- Durak, M. (2012). *Yaşadığı ortamda yaşlıya hizmet modeli*. YM Yayınlar.
- Emiroğlu, V. (1984). *Sosyal gerontoloji çalışmalarında kuramsal yaklaşımlar ve araştırma bulguları*. Hacettepe Üniversitesi.

- Güler, Ç. (1998). Yaşlılıkta tanımlar ve yaşlılık üstüne söylenenler. *Turkish Journal of Geriatrics*, 1, 105.
- huzurevlerim.com. (t.y.). 75. yıl huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi. <https://huzurevlerim.com/75-yil-huzurevi-yasli-bakim-ve-rehabilitasyon-merkezi.html>
- İmamoğlu, Ç. (2002). *Toward an understanding of place schema: societal and individual level representations of asisted living* (Doktora tezi). UWM.
- İmamoğlu, Ç. (2007). Assisted living as a new place schema: a comparison with homes and nursing homes. *Environment and Behavior*, 39, 246–268. <http://eab.sagepub.com/content/39/2/246.full.pdf+html>
- İmamoğlu, V. (1980). *Binalara ilişkin zihinsel plan, kullanım ve değerlendirmeler*. ODTÜ.
- Kalınkara, V. (2011). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koşaner, Y. (1995). *Ders notları*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
- Koşar, N. (1996). *Sosyal hizmetlerde yaşlı refahı alanı*. Şafak Yayınları.
- Lawton, M. P., & Nahemow, L. (1973). Ecology and the aging process. In C. Eisdorfer & M. P. Lawton (Eds.), *The psychology of adult development and aging* (pp. 619–674). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10044-020>
- Lehr, U. (1994). *Yaşlanmanın psikolojisi*. Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı.
- Love to Know. (2018). *Lessons from elderly people in Japan*. <https://www.lovetoknow.com/life/aging/elderly-people-japan#:~:text=In%20Japan%2C%20the%20elderly%20are,longer%20than%20any%20other%20population>
- Narlıdere Kaymakamlığı. (t.y.). *Narlıdere Huzurevi*. <http://www.narlidere.gov.tr/narlidere-huzurevi>
- Özkan, G. (1997). *Yaşlı yurtları planlama ilkeleri üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Pakdil,O.\(1992\).Yaşlılık_sorunları_ve_yaşlılara_sağlanan_servisler_\(İngiltere_örneği\).Yıldız_Teknik_Üniversitesi_Mimarlık_Fakültesi_Baskı_Atölyesi](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/Pakdil,O.(1992).Yaşlılık_sorunları_ve_yaşlılara_sağlanan_servisler_(İngiltere_örneği).Yıldız_Teknik_Üniversitesi_Mimarlık_Fakültesi_Baskı_Atölyesi)
- Perkins, B., Hoglund, J. D., King, D., & Cohen, E. (2004). *Building types basics for senior living*. Wiley6 Sons, Inc.
- Sağsöz, A., Öztürk, K., Özgen, S., & Akbay, E. (1999, October 10-13). *A case of residential life of the elderly people in the Trabzon old persons's home/Türkiye*. Paper presented at the Third International Conference of Gerontechnology, Germany
- Sosyal Hizmet Uzmanı. (t.y.). *Türkiye'de yaşlılar*. <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/turkiyedeyaslilar.html>
- Sürmen, Ş. (1988). *Yaşlı yurtları yaşlı konutları*. İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağ'dan günümüze yaşlılık ve yaşlanma*. Nobel Yayıncılık.
- Uffelen C. (2012). *Senioren residenzen und altersheime*. Braun Publishing AG.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division. (2017). *Living arrangements of older persons: a report on an expanded international dataset*. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/LivingArrangements.pdf>
- United Nations Population Fund. (2012). *Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Raporları*. Yazar.
- Ünlü, A. (1998). *Çevresel tasarımda ilk kavramlar*. İ.T.Ü. Baskı Atölyesi.
- Ünlü, A. (2017). *Kişisel görüşme* (Ocak 2017, İstanbul).

Valins, M. (1988). *Housing for elderly people*. The Architectural Press.

Weal, F., & Weal, F. (1988). *Housing the elderly options and design*. Chrysalis Books.

World Health Organization. (1989). *Health of the elderly* (Technical Report Series). Author.

Toplumsal Bütünleşme Modeli Olarak Yeni Mekânsal Örgütlenmeler: Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri

Damla Altuncu¹

Öz

Gelişen teknolojiye bağlı olarak teşhis-tedavi yöntemlerinin ilerlemesi ve yaşam şartlarının iyileşmesi erken yaşlarda ölüm oranlarını azaltmıştır. Bununla birlikte ileri yaştaki bireylerin nüfusunda artış olmuştur. Çağdaş toplumlarda artan yaşlı nüfusunun pasif yaşantısı toplumsal bir sorun olarak kabul edilmektedir. Bu soruna çözüm olarak aktif yaşlanmayı destekleyen ve huzurevlerinin alternatifi olan birlikte yaşantı modelleri önerilmektedir. Bu araştırmanın konusu, yaşlıların aktif yaşantılarını sürdürmeleri amacıyla geliştirilen çağdaş yaşlı yaşam merkezleridir. Araştırmanın amacı, sosyopolitik kalkınma için bir toplumsal bütünleşme modeli olarak önerilen çağdaş yaşlı yaşam merkezlerinin sosyoloji-mimarlık ara kesitinde bir değerlendirmesini yapmaktır. Araştırmada, çağdaş yaşlı yaşam merkezleri özelinde yeni bir uygulamanın durum analizine odaklanıldığı için nicel araştırma türlerinden betimleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma tarama modeline uygun olarak desenlenmiştir. Araştırma verileri 2012 yılından itibaren Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanmaya yönelik ilerlemeyi karşılaştırmayı amaçlayan bileşik endeks olan Aktif Yaşlanma Endeksi temel alınarak toplanmıştır. Danimarka, İsveç, Hollanda, Finlandiya ve Birleşik Krallık gibi ortalamanın üzerindeki ülkelerdeki “bağımsız yaşam alanları” olarak tanımlanan “Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri” araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Genel değerlendirilmede bu ülkelerdeki modern çağ yaşam merkezlerinin yaşlılar için bağımsız yaşam alanları olmasının yanı sıra toplumsal bütünleşme için yeni bir toplumsal bütünleşme modeli olarak kabul edilebileceği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı mekanları • Toplumsal bütünleşme • Aktif yaşlanma • Bağımsız yaşam alanı • Aktif yaşlanma endeksi • Yaşlı yaşam merkezleri • Birlikte yaşam mekanları

New Spatial Organizations as a Social Integration Model: Contemporary Elderly Living Centers

Abstract

The mortality rates at early ages decreased as diagnosis-treatment methods progressed and living conditions improved due to technological advancements. However, the population of elderly people has notably increased. The passive life of the increasing elderly population in contemporary societies is acknowledged as a social problem. Hence, coexistence models that support active aging and alternative nursing homes are indicated to solve this problem. This study included the modern elderly living centers developed for elderly people to maintain their active lives. It aimed to evaluate contemporary elderly living centers, which are proposed as a social integration model for sociopolitical development, at the socioarchitecture interface. It focuses on the situation analysis of a new practice in contemporary elderly living centers and thus preferred the descriptive method, which is one of the quantitative research types. This study followed the design of

¹ Sorumlu yazar: Damla Altuncu (Doç. Dr.), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: damla.altuncu@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5276-2275

Aktif: Altuncu, D. (2023). Toplumsal bütünleşme modeli olarak yeni mekânsal örgütlenmeler: Çağdaş yaşlı yaşam merkezleri. *Senectus*, 1(2), 185-206. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0012>

the scanning model and collected research data based on active aging index, which is a composite index for comparing the progress toward aging in European Union countries since 2012. The study sample included “contemporary elderly living centers,” defined as “independent living spaces” in above-average countries, such as Denmark, Sweden, Netherlands, Finland, and the United Kingdom. The general evaluation indicated that modern-age living centers in these countries can be accepted as a new social integration model for social integration as well as independent living spaces for the elderly.

Keywords: Elderly spaces • Social integration • Active aging • Independent living space • Active aging index • Elderly living centers • Living spaces together

Extended Abstract

The elderly population is increasing in proportion to the young population. This is because of diagnostic–treatment method advancement with developing technology and increasing standards of living. The prolongation of life expectancy seemed positive from an individual point of view, but it also brings along various problems from a social point of view. One of these problems is the inability of aging individuals to adapt socially and economically to the general order of society. Therefore, the inactive lifestyle of the increasing elderly population in contemporary societies is recognized as a social issue that must be addressed. This problem can be resolved by developing social practices that direct elderly individuals to a more active lifestyle. One of these is cohabitation models, which support active aging and are an alternative to nursing homes.

Cohabitation models do not advocate for the elderly to passively withdraw themselves from society and live within specified parameters. Hence, the architectural structures developed for cohabitation models for the elderly are viewed as socioeconomic harmonization models that enable active aging rather than as a type of confinement space. These architectural structures, which are more than a nursing home building, are designed to ensure socialization by directing the users’ behavior. The main argument of this study is that contemporary senior living centers have been developed as a type of social integration model beyond the physical architectural space.

This study investigated the different architectural and sociological dimensions of contemporary senior living centers developed for the elderly to maintain their active lifestyle. This study aimed to evaluate contemporary senior living centers, which are proposed as a model of social integration for sociopolitical development, at the intersection of sociology and architecture. The research question in this study is “Can modern age living centers, developed to support the housing and care needs of the elderly population, be accepted as a model of social integration?” The research subquestions are “What are the various physical characteristics of contemporary living centers in terms of architecture?” and “What are the benefits, risks, and potentials of the elderly living together in sociological terms?”

This study is thought to bring a different perspective to the literature since previous related studies have not addressed the contemporary elderly living centers, proposed as a model of social integration in the field of aging, at the intersection of sociology and architecture. This study mainly contributes to the literature in the comparison of coliving models that support active aging as a solution to aging problems and are seen as alternatives to nursing homes by investigating their spatial organizations at the sociology–architecture interface. Therefore, understanding new spatial organizations with different dimensions is thought to contribute to the development of new solutions for the fields of architecture and sociology.

This study examined, within its scope, contemporary senior living centers in the countries in the yellow cluster with the highest average score among the countries included in the 2018 report of the United Nations Economic Commission for Europe. The countries in the yellow cluster have the highest scores in the category of “independent, healthy, and safe living,” and they were assumed to have good examples and thus constituted the study sample.

This study preferred the descriptive method, one of the quantitative research types, because it focuses on the case analysis of a new practice in contemporary senior living centers. This study followed the survey model design and collected research data based on the active aging index (AAI), a composite index that aims to compare the progress toward aging in European Union countries since 2012. The United Nations Human Development Index 2022, which determines the development levels of countries, report that among the countries in the yellow cluster, Denmark ranked sixth, Sweden ranked seventh, the Netherlands ranked tenth, Finland ranked eleventh, and the United Kingdom (UK) ranked eighteenth. The study population included “contemporary elderly living centers,” defined as “independent living spaces,” in above-average countries such as Denmark, Sweden, the Netherlands, Finland, and the UK.

This study collected data using digital resources, investigated state approaches to the housing and care of the elderly in Denmark, Finland, the Netherlands, Sweden, and the UK, and compiled good examples of contemporary senior living centers established by private or public initiatives.

The study sample consisted of Bomi-Parken in Copenhagen, Denmark; Myllymatka in Helsinki, Finland; Scheldehof in Flushing, Netherlands; SällBo in Helsingborg, Sweden; Battersea Place in London, UK. The sample included these units because of their socioeconomical and architectural good practices in their respective countries.

The literature revealed different classifications in determining the structural characteristics in evaluating the physical environment of the architectural space, but this study used the spatial quality scale proposed by Van der Voordt and Van der Wegen.

This study only selected the functional quality factors as a scale of the functional, aesthetic, technical, and economic quality characteristics. This study evaluated contemporary senior living centers according to this scale by creating evaluation tables, including factors such as location, relations with the social environment, access to the external environment, accessibility, efficiency, flexibility, security, spatial orientation, sovereignty space, privacy, social contact, and physical environmental conditions (lighting, heating, ventilation, etc.). The tables were compared at the end of the study.

The general evaluation considered the contemporary elderly living centers in the included countries as a new social integration model for social integration/adaptation that provides independent living spaces for the elderly. Contemporary living centers, developed to address sociological problems, offer a new model of social organization beyond being an alternative space. Accordingly, architectural spatial organizations have been differentiated.

This study, within its scope, revealed that the social content of the design concept developed in terms of architecture is more important, and thus, architectural features are kept at optimum. Understandably, pioneering architectural features are not expected from the design of contemporary living centers in the architectural dimension. The most important architectural element is “accessibility” in designs that emphasized the adequacy levels of functional features. Additionally, reuse and/or refunctioning is another important issue in the design of contemporary living centers. The design of the external environment is important along with the architectural design of contemporary living centers based on the assumption that the connection with the external environment enables socialization. The functions of the facilities are diversified to ensure social contact in contemporary living centers that promise high privacy and security.

The cohabitation of the elderly can be realized in different models from a sociological point of view. Concurrently, this study concluded that the examined examples are not alternatives to nursing homes or hospitals. Hence, the terms and definitions of elderly spaces must be reconsidered. In conclusion, the economic dimensions of a collective life should also be rethought, since structures, such as contemporary senior living centers, are not economically accessible to everyone. The result of this study indicates that the issue of contemporary senior living centers should be discussed with different dimensions, such as sociology, architecture, and economics, with the aging population, and the potentials that are specific to local cultural characteristics should be developed.

Toplumsal Bütünleşme Modeli Olarak Yeni Mekânsal Örgütlenmeler: Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri

Artan yaşlı nüfusunun neden olduğu demografik değişim, beraberinde barınma ve bakım konularında çeşitli sorunları da meydana getirmektedir. Yaşlı nüfusun oransal olarak genç nüfusa göre yükselen bir grafikte artmasıyla birlikte toplumsal yapıda meydana gelen değişim, mekânsal ve toplumsal düzenlemelerde yeni çözümlerin üretilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalarda nüfusun yaşlanmasının kalıcı ve sürekli bir olay olduğuna ve yaşlı nüfusun düzenli olarak arttığına ilişkin fikir birliği bulunmaktadır (Özgür, 2019). Bununla birlikte demografik yaşlanma konusunun, birçok toplumun sosyal yapısını yakın bir gelecekte değiştireceği düşünülmektedir (Rowland, 2009).

Tahminler, Dünya nüfusunun önümüzdeki yıllarda önemli ölçüde yaşlanacağını ve 2050 yılına kadar 65 ve üzeri yaştakilerin genel nüfusa oranının %16,5 olacağını işaret etmektedir (United Nations, World Population Prospects, 2019). 2020 yılında 1950'den bu yana ilk defa, nüfus artış hızı yılda %1'in altına düşmüştür (United Nation, 2020). Nüfus artış hızındaki düşüşün önümüzdeki birkaç yıl daha yavaşlayarak devam etmesi beklenmektedir. Bu durumda hızla düşen nüfus artış hızına bağlı olarak 65 ve üzeri yaştakilerin genel nüfusa orantılı olarak artacağı öngörülmektedir. Araştırmalar, 2050 yılına kadar Avrupa ve Kuzey Amerika'daki her dört kişiden birinin 65 yaş ve üzerinde olacağını göstermektedir (United Nations, World Population Prospects, 2022). Bu bağlamda 20. yüzyılda hızla yaşlanmaya başlayan Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkelerde bu oranın daha da yükseleceği söylenebilir.

Nüfus artış hızında meydana gelen sürekli düşüş nedeniyle nüfusun yaş yapısının değişerek yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranının artması, nüfusun yapısal yaşlanması olarak nitelendirilmektedir. Beklenen yaşam ömrünün uzaması sonucunda yaşlı nüfustaki rakamsal artışı ise sayısal yaşlanmadır (Beşe Canpolat ve Taştı, 2022). Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10'u geçmesi, ülke nüfusunun yaşlanmasında önemli göstergelerden biri olarak kabul edilmektedir. 2022'de dünya düzeyinde, insanların yaklaşık %10'unun 65 yaş ve üzerinde olduğu belirlenmiştir (United Nations, World Population Prospects, 2022). Bu bakımdan sayısal yaşlanmayla birlikte yapısal yaşlanmanın neden olacağı sorunlar çok boyutlu olarak değerlendirilmelidir. Yaşlanmayla ilgili gelecekte karşılaşılabilecek sorunlara hazırlanmak için yaşlılık olgusu konusunda ulusal ve uluslararası düzeyde sosyoekonomik temelli önlemler alınabileceği gibi mekânsal olarak yapılacak düzenleme, müdahale ve değerlendirmeler de alınacak önlemlerin başarısını artırabilir.

Sayısal yaşlanma ve yaşlılık konusunda Cowgill (1974) ve Havighurst'in (1961) gerçekleştirdiği gibi erken dönem çok boyutlu çalışmaların varlığına rağmen araştırmalar,

aktif yaşlanma konusunda yoğunlaşmıştır (Foster ve Walker, 2015; Hodge, 2008; Timonen, 2016; Walker ve Maltby, 2012). Mekân ve yaşlılık konularındaki çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Oysaki yaşlanan nüfus dahilinde; mimarlık, sosyoloji ve gerontoloji birbirlerinden beslenen araştırma alanları olmalıdır. Bu alanda ilgili literatür araştırıldığında; yaşlı bir topluma hazırlanmak (Andersson, 2011), yerinde yaşlanma (Grenier, 2005), tasarlanmış mekan ve gerontoloji (Brent, 1999), yaşlı mekanlarının tasarımı (Schwarz, 1997) konularındaki araştırmalar gibi mimarlık ve sosyoloji konularını ilgilendiren çalışmalar yapılmasına rağmen mimarlık, planlama ve tasarım alanındaki çalışmalarda araştırma ekseninin daha çok mimari kalitenin nicel değerlendirmesinin yapıldığı araştırmalara yöneldiği görülmüştür. Bu bakımdan yaşlanma konuları sosyolojik, coğrafi ve ekonomik bakımdan incelenmesine rağmen yaşlı mekanları ve birlikte yaşam mekanları sosyoloji-mimari ara kesitinde yeterince araştırılmamıştır.

Bu çalışmada ele alınan araştırma problemi; “yaşlı nüfusun barınma ve bakım gereksinimlerinin desteklenmesi için modern çağ yaşam merkezleri toplumsal bütünleşme modeli olarak kabul edilebilir mi?” sorusu dahilinde “mimari bakımdan çağdaş yaşam merkezlerinin sahip oldukları çeşitli fiziksel özellikler nelerdir?” ve “sosyolojik bakımdan yaşlıların birlikte yaşamasının yararları, riskleri ve potansiyelleri nelerdir?” olarak belirlenmiştir.

Alanda yapılan öncül araştırmalar yaşlılık konusuna bir toplumsal bütünleşme modeli olarak önerilen çağdaş yaşlı yaşam merkezlerinin sosyoloji-mimarlık ara kesitinde değinmedikleri için bu çalışmanın literatüre farklı bir bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir. Aynı zamanda özgün katkı bakımından sosyoloji-mimari ara kesitinde mekânsal örgütlenmelerin araştırılması yaşlılık sorunlarına çözüm olarak aktif yaşlanmayı destekleyen ve huzurevlerinin alternatifi olarak görülen birlikte yaşantı modellerini geliştirmek bakımından önemlidir. Bu bağlamda yeni mekânsal örgütlenmeleri anlamının, mimarlık ve sosyolojik yapılanma için yeni çözümler üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada, çağdaş yaşlı yaşam merkezleri özelinde yeni uygulamaların durum analizine odaklanıldığı için nicel araştırma türlerinden betimleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışma tekil tarama modeline uygun olarak desenlenmiştir. Araştırma metodolojisi üç aşamalı olarak oluşturulmuştur. İlk aşamada kavramsal altyapıyı oluşturmak için genel tanım ve kavramlar sosyolojik referanslar kullanılarak açıklanmıştır. İkinci aşamada oluşturulan örnekleme yer alan birimler mimari bakımdan incelenmiş, fiziksel çevreye ait yapılanmaları mekânsal düzenlemeleri araştırılmıştır. Son aşamada oluşturulan kavramsal altyapı mimari özelliklerle karşılaştırılarak modern çağ yaşam merkezlerinin yaşlılar için bağımsız yaşam alanları oluşturmasının yanı sıra toplumsal bütünleşme için yeni bir toplumsal bütünleşme modeli olarak kabul edilmesi konusu sorgulanmıştır.

Genel Tanım ve Kavramlar

Nüfusu artan yaşlıların çeşitli fiziksel, sosyal ve psikolojik değişimlere rağmen aktif yaşantılarını sürdürmeleri için çeşitli ‘birlikte yaşantı modelleri’ geliştirilmiştir. Bu yaşantı modelleri mimari, sosyolojik, tıbbi ve ekonomik boyutlarıyla değerlendirilebilir. Çalışmanın bu bölümünde birlikte yaşantı modellerinde kullanılan ortak terminoloji açıklanmaya çalışılacaktır.

Yaşlanma ve yaşlılık birbirinin yerine kullanılmasına rağmen farklı içeriklere sahip terimlerdir. Yaşlılık, bireyin yaşamında bir dönemi ifade ederken yaşlanma ise doğumdan ölüme kadar süren bir süreçtir (Kalınkara, 2016). Bu bakımdan bir dönem olan yaşlanmanın başladığı dönemin bireysel sosyal, psikolojik ve fizyolojik özelliklere göre değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bireylerin ‘yaşlı’ olarak tanımlanmaları için takvim yaşı olarak nitelendirilen kronolojik yaş ölçütü olarak alınmaktadır. Bu bakımdan Birleşmiş Milletler Nüfus Araştırmaları Fonu’na (UNFPA) göre 60 yaş ve üstü bireyler yaşıdır (UNFPA, 2012). Gelişmiş ülkelerde ise 65 yaş ve üstü bireyler yaşlı olarak kabul edilmektedir. Bu çelişkili durum genel kabul olarak 65 yaş ve üstü bireylerin yaşlı sıfatını almalarıyla giderilmiştir.

Gelişmiş ülkelerin büyük bölümünde nüfusun yaşlanması sonucunda 1990’lı yıllarda “aktif yaşlanma kavramı” ortaya çıkmıştır. Aktif yaşlanma tanımı, 2002 yılında Birleşmiş Milletler Madrid Dünya Yaşlanma Konferansını takiben Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılmıştır. Buna göre aktif yaşlanma, “yaşlandıkça yaşam kalitesini artırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını optimize etme süreci” olarak tanımlanmıştır (WHO, 2002). Bu durumda bir süreç olarak kabul edilen yaşlanma içinde aktif yaşlanmanın doğal bir alt süreç olarak kabul edildiği söylenebilir.

Aktif yaşlanma aynı zamanda bireylerin bakım ve barınma ihtiyaçlarını bağımsız olarak karşılanmasını da gerektirmektedir. Bunun için geliştirilen aktif yaşlanma stratejilerinde ‘bağımsız yaşam’ konusunun öncelik sahibi olduğu söylenebilir. Bireyler, fiziksel bakımdan yetkinlik ve sosyolojik bakımdan çevresel baskı ikileminde karşılaştıkları değişkenleri bağımsız yaşam standartlarını korumak için süreç içinde yeniden değerlendirme gereği duymaktadırlar. Yeniden değerlendirirken sosyal ve bilişsel bakımdan adaptasyon, bağımsız yaşamın düzeyinin belirlenmesinde etkilidir. Lawton ve Nahemow’un (1975) yaşlı yetişkinler arasındaki arkadaşlık niteliklerini inceleyen bir çalışmada, geliştirdikleri Ekolojik Adaptasyon Kuramına bu bakımdan değinmişlerdir. Buna göre yaşlılar ve yaşlılara ait mimari çevre düzenlemeleri, çevresel uyum (adaptasyon) süreci dahilinde değerlendirilmelidir. Ekolojik adaptasyon kuramına göre aktif yaşlanma modelinde belirleyiciler; sosyal, ekonomik, bireysel, davranışsal faktörler olduğu kadar fiziksel çevreye ait faktörlerden oluşmalıdır. Bu bağlamda aktif yaşlanmanın önemli bir gerekliliği olan bağımsız yaşamın sağlanması için fiziksel çevrenin bireyin sosyal ve fiziksel ihtiyaçları doğrultusunda mimari olarak yeniden

yapılandırılması gerekmektedir. Yaşlanmanın bir süreç olmasına bağlı olarak mimari olarak yeniden yapılandırma sürecinin bireyin yaşam süresi boyunca tekrar edeceği de unutulmamalıdır.

Sosyal bakımdan aktif yaşlanma, istihdamın korunması, sağlık ve refahın artırılması, toplumsal katılım gibi birçok politik olguyla ilişkilidir. Ülkelerin önceliklerine göre aktif yaşlanma politikaları değişiklik gösterse de temel hedef yaşlı bireylerin topluma katılım oranlarını arttırmaktır. Bu bakımdan politik bir kavram olarak görülebilecek olan aktif yaşlanmanın küresel karşılığı “başarılı yaşlanma” olarak kabul edilmektedir. Başarılı yaşlanmanın teorik altyapısı, yaşama aktif olarak katılmanın yaşamdan haz almayı sağlayacağı görüşüne dayanmaktadır (Havighurst, 1961). Ancak yaşamdan haz almak oldukça öznel bir kavram olduğu için başarılı yaşlanmanın ölçülmesi için uluslararası bir değerlendirme ölçütü oluşturulmuştur. Aktif Yaşlanma Endeksi (AYE) olarak tanımlanan bu endeks; ülkeler genelinde aktif ve sağlıklı yaşlanma için yaşlı insanların kullanılmayan potansiyelini ölçmek için kullanılan bir araçtır. Yaşlıların bağımsız yaşama, ücretli istihdama, sosyal faaliyetlere katılma ve aktif olarak yaşlanma kapasitelerini ölçmektedir (UNECE, active-ageing-index, 2023). Genel olarak Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde kullanılmak üzere geliştirilen endeksin, AB üyesi olmayan ülkeler ve Rusya’yı kapsayan çalışmaları olduğu bilinmektedir.

Araştırma Materyali ve Yöntem

Bu çalışmada, UNECE’nin 2018 raporunda yer alan ülkelerden ortalama puanı en yüksek olan sarı kümede yer alan ülkeler araştırma için seçilmiştir. Sarı kümede yer alan ülkeler, ‘bağımsız, sağlıklı ve güvenli yaşam’ kategorisinde en yüksek puanlara sahip oldukları için araştırmaya seçilmişlerdir (UNECE, Active Ageing Index 2018, 2023).

Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık’tan oluşan ülkeler aynı zamanda oldukça düşük nüfus artış hızına sahiptirler. 2021 yılı Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırmasında çocuk sayısına göre toplam doğurganlık hızı; Danimarka’da 1.72, İsveç’te 1.67, Hollanda’da 1.62, Finlandiya’da 1.46 ve Birleşik Krallık’ta 1.58 olarak ölçülmüştür (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) Veri Tabanı, 2021). Türkiye, 1.71 ile Danimarka ve İsveç arasında yerini almıştır. Sayısal değerler, kadın başına düşen çocuk sayısını ifade etmektedir.

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen Birleşmiş Milletler (BM) İnsani Gelişim Endeksi (Human Development Index) 2022 yılı raporunda göre sarı kümede yer alan ülkeler arasından Danimarka 6. sırada, İsveç 7. sırada, Hollanda 10. sırada, Finlandiya 11. sırada ve Birleşik Krallık ise 18. sırada yer almıştır.

Çalışmada “bağımsız yaşam alanlarını” farklılıkları ve benzerlikleri bakımından net ve ayrıntılı biçimde ortaya koymak için mekânsal ölçek olarak ülke birimi

seçilmiştir. Örneklem kümesinde yer alan birimler, “gelişmişlik düzeyleri” bakımından aynı zamanda “bağımsız, sağlıklı ve güvenli yaşam” bakımından yüksek puanlara sahip oldukları için araştırmada yer almışlardır. Bu bakımdan örneklem kümesinin oluşturulmasında hazır listelerde var olan sıralama kullanıldığı için olasılıklı örnekleme yöntemlerinden sistematik tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Çalışmada, Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık'ta yer alan Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri'ne ait veriler kullanılmıştır ve bu veriler dijital veri tabanlarında yapılan araştırmalar sonucunda elde edilmiştir. Yerel verilere ulaşmak için çağdaş yaşlı yaşam merkezi, huzurevi, yaşlı bakımevi gibi kelimeler yerel dillerde ve İngilizce olarak internet veri tabanlarında araştırılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi için görsellere sahip olmaları önemsenmiştir. Veriler günümüzden geçmişe doğru sıralanarak Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri'nin gelişimi kronolojik bir sıralamayla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Mimari mekâna ait fiziksel çevrenin değerlendirilmesinde yapısal özellikleri belirlemek için literatürde farklı sınıflandırmalar bulunsa da bu araştırmada, Van der Voordt ve Van der Wegen'in (2005) önerdiği mekânsal kalite ölçeği kullanılmıştır. İşlevsel, estetik, teknik ve ekonomik kalite özelliklerinden sadece işlevsel kalite faktörleri araştırmada kalite ölçeği olarak alınmıştır. Buna neden olarak Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezlerinin aktif yaşlanmanın küresel karşılığı olan “başarılı yaşlanma” konusunda aktif bir rol üstlendiklerinin düşünülmesidir.

Çalışmada incelenecek Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri özelinde sorgulanacak işlevsel kalite faktörleri; dış çevreye erişim, erişilebilirlik, verimlilik, esneklik, güvenlik, mekânsal yönelim, egemenlik alanı, mahremiyet, sosyal temas, fiziksel çevre koşulları (aydınlık, ısıtma, havalandırma vb.) olarak belirlenmiştir. Böylece araştırma için seçilen yapıların mimari bakımdan uygulama sahasında kullanılabilirliği tartışılırken bağımsız yaşamın özellikleri de belirlenmiştir. Aynı zamanda Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezlerinin, yaşlıların aktivitelerine uygunluğu da değerlendirmeye alınmıştır. Araştırma sonucunda karşılaştırmalı bir tablo yapılarak bulgular değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirme

Bu çalışmanın verileri dijital kaynaklar kullanılarak toplanmıştır. Sırasıyla Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık'ta yaşlıların barınması ve bakımı konusundaki devlet otoriteleri araştırılmış, daha sonra özel teşebbüs ya da kamu eliyle oluşturulmuş Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri derlenmiştir. Araştırma sırasında ulaşılan merkezlerden yapım yılına göre bir sıralama yapılmış ve günümüze yakın tarihte inşa edilmiş merkezler değerlendirmeye alınmıştır. Merkezlerin değerlendirilmesi için işlevsel kalite faktörleri kullanılmıştır. Bu işlem için; konum, sosyal çevre ile ilişkileri, dış çevreye erişim, erişilebilirlik, verimlilik, esneklik,

güvenlik, mekânsal yönelim, egemenlik alanı, mahremiyet, sosyal temas, fiziksel çevre koşulları (aydınlatma, ısıtma, havalandırma vb.) faktörlerinin yer aldığı bir tablo oluşturulmuştur.

Danimarka’da Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezi: Bomi-Parken, Kopenhag

Danimarka’da, diğer Avrupa ülkelerine benzer şekilde birkaç yıldır toplumun yaşlandığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda tüm İskandinav ülkelerinde olduğu gibi Danimarka’da da ülke sakinlerinin yaşam süresi giderek artmaktadır. Danimarka’da yaşlı vatandaşları aktif bir yaşama yönlendirmek kamusal politikalardan biridir (Taşçı, 2010). Ulusal toplumsal değerlerle desteklenen bu durum, uluslararası anlaşmalarla da belirlenmiştir. Bu bakımdan Danimarka’da siyasi erk, yaşlıların yararına olan politikaların uygulanmasını desteklemektedir. Bu destek dahilinde yaşlılar için bakım ve barınma alternatifleri oluşturulmuştur. Bunlar arasında yerinde (kendi evinde), konut kooperatiflerinde, yardımcı apartmanlarda, huzurevleri ya da gündüz bakımevlerinde sunulan hizmetlerden 65 yaş üstü vatandaşlar yararlanabilmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Bomi-Parken, Kopenhag (Urban Edge Architecture, 2023)

Kant Arkitekter tarafından tasarlanan toplu konut ve huzurevinin inşası 2014 yılında tamamlanmıştır. Yerinde dönüşüm projesi olarak kabul edilebilecek yapı blogu, aynı zamanda Danimarka’da yaşlıların aktif yaşlanma için topluma katılımlarını sağlayacak fiziksel çevre ve mimari yapıyı da sunmaktadır. Bu örnekte toplu konut dahilinde yaşlıların sosyal yaşama daha fazla dahil edilmesi için bir dizi yenileme yapılmıştır. Yerinde dönüşüm sırasında oluşturulan düzenlemeyle katılımcı tasarım anlayışı dahilinde site sakinlerinin de görüşleri alınmıştır. Projede yerinde dönüşümü toplumsallaşmayla birleştiren bir model tercih edilmiştir.

1960’larda inşa edilen Gyldenrisparken toplu konut sitesi (Mimar S. Fournais ve Mimar H.Ö. Christiansen, 1964–1966), Kopenhag’ın güney kesiminde, Amager’de yer almaktadır. Beton prefabrike paneller kullanılarak inşa edilmiş olan 4 katlı yapı bloklarında aileler ikamet etmektedir. Yapı bloklarının oluşturduğu toplu konutlarda yaşayan site sakinleri, etnik köken ve sosyal yapı bakımından oldukça çeşitli gruplardan oluşmaktadır.

Yerel toplumsal değerleri sürdürmek amacıyla dönüşüm sırasında çeşitlendirilmiş bir yaklaşım tercih edilmiştir. Ortak istek ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak yeşil alanların kalitesi artırılmış, yeni yürüme yolları, spor tesisleri ve çocuklar için oyun alanları tasarlanmıştır. Rekreasyon alanları huzurevi sakinlerinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiştir. Yerinde dönüşüm sonucunda konutta yaşayan tüm insanların yaşam koşulları iyileştirilmiştir. Ayrıca, kullanıcıların aralarında sosyal bağlar kurmak için gerekli olan uygun ortam, fiziksel çevre koşullarının değiştirilmesiyle sağlanmıştır.

4 katlı yapı bloklarına entegre olarak inşa edilen iki katlı bina yaşlıların ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır. 81 ayrı daireden oluşan yapıda, çoğunluğu 75 yaş ve üstü olan vatandaşlar ikamet etmektedirler. Yapının mimari formu, rekreasyon fonksiyonlarını yerine getirildiği ve iç avluları saran bir şerit şeklindedir. Bu alan, tüm site sakinlerinin erişimine açıktır. Zemin kat hem sakinlerine hem de tüm mahalleye hitap eden bir programa sahiptir. Karşılıklı entegrasyon amacıyla farklı hareket terapisi biçimleri için alanlar (aktivite merkezi), bir kütüphane ve bir kafe yapı blogunda yer almaktadır.

Tablo 1

İşlevsel Kalite Faktörlerinin İncelenmesi: Danimarka/Kopenhag Bomi-Parken

	Yetersiz	Kısmen Yetersiz	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli
Dış çevre					5
Erişilebilirlik				4	
Verimlilik				4	
Esneklik					5
Güvenlik			3		
Mekânsal yönelim			3		
Egemenlik alanı				4	
Mahremiyet				4	
Sosyal temas					5
Fiziksel çevre				4	

Finlandiya’da Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezi: Myllymatka, Helsinki

Finlandiya’da Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezlerinin tarihi diğer ülkelere göre nispeten kısadır. Kentleşmenin yavaşladığı 1970’lerde sosyal hizmetler için İskandinav modeli geliştirilmiştir. 1970’lerden önce, yaşlıların bakımı genellikle aile üyeleri tarafından gerçekleştirilmekteyken 1980’lerde meydana gelen yasal değişiklikler (1982 tarihli

Sosyal Refah Yasası), geleneksel bakım uygulamalarından daha düzenli merkezi bir yaklaşıma doğru geçildiğini göstermiştir. Erken dönemde yaşlı bakımının daha çok bakım evlerinde yoğunlaşmasına rağmen 1980'lerinin ortalarından itibaren Yaşlı Yaşam Merkezlerinin ve yardımcı yaşam tesislerinin inşa edilmeye başlandığı bilinmektedir (Info Finland, 2023) (Şekil 2).

Şekil 2. Myllymatka, Helsinki (Arksi, 2023).

Günümüzde yürürlükte olan yaşlı kurumsal bakım sistemi, inanç temelli kuruluşlar ve hayır kurumlarının çalışmaları sonucunda geliştirilmiştir. Modern yaşlı bakımı çalışmaları hem politika hem de organizasyonel düzeydeki iyileştirmeler ve reformlarla zaman içinde kurumsallaşmıştır. Bu gelişmeler, sadece yaşlı nüfusa sorunsuz bir bakım sistemi sağlamakla kalmamış, aynı zamanda modern Sosyal Hizmet ve Toplum Hizmeti mesleğini de başlatmıştır.

1970 yılında uzun süreli yaşlı bakımı için Erkki Helamaa ve Veijo Martikainen tarafından tasarlanan Myllypuro Hastanesi, yerinde dönüştürülerek 2021 yılında Myllymatka Yaşlı Yaşam Merkezi olarak yeniden hizmet vermeye başlamıştır. Kirsti Sivén ve Asko Takala tarafından yeniden işlevlendirilen yapı, yaşlılara bakım ve tedavi sunmanın yanı sıra sosyalleşmeye de olanak tanımaktadır. Merkezde sürekli ikamet eden yaşlılara yemek, egzersiz, günlük aktiviteler, rehabilitasyon, rehberlik ve danışmanlık ile gönüllü sosyal faaliyetlerle destek veren merkez, aynı zamanda içinde bulunan hastane tarafından desteklenmektedir. Burada yaşayan yaşlılar için sağlanan hizmetler dahilinde evde bakım hizmeti de verilmektedir.

Myllypuro Yaşlı Yaşam Merkezi, çiftler için odalar da dahil olmak üzere uzun süreli barınma ve kısa süreli bakım için 11 grup evinde toplam 136 daireye sahiptir. Grup

evlerinde sakinlerin kendilerine ait odaları olup, ortak kullanım alanlarında mutfak, oturma odası ve sauna imkanları yer almaktadır. Grup evlerine ek olarak, tesiste ayrıca hizmet merkezi, günlük aktivite birimi, evde bakım gören yaşlılar için bir aktivite merkezi ve bir restoran bulunmaktadır. 3-7. katların her biri 12-13 odalı olup iki grup eve sahiptir. Bu grup evlerin her birinin kendi kişiselleştirilmiş ortak alanları bulunmaktadır.

1970 yılında tasarlanan Myllypuro Hastanesi'nin mahalledeki yaşlılara hizmet veren bir yaşlılar merkezine dönüştürülerek yeniden kullanılması, sonucunda restoran, dinlenme alanları ve günübirlik aktivite tesisleri gibi birçok hizmet, ikinci kattan zemin kata taşınmıştır. Bu servis alanları bahçeye birkaç bağlantıyla açılan zemin katta yerleştirilerek bir avlu oluşturulması sağlanmıştır. Avlu ile ana bina arasındaki geçit geçici sanat sergileri için kullanılırken yapıya iki kat yüksekliğinde bir kış bahçesi de eklenmiştir. İç mekân tasarımının yanı sıra dış peyzaj tasarımı ve iç mekân bitkilendirmesi yapılan yaşlı yaşam merkezinde cephelerde orijinal balkonlar güvenlik için camla kaplanmış ve kapalı uçlarda yer alan Fransız balkonlarıyla yapıya yeni açıklıklar eklenmiştir.

Tablo 2

İşlevsel Kalite Faktörlerinin İncelenmesi: Finlandiya/Helsinki Myllymatka

	Yetersiz	Kısmen Yetersiz	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli
Dış çevre			3		
Erişilebilirlik				4	
Verimlilik			3		
Esneklik				4	
Güvenlik			3		
Mekânsal yönelim				4	
Egemenlik alanı					5
Mahremiyet			3		
Sosyal temas					5
Fiziksel çevre				4	

Hollanda'da Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezi: Scheldehof, Flushing

Hollanda, 1968'de Avrupa'da zorunlu uzun süreli bakım sistemini uygulamaya koyan ilk ülkedir. 1968 yılından günümüze kadar Hollanda, evrensel bakım vizyonunu koruyarak yaşlıların bakım ve barınması konularındaki politikalarını birkaç kez güncellemiştir. Hollanda'da yaşam süresinin uzaması nedeniyle yaşlı bakım hizmetlerinden yararlanma yaşı 67 ve üstü olarak belirlenmiştir (Otjes ve Voerman, 2020). Hollanda'da hasta, engelli ve yaşlı ayrımı yapılmaksızın, bakıma muhtaç tüm bireyler yasal olarak korunmaktadır. Sosyal bakım hizmetlerinin temel amacı, kurumsallaşmış çağdaş bir bakım sistemi oluşturarak bakım sürecini kolaylaştıran teknolojik donanımlar yardımıyla bakım kalitesini artırmak ve bakım verenlerin (genellikle aile bireylerinin) yükünü hafifletmektir (Şekil 3).

Şekil 3. Scheldehof, Flushing (Arch Daily, 2023).

Flushing'deki eski tersanede bulunan endüstri mirası eski sac fabrikası (Zware Plaatwerkerij) ve bitişiğindeki alan, Atelier PRO Architects tarafından tasarlanarak 2017 yılında Scheldehof Yaşlı Yaşam Merkezine dönüştürülmüştür. Yaşlı Yaşam Merkezi'nde uzun süreli bakım için 55 daire, psikogeriatik asistanlar için 6 grup konaklama birimi ve 54 bakım ve/veya yardımcı yaşam dairesi bulunmaktadır. Ayrıca zemin katta restoran, eğitim odası, stüdyolar, kuaför salonu, mağaza, fizyoterapi odası, tiyatro oditoryumu ve kapalı otopark yer almaktadır. Grup olarak tasarlanan konaklama birimleri yeni binada kış bahçesiyle çevrelenmiştir. Grup konaklama düzeni, normal bir ev ortamına mümkün olduğunca yakın bir yerleşim düzeni oluşturmak için tasarlanmıştır. Tüm daireler servis fonksiyonları ile dahili olarak bağlantılı biçimde düzenlenmiştir. İç mekân tasarımı olabildiğince normal bir evi andırmaktadır ve yaşlıların alışık olduğu yaşam ortamlarını sürdürmektedir. Bu yapının en önemli özelliği inşaat ve altyapının, yaşlı yaşam merkezindeki işlevlerin gelecekte yeniden uyarlanabilmesi için tasarlanmış olmasıdır. Hayatın evrelerine göre değişebilen ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarına göre şekil alması planlanan merkezde kolektif bir yaşantı teşvik edilmektedir.

Tablo 3

İşlevsel Kalite Faktörlerinin İncelenmesi: Hollanda/Flushing Scheldehof

Hollanda/Flushing Scheldehof					
	Yetersiz	Kısmen Yetersiz	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli
Dış çevre		2			
Erişilebilirlik		2			
Verimlilik				4	
Esneklik			3		

Güvenlik			4	
Mekânsal yönelim		3		
Egemenlik alanı				5
Mahremiyet				5
Sosyal temas		3		
Fiziksel çevre		3		

İsveç'te Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezi: SällBo, Helsingborg

İsveç'te diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, 1992'de yürürlüğe giren Adel reformuyla yaşlı bakımı sorumluluğu yerel belediyelere verilmiştir. Topluluk katılımı, vatandaşların yetkilendirilmesi ve kamuya hesap verebilirlik konularında yerelden yönetimi önceleyen bir anlayışla yerinde yaşlanma teşvik edilmektedir. Bu anlayış, belediyeler tarafından geliştirilmekte olan yeni ara bakım tesislerinin desteklenmesini gerektirmiştir. Bu durumu tarifleyen net standartlar henüz oluşturulmadığı için ortak yaşlı yaşam merkezlerinin yapılandırılması konusunda bürokratik engellerle karşılaşılmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. SällBo, Helsingborg (Helsingborgshem, 2023).

İsveç'te sosyal izolasyon ve ayrışma artarken, yaşlılar, mülteciler ve gençlerin kendi dairelerinde birlikte yaşadığı ve ortak alanları paylaştığı yeni bir yaşam konsepti geliştirilmiştir. Sosyal bütünleşme ve artan sürdürülebilirlik ihtiyaçları için bir araç olarak işbirlikçi barınma önerilmektedir. Kollektif yaşantı olarak nitelendirilebilecek olan bu uygulama, konut sakinlerinin projenin farklı aşamalarında (tasarımdan binanın günlük özyönetimine kadar) iş birliği yaptığı, ortak bir amaç üzerinde anlaştıkları ve kendi aralarında sosyal etkileşime sahip oldukları bir barınma modelini önermektedir.

SällBo Kollektif Yaşam Merkezi'ndeki ortak alanlar, farklı geçmişlere, yaşlara ve yaşam koşullarına sahip insanların sosyal entegrasyonunu destekleyecek şekilde

tasarlanmıştır. Böylece toplumsal aktörlerin yaşadıkları çevre için bireysel ve toplu olarak sorumluluk almaları sağlanmaya çalışılmıştır. Dairelerin yarısından fazlasında en az 70 yaşında olan kiracılar yaşamaktadır. Dairelerin geri kalanında ise İsveç'te yakın zamanda oturma izni almış kişiler de dahil olmak üzere 18 ila 25 yaşları arasındaki genç yetişkinler yaşamaktadır. Daireler iki katlıdır ve üç farklı tasarıma sahiptir. Tüm dairelerin kendine ait mutfağı ve banyosu bulunmaktadır. Ancak sosyal alanlar ortak olarak kullanılmaktadır.

Tablo 4

İşlevsel Kalite Faktörlerinin İncelenmesi: İsveç/ Helsingborg SällBo

İsveç/ Helsingborg SällBo					
	Yetersiz	Kısmen Yetersiz	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli
Dış çevre		2			
Erişilebilirlik			3		
Verimlilik			3		
Esneklik		2			
Güvenlik		2			
Mekânsal yönelim					5
Egemenlik alanı			3		
Mahremiyet			3		
Sosyal temas					5
Fiziksel çevre				4	

İngiltere’de Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezi: Battersea Place, Londra

Birleşik Krallık'ta yaşlılar için barınma ve bakım bazı ülkelerde olduğundan daha geç gelişmiştir. İngiltere’de 10. yüzyılda yoksullar ve muhtaçlar için imarethaneler oluşturulmuştur. 19. yüzyılda kadar hastane olarak adlandırılan birçok kurum aynı zamanda yaşlıların ağırlıklı olarak barınma işlevini yerine getirmiştir. Günümüzde İngiltere’de yaşlıların barınma ve bakımı için tek binalardan tüm köylere kadar çeşitli seçenekler bulunmaktadır. Ancak mevcut politika, yaşlıların mümkün olduğunca kendi evlerinde yaşamlarını sürdürmelerini desteklemektedir. İngiltere’deki yaşlıların yalnızca %10’u özel olarak yaşlıların barınması ve bakımı için inşa edilmiş tesislerde yaşamaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Battersea Place, Londra (Earth Regeneration, 2023).

Battersea Place, Londra'nın ilk lüks emeklilik topluluğudur. Önceki işlevi Surrey Üniversitesindeki öğrencilere konaklama sağlayan 10 katlı tek bir binadan oluşan yapı, 2015 yılında Powell Dobson Architects tarafından yeniden işlevlendirilip geliştirilerek şimdiki fonksiyonunu kazanmıştır. 109 daire restoran, bar, kütüphane ve sinema salonları gibi dinlenme olanakları sunan yapıda, 30 yataklı bakımevi de bulunmaktadır.

2016 yılında tamamlanan program Yaşlılar için bağımsız bir yaşam tarzı sunan topluluk bir barınak olmanın ötesinde sosyal bir etkileşim modeli de sunmaktadır. Mimar Powell Dobson tarafından tasarlanan yapı kişiselleştirilebilen farklı büyüklükteki dairelerden oluşmaktadır. 103 adet bir, iki ve üç yatak odalı daire ve çatı katı dairelerinden oluşan yapıda, ortak yaşam alanları zemin katta tasarlanmıştır. Daireler, teknik özelliklerden ödün vermeden, emekliler topluluğunun demografisine hitap edecek şekilde ihtiyatlı bir şekilde tasarlanmıştır. Londra'nın merkezinde yer alan yapıda yaşayan yaşlılar için bakım hizmeti de verilmektedir. Merkezde yer alan, ortak salon, kütüphane ve toplantı alanlarını her iki tarafta bulunan iki konut kanadı birbirine bağlamaktadır. Ortak salonun bahçeye açılması ise sosyalleşmeye imkân tanımaktadır.

Tablo 5

İşlevsel Kalite Faktörlerinin İncelenmesi: İngiltere/Londra Battersea

İngiltere/ Londra Battersea					
	Yetersiz	Kısmen Yetersiz	Ne Yeterli Ne Yetersiz	Kısmen Yeterli	Yeterli
Dış çevre		2			
Erişilebilirlik			3		
Verimlilik			3		
Esneklik		2			
Güvenlik					5
Mekânsal yönelim					5
Egemenlik alanı		2			
Mahremiyet					5
Sosyal temas		2			
Fiziksel çevre			3		

Tablo 6

Araştırmada Yer Alan Yaşlı Yaşam Merkezlerinin Genel Bilgileri

Bulunduğu Ülke/Şehir	Merkez Adı	Yapım Yılı	Mimar/Şirket	Toplam Kapasite	Özellik
Danimarka/ Kopenhag	Bomi-Parken	2014	Kant Arkitekter	81 daire	Çoğunluğu 75 yaş üstü bireylerden oluşmaktadır.
Finlandiya/ Helsinki	Myllymatka	2021	irsti Sivén & Asko Takala	136 daire	Grup evlerinde kolektif yaşam sürdürülmektedir.

Hollanda/ Flushing	Scheldehof	2017	Atelier PRO architects	109 daire	Grup konaklama düzeni oluşturulmuştur.
İsveç/ Helsingborg	SällBo (SällskapsBoende)	2016	Helsingborgshem	51 daire	Kollektif yaşantı modeli oluşturulmuştur.
İngiltere/ Londra	Battersea Place	2015	Powell Dobson Architects	109 daire	Yapı, otel düzeninde işletilmektedir.

Tablo 7

Karşılaştırma Tablosu

Karşılaştırma Tablosu					
	Danimarka	Finlandiya	Hollanda	İsveç	İngiltere
	Bomi-Parken	Myllymatka	Scheldehof	SällBo	Battersea
Dış çevre	5	3	2	2	2
Erişilebilirlik	4	4	2	3	3
Verimlilik	4	3	4	3	3
Esneklik	5	4	3	2	2
Güvenlik	3	3	4	2	5
Mekânsal yönelim	3	4	3	5	5
Egemenlik alanı	4	5	5	3	2
Mahremiyet	4	3	5	3	5
Sosyal temas	5	5	3	5	2
Fiziksel çevre	4	4	3	4	3

Bu çalışmada Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık'ta yaşlıların barınması ve bakımı konusundaki çalışan yaşlı merkezlerinden toplanan veriler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde (Tablo 6) devlet otoritelerinin tasarımda yönlendirici olduğu görülmüştür. Özel teşebbüs ya da kamu eliyle oluşturulmuş Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezlerinin işletilmesi konusunda özel sektörün oldukça aktif olduğu anlaşılmıştır. Araştırma sırasında ulaşılan merkezlerden günümüze yakın tarihte inşa edilmiş merkezlerin tasarım yaklaşımlarında kollektif yaşantı modellerinin daha fazla tercih edildiği görülmüştür. Merkezler işlevsel kalite faktörleri bakımından değerlendirildiğinde tüm parametreler bakımından uygunluk olmadığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte sosyal çevre ile ilişkileri, sosyal temas, dış çevreye erişim, erişilebilirlik, verimlilik parametrelerine ait şartlar iyileştiğinde esneklik, güvenlik, mekânsal yönelim, egemenlik alanı, mahremiyet, fiziksel çevre koşulları (aydınlık, ısıtma, havalandırma vb.) parametrelerine ait şartlar ise kötüleşmektedir (Tablo 7).

Sonuç ve Tartışma

Gelişmiş Avrupa Birliği ülkeleri tarafından gelecekte yaşlıların barınmasının ve bakımının getirdiği yükün, ekonomik ve sosyal nedenlerle kaldırılamayacak boyutlara ulaşacağı tahmin edilirken yaşlı bakımına konusundaki genel yaklaşım kurumsallıktan

uzaklaşmaktadır. Bu durum özel teşebbüsün de bu alanda faaliyet göstermesine neden olmuştur. Fiziksel barınma koşullarının sağlanması ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi konularıyla halen devlet politikası olarak sosyal haklar ve sosyal koruma bağlamında tartışılmaktadır. Bu bakımdan yaşlılara yönelik olarak geliştirilen düzenlemelerin sosyal politikalar ve sosyal koruma kapsamında ele alındığı söylenebilir. Ancak barınma ve bakım hizmetlerinin üst düzeyde sağlanmasının bile toplumsal bütünleşme için yeterli olmadığı görülmüştür. Bu durumda toplumsal bütünleşme modeli olarak çağdaş yaşlı yaşam merkezlerinin geliştirildiğinden söz edilebilir.

Bu çalışma sonucunda, “yaşlı nüfusun barınma ve bakım gereksinimlerinin desteklenmesi için modern çağ yaşam merkezleri toplumsal bütünleşme modeli olarak kabul edilebilir mi?” sorusunun cevabı olabilecek örneklerin var olduğu anlaşılmıştır. Avrupa Birliği ülkelerinin giderek artan yaş ortalaması düşünüldüğünde bu soruna çözüm olarak öncelikle aktif yaşlanmayı destekledikleri görülmüştür. Bununla birlikte huzurevlerinin alternatifi olan birlikte yaşantı modelleri de aktif yaşlanma düşüncesine paralel olarak gelişmektedir. Bu araştırma sonucunda yaşlıların aktif yaşantılarını sürdürmeleri amacıyla geliştirilen çağdaş yaşlı yaşam merkezlerinin buldukları bölgedeki diğer toplumsal aktörler için de bir entegrasyon modeli sağladığı düşünülebilir. Mülteciler, öğrenciler, dar gelirliler ya da geniş aileler olarak nitelendirilebilecek toplumsal gruplara mensup bireylerin yaşlılar kadar bu merkezlerden fayda gördükleri anlaşılmıştır. Bu durum toplumsal bütünleşmeyi desteklediği gibi aynı zamanda toplumda ayrımcılık temelli sorunların giderilmesi için de bir çözüm olarak görülebilir. Bu bağlamda yaşlı nüfusun barınma ve bakım gereksinimlerinin desteklenmesi için modern çağ yaşam merkezlerinin toplumsal bir bütünleşme modeli olarak kabul edilebileceği anlaşılmıştır. Ancak bütünleşmenin kapsayıcılığı ve toplumsal etki alanı farklı bir araştırma ile derinlemesine inceleme yapmayı gerektirmektedir.

Araştırma dahilinde mimari bakımdan çağdaş yaşam merkezlerinin sahip oldukları çeşitli fiziksel özellikler sorgulanmıştır. Mimari mekân özelinde geliştirilen tasarım konseptinin sosyal içerikli olmasının daha fazla önemsendiği, buna bağlı olarak mimari özelliklerin optimumda tutulduğu görülmüştür. Bu bakımdan mimari bakımdan çağdaş yaşam merkezlerinin tasarımından öncü mimari özellikler beklenmediği anlaşılmıştır. Daha çok işlevsel özelliğin yeterlilik düzeylerinin vurgulandığı tasarımlarda “erişilebilirlik” en fazla önemsenen mimari unsur olmuştur. Bununla birlikte yeniden kullanım ya da yeniden işlevlendirmenin de çağdaş yaşam merkezlerinin tasarımında önemsenen bir diğer konu olduğu araştırmada elde edilen bulgular sonucunda varılan sonuçlardan diğeridir. Dış çevre ile kurulan bağlantının sosyalleşmeye imkân tanıdığı varsayımından hareketle çağdaş yaşam merkezlerinin mimari tasarımıyla birlikte dış çevre tasarımının da önemsendiği görülmüştür. Yüksek mahremiyet ve güvenlik vadeden çağdaş yaşam merkezlerinde sosyal temasın sağlanması için tesislerin

fonksiyonlarının çeşitlendirildiği görülmüştür. Ancak bu gibi uygulamaların toplumsal bütünleşmede etki düzeyleri anlaşılammıştır.

Sonuç olarak sosyolojik bakımdan yaşlıların birlikte yaşamasının farklı modellerde gerçekleşebileceği anlaşılmıştır. Aynı zamanda geliştirilen modellerin huzurevi, yaşlı bakımevi ya da hastane alternatifi olmadığı sonucuna varılmıştır. Sosyolojik bir sorunun çözümü olarak üretilen çağdaş yaşam merkezlerinin alternatif bir mekân olmanın ötesinde yeni bir toplumsal örgütlenme modeli sunduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak mekânsal örgütlenmelerin de farklılaştığı anlaşılmıştır. Bu durumda yaşlı mekanlarına ait terim ve tanımların yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Kollektif bir yaşantının aktörlerinin sadece “yaşlı” olarak nitelendirilen toplumsal aktörlerle sınırlandırılmaması, toplumsallaşmayı sağlayacağı gibi aynı zamanda desteklenen aktif yaşlanma unsurlarının da toplum geneline yayılmasını sağlayacaktır. Böyle bir yapılanmanın ekonomik bakımdan erişilebilir olmaması çağdaş yaşam merkezlerinin başarısı için en önemli risklerden biridir. Bu bakımdan kollektif bir yaşantının ekonomik boyutlarının da yeniden düşünülmesi yerinde olacaktır.

Çağdaş yaşam merkezleri konusunun yaşlanan nüfusla birlikte sosyoloji, mimari, ekonomi gibi farklı boyutlarıyla tartışılması ve yerel kültürel özelliklere özgü potansiyellerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan kültürel farklılıklar, etnografik temelli araştırmalarla derinleştirilerek çağdaş yaşam merkezlerinin tasarımı ve yapılması elde edilecek bulgular doğrultusunda şekillendirilmelidir. Bu bağlamda yaşlılık mekanları konusunun farklı boyutlarıyla araştırmaya halen açık bir konu olduğu anlaşılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

Andersson, J. E. (2011). Architecture for the silver generation: Exploring the meaning of appropriate space for ageing in a Swedish municipality. *Health & Place*, 17(2) 572–587. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2010.12.015>

Arch daily. (2023, June 23). Scheldehof residential care centre atelier pro architects. *Archdaily*. <https://www.archdaily.com/909443/scheldehof-residential-care-centre-atelier-pro-architects>

- Arksi. (2023, June 23). Myllymatkan seniorikeskus helsinki. *Arksi*. <https://arksi.fi/myllymatkan-seniorikeskus-helsinki/>
- Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) Veri Tabanı. (2021). *Toplam doğurganlık hızının Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırması*. Eurostat.
- Beşe Canpolat, Ş. & Taştı, E. (2022). Türkiye’de aktif yaşlanma endeksinde 2008-2020 döneminde yaşanan değişim: Avrupa birliği ülkeleri ile karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(56), 443–499.
- Brent, R. (1999). A place to grow old and die aging. In B. Schwarz & B. Brent (Eds.), *Autonomy and architecture: Advances in assisted living* (pp. 230–270). John Hopkins University Press.
- Cowgill, D. O. (1974). The ageing of populations and societies. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 415(1), 1–18. HYPERLINK “<https://doi.org/10.1177/000271627441500102>” <https://doi.org/10.1177/000271627441500102>
- Earth Regeneration. (2023, July 23). *Battersea place retirement village*. *Earthregeneration*. <https://earthregeneration.co.uk/battersea-place-retirement-village/>
- Foster, L., & Walker, A. (2015). Successful aging. *The Gerontologist*, 55(1), 83–90.
- Grenier, A. M. (2005). The contextual and social locations of older women’s experiences of disability and decline. *Journal of Aging Studies*, 19(2), 131–146. HYPERLINK “<https://doi.org/10.1016/j.jaging.2004.07.003>” \t “_blank” \o “Persistent link using digital object identifier” <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2004.07.003>
- Havighurst, R. (1961). Successful aging. *The Gerontologist*, 1, 8–13.
- Helsingborgshem. (2023, July 23). *Nu visar vi upp sallbo det nya sattet att bo*. *Helsingborgshem*. <https://www.helsingborgshem.se/nyheter/nu-visar-vi-upp-sallbo-det-nya-sattet-att-bo>
- Hodge, G. (2008). *The Geography of Aging: Preparing communities for the surge in seniors*. McGill-Queen’s Press.
- Info Finland. (2023, April 23). Family elderly. *Info Finland*. <https://www.infofinland.fi/en/family/elderly>
- Jackson, N. (2007). Population ageing in a nutshell: A phenomenon in four dimensions. *People and Places*, 15(2), 12–21.
- Kalınkara, V. (2004). Yaşlı konutlarında iç mekan tasarımının ergonomik boyutu. V. Kalınkara (Ed.), *Yaşlılık disiplinler arası yaklaşım, sorunlar, çözümler* içinde (s. 59–79). Odak Yayınevi.
- Kalınkara, V. (2016). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi*. Nobel Yayıncılık.
- Lawton, M., & Nahemow, L. (1975). Similarity and propinquity in friendship formation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(2), 205–213. HYPERLINK “<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.32.2.205>” \t “_blank” <https://doi.org/10.1037/0022-3514.32.2.205>
- Otjes, S., & Voerman, G. (2020). The netherlands: Political developments and data in 2019. *Political Data in 2019: Introducing the 2020 Political Data Yearbook*, 59(1) 261–271. HYPERLINK “<https://doi.org/10.1111/2047-8852.12227>” <https://doi.org/10.1111/2047-8852.12227>
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17(1), 78–109.
- Rowland, D. T. (2009). Global population aging: History and prospects. In P. Uhlenberg (Ed.), *International handbook of population* (pp. 37–65). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8356-3_3

- Schwarz, B. (1997). Nursing home design: A misguided architectural model. *Journal of Architectural and Planning Research*, 14(4), 343–359.
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya örnekleri. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 175–202.
- Timonen, V. (2016). *Beyond successful and active ageing. A theory of model ageing*. Policy Press.
- UNECE. (2023, July 23). *Active Ageing Index 2018*. https://unece.org/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/ECE-WG-33.pdf
- UNECE. (2023, July 20). *Active ageing index*. <https://unece.org/population/active-ageing-index>
- UNFPA. (2012). *Ageing in the twenty-first century: A celebration and a challenge*. Help Age International.
- United Nation. (2020). *World Population Ageing 2020 Highlights*. Department of Economic and Social Affairs, UN.
- United Nations. (2019). *World population prospects*. Author.
- United Nations. (2022). *World population prospects*. Author.
- Urban Edge Architecture. (2023, July 23). *Senior living Copenhagen part 1*. <https://www.urbanedgearchitecture.co.uk/all/senior-living-copenhagen-part-1/>
- Van der Voordt, T. J., & Van der Wegen, H. R. (2005). *Architecture in use: An introduction to the programming, design and evaluation of buildings*. Architectural Press.
- Walker, A., & Maltby, T. (2012). Active ageing: A strategic policy solution to demographic ageing in the European Union. *International Journal of Social Welfare*, 21(1), 117–130. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2012.00871.x>
- World Health Organization. (2002). *Active ageing: a policy framework*. Author.

Kentsel Çevre, Yaşlanma ve Yaşam Kalitesi: Kayseri Örneği

Işıl Avşar Arık¹

Öz

Bu çalışma birey-çevre ilişkisini inceleyen çevresel gerontoloji perspektifiyle kentte yaşayan yaşlıların yaşam kalitelerini araştırmaktadır. Yaşlılıkta yaşam kalitesi ve çevre arasındaki ilişki genellikle çevrenin fiziksel özellikleriyle, sağlık alanında ve nicel metodoloji etrafında incelenmiştir. Bu çalışma ise yaşam kalitesinin bireylerin içerisinde yaşadığı sosyofiziksel ve sosyokültürel çevreyle şekillenebilecek bir olgu olmasından hareketle, yaşlıların kendi perspektiflerine odaklanmaktadır. Evren olarak Orta Anadolu'nun en gelişmiş kentlerinden biri olan ve kültürel olarak da kapalı bir toplumsal yapıya sahip olan Kayseri'nin seçtiği çalışmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Yaşlıları 65 ile 80 arasında değişen, 7'si kadın, 13'ü erkek olmak üzere toplam 20 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme formları ile derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonunda yaşam kalitesinin ekonomik durum, sağlık durumu, yaşlılık algısı, fiziksel-yapılı çevre ile kültürel çevre bağlamında anlamlandırıldığı görülmüştür. Yaşlılar açısından yaşam kalitesi; bildikleri ve alışık oldukları çevrede sosyalleşebilecek imkânlarının olması, kültürel ve geleneksel değerlerinin korunması, saygı görme, rahat bir şekilde sağlık kuruluşlarına ulaşabilme, bunun için fiziki sağlık ve ekonomik yeterliliklerinin yerinde olması ve kentsel karar alma süreçlerinde kendi fikirlerinin de alınması anlamına gelmektedir. Ayrıca tüm bu süreçlere Kayseri'nin geleneklerini ve benliklerini yansıtan bir çevre olarak sahiplenilmesi, ona aidiyetlik hissedilmesi ve korunmaya değer bir çevre olarak görülmesi de eşlik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık • Yaşlanma • Çevre • Yaşam kalitesi • Kent • Kayseri

Urban Environment, Aging, and Quality of Life: Kayseri Case

Abstract

This study aimed to investigate the quality of life of the elderly living in urban environments from the perspective of environmental gerontology, which examines the association between the individual and the environment. Studies have examined the relationship between quality of life and the environment in old age in terms of the physical characteristics of the environment in the field of health and quantitative methodology. Conversely, the present study focuses on the perspectives of the elderly, considering the quality of life as a phenomenon that can be shaped by the socio-physical and socio-cultural environment in which individuals live. This study selected Kayseri, one of the most developed cities in Central Anatolia with a culturally conservative social structure, as the environment and used a basic qualitative research design. A total of 20 participants, including 7 women and 13 men, aged between 65 and 80 years, underwent in-depth interviews using semi-structured interview forms. The study result indicated that the quality of life was interpreted in the context of economic status, health status, perception of old age, physical-built environment, and cultural environment. The quality of life among the elderly means having the opportunity to socialize in their known and familiar environment, preserving their cultural and traditional values, being respected, accessing health institutions easily, obtaining physical health and economic competence, and having their opinions considered in urban decision-making processes. Additionally, it indicates that all these processes are accompanied by the preservation of Kayseri's traditions and identities.

Keywords: Old age • Aging • Environment • Quality of life • Urban • Kayseri

¹ Sorumlu yazar: Işıl Avşar Arık (Dr.), Hatay, Türkiye. E-posta: avsaril@gmail.com ORCID: 0000-0002-3974-693X

Afif: Avşar Arık, I. (2023). Kentsel çevre, yaşlanma ve yaşam kalitesi: Kayseri Örneği. *Senectus*, 1(2), 207-233. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0017>

Extended Abstract

The proportion of the elderly population is rapidly increasing globally. The United Nations' World Aging Report in 2019 indicated that 1 in every 11 people was ≥ 65 years of age, while 1 in every 6 people is expected to be ≥ 65 years of age by 2050 in line with population projections (UN, 2019). The majority of this population will age in cities with increased urbanization rates. The urban environment creates both advantages and disadvantages for the quality of life of the elderly.

Quality of life refers to the difference between the life that an individual desires to live and his/her current life. A smaller difference indicates a higher quality of life. However, studies revealed that factors, such as age, gender, educational status, health (Baş, 2019; Pamuk, 2017), marital status, economic status (Baş, 2019; Gobbens & Assen, 2018), loneliness, and social security, are directly related to the quality of life (Baş, 2019). Especially, economic status is an important determinant (Keleş, 2012; Levasseur et al., 2009).

The living environment plays a crucial role in the quality of life of the elderly. Studies have revealed that elderly people who are satisfied with their living environment have a higher quality of life (Stephens et al., 2018, p. 681). First and foremost, the quality of the physical environment determines the quality of life. An environment that will meet the needs (Düzenli & Alpak, 2017, p. 6) and demands of the elderly (Gobbens & Assen, 2018, p. 102; Levasseur et al., 2009, p. 96; Yabuwaki et al., 2008, p. 66) or the existing and perceived barriers and opportunities in the physical environment (Rantakokko et al., 2010, p. 2157) are crucial for the quality of life. However, the environment should not only be considered as a physical entity but should also be placed in a broader framework of meaning, including socio-cultural, political, and economic requirements, when addressing the relationship between environment and quality of life (Keleş, 2012, p. 24). The social, organizational, political, and societal environment is extremely important in the quality of life of the elderly (Richard et al., 2005, p. 28).

This study focuses on the quality of life from the perspective of environmental gerontology, which is a multidimensional evaluation of the individual-environment relationship following both intrinsic and social-normative criteria in the past, present, and future (Lawton, 1991, p. 6). However, two important issues are thought to be addressed similar to the relationship between environmental gerontology and quality of life. The theories and empirical studies conducted within the framework of environmental gerontology demonstrated that the focus is mostly on the physical dimensions of the environment (Wahl & Oswald, 2010, p. 119). These studies are mainly concerned with the physical environment, as well as attempting to explain the individual-environment interaction. Concurrently, the theoretical and practical studies

conducted in this field were notably centered in North America (Smith, 2009, p. 31) or Europe (Scheidt & Windley, 2006, p. 106). Additionally, studies on the quality of life, which similarly focus on the physical dimension, are usually embedded in the field of health (Richard et al., 2005). These studies, which are predominantly based on quantitative methodology, considered the quality of life as a health status outcome. The relationship between environment and quality of life is limited in the Turkish literature (Öztürk & Turan Kızıldoğan, 2017, p. 11), but very few studies go beyond the physical meaning of the environment (Pamuk, 2017, p. 19).

The present study aimed to provide an overview from the perspective of Turkey, starting from such a theoretical and methodological sensitivity. The study examined the association of the physical, social, and cultural environment of the elderly living in urban areas with their quality of life from the perspective of environmental gerontology. The issues problematized here are attempted to be understood through the eyes of the elderly themselves.

The study followed Diaz Moore's (2014) Ecological Framework of Place approach. The study considered the importance of the person, environment, and person-environment cohesion in shaping the quality of life, and the meaning of the environment is affected by the subjects' meaning of worlds and thus may have subjective meanings. Therefore, the study approaches the older adult in a relational reality with his/her socio-cultural and socio-physical environment. This study used a basic qualitative research design. The researcher is interested in the following questions in this design: "How do people interpret their experiences?"; "How do they construct their world?"; "What meanings do they attribute to their experiences?" These questions aimed to understand how people make sense of their lives and experiences (Merriam & Tisdell, 2016, pp. 23-24). This study has two main problems: (i) How do older adults living in Kayseri perceive and make sense of the quality of life?; (ii) How do older adults living in Kayseri experience quality of life in terms of their socio-physical and socio-cultural environments?

This study selected Kayseri as the environment for the study. On the one hand, Kayseri is a conservative urban place that strictly preserves cultural values, and on the other hand, it is a modern city that attempts to maximize its economic profits through the urban environment. However, this understanding ignores the social dimensions of cities and negatively affects the social relations and quality of life of urban dwellers who provide socio-cultural meaning to the environment (Ergun & Dericogulları Ergun, 2020, p. 135). TÜİK's (2015) provincial life index reported Kayseri to rank forty-ninth. This indicates the low quality of life in the city.

This study used a purposive sampling technique. Accordingly, this study included 20 people aged between 65 and 80 years. The inclusion criteria were suitability for

the interview, both physically and psychologically, and being a resident of Kayseri for many years or being born and raised in Kayseri to capture the socio-cultural context. The study first analyzed the socio-demographic characteristics of the participant group. Accordingly, of the participants aged between 65 and 80 years, 7 were female and 13 were male. The educational and economic status of the participants is quite low. The thematic analysis revealed that themes emerged under three themes: “availability and accessibility,” “perception of self and old age,” and “change, adaptation, and conflict.”

The thematic analysis revealed three main factors to be discussed. The first factor is related to the physical environment. Public transportation in Kayseri is generally adequate, convenient, and usable for the elderly. Additionally, free public transportation for those aged ≥ 65 years was an important factor that improves the quality of life. However, access to health services, which are perhaps the first in terms of importance in the quality of life for the elderly, is not always easy. Moreover, the difficulties in meeting the examination fees of private hospitals, which are an alternative, may prepare the environment for risky conditions in terms of elderly health. Lack of clean and sufficient space to meet water and toilet needs is an important point that reduces the quality of life in public spaces, thereby reducing the contact of the elderly with their socio-physical environment. The study generally mentioned that walking areas are inconvenient, and uneven and therefore cause fall hazards.

The second factor is related to the social aspect. Both ageism and internalized ageism are directly related to the interaction with the environment as a reflection of self-perception. Another important factor in the quality of life of the elderly in urban environments is the rapid change and transformation of cities, gentrification efforts, increased migration rates, and security issues. These factors, which reduce the quality of life of the participant group, demonstrated the participants’ limited management ability. The elderly stated that they made some attempts to both the mukhtars and the relevant units of the municipality on the issue, but their opinions were not considered.

Finally, the third factor is the changed understanding of the quality of life due to social and cultural environment changes caused by urbanization and modernization. Additionally, the relationship established with the cultural environment is perceived within the framework of respectability. Finally, the sense of belonging and cultural attachment to Kayseri is an effective factor in the quality of life.

Kentsel Çevre, Yaşlanma ve Yaşam Kalitesi: Kayseri Örneği

Yaşlı nüfus oranı dünya genelinde çok hızlı bir şekilde yükselmektedir. Birleşmiş Milletler'in Dünya Yaşlılık Raporu'na göre 2019 yılında her 11 kişiden biri 65 yaş ve üzerinde iken, nüfus projeksiyonları doğrultusunda 2050 yılına gelindiğinde her 6 kişiden birinin 65 yaş ve üzerinde olması beklenmektedir (UN, 2019). Bu nüfusun büyük çoğunluğu ise kentleşme oranlarındaki artışla beraber kentlerde yaşlanacaktır. Kentsel çevre ise yaşlıların yaşam kalitesi için hem avantajlar hem de dezavantajlar yaratmaktadır.

Yaşam kalitesinin nasıl tanımlandığına dair literatürde bilimsel bir konsensus henüz oluşmamıştır. Ancak genel anlamda yaşam kalitesinin bireyin yaşamayı arzu ettiği hayat ile mevcut yaşamı arasındaki farkı ifade ettiği belirtilmektedir. Bu fark ne kadar azsa yaşam kalitesi o kadar fazladır. Fakat yapılan çalışmalar yaşam kalitesi ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sağlık (Baş, 2019; Pamuk, 2017), medeni durum, ekonomik durum (Baş, 2019; Gobbens ve Assen, 2018), yalnızlık ve sosyal güvence gibi faktörlerin doğrudan ilişkili olduğunu (Baş, 2019), özellikle ekonomik durumun önemli bir belirleyici olduğunu (Keleş, 2012; Levasseur ve ark., 2009) göstermektedir.

Yaşlılarda yaşam kalitesini araştıran diğer çalışmalar ise günlük aktiviteler ve meşguliyetlerin sağlık durumu üzerinde olumlu etkiler yarattığını, bu nedenle yaşam kalitesinde önemli faktörler olduğunu ortaya çıkarmıştır (Cantekin, 2020; Levasseur ve ark., 2009; Richard ve ark., 2008). Bunun yanı sıra sosyal rolleri yerine getirme, toplumun içerisinde görünür olma, diğerlerine yardım etme ve destek olma gibi *sosyal katılım* süreçlerinin de birçok yaşlı yetişkin tarafından günlük aktivitelerden daha önemli olduğu belirtilmiştir (Levasseur ve ark., 2009). Bu nedenle sosyal ilişkiler yaşam kalitesini etkileyen önemli bir faktör olarak görülmektedir (Pamuk, 2017).

Yaşanılan çevre ise yaşlılıkta yaşam kalitesinde son derece önemli bir role sahiptir. Yürütülen araştırmalar yaşadıkları çevreden memnun olan yaşlıların yaşam kalitelerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir (Stephens ve ark., 2018, s. 681). En başta fiziksel çevrenin kalitesi yaşam kalitesini de belirlemektedir. Yaşlıların ihtiyaçlarını (Düzenli ve Alpak, 2017, s. 6) ve taleplerini karşılayacak bir çevre (Gobbens ve Assen, 2018, s. 102; Levasseur ve ark., 2009, s. 96; Yabuwaki ve ark., 2008, s. 66) veya fiziksel çevrede var olan ve algılanan engeller ve imkânlar (Rantakokko ve ark., 2010, s. 2157) yaşam kalitesi için çok önemlidir. Çevrenin erişilebilirliği ise bağımsız ve özerk bir yaşam için oldukça önemli bir faktördür (Geboy ve ark., 2012, s. 48). İyi bir yerleşim yerinde ikamet ediyor olmak yaşlıların günlük yaşam aktivitelerini ve hareket kapasitelerini artırdığı gibi, bu hareketlilik yaşlıların sağlık durumlarını etkilemekte (Lawton ve ark., 1980, p. 223) ve yaşam kalitelerini artırmaktadır (Öztürk ve Turan Kızıldoğan, 2017, s. 11). Çünkü yaşlanmayla beraber sağlıktaki bozulmalar, ekonomik durumdaki küçülme ve sosyal rollerin değişmesi ve bunlara eşlik eden bir dizi psikolojik

faktörler yaşlıların davranışlarında da değişikliğe; hatta çevresine karşı daha bağımlı hale gelmelerine sebep olabilmektedir. Bu nedenle niteliksel açıdan zayıf bir çevre bu türden temel ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalacaktır (Lawton ve ark., 1980, s. 211). Öte yandan sosyal ilişkilerin kalitesi de bu ilişkinin taraflarının coğrafi olarak birbirine ne kadar yakın olduğuyula alakalıdır (Wahl ve Lang, 2004, s. 4). Bu durumda yaşlılıkta iyi bir yaşam kalitesi için bireysel özelliklerin yanı sıra fonksiyonel ve iyi tasarlanmış bir çevrede yaşamak oldukça önemlidir.

Ancak çevre ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki ele alınırken, çevre sadece fiziksel bir varlık olarak değil, aynı zamanda sosyokültürel, politik ve ekonomik gereklilikleri de kapsayacak şekilde daha geniş bir anlam çerçevesine yerleştirilmelidir (Keleş, 2012, s. 24). Sosyal, örgütsel, politik ve toplumsal çevre yaşlılıkta yaşam kalitesinde son derece önemlidir (Richard ve ark., 2005, s. 28). Çevre ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar sosyal çevrenin de yaşam kalitesinde önemli bir boyut olduğunu ortaya koymuştur (Pamuk, 2017, s. 56; Stenhens ve ark., 2018, s. 675). Bunlara ek olarak, sosyokültürel çevreye karşı duyulan bağlılık ve aidiyetlik hissinin de hem esenlik hali (well-being) hem de yaşam kalitesi için önemli bir duygu olduğu görülmüştür (Friedmen ve ark., 2011, s. 129; Pamuk, 2017, s. 54; Rowles, 2017, s. 204). Çünkü kişi belli bir süre yaşadığı çevreye fiziksel ve psikolojik olarak bağlılık hissetmekte ve benliğin gelişimi ve sürdürülmesi bağlamsal olarak mekânda konumlanmaktadır (Ergun ve Dericioğulları Ergun, 2020, s. 131; Smith, 2009, s. 18-19). Öte yandan sosyal katılım düzeyleri yüksek olan yaşlıların diğerlerine nazaran yaşadıkları çevreden daha memnun oldukları ve bu kişilerin yaşadıkları yere dair de güçlü bir aidiyetlik hissettikleri görülmüştür (Richard ve ark., 2008, s. 51).

Bu kısa tartışmadan da görüleceği üzere çevre fiziksel, sosyal ve kültürel olmak üzere çok boyutlu bir fenomen olarak yaşam kalitesinde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bu çalışma ise çevresel gerontoloji perspektifiyle yaşam kalitesine odaklanmaktadır. Çevresel gerontoloji perspektifinden yaşam kalitesi bir kimsenin birey-çevre ilişkisinin hem içsel hem de sosyal-normatif kriterlere göre geçmiş, şimdiki ve gelecek zamana göre çok boyutlu olarak değerlendirilmesidir (Lawton, 1991, s. 6). Bu tanıma göre çevre kişinin yaşam kalitesini daha iyi veya daha kötü yönde şekillendirebilme kapasitesi olan bir özelliğe sahiptir. Bundan dolayı kişisel yaşam ve yaşlanma süreci her zaman çevresel etkilere tabidir (Wahl ve ark., 2007, s. 102). Fakat çevresel gerontoloji ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin ele alınış biçiminde değinilmesi gereken iki önemli hususun olduğu düşünülmektedir.

Çevresel gerontoloji kapsamında ilk oluşturulan teorilerde ve yapılan ampirik çalışmalarda, daha çok çevrenin fiziksel boyutlarına odaklanıldığı görülmektedir (Wahl ve Oswald, 2010, s. 119). Bu çalışmaların ağırlıklı olarak fiziksel çevreyle ilgilenmesinin yanı sıra, birey-çevre etkileşimini sadece *açıklama* çabasında olduğu görülmektedir.

Aynı zamanda bu alanda üretilen ilk kuramsal ve pratik çalışmaların Kuzey Amerika (Smith, 2009, s. 31) veya Avrupa (Scheidt ve Windley, 2006, s. 106) merkezli olduğu dikkat çekmektedir. Yani, kültürel olarak evrensel davranış kalıplarına dayandığı ve bağlamsal farklılıkları göz ardı ettiği söylenebilir. İkincisi ise yaşam kalitesine dair çalışmaların da benzer şekilde fiziksel boyuta odaklanarak, genellikle sağlık alanına gömülü kalmasıdır (Richard ve ark., 2005). Ağırlıklı olarak yine nicel metodoloji etrafında yapılan bu çalışmalarda yaşam kalitesi sağlık durumunun bir çıktısı olarak ele alınmaktadır. Bu iki eleştiriye ulusal perspektiften de bir ekleme yapmak mümkündür. Çünkü çevresel gerontoloji çalışmalarının Türkiye’de görece eksik kaldığı söylenebilir. Çevre ve yaşam kalitesi arasındaki ilişki ulusal literatürde sınırlı olmakla birlikte (Öztürk ve Turan Kızıldoğan, 2017, s. 11), çevreyi fiziksel anlamının ötesine taşıyan çalışmaların çok az olduğu görülmektedir (Pamuk, 2017, s. 19). Eldeki çalışma böyle bir kuramsal ve metodolojik hassasiyetten hareket ederek, Türkiye perspektifinden bir bakış sunma amacındadır.

Çalışmada çevresel gerontoloji perspektifinden kentte yaşayan yaşlıların fiziki, sosyal ve kültürel çevrelerinin yaşam kalitelerine nasıl yansıdığı ele alınmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle, çalışmada kentsel bir çevrede yaşayan yaşlıların sosyofiziksel ve sosyokültürel çevrelerinin ve birey-çevre ilişkisinin yaşam kalitesini nasıl şekillendirdiği; bu çevrenin hangi açılardan fırsatlar, hangi açılardan kısıtlılıklar yarattığı anlaşılacak istenmiştir. Burada sorunsallaştırılan konular yaşlıların kendi gözünden anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Yaşlılıkta yaşam kalitesi ile çevre arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışmalar 1970’li yıllara, çevresel gerontolojinin bir disiplin olarak ortaya çıkışına tekabül etmektedir. Çevresel gerontoloji veya yaşlılığın ekolojisi olarak da bilinen bu araştırma alanına göre, insanın içinde yaşadığı çevresi tüm yaşamı boyunca onu ve davranışlarını etkilemektedir. Çevresel gerontoloji yaşlı yetişkinlerin çevresiyle olan etkileşimini anlamayı, açıklamayı, betimlemeyi ve hatta daha iyi bir yaşam fırsatı için bu çevreyi değiştirip dönüştürmeyi amaçlayan bir disiplindir. Çevre ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki de çevresel gerontolojinin önemli bir alt boyutunu oluşturmaktadır.

Çevresel gerontolojiye dair yapılan ilk çalışmalar yaşlıların içerisinde yaşadıkları çevreden nasıl etkilendiğine veya ona ne derece uyum sağladığına odaklanmaktadır. Alandaki ilk teorik yaklaşımlardan biri olan Lawton ve Namehow’un *Baskı- Uyum/ Yeterlilik Modeli*’ne göre davranış, bireysel yeterlilik/uyum ve çevresel baskı arasındaki ilişkiye göre değişiklik göstermektedir. Buna göre bireyin yaşadığı çevredeki kalitenin artışı aynı zamanda davranışsal uyumdaki veya yeterlilikteki artışa da yol açmaktadır (Lawton ve Namehow, 1973’ten akt., Lawton, 1983, s. 54). Fiziksel çevreye vurgu

yapan bu yaklaşımda *baskı*, çevresel talepleri ifade ederken, çevrenin birey üzerinde olan baskısı da bireyin yeterliliğine bağlı olarak değişir. Yani bireyin yetkinliği ne kadar az ise çevre tarafından o kadar fazla baskılanır ve kontrol edilir (Diaz Moore, 2017, s. 81; Scheidt ve Windley, 2006, s. 107). Yaşlandıkça beşerî sosyal kaynaklarının zamanla azaldığına dikkat çeken bu yaklaşım, bundan dolayı yaşlılıkta çevresel baskının daha fazla olacağını iddia eder (Wanka ve ark., 2018, s. 28).

Diğer bir yaklaşım yaşlıların çevresi ile olan uyumunu araştırmak için 1975 yılında Kahana ve sonra da 1987 yılında Carp tarafından geliştirilen *Birey-Çevre Uyumu* yaklaşımıdır (Wanka ve ark., 2018, s. 29). Benzer bir perspektif sunan Birey-Çevre yaklaşımı da kaynaklara ve yetkinliklere bağlı olarak birey ve çevresi arasında farklı düzeylerde uyum olduğu fikrinden yola çıkmaktadır. Buna göre zamanla yetkinlikleri azalan bireyler sosyofiziksel çevrelerine karşı daha savunmasız hale gelmektedir (Wahl & Oswald, 2010, s. 113). Fakat bu yaklaşım Lawton'un modelinden bir derece daha ileri giderek, uyumun sadece yetkinliklere değil aynı zamanda tercihlere ve algılara da dayandığını belirtir (Wanka ve ark., 2018, s. 29) ve çevrenin birey için özel öneme sahip deneyimlerin ve belleğin bir sembolü olduğunu da dikkate alır (Wahl ve Lang, 2004, s. 9).

Ancak çevresel gerontolojideki ilk çalışmaların fiziksel-yapılı çevre boyutuna fazla eğilimli olduğu ve sosyal çevrenin gözden kaçırıldığı eleştirilerek bu ikisi arasında eklektik ve ilişkisel modeller oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşımlarda yaşlanmaya ilişkin sosyal ve kültürel anlayışların bireyin içerisinde yaşadığı çevrede nasıl bir role sahip olduğu gündeme gelmiştir (Andrews ve ark., 2003, s. 1348; Hopkins ve Pain, 2007, s. 287; Milligan ve Tarrant, 2017, s. 48). Böylece Wahl ve Lang tarafından Birey-Çevre Uyumu modelinden hareketle "*Zaman İçerisinde Sosyal-Fiziksel Mekânlar*" (ZİSFM) olarak isimlendirilen bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yaklaşım hem fiziksel ve bireye dışsal olanı hem de yaşam seyri perspektifini birleştirmektedir. "Sosyal-fiziksel" kavramı ise fiziksel çevrenin deneyimlenmesinde sosyal boyutun rolünü ifade etmektedir (Diaz Moore, 2014, s. 198). ZİSFM yaklaşımının çevreye dair üç temel kıstası vardır. Bunlardan ilki, yaşlı yetişkinlerin günlük davranış örüntülerinin temeli yaşadıkları çevrede- hem fiziksel hem sosyokültürel- gömüldür. İkincisi, mekân sosyal olarak inşa edilmiştir. Üçüncüsü de mekânların bireyler yaşlandıkça zaman içerisinde hem stabil hem de dinamik olabileceğidir (Wahl ve Lang, 2004, s. 17; Diaz Moore, 2014, s. 198). ZİSFM'nin en temel varsayımı, yaşlandıkça azalan kişisel yeterlilikler nedeniyle sosyal-fiziksel eylemliliğin yaşam seyri boyunca azaldığını, ancak sosyal-fiziksel aidiyet *-yere bağlılık-* duygusunun arttığıdır (Wahl ve Lang, 2004, s. 17; Wanka ve ark., 2018, s. 29; Scheidt ve Windley, 2006, s. 109).

Bir diğer eklektik model ise Kahana ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen yeni bir birey-çevre uyumu yaklaşımıdır. Bu yaklaşım birey, çevre ve birey-çevre

uyumu olarak üç ayrı etkiyi ele alır. Buna göre hem bireyin hem çevrenin ayrı ayrı karakteristik özellikleri ile birey ve çevre arasındaki uyum konut memnuniyeti ve esenlik hali için kritiktir (Kahana ve ark., 2003, s. 435-439).

Bu alandaki önemli eklettik teorik yaklaşımlardan bir başkası ise K. Diaz Moore (2014) tarafından geliştirilen *Yerin Ekolojik Çerçevesi* (YEÇ) yaklaşımıdır. YEÇ yaklaşımı kişileri aktif birer özne olarak alır. Buna göre yaşlanma deneyimi birey ve çevresi arasındaki dinamik bir müzakereyi içeren anlam dünyaları içinde gerçekleşmektedir (Scharlach ve Diaz Moore, 2016, s. 476; Scharlach, 2017, s. 609). ZİSFM yaklaşımının çevreye dair üç temel kıstasını kabul eden bu yaklaşım (Diaz Moore, 2017, s. 83) birey, çevre ve zaman arasındaki dinamik sürecin yaşam seyri boyunca deneyimlenen yaşam kalitesini nasıl etkilediğini incelemektedir (Diaz Moore, 2014, s. 193; Scharlach ve Diaz Moore, 2016, s. 476). Bu modelde çevre yalnızca fiziksel ortamın nesnel özelliklerini değil, aynı zamanda bu sayede mümkün olan faaliyetleri ve bu faaliyetlerin nasıl anlaşıldığını ve değerlendirildiğini etkileyen ve sosyal olarak paylaşılan beklentileri de içerir. Bireyler yaşam boyunca biriktirdikleri deneyimler sonucunda içerisinde buldukları çevreye kendi yeterliliklerini, arzularını, niyetlerini, ihtiyaçlarını, vb. taşırlar. Bu perspektiften bakıldığında, bireyin içerisinde yaşadığı çevre aynı anda hem fiziksel bir mekân (ör. mahalle), hem sosyal bir mekân (ör. sosyal normlar ve bağlar), hem de mekânlara anlam katmak için etkileşime giren ve iç içe geçen bir dizi sosyal bağlardan (ör. topluluk duygusu- aidiyetlik hissi) meydana gelmektedir (Scharlach, 2017, s. 9).

Eldeki bu çalışma Diaz Moore'un (2014) oluşturduğu YEÇ yaklaşımdan hareket etmektedir. Çünkü YEÇ yaklaşımı hem Wahl ve Lang'in (2004) ZİSFM yaklaşımını hem de Kahana ve arkadaşlarının (2003) geliştirdiği yeni birey-çevre uyumu yaklaşımını kapsayarak, birey ve çevresini ilişkisel bir gerçeklik içerisinde ele almayı mümkün kılmaktadır. Çalışmada birey, çevre ve birey-çevre uyumunun yaşam kalitesini şekillendirmede önemli olduğu ve çevrenin anlamının öznelere kendi anlam dünyalarına göre şekillendiği, bundan dolayı sübjektif anlamlara da sahip olabileceği dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla çalışma yaşlı bireye sosyokültürel ve sosyofiziksel çevresiyle ilişkisel bir gerçeklik içerisinde yaklaşmaktadır. Çalışmadaki sosyofiziksel çevre kavramı, bireyin içerisinde yaşadığı fiziksel çevrenin sosyal boyutundan ayrı olarak düşünülemeyeceğini ifade etmektedir. Yani, yapılı çevreyle birlikte bu çevrenin sosyal etkileşimlerden, kültürel anlamlardan, tarihî değişimlerden ve zamanın ruhundan (zeitgeist) bağımsız ve objektif olamayacağını belirtir (Wahl ve Oswald, 2010, s. 112). Bu sosyofiziksel çevrede kültürel boyut oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sosyokültürel çevre olarak operasyonelleştirilen bu kavram ise bireye yaşam seyri boyunca eşlik eden kültürel çevreyi ve burada şekillenen *habitusu* ifade etmektedir. Çünkü yaşam kalitesi yaşam seyri boyunca bireyin kendi kültürel çevresinde oluşan dünya görüşüyle, algılayışıyla ve o dünyayı nasıl yorumladığıyla anlaşılabilir (Görgün Baran, 2018, s. 91).

Yöntem

Bu çalışma niteliksel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar bir fenomeni *anlamaya* yönelik bir çaba gerektirir. Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan altı araştırma deseni vardır. Bunlar temel nitel araştırma, etnografya, vaka çalışması, anlatı analizi, gömülü teori ve fenomenolojidir. (Merriam ve Tisdell, 2016, s. 6). Bu çalışmada bunlardan *temel nitel araştırma deseni* tercih edilmiştir. Temel nitel araştırma deseni, eğitimden sağlığa, birçok alanda en sık tercih edilen desenlerden bir tanesidir. Bu desen, örneğin, etnografyada veya fenomenolojide olduğu gibi nitel araştırmanın belli bir türünü temsil etmez. Bu temsillerden her birinin belli ve bariz bir odak noktası vardır. Temel nitel araştırma ise araştırmacıların genellikle *nitel araştırma çalışması* olarak isimlendirdiği, temel bir yorumlayıcı araştırma stratejisidir. Bu desende araştırmacı şunlarla ilgilenir: İnsanlar deneyimlerini nasıl yorumlar? Dünyalarını nasıl inşa eder? Deneyimlerine hangi anlamlar atfederler? Tüm bunların amacı insanların hayatlarını ve deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını anlamaktır (Merriam ve Tisdell, 2016, s. 23-24). Aşağıdaki araştırma soruları da eldeki bu çalışmanın temel nitel araştırma deseni etrafında anlamaya çalıştığı temel problematiği/problematikleri belirtmektedir.

Araştırma Soruları

Bu çalışmanın en temelde iki temel problematiği bulunmaktadır: (i) Kayseri’de yaşayan yaşlılar yaşam kalitesini nasıl algılamakta ve anlamlandırmaktadır? (ii) Kayseri’de yaşayan yaşlılar sosyofiziksel ve sosyokültürel çevreleri açısından yaşam kalitesini nasıl deneyimlemektedir?

Bu iki temel problem cümlesinin altında ise birkaç alt problem cümlesi bulunmaktadır. Kayseri’de yaşayan yaşlılar; (i) içerisinde yaşadıkları çevrede yaşamayı ve yaşlanmayı nasıl anlamlandırmaktadır? Bu algı ve tutum etrafında yaşam kalitelerini nasıl yorumlamaktadırlar? (ii) yaşadıkları çevreyi nasıl tanımlamakta ve anlamlandırmaktadır? (iii) nasıl bir çevrede yaşamayı/yaşlanmayı arzulamaktadırlar? (iv) sosyofiziksel ve sosyokültürel çevre koşullarının doğurduğu fırsatları ve kısıtlılıkları nasıl algılamakta, anlamlandırmakta ve yönetmektedir? Bu kısıtlılık, fırsat ve yönetme becerileri yaşam kalitelerini nasıl şekillendirmektedir? (v) yaşadıkları sosyokültürel çevreye (Kayseri) bağlılık ve aidiyet hissetmekte midir? Buradaki birey-çevre aidiyeti yaşam kalitesi açısından ne anlam ifade etmektedir?

Evren ve Çalışma Grubu

Çalışmada çevre olarak Kayseri seçilmiştir. Kayseri kültürel olarak kapalı bir toplumsal yapıya sahip olan Orta Anadolu kentlerinden bir tanesidir. Kayseri, bir yandan kültürel değerleri sıkı bir şekilde korumaya özen gösteren muhafazakâr, diğer yandan da kent üzerinden ekonomik olarak kârını maksimize etmeye çalışan *modern* bir kenttir. Fakat bu anlayış kentlerin sosyal boyutlarını hiçe saymakta, çevreye

sosyokültürel anlam kazandıran kentlilerin sosyal ilişkilerini ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir (Ergun ve Dericoğulları Ergun, 2020, s.135). Öyle ki, TÜİK'in (2015) illerde yaşam endeksi verilerine göre Kayseri 49. sırada yer almaktadır. Bu da kentin yaşam kalitesinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Bu iki faktörün yanı sıra kent, belediyeçilik faaliyetlerinde oldukça iddialı bir söyleme sahiptir. Yaşam kalitesini iyileştirmek adına kentte çevresel ve fiziksel hizmetler ve kentsel dönüşüm faaliyetleri oldukça aktif bir şekilde ilerlemektedir. Dolayısıyla bir yanda çevresel faaliyetlerdeki aktifliği, diğer yanda ise TÜİK verilerindeki sıralaması bir tür tezatlık oluşturarak Kayseri'yi yaşam kalitesi açısından incelenmeye değer bir vaka haline getirmektedir. Çalışmada bu durum birey-çevre ilişkisi bağlamında yaşlılar özelinde ele alınmıştır.

Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örneklem araştırma amacına en uygun grubun seçilmesine olanak tanımaktadır (Özen ve Gül, 2007, s. 414). Bu doğrultuda yaşları 65 ile 80 arasında değişen 20 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir. Katılımcıların seçiminde kriter olarak hem fiziksel hem de psikolojik olarak görüşme yapmaya uygun olma şartı aranmıştır. Ayrıca diğer bir kriter olarak, araştırmanın kuramsal çerçevesi gereğince, sosyokültürel anlamda bağlamı yakalayabilmek adına, katılımcıların uzun yıllar Kayseri'de yaşamış olmasına veya doğma- büyüme Kayserili olanların seçilmesine özen gösterilmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Süreci

Çalışmada araştırmacı tarafından oluşturulan bir görüşme formu kullanılmıştır. Bu görüşme formu, araştırma soruları bağlamında üretilen yarı yapılandırılmış görüşme sorularından oluşmaktadır. Necmettin Erbakan Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu tarafından onaylanan Etik kurul belgelerinin alınmasından sonra veriler toplanmaya başlanmış, her bir katılımcıya araştırmanın amacı ve kapsamı anlatılmış ve böylece çalışmaya katılmaya rıza gösteren kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sırasında katılımcılar tarafından ses kaydına izin verilmesi durumunda kayıt cihazı kullanılmış, izin verilmemesi durumunda yazılı notlar alınmıştır. Veriler açık kamusal alanlarda, katılımcılar ile birebir görüşülerek toplanmış ve her bir görüşme ortalama 45 dk. sürmüştür. 2021 yılında toplanan veriler Kayseri'nin kentsel özelliklerini daha iyi yansıttığı düşünülen merkez ilçelerden toplanmış, kırsal alanlardan veri toplanmamıştır. Nitel araştırmaların doğası gereği, veri doyumuna ulaşıldığı düşünüldüğünde görüşmeler sonlandırılmıştır.

Veri Analizi

Nitel bir araştırmanın sorularına alınan cevaplar anlatı biçimindedir. Bu nedenle nitel araştırma analizi belli bir bağlam içerisinde anlatı verilerinin analiz edilmesidir. Bu analiz temaların ortaya çıkış süreciyle ilerlediği için tematik analiz olarak da

isimlendirilir (Teddlie ve Tashakkori, 2020, s. 7). Bu çalışmada da kullanılan tematik analizde veriler içerisinde temalar ve örüntüler aranır. Bu amaçla veriler okunurken kodlanır veya etiketlenir. Böylece aynı koda sahip birden fazla veri ortaya çıkabilir. Bu veriler ise birbirleriyle karşılaştırılarak bir örüntü oluşturur. Örüntüleri ortaya çıkarmak mevcut bağlamdaki kültürü veya o ortamın diğer birleştirici yönlerini, insanların kiminle etkileşime girdiğini, ne yaptığını, vb. görmeyi sağlar (Glesne, 2013, s. 259-260). Bu çalışmada da tematik analiz yoluyla ilk olarak verilere çeşitli kodlar atanmış, daha sonra bu kodlar birbiriyle ilişkilendirilerek ana temalara ulaşılmıştır. Bu ana temalar bulgular başlığının alt başlıklarını oluşturmaktadır.

Bulgular

Çalışmada ilk olarak katılımcı grubun sosyodemografik özellikleri incelenmiştir. Buna göre, yaşları 65 ile 80 arasında değişen 20 katılımcının (K1, K2...K19, K20) 7'si kadın (K) ve 13'ü erkektir (E). Bunlardan 14'ü evli, 6'sı eşini kaybetmiş veya ayrı yaşamaktadır. Eşini kaybeden veya ayrı yaşayan 6 kişiden 4'ü kadın olmak üzere kadınların hepsinin eşi vefat etmiştir. Katılımcıların birinin eğitim durumunun üniversite, diğerlerinin ise lise ve altı olduğu, erkeklerin hepsinin en az ilkokul mezunu olduğu, fakat kadınlardan üçünün sadece okuryazar olduğu ve hiç okula gitmediği öğrenilmiştir. Çalışmanın yapıldığı dönem itibarı ile ekonomik duruma bakıldığında ise katılımcıların biri hariç diğerlerinin açlık veya yoksulluk sınırında olduğu görülmektedir. Dolayısıyla örneklemin eğitim ve ekonomik durumunun oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Bu aşamadan sonra araştırmanın verileri (anlatıları) transkript edilmiş, okunmuş, kodlanmış ve tematik analiz yapılmıştır. Araştırma problematiğinden ve kuramsal çerçevesinden hareketle yaşlıların yaşam kalitesi ile ilişkili fiziksel, sosyal ve kültürel çevrelerini anlamaya yardımcı olacak bir temalaştırma yapılmıştır. Elde edilen temalar altında araştırmanın problematiğine temas eden veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu temalar “yapabilirlik ve erişilebilirlik”, “benlik ve yaşlılık algısı”, “değişim, adaptasyon ve çatışma” olmak üzere üç tema altında ortaya çıkmıştır. Çevresel gerontoloji gözlüğüyle bakılan çalışmada ilk olarak fiziksel çevre ele alınmış, diğer iki temalaştırmada sosyal ve kültürel çevrenin unsurları ise fiziksel çevreyle ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Yapabilirlik ve Erişebilirlik: Fiziksel Çevre

Planlı ve iyi tasarlanmış bir fiziksel çevre yalnızca yaşlılar için değil, tüm yaş grupları ve aynı zamanda engelliler için yaşam kalitesinin en belirleyici özelliklerinden biridir. Fakat yaşla birlikte bireyin bedeninde meydana gelen kimi zayıflamalar ve değişiklikler çevrenin yaşlılar için önemini artırmaktadır. Bu çevre kimi zaman bedensel zayıflamaların doğurabileceği eksiklikleri gidermede oldukça başarılı iken kimi zaman

da tam tersidir. Bu nedenle çevrenin fizikî özellikleri, yani kalitesi yaşam kalitesinde çok önemli bir yere sahiptir. Çalışmada saha gözlemleri ve katılımcı notlarında yeşil alan ve bu bölgelere erişim, yeşil alanlarda ve kentin muhtelif yerlerinde tuvalet ve su imkânı, yürüyüş yollarının uygunluğu, toplu taşımaya erişim ve toplu taşımadan faydalanabilme, sağlık imkânlarına erişim, özel hastane ve devlet hastanesi tercihleri ve bu tercihleri etkileyen faktörler, şehir hastanesine erişim, yaşanan konutun çevresel koşulları gibi fiziksel çevreye ilişkin kimi faktörler yapabilirlik ve erişebilirlik temasını doğurmuştur.

Elde edilen verilere göre toplu taşıma katılımcıların neredeyse tamamı tarafından yeterli ve erişebilir olarak görülmekle birlikte, bunun 65 yaş üstüne ücretsiz olması da katılımcıları memnun eden önemli bir imkândır:

Umumi ulaşım araçları çok zengin ve her mekâna ulaşıyor, her yere ulaşıyor. Ekonomik de günün şartlarına göre. Zaten 65 yaş üstüne bedava hizmet veriyor. Benim kartım var, istediğim yere gidebiliyorum. Bana ulaşım uygun (K1, 76, E).

Her ne kadar ulaşım imkânlarından olumlu bir şekilde bahsedilse de günlük ihtiyaçların giderilmesi için gerekli banka ve PTT gibi kurumların her mahallede-muhitte bulunmaması ve bu ihtiyaçlar için merkeze gidilmek zorunda kalınması en genel şikâyetler arasında yer almaktadır. Esasında Kayseri, üç ana merkeze sahip bir kenttir. Bu anlamda oldukça geniş bir merkeze sahip olduğu söylenebilir. Fakat Kocasinan ve Melikgazi ilçeleri kentle özdeşleşmiş merkez ilçeler iken, 2000’li yıllarla birlikte, üniversitenin bulunduğu Talas ilçesi yeni yapılan oldukça yüksek katlı binaların¹ ve kentsel dönüşüme uğrayan semtlerin genişlemesiyle birlikte üçüncü bir merkez haline gelmiştir. Buna rağmen Kayseri’nin eskiden beri merkezî özelliklerini koruyan Kocasinan ilçesi özellikle yaşlılar tarafından *merkez* olarak atfedilmekte ve çeşitli ihtiyaçlar için oraya gidilmektedir. Çünkü örneğin kentsel dönüşüme uğramış ve Melikgazi ilçesine bağlı olan bir semtte, katılımcıların hâlâ para çekmek için uygun bir banka veya PTT şubesi bulamadıkları, mecburen merkeze gitmek zorunda oldukları öğrenilmiştir:

Merkeze falan ayda bir belki. Aylık çekmeye gidiyorum. Maaş almak için, taa merkeze. Bizim banka yok burada. Toplu taşımayla gidiyorum. Bana ücretsiz, 65 yaş kartım var (K14, 65, E).

Fakat öte yandan merkeze sosyalleşmek için giden yaşlılar da vardır. Bazı katılımcıların para çekmek, eklemek almak, gezmek, yemek yemek, vb. gibi sebeplerle merkez olarak gördükleri Kocasinan ilçesine gittikleri öğrenilmiştir. Özellikle yaşlı erkeklerin Çınaraltı da denilen merkezdeki büyük yeşil alana gittikleri görülmüştür. Kadınların ise genellikle evde oldukları veya kendi binalarının etrafında bulunan yeşil alanları tercih ettiği öğrenilmiştir:

1 Türkiye’de konut (bina) kat sayısı ortalamasına göre Kayseri 8,2 ile birinci sıradadır (TÜİK, 2022).

Kalenin orda çay ocakları var, varır oraya otururum, hoş beş olur, gelen- giden olur, bankada falan işim varsa dönerken onu da hallederim, dönerim (K7, 66, E).

Kışın evin içindeyiz, ev oturmaları olur, gelenimiz -gidenimiz olur, günlerimiz olur. Yazın da işimiz- gücümüz olursa çarşıya gideriz tabi ama genelde sokak başında parkta otururuz hanımlarla akşamüstü (K12, 66, K).

Katılımcıların yeşil alanların yeterliliğine ve buralardan faydalanabilme fırsatlarına ilişkin ise görüş ayrılığı olduğu görülmüş ve bu konuda net bir sonuç elde edilememiştir:

Nefes alacak yer yok, bir deprem olsa sığınacak bir yer yok. Sokakta da yapacak bir şey yok, defalarca belediyeye park yapın, nefes alacak yerimiz yok dedik, ama hâlâ yok (K16, E, 68).

Kayseri’de park çok, iklime uygun kapalı alanlar da var, bu açıdan Kayseri’yi beğeniyorum (K15, K, 68).

Yeşil alan daha çok olsa daha iyi olurdu. Bu parka gelip dinleniyoruz yine bazen. Ama benim için yeterli değil. Daha fazla ve farklı olması gerekir. Meyve ağaçları ve yeşillik daha fazla olsa ne güzel olur. Kışın da hiç çıkamıyoruz. Sıkılıyorz da amma ne yapacaksın (K8, E, 80).

Erişebilirlik açısından sosyalleşme alanlarında bulunan su ve tuvalet hizmetlerindeki eksiklikler de yaşlıların çevreyle olan etkileşimini kısıtlayan önemli bir boyut olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü yaşla birlikte bu iki ihtiyacın giderilme sıklığı değişebilmektedir. En temel insani ihtiyaçlardan iki tanesini oluşturan bu faktörler aynı zamanda birer haktır. Yaşlılar için bu iki ihtiyacın karşılanması oldukça önemlidir:

Umumi lavaboları kullanamıyoruz, bu çağıma uygun bir durum değil, yetersiz, çağın çok gerisinde (K1, E, 76).

Ağaçların gölgesi gelecek de oturacaz, gölgelik hiç yok. Çeşme yok. Yollar düz değil, yollarda yürürken çok zorlanıyorum. En çok da otobüs durağına giderken, taşlar düz değil, oralarda zorlanıyorum. Düz yer nereyse, yolu uzatıp oradan dolaniyorum ya da birinin elinden tutup gidiyorum, halkımız bambaşka sağ olsunlar (K17, K, 71).

Yaşlılar için en önemli sağlık sorunlarından bir tanesinin özellikle kadınlarda bacak-diz ağrısı olduğu söylenebilir. Kemik erimesi, eklem ağrısı gibi sağlık problemleri ilerleyen yaşla birlikte etkisini göstermektedir. Bu anlamda cinsiyet ayrımı olmaksızın kaliteli beslenme ve bir spor faaliyeti olarak yürüyüş, yaşlılar için çok önemlidir. Katılımcıların tamamı fırsat buldukça yürüyüşe çıkmaya çalıştıklarını belirtirken önemli bir kısmı da yürüyüş yerlerinin hem yetersizliğinden hem gençler tarafından işgal edildiğinden hem de var olanların genel itibarıyla yıpranmış, zarar görmüş olduğundan dolayı rahat yürüyemediklerini belirtmişlerdir:

Yaşım gereği de bol yürüme gereksinimi duyuyorum en az iki saat günde yürüyorum. Yürüyüş yapıyorum demiyorum, onu kınıyorum: gideceğim yere yürüyerek gidiyorum. Adam yürüyüş yapıyorum diyor, ama arabayla gidiyor, ne saçma ya, gideceğin yere yürüyerek git, bırak şu

arabayı. Mesela çarşıya gidiyon di mi, 1 km, hadi bir de dolaştın, 2 km. Al sana yürüyüş. Niye otomobile biniyosun. Yürümemden başka sportif faaliyetim yok (K19, E, 68).

Yürüme yolları falan yaşlılar için uygun değil ama. Otobüse binerken falan tabi ben engelli olduğumdan zorlanıyorum. Nefesim de daralıyor yürürken.... Merdivenler falan uygun değil otobüslerin. Bazen düştüğüm bile oluyor (K14, E, 65).

Fiziksel çevreye ilişkin en temel problem ise yeni yapılan Kayseri Şehir Hastanesi'ne ulaşım sorunu olarak göze çarpmaktadır. Şehir hastanesinin imkânlarından övgüyle bahsedilmesine rağmen, bazı katılımcılar iki vasıta ile bazıları ise üç vasıta ile gitmek zorunda kaldıklarını ve bu ulaşımın toplamda iki saat kadar sürdüğünü belirtmişlerdir:

Şehir hastanesine bir kere gittim, çok uzak, Otobüsle 1,5- 2 saati buldu, e zaten hasta, yaşlı halinle o yol seni bir daha hasta eder, bir de bu işin kışı var (K3, 75, E)

Şehir hastanesine olan ulaşım sorunu her ne kadar bir alternatif olarak özel hastaneleri gündeme getirse de ekonomik şartlar yaşlıların bu hastaneleri kullanmalarına pek fırsat vermemektedir:

Kızım ben gidemem özel hastaneye, param yetmez oraya. Bir gerekse onlar beş yapıyor, ayda bir gitsem benim maaşım zaten hastaneye yetmez (K18, K, 76).

Katılımcılara apartman yaşantısının uygunluğu ve karşılaştıkları temel problemler sorulduğunda ise, kent hayatının kimi zorluklarının olmasına rağmen köy hayatından daha rahat olduğunu vurguladıklarını belirtmek gerekir. Bu anlamda apartman yaşantısının özellikle kışın oldukça rahat olduğunu, soba yakmıyor olmanın büyük kolaylık olduğunu belirtmişlerdir. Apartman yaşantısıyla ilgili olumsuz olarak belirtilen ise hem kendilerinin hem misafirlerinin park alanı bulamıyor olmalarıdır:

Etrafımız tüm kafeler doldu. Binaların hepsi de rahatsız. Arabamızı da park edecek yer bulamıyoruz. 3-4 km ileri park edip yürüyerek eve geliyoruz (K4, E, 68)

Yaşlıların köy hayatına öykünüyor olduklarına ilişkin, kent hayatından; trafikten, keşmekeşten, yabancidan uzaklaşmayı istiyor olduklarına ilişkin genel bir anlayış vardır. Ancak özellikle Kayseri'deki "bağ evi" kültürünün varlığından dolayı hâli hazırda kent ve kır hayatını beraber deneyimleyebiliyor olmaları "kıra öykünme" gibi bir olgunun oluşmadığını göstermektedir. İstedikleri zaman köy hayatını; sessizliği, kendi halinde olmayı, meyve bahçelerinde meyve toplamayı, ekip biçmeyi vb. deneyimlerken, istedikleri zaman da kentin imkânlarından faydalanmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır:

Bağ evimiz var. Yazı orada geçiririz. Yaz bitince de geliriz (K3, E, 75).

Bağ evi büyük nimet, ben çoğu vaktimi zaten bağ evinde geçiririm, isteyen gelir isteyen gelmez, bana orası iyi geliyor, ha şehirde işim oldu mu zaten atlar gelirim (K20, E, 80).

Tekrar kıra dönmek istemiyorum. Gidersen hayvancılık, çiftçilik yaparsın, onları biz yapamak, nörecem ben gitsem, haydi, o yüzden ben gitmek istemiyom. Şehrin imkânları benim için daha uygun. Şehir köy gibi değil, eş dost arkadaşlar var, çay ocağına gidiyon, çarşıya gidiyon, sohbet ediyon, köyde olsa evde oturursun. Burada sosyal ortam köye göre daha iyi. İstedğimiz bir ihtiyacımızı şehirde alabiliyok. Bir sıkıntı çekmiyok, köyde olsa alamak mesela (K7, E, 66).

Benlik ve Yaşlılık Algısı: Sosyal Çevre

Fiziksel çevre ile sosyal çevre arasında doğrudan bir ilişki olduğu söylenebilir. Uygun bir sosyal çevrenin temelleri ancak kaliteli bir fiziksel çevre ile mümkündür. Bu tema altında sosyal çevreye odaklanılmış olmakla beraber, sosyal çevrenin sağlıklı bir şekilde kurulması için önemli bir faktör olan fiziksel çevreye ek olarak, ekonomik koşulların uygunluğu da en önemli ikinci faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yaşlıların sağlık durumlarının elverişli olup olmaması onların yaşlılık algısını (benlik) ve sosyal ilişkilerini doğrudan etkileyen bir diğer önemli etken olarak belirtilebilir.

Bu tema içerisinde yaşlıların benlik/yaşlılık algısı ve buna bağlı olarak sosyal ilişkilerini yansıtabilmek adına yaşlıların yaşlılığa ilişkin düşünceleri, kendilerini yaşlı hissedip hissetmedikleri, dışarda nasıl vakit geçirdikleri, sosyalleşme durumları, insanlarla ne türden etkileşim kurdukları, çarşıda-pazarda olmanın nasıl hissettirdiği, daha çok nerede vakit geçirdikleri, evde ne türden sosyal aktivitelerle uğraştıkları, ekonomik durumlarının sosyal ilişkilerini nasıl etkilediği, dışarda yemek yeme ve kafelere gitme gibi sosyal faaliyetleri nasıldır gibi sorularla odaklanılmıştır. Böylece yaşlıların sosyofiziksel dünyalarına ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Yaşlıların özelde emeklilerin temel sıkıntılarının ekonomik durum olduğu genel geçer kabul görmüş bir olgudur. Bir toplumsal tip olarak emekli genel olarak ihtiyaç sahibi, muhtaç, sosyal olarak olduğu kadar ekonomik olarak da bakıma muhtaç biri olarak görülmeye yatkındır. Bu çalışmada da katılımcıların öz saygısını ve sosyal ilişkilerini belirleyen en önemli etkenlerden ilkinin ekonomik durum olduğu görülmüştür. Katılımcıların önemli bir kısmı ekonomik durumlarına ilişkin şikâyetleri dile getirmişlerdir:

Ekonomi sorma kızım, ekonomi kötü. Ekonomi olmayınca sosyal hayat nerden olacak. Bizim iş dışında, ev dışında bir hayatımız olmaz zaten. Bir cebine koyduğun öbür cebinden gidiyor zaten. Her şey çok pahalandı, çok (K20, E, 80).

Şehirde emekli maaşı ile geçinmek kolay mı, sormaya ne gerek. 2000 TL maaş alıyoruz zaten hiç yetmiyor. Yeter mi, şehirde yaşamak çok zor. Geçim çok zor (K9, 65, K).

Yaşlıların benlik ve yaşlılık algısını belirleyen en önemli unsurun sağlık durumları olduğu görülmektedir. Buna göre 65 yaşındaki bir birey sağlık açısından görece kötü durumdaysa kendisini yaşlı olarak tanımlayabilmekte, fakat 80 yaşındaki birey sağlık açısından iyi durumdaysa kendini yaşlı olarak tanımlamayabilmektedir:

Yaşlılık: 90 yaş ve üzeri yaşlıdır. Kendine iyi bakan yaşlı olmaz. Ben mesela şu anda çok aktifim, her gün 15 km yürürüm. Kendini bırakan kişi yaşlıdır. Aslında bunun yaşla ilgisi yok, yani 35 yaşında kendini bırakırsan yaşlı olursun (K4, 68, E).

Yaşlılık: yorgun olan, şey olan, olgun olan, istediğini yapamayan kişiler. Yaşlılık bir his meselesi. İstedini yapamazsın kötü günlerde yaşlı olursun. Şimdilik kızım yapıyor bazı istediklerimi (K12, K, 65).

Yaşlılık mühim değil, mühim olan dermansızlık (K11, 68, K).

Yaşlılığa bir tür olgunluk, bir tür tecrübe gibi olumlu atıflarla, pozitif anlamda yaklaşan katılımcıların olduğu kadar, yaşlıların sosyal hayatta olmaması gerektiği, yaşlının yerinin ev olduğu gibi bazı olumsuz tanımlamalara atıf yapan katılımcılar da vardır:

Ben yaşlıyım, ama evet doğrudur, Allah sizlere de bu yaşları gösterebilir, fakat enerjinin doruğundayım. Kendimi enerji yüklü hissediyorum. Lütfen alınmayın, ama belirli bir yaş altını cahiliye devri olarak nitelendiriyorum (K1, 76, E).

Yaşlılık: tecrübe, birikim, hassasiyet, duyarlılık yaşlılık demek. İnsan daha duyarlı oluyor, daha hassas oluyor (K2, 75, E).

Ben mesela ekseriyet tramvayla gidiyorum, bi dene adam var, yav gardaşım, yürüyemiyo, elinde baston, ya sen bir gün de gelme, evinde dur, parkta dur. Yürüyemediğin halde nereye çıkıyon. Ben onlara karşıyım. Öyle dolanıyo. Boş boş dolanıyo. Öleceken zaten otur evinde. Kalkamıyor, yürüyemiyor. Tamam, işin olur da, bir gün olur. Her gün her gün sen yapıyon. Benim de işim olunca çıkıyorum. Kalenin orda çay ocakları var belediye yaptırdı, oraya varırım, bir çay içerim, biriyle laflarım, ya bir saat ya yarım saat dururum, hepsi o. Bankada işim varsa, giderim. Durduk yere gitmem, nedice (K7, 66, E).

Yaşlıların sosyal aktivite ve sosyalleşme araçlarının ise sınırlı olduğu görülmüştür. Genel itibarıyla erkeklerin yakın çevredeki park ve kahvehaneler, özellikle de cami etrafında bir sosyalizasyon süreci içerisine girdikleri, kadınların ise komşularıyla ev oturumları yaptıkları görülmüştür. Sosyal hayat ve sosyal aktivite dendiğinde en çok dile getirilen ise televizyon ve telefon olmuştur. Televizyon ile tek taraflı bir sosyalleşme, telefon ile de uzaktaki çocukları ve torunlarıyla konuşma-sohbet etme suretiyle bir sosyal aktivite yarattıklarını belirtmişlerdir:

Eskiden arkadaşlarla buluşur, okey oynardık. Bunların hepsi bitti. Valla dediğim gibi, telefon ve televizyon, kanalların çoğalması, vs. bizi teselli ediyor (K3, 75, E).

Biz belirli bir yaşa geldiğimiz için genelde ibadetle geçiyor günümüz. Kitap okuyoruz, değişik şeyler okuyoruz, okumakla geçiyor. Ben senede 50 ye yakın kitap okurum. Sporu severim. Televizyondan spor izlemeyi çok severim. Spor da yaparım. Geçmişte tekvando, judo ve futbol yaptım. Şimdi de kendimi dinç tutabilmek için kültür-fizik hareketleri yaparım. Bunlar beni sağlıklı yapıyor, faydasını görüyorum (K4, 68, E).

Sosyal aktiviteler ve sosyal çevre ile olan etkileşimin günden güne daha sınırlı olduğu dile getirilmektedir. Bu sınırlılığı oluşturan en temel unsurun sağlık sorunları olduğu belirtilirken bunun yanı sıra; komşuluk ilişkilerinin bitmesi, eski arkadaşlıkların olmaması, kentin elverişsiz ortamı ve güvenlik problemi gibi unsurlar dile getirilmektedir:

Kalmadı, hiçbir şey eskisi gibi değil, arkadaşlık komşuluk bitmiş, nereye çıkayım, kimle oturayım (K18, 76, K).

Bende yorgunluk ve ayak rahatsızlığı var, pek sosyalleşemiyorum, ama eskiden çok sosyaldım. 65 yaştan sonra iyice artık pek öyle uzaklara falan gidemiyorum (K15, 68, K).

Komşuluk ilişkileri ama eskisi gibi kalmadı. Eski komşular da hep gitti, yeniler var, onları da tanımıyorum. Eski komşuluk ilişkileri hiçbir yerde kalmadı... Osmanlı evi² mi, adına ne diyorlarsa, ondan yapılsın. Buradan bir yere gitmek çok zor. Meselâ, terminale başka şehre gidicem, Talas'ta mini terminal var, buraya koysunlar istedik. Şehirlerarası gidileceği zaman. Cevap gelmedi, belediyeye gidip dilekçe verdim (K7, 66, E).

Bizim burada sosyal faaliyet falan yok, ama şehrin göbeğinde var. Ben de hastayım gidemem. 5-10 sene önce giderdim ama. Sinemaya giderdim. At yarışlarına, maçlara giderdim. Şimdi gidemiyom. Arkadaşlarla buluşmak için Hunat'ın oraya gideriz ekseriyetle. Ora şehrin ortası. Orda bir çay ocağı var, orda otururuz. Gençler de gelir, ama genelde bizim gibi yaşlılar var (K8, 80, E).

Son olarak modern kent yaşamının ve apartman yaşantısının sosyalleşmeden ve güvenden uzak olduğu, bu anlamda sosyal aktivitelerin de oldukça sınırlı kaldığına yönelik bir anlayışın oluştuğu görülmektedir:

Bir komşu senin teyzenden daha yakındı. Şimdi ben apartmanımdakini tanımıyorum kimin bebesi olduğunu. Kim kime tım tuma. Meselâ bu akşam düğün var, bir üst katımda, ama tanımıyorum, gitmeyeceğim. Apartmandan kimseyi tanımıyorum (K1, 76, E).

Bizde eskiden herkes birbirine gider gelirdi, kapı önünde sohbetler olurdu. 15 dairemiz var bizim binada, şimdi komşularla irtibatımız yok, bayramda bile bayramlaşmıyoruz (K17, 71, K).

Komşuluk ilişkileri ama eskisi gibi kalmadı. Eski komşular da hep gitti, yeniler var onları da tanımıyorum. Eski komşuluk ilişkileri hiçbir yerde kalmadı (K7, 71, E).

Bizim çelik kapıyı çaldılar. Güven yok kimseye. Kimse kimseye güvenmiyor artık. Hele burada hiç. Trafik kurallarına uyulmuyor, zorluk çekiyorum. Sıkıştırıyor, önüne giriyor, kalkmıyor arabalar, geç kalkıyor (K5, 74, E).

Değişim, Adaptasyon ve Çatışma: Kültürel Çevre

Yaşlıların fiziksel çevre ile kurmuş oldukları etkileşimin boyutu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Fiziksel çevre ile olan etkileşimin sosyal çevre olarak adlandırılan komşuluk, arkadaşlık ve sosyalizasyon süreci ile doğrudan ilişkili olduğu ise

2 Osmanlı Evi olarak bilinen kamusal alan Kayseri'de belediye tarafından yapılan çay bahçelerine verilen isimdir.

vergulanmıştı. Öte yandan çalışmada kültürel unsurlardaki (manevi, dini, geleneksel, örfi) mevcut durumun, değişimin ve dönüşümün yaşlıların fiziksel çevreyi deneyimleme sürecini nasıl yönlendirdiği de anlaşılmaya çalışılmaktadır. Çünkü fiziksel çevrenin her yönüyle uygun olduğu, yaşlının kullanıma ve etkileşimine hazır olduğu durumda dahi ayrımcılık, yok sayma, saygı-sevgi yoksunluğu, kültürel değişim vb. yaşlılar önce sosyal çevreden sonrasında ise fiziksel çevreden uzaklaşma tehlikesi yaşamaktadır. Bu anlamda yaşlıların akrabalarıyla ve daha da önemlisi gençlerle kuracakları sağlıklı ilişki ve etkileşim süreci onları kültürel çevre ile birlikte fiziksel çevreye de bağlayıcı bir rol oynayacaktır.

Katılımcıların çevreyi nasıl algıladığı sorulduğunda akla ilk olarak çevrenin fiziksel değil, sosyal özelliklerinin geldiği görülmüştür. Nasıl bir çevrede yaşamak ve yaşlanmak istersiniz? diye sorulduğunda katılımcı grubun büyük çoğunluğunun aklına diğer bireylerle kurduğu iletişim, etkileşim ve sosyal ağlar gelmiştir. Çevreye ilişkin bu algı, sosyal ilişkilerin yaşam kalitesi açısından fiziksel çevreden daha önemli olabileceğini düşündürmektedir:

Nasıl bir çevre olacak, işte; eşin dostun olsun, senin gibi adamlar olsun, dışarıyı sevmeyiz biz, biz bize yeteriz (K5, 74, E).

Fiziksel çevre ile kültürel çevrenin de nasıl dönüştüğünü, dönüşmekle kalmayıp kendilerinin zorunlu göçe zorlandığını belirten bir katılımcı ise adeta örtülü bir soylulaştırma sürecini tarif etmektedir:

68 yıldır ben buradayım, hiçbir yere ayrılmadım. Benim mahallemi kafeler diyarına getirdiler. Bizi başka yerlere göçmeye zorluyor bu durum. O yüzden son derece şikâyetçiyiz. Göçücez başka çare yok. 68 yıldır oturduğum yerden gitmek zorundayım artık. Bunlar yapılırken bir kere olsun bize sordular mı? Vallahi inan bak, binaların altı tüm kafe dolu. Kapıdan çıkan aile geçecek yer bulamıyor. Ben erkek olarak bulamıyorum. Kaldırım kalmadı. Kadın nasıl geçsin, ayaklarını uzatıyorlar... İki de bir de kavga çıkar, dövüş çıkar. Kafeler diyarı oldu burası. Çayırıklar tüm kafe oldu. Oturulmaz hale geldi, kovuluyoruz, başka çare yok (K4, 68, E)

Mahalle muhtarlığı da yapan bir katılımcı ise Kayseri'nin en eski ve en asil mahallesi olarak tanımladığı Kocasinan ilçesindeki Sahabiye'nin artık eski kimliğinin yok olduğundan hareketle mekânla bağlarının eskisi gibi kalmadığını ve özellikle mülteci göçü neticesinde mahalle kimliğinin dönüştüğünü belirtmiştir:

Kayseri'nin en kaliteli, en asil, en kültürü mahallesi Sahabiye idi, şimdi en zayıf mahallesi oldu. 10 bine yakın Suriyeli ve Afgan var, eskiden tanırdık herkesi, bildik kim kimdir diye, çoluğumuzu çocuğumuzu, eşimizi dışarı gönderdik mi arkamıza bakmazdık. Şimdi öyle değil, kendi evimizde sanki yabancı gibiyiz (K2, 75, E).

5-10 sene öncesine kadar güvenliydi, rahattık, yabancılar, mülteciler fazlalaşınca biraz huzurumuz kaçtı. Bir de her yerde olduğu gibi, bir de uyuşturucu kullanan çoğaldı... Eğitimle ilgili, çocukları yetiştiremiyoruz. Eskiden biz çocukları okula kaydederken eti senin kemiği benim olurdu, şimdi

o kalktı. Ailede zaten eğitim yok, herkes kendi telaşesinde. Çocuk başboş, sokaktaki arkadaşından eğitim alıyor (K8, 80, E).

Yaşlıların gençlerle kurdukları ilişkide genel itibariyle gençlerin saygılı olup olmaması önemli bir dayanak noktasıdır. Çalışmada katılımcıların gençlerle kurdukları etkileşim de sorgulanmıştır. Ancak ortak bir sonucun çıkmadığı belirtilmelidir. Önemli oranda katılımcılar gençlerin özellikle saygıdan yoksun büyüdüklerini, büyüklerine saygılı olma konusunda özenli olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak yine de gençlerin gayet nazik, duyarlı olduklarını belirten katılımcılar da vardır:

Ama gençlik eskiye göre daha şuursuz. Yaşlılara artı bir saygısızlık var. Ya hacı amca sen ne geliyor, işin yok mu, gibi laflar oluyor. Bana söylemiyorlar ama çevreden duyuyorum. Gençliğin daha saygılı olmalarını isterdim. Bir yere gittiğinizde, bizleri bekletmemeleri gerektiğini bilmeleri gerekir. Ektiğimizi biçemiyoruz. Biz sokakta sigara içemezdik. Ayağımız ayağımızın üstüne kesinlikle atmazdık, yüksek sesle konuşmazdık (K6, 71, E).

Çocukları yetiştirdim, ama ben bittim. Bana kimse yardımcı olmuyor, çünkü olamıyorlar. Herkes kendine anca yetiyor. İki öğretilen, biri ast subay. Ben yetiştirdim, ama ben bittim. Ben çocuklara evliliklerinde falan fazla müdahale etmedim. Ettiysem de beni dinlemediler zaten. Şimdi yaşlılıkta hürmet saygı sevgi kalmadı. Her şey bitiyor, emin ol bak. Bizde dinleme vardı eskiden. Arada gelirler. Her hafta olmasa da 15 güne bir gelirler. El öpme olmasa dahi, gelir, sıkıntısını, durumunu anlatır. Hiç olmasa konuşur, gider. Az çok bir sıkıntımız gider yani (K10, 75, E).

Kayseri: bulunmaz bir şehir. Temizlik olsun, insanı olsun havası olsun her yönüyle mükemmel bir şehir. İnsanı da çok insancıldır yardımseverdir. Yaşlıya saygı mükemmel. Çok şükür (K14, 75, E).

Kimi katılımcılar kendilerini gerek fiziksel olarak gerekse duygusal olarak zayıf gördüklerini belirtirken, gençler ya da aile bireyleri tarafından herhangi bir saygısızlık olduğunda kendilerini çok kötü hissettiklerini ve yalnızlaştıklarını belirtmişlerdir. Onları hem fiziksel çevreye hem de sosyokültürel çevreye bağlayacak en önemli şeyin sevmek, hoş tutulmak ve özellikle en az eskisi kadar saygı görmek olduğunu vurgulamışlardır:

Bize şimdi hiçbir şey gerekmez, saygı-sevgi olsun, öte git denmesin, sevdiklerimizin, çoluk çocuğumuzun güzel günlerini görelim yeter. Tek isteğimiz eskisi gibi el üstünde tutulmak (K11, 68, K).

Sonuç ve Tartışma

Daha önce yapılan pek çok çalışma yaşanan çevrenin yaşam kalitesinde önemli bir etken olduğunu göstermiştir (Gobbens ve Assen, 2018; Öztürk ve Kızıldoğan, 2017; Pamuk, 2017; Richard ve ark., 2005). Bu çalışmada da çevresel gerontoloji perspektifiyle yaşlıların kentsel çevre ile olan etkileşimlerinin yaşam kalitelerini nasıl şekillendirdiği öznelere kendi bakış açılarından anlaşılmasına çalışılmıştır. Nicel çalışmaların aksine çalışmada yaşlıların kendi anlam dünyalarını ortaya çıkarma çabası,

onların yaşam kalitesi ve çevre arasında kurduğu ilişkiyi daha derinlikli anlayabilmeyi sağlamıştır. Aynı noktadan hareket eden Fry (2000) da yaşlıların yaşam kaliteleriyle ilgili çok ciddi düşünceleri olduğunu ve optimum bir yaşam kalitesi için gelecekteki beklentilerini, ihtiyaçlarını, isteklerini ve endişelerini dile getirme ihtiyacı hissettiklerini, bunların ise ancak onları *konuşturarak* anlaşılabilceğini belirtmektedir. Çalışmada fiziksel çevrenin kalitesi ön planda tutularak bu fiziksel çevrenin sosyal ve kültürel çevreyle olan etkileşimleri sorgulanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada ön plana çıkan ve tartışılması gereken birkaç husus söz konusudur.

Bunlardan ilki yaşam kalitesine dairdir. Yaşam kalitesi daha önce birçok çalışmada sağlık sektörünün bir çıktısı olarak ele alınmıştır. Ancak yaşam kalitesi yalnızca sağlık ile ilişkili bir kavram olmayıp, bununla beraber ekonomik durum, fiziksel çevrenin kalitesi ve sosyokültürel çevreyle de şekillenebilecek bir olgudur. Çevre ve yaşam kalitesini araştıran diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Pamuk'un (2017) Antalya'da yürüttüğü çalışmasında fiziksel çevre ve ekonomik durumun yaşam kalitesini belirlemede ara bulucu değişken olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

Öte yandan çalışmada fiziksel çevre ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiye dair bunlar dışında ön plana çıkan diğer hususlar toplu taşımının durumu, sosyalleşmek için açık kamusal alanların varlığı, yürüme ve araç trafik yollarının niteliği ve sağlık hizmetlerine erişimdir. Buna göre Kayseri'de toplu taşımının yaşlılar açısından genel anlamda yeterli, uygun ve kullanılabilir olduğu görülmüştür. Bununla birlikte çevreden işitilen kimi olumsuz önyargılara rağmen, 65 yaş ve üzerine sağlanan ücretsiz toplu taşıma uygulamasının yaşam kalitesini artıran önemli bir etken olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü daha kaliteli bir yaşam için toplu taşıma hem bir sosyalleşme aracı hem de ihtiyaç konumundadır. Fakat buna rağmen yaşlılar için yaşam kalitesinde belki de önem açısından ilk sıralarda yer alan sağlık hizmetlerine erişimin ise her zaman kolay olmadığı öğrenilmiştir. Her ne kadar toplu taşıma açısından olumsuz bir durum söz konusu olmasa da Kayseri Şehir Hastanesi'nin kentin çıkışına yakın bir yerde konumlanmış olması ve buraya birçok yaşlının en az iki vasıta ile ulaşabiliyor olması çok önemli bir sorun olarak belirlemektedir. Bu durum zincirleme bir şekilde başka sorunları doğurmaktadır. Çünkü ekonomik olarak açlık veya yoksulluk sınırında kalan örneklemin –ki Türkiye açısından bir gerçekliktir- hastaneye ulaşmada zorluk çekmesiyle beraber buna alternatif olan özel hastanelerin de muayene ücretlerini karşılamadaki güçlükler yaşlı sağlığı açısından riskli koşullara ortam hazırlayabilir.

Yaşlılar ve kentin geneli için merkez olarak kabul edilen Kocasinan ilçesinin Sahabiye Mahallesi'ne yaşlıların zaman zaman maaş çekmek, zaman zaman ise sosyalleşebilmek için sık sık uğradıkları öğrenilmiştir. Fakat burada ekonomik durumun etkisi hemen eklenmelidir. Çoğu zaman sosyalleşme amacıyla gidilen Sahabiye'deki Çınaraltı parkı yaşlıların kimi zaman tercih ettiği, kimi zaman da ekonomik

kısıtlılıklardan ötürü tercih etmek *zorunda kaldıkları* bir kamusal alan olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bu tür açık parklarda veya kamusal alanlarda yaşam kalitesini düşüren, dolayısıyla yaşlıların sosyofiziksel çevresiyle temasını azaltan önemli bir nokta vardır: Su ve tuvalet ihtiyacını giderecek temiz ve yeterli alanın olmaması. Bu duruma dikkat çeken Çukur ve Ergin (2008), modernizmin sadece üretkenlik anlamında aktif öznelerle odaklandığını, yaşlıların ise bu tanımlamanın dışında kaldığı için modern kentlerde ötekileştirildiğini ve talep ve gereksinimlerinin dikkate alınmadığını kamusal alanlardaki tuvaletler üzerinden incelemektedirler. Araştırmacılar yaşlılığın ötekileştirilmesini önlemek ve yaşlıların kent hayatında daha görünür olabilmesi için bir tür tazelenme, dinlenme veya rahatlama imkânı veren tuvaletlerin yaşlılar için oldukça önemli olduğunu belirtirler.

Fiziksel çevreye ilişkin son olarak belirtilmesi gereken nokta ise yürüyüş ve spor alanlarına dairdir. Yürüme alanları en temel aktivitelerin başında gelmektedir. En basit bir aktivite için bile ev dışına çıktığında yürüme faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Hatta yürüme faaliyeti spor aktivitesi başta olmak üzere sosyal hayatın en temel unsurlarından birisidir. Fakat çalışmada genellikle bu alanların elverişsizliğinden, düz olmadığından ve bu nedenle düşme tehlikesine yol açabileceğinden bahsedilmiştir. Alidoust ve arkadaşlarının yaptığı çalışma da bu bulguyu desteklemektedir. Çünkü araştırmacılar sosyal etkileşimin yaşlıların ev dışına çıktıklarında başladığını, yaşlıların hem kendi kuşakları hem de diğer kuşaklarla etkileşimini kolaylaştırmak için yürüme ve yaya yollarının yaşlı kullanımına uygun hâle getirilmesinin altını çizmektedir (Alidoust ve ark., 2018). Bu da yaşam kalitesinde yürüyebilirlik, erişebilirlik, yapabilirlik gibi sosyofiziksel çevreyi ifade eden unsurların birinci derecede önemli olduğunu göstermektedir.

Çalışmada tartışılması gerektiği düşünülen ikinci faktör sosyal unsurlara ilişkindir. Yukarıda tartışılan ekonomik durumun ve kamusal alanlarda karşılaşılan birtakım problemlerin dışında sağlık durumunun sosyal çevreyle olan etkileşimi etkilediği görülmektedir. Katılımcı grubun yaşlılığı özellikle sağlıklı olmakla ilişkilendirmesi dikkat çekicidir. Çünkü katılımcı grup yaşlılığın tanımını kronolojik, ekonomik, sosyal, vb. olarak değil biyolojik olarak yapmaktadır. Daha net bir ifadeyle, sağlıklı bir beden ilerleyen yaşa rağmen *yaşlı* olarak sınıflandırılmayacağı kanısı vardır. Öte yandan, yaşlılığa dair benimsenin olumsuz düşüncelerin ise kimi katılımcılar tarafından içselleştirildiği görülmektedir. Toplumsal anlamda var olan yaşlılığa karşı olumsuz kalıp yargıların veya *yaşçılığın* birey tarafından da benimsenmesi *içselleştirilmiş yaşçılık* olarak ifade edilmektedir. Benlik algısının bir yansıma olarak hem yaşçılık hem de içselleştirilmiş yaşçılık çevreyle kurulan etkileşimde doğrudan ilişkilidir. Benlik algısını ifade eden bu durum sosyofiziksel çevreyle olan etkileşimi yönlendirici olabilmektedir. Diğer bir deyişle, çevre ve benlik arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Yaşlılık kültürel bir çevrede inşa edilir. Kültürel değerler, normlar, algılar ve bunların

içinde inşa edildiği çevre benlik oluşumunu ve gelişimini etkiler. Kentsel çevrelerde ise bu inşa genellikle daha olumsuzdur. Konuyla ilgili Phillipson ve Grenier (2021) de yaşa dayalı bu ayrımcılığın daha çok kentsel çevrede işlendiğinin ve bu nedenle yaş dostu kentlere dair bir çağrının yapıldığını belirtirler. Görüldüğü gibi bu noktada hem sosyal hem de kültürel çevre iç içe geçmiştir ve ayrı olarak tartışmak oldukça zordur.

Kentsel çevrede yaşlıların yaşam kalitesinde önemli olan bir diğer faktör de kentlerin hızlı bir şekilde değişip dönüşmesi, soylulaştırma çalışmaları, göç hızındaki artış ve güvenlik meseleleridir. Kayseri’de de bariz bir şekilde görülen bu duruma benzer bir açıklama getiren Şentürk (2019), yaşlı nüfusun daha yoğun yaşadığı kent merkezlerinde sermayenin kent üzerinden şekillenmesi, soylulaştırma ve kentsel dönüşümlerin artmasının bir sonucu olarak hem yaşlıların gündelik hayat pratiklerinin önemli ölçüde değiştiğini; hem de demografik ve sosyal yapıda potansiyel değişimlerin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada da bir katılımcının kendini göçe mecbur hissetmesi tam da bu durumu açıklar niteliktedir. Katılımcı grup tarafından yaşam kalitesini düşüren faktörler olarak görülen bu unsurlar karşısında yönetme kabiliyetlerinin ise kısıtlı olduğu görülmektedir. Yaşlılar konuyla ilgili gerek muhtarlara gerekse belediyenin ilgili birimlerine bazı girişimlerde bulduklarını belirtmiş, fakat özellikle kendi fikirlerinin alınmadıklarına dair serzenişlerini dile getirmişlerdir.

Son olarak üçüncü faktör ise kentleşme ve modernleşmeyle beraber toplumsal ve kültürel çevrede meydana gelen değişimlerin yaşam kalitesi anlayışını değiştirdiğine dairdir. Benzer bir yorumu elde eden Fry (2000), hızlı yaşlanan bir nüfusun yaşam kalitesi, ihtiyaçları ve beklentileriyle etkileşime giren toplumsal değişikliklerin yaşam kalitesini belirlemede etkili olduğunu; fiziksel, sosyal ve bilişsel işleyişin yaşam kalitesini ve sosyal refahı besleyen yönlerine daha fazla dikkat gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca kültürel çevre ile kurulan ilişkinin saygınlık çerçevesinde algılandığı görülmektedir. Richard ve arkadaşları (2005) da yaşlılar ve bakım kurumlarında çalışanlar ile yaptıkları çalışmada, katılımcıların iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak için kişinin kendi çevresinde dinlenilmeye, saygı duyulmaya ve karar verme gücüne sahip olmasına ihtiyaç duyduklarını güçlü bir şekilde vurguladıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle saygınlığın devamı ve kentsel karar alma süreçlerine katılım çevresel açıdan yaşam kalitesini artıran son derece önemli unsurlardır. Son olarak kültürel anlamda Kayseri’ye karşı hissedilen aidiyet duygusu ve bağlılığın da yaşam kalitesinde etkili bir faktör olduğu söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Onay: Bu çalışmanın etik kurul izni Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan 10/09/2021 tarihinde alınmıştır (Karar No :2021/475).

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Ethical Approval: Ethics committee permission was obtained from Necmettin Erbakan University, Social and Human Sciences Scientific Research Ethics Committee on 10/09/2021 (Decision No: 2021/475).

Kaynakça/References

- Alidoust, S., Bosman, C., & Holden, G. (2017). Talking while walking: an investigation of perceived neighbourhood walkability and its implications for the social life of older people. *Journal of Housing and the Built Environment*, 33(1), 133–150. <https://doi.org/10.1007/s10901-017-9558-1>
- Andrews, G. J., Evans, J., & Wiles, J. L. (2013). Re-spacing and re-placing gerontology: relationality and affect. *Ageing & Society*, 33, 1339–1373.
- Baş, Ş. A. (2019). *evde yaşayan yaşlıların aktif yaşlanma ve yaşam kalitesi yönünden değerlendirilmesi: Nazilli örneği* (Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Cantekin, Ö. F. (2020). kentsel yaşam olanaklarının yaşlılara uygunluğuna ilişkin yaşlı görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(1), 29–40.
- Çukur, D., & Ergin, Ş. (2008). Yaşlılık döneminin “öteki”leştirilmesi sorununun kentsel - sosyal altyapı bağlamında irdelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(2), 107–120.
- Düzenli, T. & Alpak, E. M. (2017). Yaşlıların Kentsel açık mekân kullanımlarının incelenmesi: Trabzon kenti örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 1–8.
- Ergun, C. & Dericioğulları Ergun, A. (2020). Harvey’in mekân tartışmaları ekseninde yaşlıların gözünden kentsel dönüşüm. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 7(14), 121–145.
- Friedman, D. E., Parikh, N. U., Giunta, N., Fahs, M. C., & Gallo, W. T. (2011). The influence of neighborhood factors on the quality of life of older adults attending New York City senior centers: results from the Health Indicators Project. *Quality of Life Research*, 21(1), 123–131. <https://doi.org/10.1007/s11136-011-9923-6>
- Fry, P. S. (2000). Guest editorial: Aging and Quality of Life (QOL)—The continuing search for quality of life indicators. *The International Journal of Aging and Human Development*, 50(4), 245–261. <https://doi.org/10.2190/44NJ-K9YQ-H44X-H3HV>
- Geboy, L. D., Moore, K. D., & Smith, E. K. (2012). Environmental Gerontology for the Future: Community-Based Living For the Third Age. *Journal of Housing for the Elderly*, 26(1–3), 44–61. <https://doi.org/10.1080/02763893.2012.651375>
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmalara giriş* (A. Ersoy & P. Yakınoğlu, çev. ed.). Anı Yayıncılık.

- Gobbens, R., & Van Assen, M. A. (2017). Associations of environmental factors with quality of life in older adults. *Gerontologist*, 58(1), 101–110. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx051>
- Golant, S. M. (2017). Explaining the ageing in place realities of older adults. In Routledge eBooks (pp. 189–202). <https://doi.org/10.4324/9781315281216-15>
- Görgün Baran, A. (2018). Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 2, 86–97.
- Hopkins, P., & Pain, R. (2007). Geographies of age: Thinking relationally. *Area*, 39(3), 287–294.
- Kahana, E., Lovegreen, L., Kahana, B., & Kahana, M. (2003). Person, environment, and person-environment fit as influences on residential satisfaction of elders. *Environment And Behavior*, 35(3), 434–453. <https://doi.org/10.1177/0013916503251447>
- Keleş, R. (2012). The quality of life and the environment. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 35, 23–32. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.02.059>
- Lawton, M. P. (1983). Environment and other determinants of Weil-Being in older people. *Gerontologist*, 23(4), 349–357. <https://doi.org/10.1093/geront/23.4.349>
- Lawton, M. P. (1991). A multidimensional view of quality of life in frail elders. In J. E. Birren, J. E. Lubben, J. C. Rowe, & D. E. Deutchman (Eds.), *The concept and measurement of quality of life in the frail elderly* (pp. 3–27). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-101275-5.50005-3>
- Lawton, M. P., Nahemow, L., & Tsong-Min-Yeh. (1980). Neighborhood environment and the wellbeing of older tenants in planned housing. *International Journal of Aging & Human Development*, 11(3), 211–227. <https://doi.org/10.2190/2bq7-71jt-v7nn-j9v6>
- Levasseur, M., Tribble, D. S., & Desrosiers, J. (2009). Meaning of quality of life for older adults: Importance of human functioning components. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 49(2), e91–e100. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2008.08.013>
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: a guide to design and implementation* (4th ed.). Jossey-Bass.
- Milligan C., & Tarrant, A. (2017). *Social and cultural geographies of ageing*. In M. W. Skinner, G. J. Andrews, & M. P. Cuthin (Eds.), *Geographical gerontology: perspectives, concepts, approaches* (pp. 43–55). Routledge.
- Moore, K. D. (2014). An ecological framework of place: situating environmental gerontology within a life course perspective. *International Journal of Aging & Human Development*, 79(3), 183–209. <https://doi.org/10.2190/ag.79.3.a>
- Morre, K. D. (2017). *Environment and ageing*. In M. W. Skinner, G. J. Andrews, & M. P. Cuthin (Eds.), *Geographical gerontology: Perspectives, concepts, approaches* (pp. 80–90). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315281216>
- Özen, Y. & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 394–422.
- Öztürk, A. Ç. & Turan Kızıldoğan, E. (2017). Yaşlı bireylerin kentsel/kamusal mekânları kullanım analizi: Eskişehir örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1), 1–13.
- Pamuk, D. (2017). *Sosyal, psikolojik ve fiziksel çevrenin yaşlılıkta yaşam kalitesi üzerine etkisi: Antalya örneği* (Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Phillipson, C., & Grenier, A. (2021). Urbanization and Ageing: Ageism, inequality, and the future of “Age-Friendly” cities. *University of Toronto Quarterly*, 90(2), 225–241. <https://doi.org/10.3138/utq.90.2.11>
- Rantakokko, M., Iwarsson, S., Kauppinen, M., Leinonen, R., Heikkinen, E., & Rantanen, T. (2010). Quality of life and barriers in the urban outdoor environment in old age. *Journal of the American Geriatrics Society*, 58(11), 2154–2159. <https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.2010.03143.x>
- Richard, L., Gauvin, L., Gosselin, C., & Laforest, S. (2008). Staying connected: neighbourhood correlates of social participation among older adults living in an urban environment in Montreal, Quebec. *Health Promotion International*, 24(1), 46–57. <https://doi.org/10.1093/heapro/dan039>
- Richard, L., Laforest, S., Dufresne, F., & Sapinski, J. P. (2005). The quality of life of older adults living in an urban environment: professional and lay perspectives. *Canadian Journal on Aging*, 24(1), 19–30.
- Rowles, G. D. (2017). *Explaining the ageing in place realities of older adults*. In M. W. Skinner, G. J. Andrews, & M. P. Cuthin (Eds.), *Geographical gerontology: Perspectives, concepts, approaches* (pp. 189–202). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315281216-15>
- Scharlach, A. E. (2017). Aging in Context: Individual and Environmental Pathways to Aging-Friendly Communities—The 2015 Matthew A. Pollack Award Lecture. *Gerontologist*, 57(4), 606–618. <https://doi.org/10.1093/geront/gnx017>
- Scharlach, A. E., & Diaz Moore, K. (2016). *Aging in place*. In V. L. Bengtson, R. A. Settersten (Eds.), *Handbook of theories of aging* (3rd ed., pp. 473–493). Springer Publishing Company.
- Scheidt, R. J., & Windley, P. G. (2006). *Environmental gerontology: progress in the post-lawton era*. In J. E. Birren & K. W. Schaie (Eds.), *Handbook of the psychology of aging* (6th ed., pp. 105–125). Elsevier.
- Smith, A. E. (2009). *Ageing in urban neighbourhoods*. Policy Press.
- Stephens, C., Szabó, Á., Allen, J., & Alpass, F. (2018b). Livable environments and the quality of life of older people: An ecological perspective. *Gerontologist*, 59(4), 675–685. <https://doi.org/10.1093/geront/gny043>
- Şentürk, M. (2019). *Yeni kentleşme dinamikleri ve kentte yaşlılık*. D. Daniş & A. Y. Adanalı (Ed.), *Mekânda adalet ve yaşlılık içinde* (s. 61–69). Beyond.
- Teddle, C., & Tashakkori, A. (2020). *Karma yöntem araştırmalarının temelleri* (Y. Dede & S. B. Demir, çev. ed.). Anı Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). *İllerde Yaşam Endeksi*. Yazar.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *Bina ve Konut Nitelikleri Araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bina-ve-Konut-Nitelikleri-Arastirmasi-2021-45870#:~:text=T%C3%BCrkiye'deki%20hanehalklar%C4%B1n%C4%B1n%20%17%2C,ise%20%259%2C5%20oldu>
- United Nations. (2019). *World Population Aging, Highlights*. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPoWorldPopulatio2019-Highlights.pdf>
- Wahl, H. W., & Oswald, F. (2010). *Environmental perspectives on ageing*. In D. Dannifer & C. Phillipson (Eds.), *The Sage handbook of social gerontology* (pp. 111–124). Sage.
- Wahl, H. W., Mollenkopf, H., Oswald, F., & Claus, C. (2007). *Environmental aspects of quality of life in old age: conceptual and empirical issues*. In H. Mollenkopf & A. Walker (Eds.), *Quality of life in old age international and multi-disciplinary perspectives* (pp. 101–122). Springer.

- Wahl, H.-W., & Lang, F. R. (2004). Aging in context across the adult life: Integrating physical and social research perspectives. In H.-W. Wahl, R. Scheidt, & P. G. Windley (Eds.), *Aging in context: Socio-physical environments. Annual Review of Gerontology and Geriatrics* (pp. 1–33). Springer.
- Wanka, A., Moulaert, T., & Drilling, M. (2018). From environmental stress to spatial expulsion – rethinking concepts of socio-spatial exclusion in later life. *International Journal of Ageing and Later Life*, 12(2), 25–51. <https://doi.org/10.3384/ijal.1652-8670.18-402>
- Yabuwaki, K., Yamada, T., & Shigeta, M. (2008). Reliability and validity of a Comprehensive Environmental Questionnaire for community-living elderly with healthcare needs. *Psychogeriatrics*, 8(2), 66–72. <https://doi.org/10.1111/j.1479-8301.2008.00230.x>

RESEARCH ARTICLE

Care Relations and Negotiation of Independence within the Context of Migration (The Case of the Turkish Community in London)

Melisa Yazdanpanahi¹

Abstract

Despite its centrality to social care discourse, independence remains an understudied notion, especially in regard to care relations of older adults. This is especially important in the context of global migration, changing family dynamics, and reformation of care policies in the global North that adds to the complexity of the notion of independence and experience of it amongst migrant older adults. Drawing on 62 semi-structured individual interviews with the older Turkish migrants in London and service providers for the community, the paper seeks to present an understanding of older Turkish adults 'negotiating of independence in relation to social networks as informal supports and formal care supports within the community. It is argued that independence is a fluid and complex concept influenced by communities' and individuals' attitudes and one which is constantly being negotiated within available formal and informal supports. Findings also show variation in conceptualization of independence and experiences of it amongst different groups of the Turkish community in London according to migration origin, migration path, time of arrival to the UK, and levels of adaptation to British society.

Keywords: Care relations • International migration • Ageing • Independence • Ethnic minority older adults

¹ **Correspondence to:** Melisa Yazdanpanahi, University of Leicester, School of Business, Leicester LE2 1RQ, United Kingdom. E-mail: melissa_yazdanpanahi@yahoo.com ORCID: 0000-0003-1440-4383

How cite this article: Yazdanpanahi, M. (2023). Care relations and negotiation of independence within the context of migration (The case of the Turkish community in London). *Senectus*, 1(2), 235-254. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0015>

With the increased diversification of the aging population in the Global North, there has been a mounting interest in academic research to investigate older migrants' access to health and social care services (e.g., Böcker & Hunter, 2017; Ciobanu et al., 2017; Halberg et al., 2022; Hunter, 2018; Koehn & Badger, 2015; Zontini & Reynolds, 2007).

Formal and informal care have historically been treated as dichotomous entities, creating two strands of the literature one concerned with older migrants' access to health and social care services (e.g. Bowes & Dar, 2000; Szczepura, 2005; Torres & Karl, 2015) and the other with informal care exchanged within the family and kin support networks (e.g. Brandhorst, 2020; Victor et al., 2018; Zontini, 2007). In the studies concerned with family and care relations of older migrants, Eastern societies are depicted as with a collectivistic culture, whereas Western societies are pictured as individualistic cultures. This understanding is reflected in attitudes of individuals towards care responsibilities, where filial piety is observed within Eastern societies (e.g. Burholt et al., 2018; Dykstra & Fokkema, 2012; Jones et al., 2011; Scharlach et al., 2006). However, dichotomization of collectivistic and individualistic care attitudes potentially leads to homogenization of older migrants and attribution of their underutilization of formal care services to their cultural preferences and ethnic otherness that priorities informal care over formal care supports (Torres, 2006; Zubair & Norris, 2015).

Older migrants' position in regard to formal and informal care supports and their agency in utilization of them or prioritizing one to another is highly determined by their personal capacities interacting with changing family dynamics and social institutions after migration (Arora et al., 2020; Wali & Renzaho, 2018). Four categories of older migrants are identified in the scholarly work on ageing and migration. The first category includes those affected by the international migration who follow their younger family members abroad. The second group of older migrants is made up of relatively affluent international retirement migrants or amenity seeking migrants for whom considerations such as higher standard of living has been the motivation for migration in old age. The third category concerns labor migrants who moved from the Global South to North to supply the labor market and subsequently aged in place and the fourth category is retirement return migrants who decide to return to their homeland after spending their working lives abroad (Lulle & King, 2015; Warnes et al., 2004).

The latter two groups are considered as a single category in the majority of the research. Since retirement return migration does not necessarily have to be a permanent physical move and can entail more flexible kinds of mobility such as ongoing travelling between homeland and host society (e.g. Carling & Erdal, 2014; Hunter, 2018). The term "ethnic minority older adults" is often used in reference to the latter group which is reflective of the relative disadvantage social position of this group of older migrants compared to lifestyle migrants (e.g. Ciobanu et al., 2017; Knowles & Harper, 2009).

Language barriers (Hussein, 2013), material deprivation and structural barriers (Caner & Pedersen, 2019) are examples of factors mentioned in the literature hindering access to formal care amongst ethnic minority older adults.

Family breakdown and intergenerational conflicts are recognized as common post-migration processes associated with acculturation (Ayika et al., 2018; Merz et al., 2009) negatively influencing migrant older adults' access to informal social support in the host society. Moving from a collectivist culture to a more individualistic society and differences in the rates and paces of integration to the host society between generations are identified as the main factors leading to intergenerational conflicts amongst migrant families within the northern European and American context (Kagitçibasi et al., 2010; Thomson & Crul 2007). Tezcan (2018) in a study of older Turkish migrants in Germany shows the impact of intergenerational conflict on older adults' decreased access to informal social support in the host country that propels compensatory strategies such as circular migration between Germany and Turkey. Better access to social security and health care than the country of origin in the aforementioned study and other research (Ciobanu et al., 2017; Hunter, 2018) has been identified as one the important factors preventing ethnic minority older adults' permanent move to their country of origin.

Provision of formal social care in western industrial societies has been alongside a shift in the policy sphere, promoting active and successful aging that expects older adults to be self-reliant (Cylus et al., 2019; Crowther et al., 2002; Waldman-Levi et al., 2015). In this sense, older adults are considered as active agents able to make informed decisions around their health and social care arrangements (Gilleard & Higgs, 2017; Harding, 2022). However, the complexity of access to such support and making a balance between formal and informal care in the era of international migration and globalization has not received enough attention. This could be specifically challenging for ethnic minority older adults who have poorer access to personal resources such as finances, education, and competency in the host society's language in comparison with other groups of older migrants (Warnes et al., 2004).

Current research is a step towards filling this gap by scrutinizing the care relations of the Turkish community in London, as a former group of labor migrants ageing in the UK and their negotiation of access to informal and formal care. The literature examining the communities from Turkey in the UK mostly portrays them as a hidden, invisible or silent community (Dedeoglu, 2014). One of the main reasons put forward for this invisibility is stereotypes around the self-sufficiency of the community and strong kinship and social networks (Mehmet Ali, 2001) which has resulted in little recognition of older Turkish adults' actual care needs. The following section introduces the case study of this research in more details.

Turkish Community in London

The Turkish community in London is very heterogeneous. Usually, in research, they are divided into three groups: Turkish Cypriots, Kurdish Alevi and mainland Turks (Atay, 2010; D'Angelo et al., 2013; Enneli et al., 2005). Each community has its own migratory trends, across different periods of time triggered by political upheaval and economic crisis in the country of origin (Simsek, 2012). Turkish Cypriots are pioneer migrants to the UK due to the colonial ties with Britain. The earliest arrival of Turkish Cypriots to the UK goes back to the 1920s. This trend intensified during the 1950s and 1960s (Taylor, 2009). The first wave of migration of Turks from mainland Turkey to the UK (in the late 1960s and 70s) was principally for economic reasons, supplying the workforce in industries such as textile (Dedeoglu, 2014). The second wave of migration was in the 1980s following the military coup in Turkey with some seeking political asylum including the Kurdish and Alevi (Dedeoglu, 2014). Today, ethnic and religious minorities of Turkey and former labor migrants are overrepresented amongst the older Turkish community in the UK (Sirkeci et al., 2016). Despite differences in migration history, ethnic identity, religion and political beliefs, today the community maintains a dense residential and occupational presence in certain areas of north London such as Hackney, Haringey (Enneli et al., 2005) and Enfield (Kings et al., 2008) where the fieldwork of this research was undertaken (Yazdanpanahi & Woolrych, 2023).

Research Design and Methods

An interpretive approach to qualitative case study methodology guided the research design. 48 semi-structured individual interviews with Turkish adults aged over 50 years old, born in Turkey or Cyprus, and living in London were conducted. The data collection took place between March and December 2017. The length of the interviews varied from 21 to 50 minutes, with the average being 32 minutes. The interviews took place at community centers in the greater London area. The interviews started with general questions about the participants' background information and continued with questions revolving around their family situation and care relations, community support, and navigation of health and social care services in the UK.

The age range of the migrant sample of this study varied from 50 to 87, with the average age being 64. The majority of participants originated from mainland Turkey (31) of whom (14) associated themselves with Kurdish heritage in addition to Turkish and the rest had Cypriot nationality. All participants were first-generation migrants. The number of female participants was twice that of male respondents due to the higher rates of participation in the research among older adults visiting associations, which were more popular with female members of the community (30/15). The number of married female respondents (14) was slightly lower than that of widowed and divorced

ones (16). While 7 of the male participants were married, 8 of them were either widowed or divorced.

In addition to interviews with older migrants, 14 semi-structured interviews with professional service providers for the community were also conducted to capture their knowledge and expertise in delivering care-related services to older Turkish migrants. The sample included formal care workers from Turkish backgrounds and managers, coordinators, advisors, and chief executive officers of all not-for-profit associations and organizations that provide services to older Turkish adults (including Cypriot associations with Turkish Cypriot clients and Kurdish associations with Kurdish clients from Turkey). Interview lengths with professionals varied from 20 to 48 minutes. Amongst professional service provider interviewees, five were male and eight were female. Their experience of working in the organization varied from four to 41 years.

Ethical approval was obtained from the Research Ethics Committee of Heriot-Watt University before the commencement of the data collection. Participants provided either oral or written consent before the interviews, and to protect participants' confidentiality, pseudonyms were used in quotations. All interviews were conducted in Turkish, then transcribed and translated into English. Interview transcripts with older migrants and professional service providers were kept in two separate databases, and Braun and Clarke's (2006) six-stage model of thematic analysis was applied separately to each dataset. The first stage in analyzing each dataset started with familiarization with the data, including reading and re-reading the transcribed interviews. In the second stage, open coding was performed in Nvivo to generate initial codes. The generated codes were checked by members of the research team to establish intercoder reliability. The third stage, searching for themes, involved sorting the different codes into potential themes and subthemes. In the fourth stage, the generated themes and sub-themes were reviewed in several group meetings with the members of the research team until agreement was achieved. This stage also included constant reference to the existing literature to support the themes. After implementation of the first four stages in two different timeframes, for the fifth stage, i.e., defining and naming themes, the generated themes from two datasets were combined into a single dataset to identify similarities and differences, and potentials for convergence, to generate the final set of themes. The last stage, the production of the final report, involved describing the themes using quotes from interviews with older migrants and professional service providers for the community.

Findings

Three key themes emerged from the data and we consider these: “Social networks as an informal source of support”, “care expectations and negotiation of independence with social networks” and “Challenges in accessing formal care services”.

Social Networks as an Informal Source of Support

The patterns of social networks of older Turkish adults were dependent on many factors such as their place of origin, cultural background, the reason for migration, educational level, and marital and socioeconomic status (Yazdanpanahi & Hussein, 2021, p. 8). Social relationships varied significantly in terms of levels of closeness and intimacy, their quality (e.g. evidence of intergenerational conflict), function (e.g. for social exchange) and structure (e.g. size, compositions, levels of contact and proximity) (Antonucci et al., 2014). For the majority of older Turkish adults, family members (spouse, children and grand-children) were situated in the first place in the hierarchy of social networks, based on the significance of the relationship and frequency of contact. This was followed by relatives and neighbours in the second and third places (Yazdanpanahi & Hussein, 2021). Importantly, the nature of these relationships changed across the life-course, assuming different levels of significance in old age, altering the terrain within which independence is negotiated.

Families and relatives of the majority of participants were living in the UK, most of the time in close proximity to where the Turkish community tends to live the most such as the London boroughs of Hackney, Haringey and Enfield (Dedeoglu, 2014; Simsek, 2012). Dedeoglu (2014) relates this to the chain migration pattern of the Turkish community to London. However, this was not the case for all participants especially those who have migrated to the UK for educational purposes or solo migrants who operate outside of the chain migration pattern. This group is less likely to live in areas with a high concentration of the Turkish community and exhibit different patterns of social networks which are not reliant on family and relatives in the UK.

For the majority of respondents intergenerational support from children and grandchildren was regarded as an important source of support in old age persuading them to stay in the UK despite their desire to age in Turkey and Cyprus (Yazdanpanahi & Hussein, 2021, p.8). Yet close family relationships were not always reliable and often changed over time. Changing family relationships after coming to the UK, divorce and family breakdown, and intergenerational conflict were identified as some of the causes leading to feelings of loneliness and helplessness among some Turkish adults in later life.

In the later stages of life, the significance of family relationships tends to grow as there is an increased reliance on the younger generation of the family for both functional and emotional support (Thomas et al., 2017). This is particularly true for ethnic minority

older adults, as they may have greater filial expectations from their children in accordance with the cultural norms of their country of origin (Guo et al., 2020). The following quote by a professional interviewee indicates the gaps in intergenerational attitudes inside the Turkish community, negatively influencing older Turkish adults' experience of ageing in London:

Intergenerational conflict is high. They have some problems with the younger generation, because their cultural expectations from the younger generation are different from British society. But attitudes and behaviour of people who have been born and raised here is different. For example, in case of respect, in our culture we call everyone with "abla" and "abi" words. You cannot call anyone with his/her first name even if he/she is 1 year older than you. But here people call each other by their first name even if he/she is 20 years older than him. It sometimes creates problems for us in case of respect... I mean their expectations are different from cultural viewpoint (Chief executive officer of a Turkish association).

It is also worth noting that the quality and type of intergenerational relationships varies across different groups of the Turkish community in London depending on their time of arrival in the UK and their levels of adaptation to the British society. The quote below from the coordinator of a Kurdish association shows the different types of intergenerational relationships existing within the community and the struggle to retain strong familial relationships:

Since our community is still closed, intergenerational relationships are continuing... Still there are relationships between grand-parents and grand-children, uncle and aunts. Still our children do not call their aunts, uncles with their first name. But here; children call everybody by their name even their grand-parents [...] These ties might even fade after 15-20 years. We will become like Turkish Cypriots... Now grandchildren in that community are calling their grandparents by their first name. They are like European families (Coordinator of a Kurdish association).

After family and relatives, neighbours are an important part of older Turkish adults' social network. In the traditional Anatolian culture, neighbors had an important place in the social wellbeing of older adults, preventing isolation and providing instrumental support in absence of the family members. Although, still, neighbors are often considered as a source of support (mainly instrumental) in rural areas of Turkey and small towns, receiving instrumental support from neighbors is less common in Metropolitan areas of Turkey (Erkip, 2010; Erman, 1997; Koca & Karasozen, 2011).

The majority of participants believed that neighbourly relationships were either very weak or did not exist in London. The participants said that they had a closer relationship with their Turkish neighbours compared to neighbours from other nationalities, due to the lack of English language skills amongst participants and cross-cultural differences in norms governing neighbourly relations.

I have English neighbours, they are very nice people but since we cannot speak English, we only say "hello, how are you?" when we see each other in the garden. But we as Turkish people come and go to each other's home ... (Female, 60 years old, 28 years in London)

Some interviewees believed that neighbourly relationships between Turks in the UK were not as strong as Turkey:

...There are Turkish people in my neighbourhood but we do not come and go to each other's home [...] There are no longer relationships between people...they have forgotten all their values (Male, 66 years old, 33 years in London).

In the social networks of some older Turkish adults, friends also had a significant role. Although having friends had a very important role in the wellbeing of older Turkish adults, these relationships were not necessarily seen as a source of instrumental support in old age. However, they were a potential source of emotional support and psychological wellbeing for a number of participants. Some participants made friends through Turkish and other civil society organizations. For participants living alone, friends were an important source of support in the absence of attachments to the local community and neighbourly relationships. The quote below is from a male participant in his mid-60s who was living outside of London and did not feel supported in his neighbourhood. He used to travel on a daily basis to an association in north London to meet his friends:

There is not really any other place than here (association) that I can feel supported. I have three to five friends here that I can always rely on them. The only place that we meet is here (Male, 58 years old, 34 years in London).

The majority of respondents did not have any friends. This was especially more common among female older adults who had not worked in the UK and were housewives. Many retired male and female participants also talked about losing work contacts and colleagues after retirement. Empirical studies on older adults' social network in aging and gerontological studies confirm the negative association between age and the number of contacts associated with retirement and declining health (Kauppi et al., 202; Kemperman et al., 2019; Röhr et al., 2020). Literature around older migrants' social network similarly refers to smaller network size amongst female older adults especially, in terms of inter-ethnic ties (Dietzel-Papakyriakou & Olbermann, 1996; Stark & Seibel, 2022).

It is also worth noting that the degree of reliance on friends for instrumental or social support was different among the three groups of the Turkish community in London depending on their length of residency in the UK and adaptation level to the host society. Spending time with non-kin support networks was more common among Turkish Cypriots compared to later arrival groups to the UK. Kurdish Alevies were more likely to spend their time with family and expect instrumental support from their kin networks in their old age. The longer length of residency was associated with more time for adaptation to the host society and adoption of some of the cultural values of the UK society which has different attitudes towards family relationships than Turkish

culture. Other factors such as culture of the place of origin, socio-economic status and marital and occupation situation (Groenou & Tilburg, 2003) were also influential in Turkish/Kurdish older adults' relationship with family and non-kin networks, expectations and dependency on them in old age.

The social networks of older Turkish adults living in London portrayed potential sources of informal social support in old age and the evolution of these relationships during the life course especially in the context of migration.

Care Expectations and Negotiation of Independence with Social Networks

For the majority of older Turkish adults, the sense of security of living close to their children was the primary reason for staying in the UK. Children were regarded as an important source of emotional and instrumental support, providing companionship and helping them to navigate the services and environments in the UK. However, many respondents were concerned about their excessive dependency on their children in later years of life. Fear of being a burden on their children was common among almost all participants in the research especially migrants from mainland Turkey who were the first-generation experiencing aging out of their homeland:

I do not want to be a burden on anybody, including my children (Male, 50 years old, married, Turk from mainland Turkey, 21 years in London).

I do not know who will look after me in my old age. The only thing is that I do not want to be a burden on my children. They will get married soon or later. I do not want to create problems for and distress them. I hope that I will never find myself in that situation ... (Male, 66 years old, married, Kurdish Alevi, 36 years in the UK) (Yazdanpanahi & Hussein, 2021, p. 9).

Many participants referred to the cultural differences between generations as the main reason, making them uncertain about receiving care from their children in the future:

I have to be realistic. I do not think that in the future they will be the same [...] our generation did whatever they could do for their parents [...] I do not think that our children will give care to us... (Male, 69 years old, married, Turk from mainland Turkey, 18 years in London).

Some participants were nostalgic for old family connections and respect and care received by their ancestors:

Older adults in the past had an ideal life. In the past, there was an older adult in the corner of every house [...] But unfortunately, there are not anymore such family connections (Female, married, 57 years old, Turkish Cypriot, born in London).

Respect towards older people has historically been a strong family value in Turkish culture (Nauck & Klaus, 2008). Within this cultural context, young people were expected to show respect to their parents across the course of their life. The result of

contact between western and traditional cultures has been the emergence of a hybrid system of beliefs and family values (Kavas & Thornton, 2013) in which respect for age and authority still has an important status in the family and society (Altun & Ersoy, 1998). In this cultural context, older members of the family as carriers of traditional values of society, play a very important role in bringing the whole family together and in passing on these values to younger generations (Kalaycioğlu & Rittersberger-Tiliç, 2000). However, in the case of the Turkish community in Western societies, a schism in intergenerational values appears to exist preventing older adults from fulfilling their traditional roles in the family (Tezcan, 2018).

Fading family traditions such as filial piety, perceived precarity of family relations and fears of being an excessive burden on their children made many participants rethink their expectations from their children, conceptualization of independence in old age, and the balance between formal and informal care in later years of life. Many participants expected that they would receive care from the formal institutions in their old age and help them to be independent:

In my old age, I expect the government to give care to me. My child will never do that (Male, married, Turk from mainland Turkey, 51 years old, 28 years in London).

I expect government to give care to me. There is not any government like UK government. I trust it (Male, divorced, 66 years old, Kurdish Alevi, 26 years in London).

Only in a few cases, participants explicitly expected their children to give care to them. Filial piety values were more alive amongst Turkish families with stronger religious beliefs and those who had migrated from rural areas of Turkey. Length of residency in the UK and levels of adaptation to the British society were also influential in participants' attitudes towards care and expectations from their children. (Yazdanpanahi & Hussein, 2021, p.9). The quotes below from two participants show continuing expectations of children as carers among some members of the community, reinforcing the diversity in attitudes towards care and filial obligations among the community:

I expect my children to look after me in my old age. They are very good; I am sure they will look after me. I hope God place kindness in their hearts. If God grants them kindness and love to Islam, they will look after me (Female, widowed, 60 years old, 28 years in London) (Yazdanpanahi & Hussein, 2021, p. 9).

In our customs, deference towards family and parents is endless, to look after them absolutely one person in the family should accept this responsibility and normally, this responsibility is assigned to the youngest person in the family (Male, married, 52 years old, Kurdish Alevi, 7 years in the UK).

In the absence of family support, the care received by neighbours and friends was considered supplementary to formal care services and governmental support. Although

in Turkey neighbourly relations especially in villages and small cities often formed support for older adults, many participants had not developed such close relationships with their Turkish neighbours in London or did not have any friends in London. Many participants believed that these relationships are in most cases superficial relationships that cannot be relied on in difficult times. Participants living alone were very conscious of keeping reciprocal relations with neighbours to avoid feelings of being imposed on others as the following participant states:

I do not like going from one door to another. This building is 24 floors and on each floor there are Turkish people. I speak with everyone and they respond to me, they invite me to go to their home and I do too; but I do not like to knock on their door and wait until they come to my home. It makes me feel like a beggar.... (Female, 81 years old, living alone).

Relationships between Turkish neighbours in many cases was confined to greetings in the neighbourhood or occasional visits at home. Only in one case a Turkish neighbour provided instrumental support for a disabled Turkish older adult living alone at home which was facilitated by a Turkish association. The act of care giving here involved home maintenance and cooking for the participant rather than personal care (e.g., help with taking a shower) that required more intimate care and a closer relationship with the individual. The quote below from a female respondent represents majority of older Turkish adults' care expectations from their Turkish neighbours in London:

When I become sick, my neighbours ask me how am I and if I need anything? But I do not expect more than this. All of them are occupied with their own life and problems. Of course, you should not expect your neighbours to do more than this for you. Everybody has his/her own concerns (Female, 52 years old, 15 years in London).

The above findings refer to the challenges faced by the traditional informal webs of social support. Among the Turkish community in London, changing lifestyles and relationships means that there was more desire for independence and fewer expectations from family members and other informal social support networks to provide the types of care required. This indicates a more prominent role in formal care.

Challenges in Accessing the Formal Care

One of the significant challenges in recognising formal care is the definition of the care concept itself. The concept of formal care does not have a clear status for the community. It results in misunderstandings between the caregiver and the care recipient. The following extract of an interview with a Turkish care worker explains the conflict between a care system focused on undertaking specific care tasks and the need for humanitarian aspects of care giving which are important in the lives of older Turkish adults:

My current client had always had foreign care-givers, when I first met her, she was very surprised, she just stared at me for a while and when I said “Good morning” she clapped her hands from happiness and said “oh, finally I have someone that can understand my language and we can sit and talk together,” more than a care-giver, they need a friend, someone that can listen to them... after a while, they become like your family, but in foreigners there is not such a thing. You go to their house and do your tasks as they are instructed in the daily program of the company and leave their house. For sure, they do not request you something more; even a glass of water. If you do not talk with them, they will not ask you why you do not talk...but in our Turkish culture there is not such a thing. You enter their house as a human-being (with emotions). They will treat you as a guest. Like her daughter or a friend, they will do the tasks together (Female Care Worker, Mainland Turkey, 9 years in the sector).

Cultural differences between caregivers and older adults often resulted in conflict and dissatisfaction with the care services provided. Often caregivers failed to interpret the needs of older Turkish adults, resulting in significant frustration with the care services provided. This is made more complex with the perceived insularity of the community which often makes it difficult for formal care givers to gain access. Moreover, there is a lack of Turkish staff in the care-giving sector because the role of care-giving is not given prominent status within the community and seen as low paid, menial work:

Since we are a much-closed community, when a caregiver is from another background, it can create stress for our older adults. They want someone from their own background to come to their house. But many times, it cannot be possible. There are not enough Turkish carers, because Turkish people do not work in the care sector much. It is related to our culture because we disregard some jobs (Advisor of a Cypriot Women’s association).

Interviews with older adults made it clear that language should not be regarded as the sole factor in determining the match between the caregiver and the care receiver. Sometimes, even cultural differences between the three groups of Turkish communities in London (Turks/Kurds from mainland Turkey and Turkish Cypriots) prevented effective communication between care-givers and older adults:

They sent a carer from Cyprus. Cypriots are also different...There are Kurds for example. They are different, too. They sent me a Cypriot woman based on the assumption that she speaks Turkish but we could not get along well... (Female, 55 years old, 26 years in London).

In identifying barriers to receiving adequate care by older Turkish adults, some professionals referred to a lack of budget allocated to the sector, limited working hours and low wages for care workers:

The care system is a sector that there is not much funding in it... half an hour is very insufficient for helping an older adult to get up from bed and take a shower...even entrance of the care-giver to the client’s house and moving towards her/his home takes around 5 mins. ...but since wages are low, government funding is low, nobody can get enough care hours (Manager of a private care company).

However, for some older adults the high costs of formal care services and mismatch between type of services provided, hours of work, and costs were a hinderance to utilization of these services:

I was sent a caregiver from the council [...] Caregiver was not trained...she was not able to look after me. The price was so expensive for that service. I told them to not send her to my house. She only washes my feet that she cannot do it well. I can put my legs in a tube of water myself and by moving them they are washed, there is no need for a caregiver! (Male, 73 years old, 25 years in London).

Some professionals mentioned a lack of information among older Turkish adults about care-providing organizations which is indicative of the lack of communication between these organizations and older Turkish adults resulting in a lack of awareness about different care options and compromising choice within the care process:

...In the past, local authority and central government used to cover expenses of care receiving at home but now... this budget depends on you. Let's think that you are in a hospital and want to be discharged... They tell you there are these organizations that give care at home, which one would you like to select? But when you do not have knowledge of these organizations, you cannot select one (Coordinator of an Alevi association).

The often-long bureaucratic process to apply for a care-giver was also a barrier for some older Turkish adults to receive care as and when it is needed:

The process is longer in this way, for example, take myself as example. I am looking for a care-giver for my mother. But it takes around 6 weeks to apply from council from the time that they fill the application form. It takes for council 6 weeks to send a social worker to assess my mother's situation. But if it is an emergency situation and I am looking for a care-giver now, inevitably I have to come to the organization and ask for a private care-giver (Manager of a Cypriot Association).

Discussion

The experience of ageing and care within the Turkish community in London is profoundly shaped by the phenomenon of migration. This complex process is associated with an ongoing adaptation to a novel socio-cultural environment, entailing dynamic shifts in family structures, social relationships, and engagement with unfamiliar social institutions that diverge from those in migrants' country of origin. This influenced older Turkish adults' experience of care and interpretation of independence in relation to their social networks. Less dependency on familial care and more reliance on formal care and governmental support in the UK often created a dilemma for participants in negotiating independence in relation to social networks and formal institutions.

Changing family relations as a result of migration pushed older adults to seek out of home supports for care. However, family remained an important part of the care received in old age as emotional ties between family members still played a significant role in the lives of respondents (Chirkov et al., 2003; Kara, 2007). This supports the major tenets of the theory of family change (Kagitcibasi, 1996, 2007) proposing that modernization of traditional interdependent cultures develops a family model of emotional interdependence which is associated with declining material interdependencies and with rising personal autonomy. As a result, functional dependency on children or other members of the social network was associated with burdensome feelings among the majority of older Turkish adults living in London. However emotional dependency and the need for frequent visits from children and grandchildren were still identified as being very important in terms of maintaining psychological health for older Turkish adults. The emphasis on independence in the narratives of participants could be indicative of increased functional dependency on younger generations of the family after migration due to a lack of personal resources such as English language and IT skills to navigate the services and supports independently, on the one hand (Pot et al., 2020) and changing family relations and increased expectations from older adults to be independent in accordance with the dominant discourse in the host society, on the other hand (Plath, 2009).

The findings regarding participants' non-kin relationships mirrored those observed in their intergenerational relationships. From the discussions in the findings section, it is evident that non-kin connections were not robust enough to serve as a significant source of support and care. For participants whose social networks leaned more heavily on non-kin ties, neighbours and friends primarily offered companionship, as discussed by Philipson and colleagues (1999). The literature indicates that non-kin caregivers primarily assist with the practical, non-personal aspects of daily life for older adults, such as household maintenance (Lapierre & Keating, 2013) and transportation (Shaw, 2005). In our sample only in one case a disabled participant received regular help with home maintenance from neighbours that was arranged by a Turkish association rather than being a spontaneous help.

Although it can be argued that older Turkish adults in London are experiencing a shift in community values making them remake a balance between informal and formal support after migration, conceptualization of care and independence, and levels of access to formal and informal care supports is not the same among all members of the community. We discussed three different groups of the community and how an earlier time of arrival to the UK was associated with higher levels of adaptation to British society. However, it would be naïve to conclude that Turkish Cypriots were experiencing lower degrees of intergenerational tensions and better navigated formal care services compared to Kurdish Alevies or vice versa. As Dedeoglu (2014) points out these three groups are not homogeneous and can be divided further by ideological and political sub-culture (p. 72). Different socio-economic positions, places of origin, means and

motivations for migration, physical health conditions, social networks and living arrangements (Groenou & Tilburg, 2003) are additional factors creating diverse experiences of care and varied capacities for achieving independence amongst older adults belonging to the aforementioned categories.

These shifts in family values and increased expectations from older Turkish adults to reduce their dependency on formal and informal care have coincided with a shift in social care policy towards a more consumer-oriented approach in recent decades, emphasizing the ability of older adults to make informed choices (Clarke et al., 2008; Ward et al., 2020). Person-centred care has been a central theme in this policy rhetoric, focusing on increasing personal choice and autonomy (Kogan et al., 2016). However, in practice, marketization and privatization of care and decreased governmental support, have a detrimental impact on vulnerable groups (O'Dwyer, 2013) especially, older adults from ethnic minority backgrounds that often happen to have lower levels of financial security, education and knowledge about different health care options available for them, compromising real choice and preventing true person-centred care from being achieved (Suurmond et al., 2016; Williams & Rucker, 2000). Language and cultural barriers in communication between caregivers and recipients and lack of clarity in the definition of care as recurring themes in older Turkish adults and formal care providers' accounts further indicate the inefficiency of the current marketized and standardized models of care provision that do not take individuals' psychological, cultural and social needs into account (Glasdam et al., 2013).

Conclusion

Changing family relationships, social structures and aging policies demand constant negotiations on migrant older adults' behalf to achieve the desired levels of independence in old age. These complexities are felt more strongly for ethnic minority older adults, who have fewer resources and capacities to maintain independence due to multiple forms of deprivation and structural barriers. Social care policies have a crucial role in easing the burden on older adults by reducing their extra dependency on their social networks and providing better access to health and social care services in the host society. Hence, more culturally sensitive care policies tailored to individuals' resources, demands, and capabilities are required to help diverse groups of older adults to achieve their desired levels of independence.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgement: The author would like to thank all participants involved in the research.

References

- Antonucci, T. C., Ajrouch, K. J., & Birditt, K. S. (2014). The convoy model: Explaining social relations from a multidisciplinary perspective. *The Gerontologist*, *54*(1), 82–92. <https://doi.org/10.1093/geront/gnt118>
- Arora, S., Straiton, M., Bergland, A., Rechel, B., & Debesay, J. (2020). Renegotiating formal and informal care while ageing abroad: Older Pakistani women's healthcare access, preferences and expectations in Norway. *Journal of Migration and Health*, *1-2*, 100002. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2020.100002>
- Atay, T. (2010). Ethnicity within ethnicity' among the Turkish-Speaking immigrants in London. *Insight Turkey*, *12*(1), 123–138. <https://www.insightturkey.com/articles/ethnicity-within-ethnicity-among-the-turkish-speaking-immigrants-in-london>
- Ayika, D., Dunc, T., Firdaus, R., & Mapedzahama, V. (2018). A qualitative exploration of post-migration family dynamics and intergenerational relationships. *Sage Open*, *8*(4), 2158244018811752.
- Barker, J. C. (2002). Neighbors, friends, and other Nonkin caregivers of community-living dependent elders. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, *57*(3), S158–S167. <https://doi.org/10.1093/geronb/57.3.s158>
- Böcker, A., & Hunter, A. (2017). Legislating for transnational ageing: A challenge to the logics of the welfare state. *European Journal of Ageing*, *14*, 353–363.
- Bowes, A. M., & Dar, N. S. (2000). Researching social care for minority ethnic older people: Implications of some Scottish research. *British Journal of Social Work*, *30*(3), 305–321.
- Brandhorst, R. (2020). A regimes-of-mobility-and-welfare approach: The impact of migration and welfare policies on transnational social support networks of older migrants in Australia. *Journal of Family Research*, *32*(3), 495–513.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, *3*(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Burholt, V., Dobbs, C., & Victor, C. (2018). Social support networks of older migrants in England and Wales: The role of collectivist culture. *Ageing & Society*, *38*(7), 1453–1477.
- Carling, J., & Erdal, M. B. (2014). Return migration and transnationalism: How are the two connected? *International Migration*, *52*(6), 2–12.
- Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal Of Personality and Social Psychology*, *84*(1), 97.
- Ciobanu, R. O., Fokkema, T., & Nedelcu, M. (2017). Ageing as a migrant: Vulnerabilities, agency and policy implications. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *43*(2), 164–181.
- Clarke, J., Newman, J., & Westmarland, L. (2008). The antagonisms of choice: New labour and the reform of public services. *Social Policy and Society*, *7*(2), 245–253.
- Crowther, M. R., Parker, M. W., Achenbaum, W. A., Larimore, W. L., & Koenig, H. G. (2002). Rowe and Kahn's model of successful aging revisited. *The Gerontologist*, *42*(5), 613–620. <https://doi.org/10.1093/geront/42.5.613>
- Cylus, J., Figueras, J., & Normand, C. (2019). *Will population ageing spell the end of the welfare state? A review of evidence and policy options*. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331978>

- D'Angelo, A., Galip, O., & Kaye, N. (2013). Welfare needs of Turkish and Kurdish communities in London. https://daymer.org/s/2541/i/Link1_DayMer_-_Welfare_Needs_of_Turkish_and_Kurdish_Communities.pdf.
- Dedeoglu, S. (2014). *Migrants, work and social integration: Women's labour in the Turkish ethnic economy*. Springer.
- Dietzel-Papakyriakou, M., & Olbermann, E. (1996). Social networks of elderly migrants: On the relevance of familial and intra-ethnic support. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie*, 29(1), 34–41.
- Dykstra, P. A., & Fokkema, T. (2012). Norms of filial obligation in the Netherlands. *Population*, 67(1), 97–122.
- Enneli, P., Modood, T., & Bradley, H. (2005). *Young Turks and Kurds: A set of 'invisible' disadvantaged groups*. Joseph Rowntree Foundation. <https://www.jrf.org.uk/report/young-turks-and-kurds-set-invisible-disadvantaged-groups>.
- Erkip, F. (2010). Community and neighborhood relations in Ankara: An urban–suburban contrast. *Cities*, 27(2), 96–102.
- Erman, T. (1997). Squatter (gecekondu) housing versus apartment housing: Turkish rural-to-urban migrant residents' perspectives. *Habitat International*, 21(1), 91–106.
- Ersoy, N., & Altun, I. (1998). Professional and personal values of nursing in Turkey. *Eubios Journal of Asian and International Bioethics*, 8(3), 72–83.
- Gilleard, C., & Higgs, P. (2017). Ageing and the limiting conditions of the body. *The Elderly*, 21–35. <https://doi.org/10.4324/9781315240046-4>
- Gilbert, G. H., Stoller, E. P., Duncan, R. P., Earls, J. L., & Campbell, A. M. (2000). Dental self-care among dentate adults: Contrasting problem-oriented dental attenders and regular dental attenders. *Special care in Dentistry*, 20(4), 155–163.
- Glasdam, S., Oeye, C., & Thrysoe, L. (2015). Patients' participation in decision-making in the medical field - 'projectification' of patients in a neoliberal framed healthcare system. *Nursing Philosophy*, 16(4), 226–238. <https://doi.org/10.1111/nup.12092>
- Guo, M., Byram, E., & Dong, X. (2020). Filial expectation among Chinese immigrants in the United States of America: A cohort comparison. *Ageing and Society*, 40(10), 2266–2286. <https://doi.org/10.1017/s0144686x1900059x>
- Halberg, N., Larsen, T. S., & Holen, M. (2022). Ethnic minority patients in healthcare from a Scandinavian welfare perspective: The case of Denmark. *Nursing Inquiry*, 29(1), e12457.
- Harding, A. J. (2022). Older people, information-giving and active agency practices in health, social care and housing: Theory, evidence and reflections. *Ageing and Society*, 1–13. <https://doi.org/10.1017/s0144686x21001884>
- Hunter, A. (2018). *Retirement home? Ageing migrant workers in France and the question of return*. Springer Nature.
- Hussein, S. (2013, February 21). *Ageing Turkish migrants in European cities experience worrying levels of social isolation which can limit their access to health and social care services*. EUROPP. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/02/18/ageing-turkish-migrants-london-europe/>.
- Jones, P. S., Lee, J. W., & Zhang, X. E. (2011). Clarifying and measuring filial concepts across five cultural groups. *Research in Nursing & Health*, 34(4), 310–326.
- Kagitcibasi, C. (1996). The autonomous-relational self. *European Psychologist*, 1(3), 180–186.

- Kagıtcıbası, C. (2007). *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications*. Routledge.
- Kagıtcıbası, C., Ataca, B., & Diri, A. (2010). Intergenerational relationships in the family: Ethnic, socioeconomic, and country variations in Germany, Israel, Palestine, and Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 41*(5-6), 652–670.
- Kalaycıoğlu, S., & Rittersberger-Tiliç, H. (2000). *Gündelikçi kadınlar*. Su Yayınları.
- Kara, M. A. (2007). Applicability of the principle of respect for autonomy: The perspective of Turkey. *Journal of Medical Ethics, 33*(11), 627–630.
- Karasozen, R., & Koca, G. (2011). Participation of users in traditional and modern Turkish settlements. *Journal of Civil Engineering and Architecture, 5*(10), 937–942.
- Kauppi, M., Virtanen, M., Pentti, J., Aalto, V., Kivimäki, M., Vahtera, J., & Stenholm, S. (2021). Social network ties before and after retirement: A cohort study. *European Journal of Ageing, 18*(4), 503–512. <https://doi.org/10.1007/s10433-021-00604-y>
- Kings, R., Thomson, M., Mai, N., & Keles, Y. (2008). ‘Turks’ in the UK: Problems of definition and the partial relevance of policy. *Journal of Immigrant & Refugee Studies, 6*(3), 423–434. <https://doi.org/10.1080/15362940802371895>
- Knowles, C., & Harper, D. (2009). *Hong Kong: Migrant lives, landscapes, and journeys*. University of Chicago Press.
- Kogan, A. C., Wilber, K., & Mosqueda, L. (2016). Person-centered care for older adults with chronic conditions and functional impairment: A systematic literature review. *Journal of the American Geriatrics Society, 64*(1), e1-e7.
- Lapierre, T., & Keating, N. (2013). Characteristics and contributions of non-kin carers of older people: A closer look at friends and neighbours. *Ageing and Society, 33*(8), 1442–1468. <https://doi.org/10.1017/S0144686X12000736>
- Mehmet Ali, A. (2001). *Turkish speaking communities and education: No delight*. Fatal.
- Merz, E. M., Consedine, N. S., Schulze, H. J., & Schuengel, C. (2009). Wellbeing of adult children and ageing parents: Associations with intergenerational support and relationship quality. *Ageing & Society, 29*(5), 783–802.
- Nauck, B., & Klaus, D. (2008). Family change in Turkey: Peasant society, Islam, and the revolution “from above”. In R. Jayakody, A. Thornton, & W. Axinn (Eds.), *International family change. Ideational perspectives* (pp. 281–312). Lawrence Erlbaum.
- O’Dwyer C. (2013). Official conceptualizations of person-centered care: which person counts? *Journal of aging studies, 27*(3), 233–242. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2013.03.003>
- Phillipson, C., Bernard, M., Phillips, J., & Ogg, J. (1999). Older people’s experiences of community life: Patterns of neighbouring in three urban areas. *The Sociological Review, 47*(4), 715–743.
- Plath, D. (2009). International policy perspectives on independence in old age. *Journal of Aging & Social Policy, 21*(2), 209–223.
- Pot, A., Keijzer, M., & De Bot, K. (2020). The language barrier in migrant aging. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 23*(9), 1139–1157.
- Röhr, S., Reininghaus, U., & Riedel-Heller, S. G. (2020). Mental wellbeing in the German old age population largely unaltered during COVID-19 lockdown: Results of a representative survey. *BMC Geriatrics, 20*(1), 1–12.

- Shaw, B. A. (2005). Anticipated support from neighbors and physical functioning during later life. *Research on Aging, 27*(5), 503–525. <https://doi.org/10.1177/0164027505277884>
- Simsek, D. (2012). *Identity formation of Cypriot Turkish, Kurdish and Turkish young people in London in a transnational context* (Doctoral dissertation). City University London.
- Sirkeci I. (2017, May 16). Migration from Turkey to the UK — IMI. International Migration Institute (IMI) — IMI. <https://www.migrationinstitute.org/blog/migration-from-turkey-to-the-uk>
- Stark, T. H., & Seibel, V. (2022). Inter-ethnic relationships in social networks and their effect on the resilience of ethnically diverse societies. In E. Lazega, T. A. B. Snijders, & R. P. M. Wittek (Eds.), *A research agenda for social networks and social resilience* (pp. 59–72). Edward Elgar.
- Stoller, E. P., & Earl, L. L. (1983). Help with activities of everyday life: Sources of support for the noninstitutionalized elderly. *The Gerontologist, 23*(1), 64–70.
- Suurmond, J., Rosenmöller, D. L., El Mesbahi, H., Lamkaddem, M., & Essink-Bot, M. L. (2016). Barriers in access to home care services among ethnic minority and Dutch elderly—A qualitative study. *International Journal of Nursing Studies, 54*, 23–35.
- Taylor, H. (2009). *Narratives of loss, longing and daily life: The meaning of home for Cypriot refugees in London* (Doctoral dissertation). University of East London.
- Tezcan, T. (2018). On the move in search of health and care: Circular migration and family conflict amongst older Turkish immigrants in Germany. *Journal Of Aging Studies, 46*, 82–92.
- Thomson, M., & Crul, M. (2007). The second generation in Europe and the United States: How is the transatlantic debate relevant for further research on the European second generation? *Journal Of Ethnic and Migration Studies, 33*(7), 1025–1041.
- Torres, S. (2006). Different ways of understanding the construct of successful aging: Iranian immigrants speak about what aging well means to them. *Journal of Cross-Cultural Gerontology, 21*, 1–23.
- Victor, C. R., Maria, Z., & Wendy, M. (2018). Families and caring in South Asian communities, In A. Walker (Ed.), *The new dynamics of ageing* (Volume 2). <https://doi.org/10.1332/policypress/9781447314783.003.0006>
- Warnes, A. M., Friedrich, K., Kellaher, L., & Torres, S. (2004). The diversity and welfare of older migrants in Europe. *Ageing & Society, 24*(3), 307–326.
- Waldman-Levi, A., Erez, A. B. H., & Katz, N. (2015). Healthy aging is reflected in well-being, participation, playfulness, and cognitive-emotional functioning. *Healthy Aging Research, 4*(8), 1–7.
- Wali, N., & Renzaho, A. (2018). “Our riches are our family”, the changing family dynamics & social capital for new migrant families in Australia. *PloS One, 13*(12), e0209421. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0209421>
- Williams, D. R., & Rucker, T. D. (2000). Understanding and addressing racial disparities in health care. *Health Care Financing Review, 21*(4), 75–90.
- Yazdanpanahi, M., & Hussein, S. (2021). Sustainable ageing: Supporting healthy ageing and independence amongst older Turkish migrants in the UK. *Sustainability, 13*(18), 10387. <https://doi.org/10.3390/su131810387>
- Yazdanpanahi, M., & Woolrych, R. (2023). Neighborhood environment, healthy aging, and social participation among ethnic minority adults over 50: The case of the Turkish-Speaking community in London. *Housing and Society, 50*(2), 206–227.
- Zontini, E. (2007). Continuity and change in transnational Italian families: The caring practices of second-generation women. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 33*(7), 1103–1119.

Zontini, E., & Reynolds, T. (2007). Ethnicity, families and social capital: Caring relationships across Italian and Caribbean transnational families. *International Review of Sociology—Revue Internationale de Sociologie*, 17(2), 257–277.

Zubair, M., & Norris, M. (2015). Perspectives on ageing, later life and ethnicity: Ageing research in ethnic minority contexts. *Ageing & Society*, 35(5), 897–916.

RESEARCH ARTICLE

The Experiences of Older Turkish Adults in Using Information and Communication Technologies (ICT) for Mitigating their Deepening Social Isolation During Disasters

Şerif Esendemir¹

Abstract

Disasters continue to occur and deepen the problems of older adults from disadvantaged groups. In COVID-19, a recent example of a biological disaster, the issue of social isolation worsened, like several other problems among the aged in Turkey. For this reason, it has become essential to try to reduce these problems of the aged, whose population is increasing, to be ready for future disasters. Within the activity theory framework, there has been a need to conduct solution-oriented research with the following research question: "What are the experiences of Turkish older adults in mitigating social isolation by using ICT for social connectedness during the COVID-19 biological disaster?" Thus, we wanted to understand how they tried to reduce their social isolation through ITC by conducting in-depth interviews with 50 older adults who lived in Istanbul and used ICT during the COVID-19 biological disaster. It has been concluded that the aged are shown as passive individuals by constantly comparing them with other generations with the dualities of 'digital native' and 'digital immigrant' or 'silver surfer' and 'nonuser' who can continue their activities of obtaining information, staying connected and socializing by finding alternative ways through ICT even in disasters. This positive result may be due to not including the aged who have social problems such as severe health problems and digital and social inequalities in the study. However, older adults can continue their occupation regardless of the conditions, even if they are on ICT, because it positively affects their well-being in terms of being connected to life.

Keywords: COVID-19 • Social isolation • Social connectedness • Information and communication technologies • Older adults • Disaster

¹ **Correspondence to:** Şerif Esendemir (Assoc. Prof.), Department of Humanities and Social Sciences, Yıldız Technical University, İstanbul, Türkiye. E-mail: serif@yildiz.edu.tr ORCID: 0000-0002-7862-5540

How cite this article: Esendemir, Ş. (2023). The experiences of older Turkish adults in using information and communication technologies (ICT) for mitigating their deepening social isolation during disasters. *Senectus*, 1(2), 255-270. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0010>

The Experiences of Older Turkish Adults in Using Information and Communication Technologies (ICT) for Mitigating their Deepening Social Isolation During Disasters

The world is constantly facing different disasters. Although they vary from country to country according to the type of disasters, through globalization some disasters have begun to threaten the whole globe. It has become clear that biological disasters are among the globalizing disasters, as seen from the painful experience of COVID-19. COVID-19, or SARS-CoV-2, appeared in December 2019 in China's Wuhan province and quickly spread to the whole world. On March 11, 2020, the World Health Organization (WHO) defined the disease as a pandemic, which precipitated a series of precautions across the globe. Despite these preventative measures, the virus spread worldwide and infected hundreds of millions of people, killing over 6,000,000 within two years, including many immunocompromised individuals and older adults (Akman-Dömbekçi et al., 2020, p. 114; Demirtaş-Madran, 2021, p. 63).

Although COVID-19 has been studied extensively, it is discussed in this study. This is because it affects older adults the most among the disadvantaged groups in a biological disaster. After all, it is the closest example to our purpose of seeing how senior citizens have social cohesion through ICT to reduce their isolation at the point of preparedness for the disasters they will encounter in the future. For this reason, unlike other studies, this study aims to present older adults' perspectives on disasters by giving place to their lived experiences.

In Turkey, older adults were most affected by the 1999 Marmara Earthquake and the COVID-19 pandemic that started towards the end of 2019 (Baechler, 2018, p. 810, 816; Sağlık Bakanlığı, 2020, p. 6). Therefore, we only used their lived experiences in this study. It does not mean excluding other age groups, but completing other age group studies by focusing on a specific age group.

This study starts with the socio-demographic structure of the aged and their problems, such as social isolation, which deepens in disasters due to their health statuses related to social inequalities. After that, studies on how senior citizens can stay in social contact through ICTs in catastrophe, for example, by reducing their social isolation, are included. Finally, we discussed some lived experiences of fifty older adults interviewed during the pandemic regarding their use of ICTs in detail to contribute to the literature.

Grounding the Study

Conceptual Framework

The population of older adults in the world is increasing day by day. According to the latest aged population estimates, 9.8% of the world population is the older adult

population. Although Turkey's population is rather young when compared to those of European neighboring countries, statistics show that it has begun aging rapidly. While older adults comprised 7.1% of the Turkish populace in 2007, this group increased to 9.7% in the latest Address Based Population Registration System Results of the Turkish Statistical Institute in 2021 (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022).

The aging of a society is not limited to statistics only. It has different effects reflected in every field. These effects generally complicate countries regarding older adults' problems (Chen & Schulz, 2016, p. 1). These problems manifest themselves mainly in disasters. In COVID-19, one of the closest examples of biological disasters, different problems for senior citizens have emerged. One of these problems is social isolation.

It is difficult to give a clear definition of social isolation. Suppose we define social isolation in terms of older adults. In that case, it is possible to describe it as a decrease or absence of interaction of senior citizens with others for different reasons (Chen & Schulz, 2016, p. 2). Some people use social isolation and loneliness interchangeably by mistake. Sociologically, social isolation occurs when older adults experience limited relationships with others or may lack meaningful relationships entirely. Loneliness, on the other hand, involves a psychological perception of social isolation, which results in a subjective feeling of emptiness or solitude (Biordi & Nicholson, 2013, p. 88; National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2020, p. 28; Neves et al., 2019, p. 51).

What makes social isolation critical among all the problems of older adults in disasters is the increase in its negative impact on them (Tyrell & Williams, 2020, p. 215). For example, studies have shown that older adults exposed to social isolation face digital exclusion in disasters, and their problems deepen (Seifert et al., 2020, p. 1). That is because the 'digital divide' not only changes according to age but also health status, culture, and living place, although there are also 'silver surfer' ideas mentioning older adults don't have any problems using ICT (Selwn, 2004, p. 370; Song et al., 2021, p. 3).

Older adults' use of technology, including ICT, may vary according to their environment and individual characteristics. Therefore, it is necessary to mention some technology studies to clarify this point first.

In general, one can put technologies for older adults into three main categories: safety-enhancing technologies, technologies for health and wellness, and social connectedness technologies (Alwan & Nobel, 2007, p. 3). ICT is in the last of these categories. In short, social connectedness technologies include cell phones, video telephones, and communication software.

Three technology categories assist older adults by enabling them to live independently and healthily. However, some barriers can prevent older adults from adopting these technologies (Wang et al., 2019, p. 16). For example, in the Turkish-Ottoman case, power structures once tried to block Western oriented technological innovations due to the belief of them not being completely culture-free (Refik, 1929, p. 10). Therefore, the innovation model of technology should consider potential resistance while diffusing it throughout society (Shortell & Kaluzny, 2006, p. 390–401).

It is a matter of opportunity for older adults to use ICT. Their health, economic and educational statuses are definers for not being exposed to digital inequality in ICT. Whether the place where senior citizens live is rural or urban, home or nursing home affects their use of technology (Ziemba, 2019, p. 733). For example, a study shows that less than 3% of people aged 85 and over staying in long-term care institutions use Internet-connected ICT (Schlomann et al., 2020, p. 164). Some research in places other than long-term care institutions doesn't make a big difference in Internet use among older adults. For example, a study covering 17 European countries shows that 51% of those aged 50 and above didn't use the Internet. Another study shows that 27% of those aged 65 and over in the USA did the same (Seifert et al., 2020, p. 3). In Turkey, according to the Household Information Technologies Usage Survey 2021 published by the Turkish Statistical Institute, while the rate of Internet usage of individuals in the 65–74 age group was 5.6% in 2015, this percentage jumped to 27.1% in 2020 (Türkiye İstatistik Kurumu, 2021).

However, older adults start to demonstrate greater acceptance of technology, likely due to the important role that technology plays in telehealth, telecare, and social connectedness. Furthermore, developing technology supports the security, mobility, independent living, and social participation of the aged (Ekici & Gümüş, 2016, p. 26). For example, in a review that evaluated 29 studies on the use of ICT by older adults in 2015, it was concluded that senior citizens approached using these technologies positively (Ma et al., 2015, p. 239). In a study examining 25 publications, one result is that the use of ICT positively affected continuous support, social commitment, and social isolation in general. In these studies, the observation is that ICT reduces the social isolation of the elderly through four mechanisms: connecting with the outside world, receiving social support, engaging in activities related to their interests, and increasing self-confidence (Chen & Schulz, 2016, p. 1). Also, using ICT, even in people over 80, means higher autonomy and lower loneliness and anomie (Schlomann et al., 2019, p. 7).

Theoretical Framework

Gerontologists find it essential for senior citizens to engage in social activities to maintain their well-being regardless of the circumstances (Sen et al., 2022, p. 8). From

this point of view, activity theory is one of the crucial theories to understand how older adults reduce their social isolation deepens in disasters regarding their well-being. Therefore, this theoretical approach in this study examines older adults trying to reduce their social isolation through ICT in times of the COVID-19 biological disaster example.

In short, the activity theory is one of the classical theories of aging developed by Robert J. Havighurst in 1948 (Schroots, 1996, p. 742). It has a basis on the thesis that people do not have to be passive when they get old; they can maintain their social relations balanced as in previous ages. In other words, it argues that the losses due to aging are being compensated with new gains, and balance is achieved (Akçay, 2011, p. 52-55, Kalınkara, 2011, pp. 27-31). For example, the elderly can achieve this balance by actively assuming new roles, establishing friendships, and participating in activities instead of their lost parts (Estes, 2001, p. 25; Şentürk, 2018, p. 124).

Activity theory places such importance on the activities and roles of older people that it identifies their existence with what they do. In terms of the social participation of senior citizens, their roles in society contribute to their mental health and life satisfaction (Moody, 2006, p. 10). Therefore, the theory establishes a positive relationship between activity and life satisfaction. Contrary to the disengagement theory based on withdrawal from life, it asserts that people will be satisfied with life as long as they are active (Moody, 2006, p. 9). Therefore, according to this theory, older adults provide life satisfaction to the extent that they maintain their activities and social relations. In other words, the elderly who participate in social networks by supporting their social integration is more advantageous in terms of life satisfaction (Lemon et al., 1972, p. 511). Moreover, the fact that senior citizens are engaged in constant social interaction with others connects them to life. This occupation makes them happier and healthier in terms of successful aging (John, 1984, p. 86).

According to this theory, the activities and usefulness of people are more important than chronic age. Passivity is a situation one should avoid because it shows people as isolated from society. After all, this situation makes the elderly unhappy (Tufan, 2001, p. 40).

Older adults also need to socialize by staying in touch with others with a sense of belonging in line with a purpose. Activity theory sees this as necessary for the quality of life of the aged. In this respect, this approach aims to find a suitable solution for older adults to overcome difficulties by enriching their lives with activities (Tabet, 2016, p. 23).

As a result, activity theory provides a framework for understanding how the interaction of the aged through ICT in disasters impacts their well-being in terms of reducing their social isolation. For this reason, this study examined the lived experiences of older adults on this issue during the COVID-19 biological disaster within the activity theory framework.

Method

Problem Statement

The social isolation problem of older adults is increasing. Therefore, there is an increase in studies on this subject (Coyle, 2012; Hand et al., 2017; Nitnai & Goto, 2022; Tomaka et al., 2006). Since this problem of older adults also deepens in disasters, it has become essential to study how to reduce it. In this qualitative study, we used the lived experiences of senior citizens in Istanbul to understand how they reduced their deepened social isolation during the COVID-19 biological disaster through ICT for social connectedness. In other words, we put “What are the experiences of older Turkish adults in mitigating social isolation by using ICT for social connectedness during the COVID-19 biological disaster?” research problem for investigation. Therefore, this study will shed light on what other generations can learn from experienced older adults in mitigating their social isolation in catastrophes.

Research Type, Sample, Analysis, Credibility, and Ethics

The choice of research type depends on the research problem (Streubert & Carpenter, 2007, p. 23). We employed the qualitative research type for this study to answer the research problem with the qualitative framework above. In short, in this type of research, the phenomenon is observed in its natural environment (Yıldırım & Şimşek, 2005, p. 39). Moreover, while quantitative research collects a large amount of data on social isolation, it falls short of understanding the experiences of older people in depth. It is where qualitative research comes into play. Qualitative studies capture deeper meanings rather than focusing on numbers about the phenomenon under investigation (Berg, 2009, p. 2–3; Bogdan & Taylor, 1975, p. 4–5).

While the population refers to all individuals included in a particular study, the sample represents only one component of such a population (Dibley et al., 2020, p. 63). A sampling from a specific population and a qualitative data collection tool is needed to find the deep meanings of the phenomenon under investigation. In this study, 50 people aged 65 and over from Istanbul, who could use ICT to reduce their deepening social isolation during the COVID-19 biological disaster, were selected as a sample from Turkey until data saturation was obtained. In-depth interviews were conducted with them face-to-face and over the phone in Turkish. The reason for choosing the in-depth interview tool, each of which lasted approximately one hour, was to allow the participants to reveal their lived experiences in depth. It was to make the participants a part of the research with their ideas and thoughts, a distinctive feature of qualitative research (Mayring, 2011, p. 43–44).

The diversity of the study group in qualitative research is as essential as in quantitative research (Şentürk & Altan, 2015, p. 110). Despite this, there is no tradition of giving

detailed socio-demographic characteristics of this diversity in qualitative studies. However, this study has the criteria of being 65 years old and over, male and female in terms of gender. Apart from these socio-demographic characteristics, it only included the participants using Internet-connected ICT. Therefore, the participants, half of whom were male ($n = 25$ and half of them female ($n = 25$), were reached through purposive snowball sampling. The reason for choosing this method is also because the participants used Internet-connected ICT to reduce their social isolation during the COVID-19 biological disaster. For this reason, this study didn't include older adults who stay in long-term care facilities and do not have Internet connections due to some social inequalities in society.

One of the analysis methods used in qualitative research is thematic analysis. It is an effective method for describing, coding, and creating themes from data (Kiger & Varpio, 2020, p. 2). Thematic analysis has a six-step process: recognizing data, generating initial codes, searching for themes, reviewing themes, identifying and naming themes, and preparing the report (Braun & Clarke, 2006, p. 16–23). These six processes were in the analysis of this study in terms of the following. First, all the data collected from the field were handled with all their dimensions and recognized. Afterward, there was the generation of starting codes from well-known data. After that, the generated codes were thoroughly examined and looked for specific themes. After that, there was a review of the themes sought for the study. Finally, the themes were defined, named, and made available for presentation and discussion in the findings.

Although qualitative studies may lack the validity and reliability of quantitative research, it is still important for researchers to be transparent about the rigor of such studies, since these studies should strive for trustworthy interpretations and representations of participants' experiences (Streubert & Carpenter, 2007, p. 28). Qualitative researchers typically discuss the credibility, dependability, confirmability, and transferability of their results, rather than the validity and reliability discussions made by quantitative researchers. Since our study has a qualitative research type, the criteria of truth and intersubjective validity were employed by articulating individual perceptions and testing out others (Moustakas, 1994). Therefore, the rigor of study is based on providing verbatim accounts of participants' experiences as frequently as possible, alongside announcing researcher biases rather than bracketing them. The study's intersubjective validity was reached by member-checking with participants to clarify any misinterpretations of their responses, as well as by seeking the opinions of experts in the fields under investigation.

The works including human subjects were approved by the Social and Human Sciences Research Ethics Committee at Yildiz Technical University. The participants provided their informed consent to participate in this study

Findings

The acceptance of ICT, its role in establishing social connections, and its socialization dimension are essential in understanding how it reduced the social isolation of older adults during the COVID-19 biological disaster. Therefore, this section reports the results of the technology acceptability, social connectedness, and socialization themes that emerged through the thematic analysis of the collected data for this study.

Technology Acceptability

Although there was a distance due to culture, ideology, poverty, and a lack of education in ICT usage in Turkey, it has started to be more accepted by older adults for some reasons as follows:

First, in the context of technology literacy, the adoption, adaptation, and use of ICT positively affect older adults, who are more affected by disasters (Madianou et al., 2015, p. 4). In these fora, one of the participants mentioned how she was happy about learning to use ICTs before the pandemic period, explaining, “*Technology and communication worked for me. Fortunately, I had learned how to use some appliances before*” (Participant 11). The adoption of ICT tends to lead a person to use more over time, which one participant described as, “*The using of video talks with my family members led me to use other applications too*” (Participant 9).

Second, ICT benefits the elderly in terms of having a better time psychologically in disasters (Toker, 2016, p. 262). One of the participants mentioned this point as follows: “*Social media and digital platforms have been very beneficial, as it was difficult to find activities to spend time at home for more than a month. Watching video content, programs, movies, and serials made it easier to spend time*” (Participant 5).

Third, smart homes were equipped with innovative technologies to reduce disaster risk with the concept of an intelligent environment. Integrating ICT with these supportive, intelligent technologies that ensure safe and healthy aging has also helped to remove the barriers to its use (Maresova et al., 2020, p. 545–575). For example, using ICTs for health also helped Turkish older adults monitor and improve their health. One participant described this aspect: “*I used the health application installed on my phone linked to my Wi-Fi at home. The pedometer feature of this application was useful when I was walking around the house in order not to be inactive because I had the chance to view the duration of the exercise and the calories burned with it*” (Participant 9).

Fourth, meeting the needs of the elderly to receive information via ICT faster in times of disaster plays a motivating role for them to use these technologies. For example, the use of social media has increased by 36% in the COVID-19 biological disaster (Lee et al., 2021, p. 2). One of the participants mentioned how he kept up with

the news through social media: *“We are the ones most affected by the process because of our age. To follow the situation, I generally followed the news on Facebook. I watched the speeches of the Minister of Health. I spent more time with the computer”* (Participant 10). Another participant mentioned receiving critical health information online: *“With the advice of my son, who is a physician, I viewed the speeches given on YouTube for individuals over 65. I learned the precautions we need to take during the pandemic”* (Participant 5).

Finally, the fact that ICT allows people to express their feelings has increased its use (Al-Saggaf & Simmons, 2015, p. 12). The older adults, who used it more, have even begun to enjoy it. One participant expressed this situation with an anecdote as follows: *“When I was first told that I had to do a lesson on the computer as a physical education retired teacher, I made fun of it, saying, ‘How can I do somersaults in front of the screen?’ (laughing). Surprisingly, we did it perfectly after experiencing it”* (Participant 19).

Social Connectedness

The senior citizens, who have social isolation in disasters, try to reduce it in terms of social connectedness in the following ways.

First, older adults try to compensate for the harmful effects of the restrictions that separate them from others in disasters with the social connectedness they establish through ICT (Chai, 2022, p. 7). A participant explained how he overcame the social isolation he experienced due to the limitations of the COVID-19 biological disaster through ICT as follows: *“We initiated video talks with relatives and friends because it was hard to talk with the person we get used to chatting face-to-face without seeing their faces. Therefore, we now chat with anyone we want through video talks as if we were in a physical space”* (Participant 10).

Second, using ICT for the social connectedness of older adults in disasters is vital for their well-being (Sen et al., 2022, p. 8). The reason is that forming and maintaining meaningful social relationships benefits elders' well-being (Findlay, 2003, p. 648). One participant described how he reduced his boredom when he used ICT for social connectedness with someone else: *“They were very useful in this period when I could not spend time outside and was bored at home so that I could not completely disconnect from social life”* (Participant 40). Another participant had a similar experience: *“We were very bored, we needed to talk, talk and see people. After having the smartphone, these needs have decreased a little. When I use technology, it has become easier to spend time, which I enjoy”* (Participant 5). He added, *“Thanks to WhatsApp, we were video chatting with my family every two days. It helped me a lot psychologically, because many people, especially those who lived alone like me, felt very lonely and helpless during this period”* (Participant 5).

Finally, the social connections of older adults, who are in constant contact with other generations through ICT, give them an online sense of belonging by giving them the feeling that they fulfill their responsibilities towards others (Young, 2009, p. 42). A participant expressed his transfer of experience to other generations via ICT with the awareness of online belonging as follows: *“I shared my experiences with other generations and transmitted our cultural values by ICT”* (Participant 6).

Socialization

Engaging in activities within the scope of socialization is very important for every person, including older adults. Socialization activities that are mostly outside, for example, in the COVID-19 biological disaster, have now started to be carried out at home via ICT (Gül Ünlü, 2021, p. 14; Söğüt, 2020, p. 62). It means that socialization has gained a new dimension. One participant expressed this situation as follows: *“The outdoor socialization I had in the public space before is now can be in cyberspace as well as in the private space, indoor”* (Participant 7). Another participant described this point as online socialization as follows: *“After isolating ourselves, my wife and I started to be curious about reading books at first. We first started using online shopping for this purpose. Later, after we learned that we could meet many of our needs, including food shopping, we started using online shopping more often”* (Participant 10). He added, *“We established pandemic groups over 65 on Facebook in addition to family WhatsApp groups and talked about our experiences and recommendations”* (Participant 10).

Socialization of older adults through ICT occurs through mutual interaction (Tuna Uysal, 2020, p. 52). This interaction is mostly between acquaintances and friends (Mortimer & Simmons, 1978, 423–424). One participant expressed this point as follows: *“I was socializing with my peer groups. Therefore, even a temporary disconnection with them was affecting my psychology a lot”* (Participant 20). Moreover, older Turkish adults are more prone to socializing with people they know, as mentioned by another participant: *“I downloaded WhatsApp for video chat. I do not do much texting, but I can call the kids all the time. Most of our friends are using it on Facebook, so I downloaded it. Now I can follow the news and see the relatives in the village from there”* (Participant 1).

Discussion

The findings reveal how the elderly in Turkey used ICT to reduce their social isolation during the COVID-19 biological disaster. As our results show, in general, like other age groups, senior citizens use ICT to obtain information, interact with others and meet their socialization needs (Tuna Uysal, 2020, p. 52). Considering the three themes in the findings above, how older adults meet these three needs in disasters is as follows.

First, in the information age, the use of ICT by older adults during disasters to obtain information depends on whether or not they accept it. There may be different reasons for older adults' rejection and acceptance of technology. However, ICT has become necessary to mitigate the social isolation problem of the aged deep in disasters. This need has led to a new development toward acceptance, as supported by findings. In other words, although the 'digital divide' debate continues over the contrasts of 'digital native' and 'digital immigrants' with 'silver surfers' and 'nonusers,' older adults are now in a different place in ICT acceptance compared to the past (Selwn, 2004, p. 369). That is because they have learned to live with ICT due to the 'digitalization of society' (Peine & Neven, 2019, p. 17).

However, the spread of false information during disasters has a negative effect on older adults' psychology and even leads to their exclusion due to ageist approaches in media (Oostlander, 2022, p. 234; Partiöz & Tarhan, 2019, p. 304). Older adults can overcome this information pollution on disasters by having more knowledge about ICT. They can only do this by mastering and using ICT, which reduces the 'digital divide.' For this reason, ICT needs to be 'reshaped' to be used by all senior citizens (Selwn, 2004, p. 382). Therefore, 'universal design' has gained critical importance (Gjørseter et al., 2018, p. 64). If there is no universal design, the 'digital divide' that occurs for different reasons will continue despite the existence of ICT.

Second, ICT helps to reduce the deepening social isolation of older adults in times of disaster, not only by informing them but also by keeping them connected with others (Cotton et al., 2013, p. 10; Neves et al., 2019, p. 51). The finding supports the importance of ICT for the elderly in maintaining contact between them during disasters, reducing the hardships they experience, and establishing a digital identity. For example, restrictions placed during the COVID-19 biological disaster also led to the social isolation of the aged (Chai, 2022, p. 7). In this respect, ICT has enabled them to remain active by reconnecting them with each other, albeit virtually. Thus, one can see this situation's confirmation by the activity theory thesis that the activeness of older adults is associated with well-being. It also indicates that there is no significant difference between them and other generations in terms of acquiring a digital identity since the aged, who can maintain their activeness through ICT, are not supported but supporters of others.

Finally, ICT mediates socialization, which is crucial for older adults during disasters (Haase et al., 2021, p. 6; Soydan & Alpaslan, 2014, p. 55). Socialization, processing more outdoors, is now also in the virtual world through ICT. As seen in our findings above, the aged, exposed to the COVID-19 biological disaster and closed at home, could not continue their socialization outdoors, so they carried it into the house and realized this via ICT.

Conclusion

Social isolation is a critical problem for older adults in many countries. Feelings of isolation may stem from psychological conditions or separation from family and friends through geographic distance or death. In particular, social isolation increases as a result of biological, natural, and environmental factors that can connect with the frailty of the aged (Gale, 2018, p. 396). For this reason, we researched how the older adults who have experienced this problem in Turkey during the COVID-19 biological disaster, one of the closest disasters, overcame this problem through ICT. The main results reached are as follows:

First, ICT, a requirement of the information age, is a tool that helps to overcome the ‘digital divide’ that negatively affects mainly older adults to be isolated in disasters (Prensky, 2001, p. 1–2; Selwyn, 2004, p. 369–370). As seen in the findings above, one of the results of our research is that the ‘digital divide,’ which is the reflection of social inequalities in every field in the digital world, has decreased due to the widespread use of ICT by older Turkish adults during the COVID-19 biological disaster. Despite its dangers, the fact that ICT is accessible and valuable as a result of its redesign to appeal to the aged, who are said to have a different approach to technology within the framework of ‘universal design,’ also has an effect (Ziemba, 2019, p. 731–734).

Second, as evident through the participants’ reflections, older Turkish adults faced more social isolation during the COVID-19 biological disaster than previously. Thus, another result of the research is that Internet-based ICT was essential for mitigating such social isolation of the aged because of its power to keep them informed about current events and build their social connectedness (Cotton et al., 2013, p. 10). We understood that, without the contributions made to their lives through ICT, the participant would have significantly experienced more significant psychological distress during this disaster.

Finally, during the COVID-19 biological disaster, in which ‘physical distance’ was framed as ‘social distance,’ separating older adults from other members of society, every tool that enabled senior citizens to socialize became critical. The social connection voiced by older adults during this period interrupted the perception that socialization ends after childhood and youth. In this way, another result of this study truly reflects the “cradle to grave” nature of socialization. That is because older Turkish adults manifested that they had successfully transferred their outdoor daily socialization routines to the virtual world during the COVID-19 biological disaster.

The bottom line is that research results show that older adults actively use their new digital identities in disasters. It is evident that this identity now has a meaning beyond ‘communicating’ and ‘staying in touch’ with others (Young, 2009, p. 42). Furthermore, they are trying to overcome the ‘digital division’ problems and social isolation that

deepen in disasters with this new identity through ICT. Therefore, making ICT accessible and adaptable to everyone should be a sustainable social policy of the state within the scope of social development.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

References

- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık: Kavramlar ve kuramlar*. Kriter.
- Akman-Dömbekçi, H., Güzel, Ş., & Uyar, S. (2020). COVID-19 pandemisinin yaşlılar üzerindeki etkisinin incelenmesi. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 6(24), 114–124. <http://dx.doi.org/10.26728/ideas.368>
- Al-Saggaf, Y. & Simmons, P. (2015). Social media in Saudi Arabia: Exploring its use during two natural disasters. *Technological Forecasting and Social Change*, 95, 3–15. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2014.08.013>
- Alwan, M., & Nobel, J. (2007). *State of technology in aging services*. Center for Aging Services Technologies. <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/cast-statetechnoloy-01.pdf>
- Baechler, N. C. (2018, May 04-06). *Natural hazards and disaster management*. Paper presented at 2nd International Symposium on Natural Hazards and Disaster Management, Sakarya, Turkey.
- Berg, B. L. (2009). *Qualitative research methods: For the social sciences* (7th ed.). Allyn & Bacon.
- Biordi, D. L., & Nicholson, N. R. (2013). Social isolation. In I. M. Lubkin, & P. D. Larsen (Eds.), *Chronic illness: impact and intervention* (8th ed., p. 85–115). Jones & Bartlett Learning.
- Bogdan, R., & Taylor, J. S. (1975). *Introduction to qualitative research methods*. John Wiley & Sons.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 16–23.
- Chai, X. (2022). How has the nationwide public health emergency of the COVID-19 pandemic affected older Chinese adults' health literacy, health behaviors and practices, and social connectedness? Qualitative evidence from urban China. *Frontiers in Public Health*, 9, 1–12. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.774675>
- Chen, Y. R., & Schulz, P. J. (2016). The effect of information communication technology interventions on reducing social isolation in the elderly: A systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 18(1), 1–11.
- Cotton, S. R., Anderson, W. A., & McCullough, B. M. (2013). Impact of Internet use on loneliness and contact with others among older adults: Cross-sectional analysis. *Journal of Medical Internet Research*, 15(2), 1–13. <https://doi.org/10.2196/jmir.2306>
- Coyle, C. E., & Dugan, E. (2012). Social isolation, loneliness and health among older adults. *Journal of Aging and Health*, 24(8), 1346–1363. <https://doi.org/10.1177/0898264312460275>
- Demirtaş-Madran, H. A. (2021). Ayrımcılığa COVID-19 sürecinden bir bakış: Temel kuramlar, yaşlılık tartışmaları ve öneriler. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 60, 63–90. <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2021-846399>

- Dibley, L., Dickerson, S., Dufy, M., & Vandermause, R. (2020). *Doing hermeneutic phenomenological research: a practical guide*. Sage.
- Ekici, S. K., & Gümüş, Ö. (2016). Yaşlılıkta teknolojinin kullanımı. *Ege Journal of Medicine*, 55, 26–30.
- Estes, C. L. (2001). *Social policy and aging: A critical perspective*. Sage.
- Findlay, R. A. (2003). Interventions to reduce social isolation amongst older people: Where is the evidence? *Ageing & Society*, 23, 647–658. <https://doi.org/10.1017/S0144686X03001296>
- Gale, C. R., Westbury, L., & Cooper, C. (2018). Social isolation and loneliness as risk factors for the progression of frailty: The English longitudinal study of ageing. *Age and Ageing*, 47(3), 392–397. <https://doi.org/10.1093/ageing/afx188>
- Gül Ünlü, D. (2021). COVID-19 Pandemisi dönemindeki ev içi boş zaman aktivitelerinin dijital yansımaları. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 38, 1–18. <https://doi.org/10.17829/turcom.933877>
- Haase, K. R., Cosco, T., Kervin, L., Riadi, I., & O’Connell, M. E. (2021). Older adults’ experiences with using technology for socialization during the COVID-19 pandemic: Cross-sectional survey study. *JMIR Aging*, 4(2), 1–8. <https://doi.org/10.2196/28010>
- Hand, C., Retrum, J., Ware, G., Iwasaki, P., Moaalii, G., & Main, D. S. (2017). Understanding social isolation among urban aging adults: Informing occupation-based approaches. *OTJR: Occupation, Participation and Health*, 37(4), 188–198. <https://doi.org/10.1177/1539449217727119>
- John, R. (1984). Prerequisites of an adequate theory of aging: A critique and reconceptualization. *Mid-American Review of Sociology*, 9(2), 79–108.
- Kalınkara, V. (2011). *Temel gerontoloji yaşlılık bilimi*. Nobel.
- Kiger, M. E., & Varpio, L. (2020). *Thematic analysis of qualitative data* (Report No. 131). Medical Teacher, AMEE Guide. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2020.1755030>
- Lee, Y.-C., Malcein, L. A., & Kim, S. C. (2021). Information and communications technology (ICT) usage during COVID-19: Motivating factors and implications. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 1–14. <https://doi.org/10.3390/ijerph18073571>
- Lemon, B. W., Bengston, V. L., & Peterson, J. A. (1972). An exploration of the activity theory of aging: Activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. *Journal of Gerontology*, 27(4), 511–523. <https://doi.org/10.1093/geronj/27.4.511>
- Ma, Q., Chen, K., Chan, A. H. S., & Teh, P. L. (2015). Acceptance of ICTs by older adults: A review of recent studies. In J. Zhou, & G. Salvendy (Eds.), *Human aspects of IT for the aged population. design for aging* (pp. 239–249). ITAP.
- Madianou, M., Ong, J., Longboan, L., Cornelio, J., & Curato, N. (2015). *Humanitarian technologies: Understanding the role of digital media in disaster recovery*. Humanitarian Technologies Project. University of London.
- Maresova, P., Krejcar, O., Barakovic, S., Husic, J. B., Lameski, P., Zdravevski, E., Chorbev, I., & Trajkovic, V. (2020). Health-related ICT solutions of smart environments for elderly-systematic review. *IEEE Access*, 8, 54574–54600. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.2981315>
- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş* (M. S. Durgun & A. Gümüş, çev.). Bilgesu Yayıncılık.
- Moody, H. R. (2006). *Aging: Concepts and controversies* (5th ed.). Pine Forge Press.

- Mortimer, J. T., & Simmons, R. G. (1978). Adult socialization. *Annual Review of Sociology*, 4, 421–454.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2020). *Social isolation and loneliness in older adults: Opportunities for the health care system*. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/25663>
- Neves, B. B., Franz, R., Judges, R., Beermann, C., & Baecker, B. (2019). Can digital technology enhance social connectedness among older adults? A feasibility study. *Journal of Applied Gerontology*, 38(1), 49–72. <https://doi.org/10.1177/0733464817741369>
- Nitanai, R., & Goto, J. (2022). Preventing social isolation: Otsuchi town after the Great East Japan Earthquake. *Environmental Hazards*, 21(5), 1–21. [HTTPS://DOI.ORG/10.1080/17477891.2021.2023453](https://doi.org/10.1080/17477891.2021.2023453)
- Oostlander, S. A., Champagne-Poirier, O., & O’Sullivan, T. L. (2022). Media portrayal of older adults across five Canadian disasters. *The International Journal of Aging and Human Development*, 94(2) 234–250. <https://doi.org/10.1177/00914150211024173>
- Partigöz, N. S., & Tarhan, Ç. (2019). Dijital çağda afet yönetimi: Dijital bölünme perspektifinden bir inceleme. *Dirençlilik Dergisi*, 3(2), 301–306. <https://doi.org/10.32569/resilience.619192>
- Peine, A., & Neven, L. (2019). From intervention to co-constitution: New directions in theorizing about aging and technology. *The Gerontologist*, 59, 15–21. <https://doi.org/10.1093/geront/gny050>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–5.
- Refik, A. (1929). *İlk Türk matbaası*. Devlet Matbaası.
- Sağlık Bakanlığı. (2020). *COVID-19 haftalık durum raporu 12/10/2020-18/10/2020 Türkiye*. https://covid19.saglik.gov.tr/Eklenti/39229/0/covid-19-haftalik-durum-raporu---43pdf.pdf?_tag1=70F7CD89B8F7191D8FAD3ACF29EF550190C31B61
- Schlomann, A., Seifert, A., Zank, S., & Rietz, C. (2020). Assistive technology and mobile ICT usage among oldest-old cohorts: Comparison of the oldest-old in private Homes and in long-term care facilities. *Research on Aging*, 42(5-6), 163–173. <https://doi.org/10.1177/0164027520911286>
- Schlomann, A., Seifert, A., Zank, S., Woopen, C., & Rietz, C. (2019). Use of information and communication technology (ICT) devices among the oldest-old: Loneliness, anomie, and autonomy. *Innovation in Aging*, 4(2), 1–10. <https://doi.org/10.1093/geroni/igz050>
- Schroots, J. J. F. (1996). Theoretical developments in the psychology of aging. *The Gerontologist*, 36(6), 742–748. <https://doi.org/10.1093/geront/36.6.742>
- Seifert, A., Cotten, S. R., & Xie, B. (2020). A double burden of exclusion? Digital and social exclusion of older adults in times of COVID-19. *Journals of Gerontology-Series B Psychological Sciences and Social Sciences*, 76(3), e99–e103. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbaa098>
- Selwyn, N. (2004). The information aged: A qualitative study of older adults’ use of information and communications technology. *Journal of Aging Studies*, 18(4), 369–384. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2004.06.008>
- Sen, K., Prybutok, G., & Prybutok, V. (2022). The use of digital technology for social wellbeing reduces social isolation in older adults: A systematic review. *SSM-Population Health*, 17, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.101020>

- Şentürk, M. & Altan, R.B. (2015). Nitel araştırma: Yaşlılar neler anlattı? M. Şentürk & H. Ceylan (Ed.), *İstanbul'da yaşlanmak: İstanbul'da yaşlıların mevcut durumu araştırması* içinde (s. 229–282). Açılım.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık sosyolojisi: Yaşlılığın toplumsal yörüngeleri*. Dora
- Shortell, S. M., & Kaluzny, A. D. (2006). *Health care management: organization design and behavior* (5th ed.). Delmar Cengage Learning.
- Söğüt, A. (2020). COVID-19 pandemisi sonrası normalleşme sürecinin sürdürülebilirliğe etkisi. A. Kılıçer (Ed.), *Mühendislik ve mimarlık bilimlerinde güncel araştırmalar* içinde (s. 55–67). Ivpe.
- Song, Y., Qian, C., & Pickard, S. (2021). Age-related digital divide during the COVID-19 pandemic in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 1–13. <https://doi.org/10.3390/ijerph182111285>
- Soydan, E. & Alpaslan, N. (2014). Medyanın doğal afetlerdeki işlevi. *Istanbul Journal of Social Sciences*, 7, 53–64.
- Streubert, H. J., & Carpenter, D. R. (2007). *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative* (5th ed.). Lippincott.
- Tabet, E. R. (2016). Activity participation and older adults' well-being. *SPACE: Student Perspectives About Civic Engagement*, 2(1), 22–28.
- Toker, H. (2016). Doğal afetler, iletişim ve medya. Z. T. Karaman & A. Altay (Ed.), *Bütünleşik afet yönetimi* içinde (s. 249–277). İlkem.
- Tomaka, J., Thompson, S., & Palacios, R. (2006). The relation of social isolation, loneliness, and social support to disease outcomes among the elderly. *Journal of Aging and Health*, 18(3), 359–384. <https://doi.org/10.1177/0898264305280993>
- Tufan, İ. (2001). Yaşlanan dünyada bir delikanlı: Türkiye. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(3), 27–49.
- Tuna Uysal, M. (2020). Yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde dijital teknolojinin rolü: Dijital yaşlılar üzerine bir çalışma. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 43–59.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2021* (Publication no. 37437). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2021* (Publication no. 45500). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-SonucLari-2021-45500>
- Tyrrell, C. J., & Williams, K. N. (2020). The paradox of social distancing: Implications for older adults in the context of COVID-19. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(1), 214–216. <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000845>
- Wang, S., Bolling, K., Mao, W., Reichstadt, J., Jeste, D., Kim, H. C., & Nebeker, C. (2019). Technology to support aging in place: Older adults' perspectives. *Healthcare*, 7(2), 1–18. <https://doi.org/10.3390/healthcare7020060>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. basım). Seçkin Yayınları.
- Young, K. (2009). Online social networking: An Australian perspective. *International Journal of Emerging Technologies and Society*, 7(1), 39–57.
- Ziemba, E. (2019). The contribution of ICT adoption to sustainability: households' perspective. *Information Technology & People*, 32(3), 731–753. <https://doi.org/10.1108/ITP-02-2018-0090>

6 Şubat Sonrası Deprem Bölgesinde Yaşlılar: Mevcut Durum, İhtiyaçlar ve Öneriler

Faruk Taşcı¹ , Osman Zeki Gökçe²

Öz

Türkiye 6 Şubat 2023 günü 50 binden fazla vatandaşımızın hayatını kaybettiği ve binlercesinin de yaralandığı Maraş merkezli iki büyük deprem sonucu büyük bir felaket yaşadı. 11 ili ve toplamda 15 milyona yakın kişiyi etkileyen bu depremlerde hayatta kalanların içinde birçok dezavantajlı grup bulunmakta ve bu gruplardan birini de yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Kırılgan/duyarlı ve adaptasyonu en düşük kesimlerden biri olan yaşlılara yönelik birçok sosyal politika uygulamaları halihazırda söz konusu olmakla birlikte deprem sonrasında bu sosyal politikaların nereye evrileceği veya nasıl olması gerektiği hususu daha önemli hale gelmektedir. Bu çalışmanın genel amacı, 11 ili kapsayan deprem bölgesinde yaşayan yaşlı nüfusa yönelik deprem sonrası uygulamaya konabilecek politikalar hakkında yön göstereceğini düşündüğümüz yaşlı nüfusun demografik yapısı, hane halkı tipi ve gelir durumuyla ilgili birtakım bulguları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerini kullanarak ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: 6 Şubat Depremleri • Yaşlı nüfus • Sosyal politika • Türkiye, afetler

The Elderly in the Post-February 6 Earthquake Region: Current Situation, Needs, and Recommendations

Abstract

On February 6, 2023, Turkey experienced a disaster resulting from two major earthquakes centered in Maraş, in which over 50,000 individuals died and thousands were injured. Affecting 11 provinces and nearly 15 million people in total, these earthquakes created many disadvantaged groups among the survivors, and one of these groups is the elderly population. Although there are already many social policies for the elderly, one of the most vulnerable and least adaptable groups, the question of where these social policies will evolve to or how they should evolve after the earthquake becomes of great important. The general purpose of this study was to present some findings on the demographic structure, household type and income status of the elderly population using data from the Turkish Statistical Institute. Such results could inform policies that can be adopted after the earthquake for the elderly population living in the earthquake region covering 11 provinces.

Keywords: February 6 Earthquakes • Elderly population • Social policy • Turkey • Natural disasters

¹ Sorumlu yazar: Faruk Taşcı (Prof. Dr.), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul, Türkiye.

E-posta: ftasci@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-0796-8834

² Osman Zeki Gökçe (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye.

E-posta: ogokce@medipol.edu.tr ORCID: 0000-0002-5819-7841

Atf: Taşcı, F. & Gökçe, O. Z. (2023). 6 Şubat sonrası deprem bölgesinde yaşlılar: Mevcut durum, ihtiyaçlar ve öneriler. *Senectus*, 1(2), 271-291. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0011>

Extended Abstract

On February 6, 2023, Turkey experienced two major earthquakes centered in Maraş, and on February 20, another major earthquake centered in Hatay occurred. As a result, more than 50,000 deaths and thousands of injuries were reported by official authorities. Among the survivors of the earthquakes, which affected 11 provinces and nearly 15 million people in total, there were many members of disadvantaged groups, one of which is the elderly.

In the 13th World Earthquake Conference in Canada in 2004, the elderly was mentioned as one of the most vulnerable/sensitive and least adaptable groups in the aftermath of disasters (Akyıldız et al., 2018). This is supported by the fact that 70% of the victims of Hurricane Katrina in the USA in 2005 were elderly, although only 16% of the population was elderly, or that 56% of the victims of the 2011 Thoku earthquake and tsunami in Japan were elderly (Güden & Borlu, 2023). As can be expected, elderly individuals have many handicaps due to chronic diseases or disabilities, which make their daily lives difficult. Almost half of the elderly carry out their daily life activities in a limited way (Arpacı, 2005, p. 18) and, therefore, may be dependent on assistance, medication, or care. This creates more vulnerability for the elderly population in emergencies such as disasters and increases their likelihood of being harmed (Çakır & Aydoğmuş-Atalay, 2020).

There are many social policy practices for the elderly, who are one of the most vulnerable/sensitive and least adaptable groups. However, it has become more important where these social policies will evolve to or how they should evolve. In this sense, the main problem is evaluating the situation of the elderly in the region after the earthquake and to identify their needs. In this context, the general purpose of this study is to present some findings on the demographic structure, household type, and income status of the elderly population, which could guide social policies that can be put into practice for the elderly population in the earthquake region covering 11 provinces (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye and Şanlıurfa). For this purpose, quantitative raw data required for these findings was obtained from the statistical tables published by the Turkish Statistical Institute (TurkStat) in the bulletin “Statistics on the Elderly” dated March 17, 2023. The region defined as an earthquake zone includes data from 11 provinces.

In this study, the course of development of the elderly population (in Turkey in general and in the earthquake region), the age structure in the earthquake region, the elderly in the earthquake region in the context of family/household, and the social and economic situation and needs of the elderly in the earthquake region will be presented. However, it would be appropriate to briefly inform about the background of the subject, the relevant literature, and the methodology.

Background

In fact, there are three complementary, if not identical, concepts that can be confused with each other: Age, aging, and old age. Age is related to the birth of a person, and it refers to the birth of a person. A newborn baby, a teenager, and an elderly person have an age. Aging, on the contrary, refers to the transition (progression) from one age to another; that is, from one year to 30 years of age, or from 50 to 80 years of age. In this context, we are referring to the progression of the general average age of the society. Old age is the state of being over a certain/defined age. In this sense, old age encompasses age and aging. Therefore, it would be appropriate to continue with the concept of old age.

When the relevant literature is examined by considering the February 6 earthquake disaster in Turkey and the elderly affected by this disaster, it is seen that although there are studies on major earthquake disasters experienced in the past, the majority of the studies on the elderly focus on the COVID-19 outbreak, which is seen as one of the most important disasters in the recent period.

Although there are many academic reports on the elderly in the context of the COVID-19 disaster, there are sparse studies on the situation of the elderly in earthquakes, which is also a reality for Turkey. While a certain number of studies are about logistics before, during, and after the earthquake disaster (Karakuzulu et al., 2018), some of them are focused on post-earthquake sheltering (Akyıldız et al., 2018). Some other studies focus on the general experiences of the elderly during earthquakes (Druel & Arık, 2023).

Methodology

The general purpose of this study is to present some findings on the demographic structure, household type, and income status of the elderly population, which could guide the adoption of policies for the elderly population in the earthquake region covering 11 provinces. For this purpose, the quantitative raw data required for these findings was obtained from the statistical tables published by the Turkish Statistical Institute (TurkStat) in the bulletin “Statistics on the Elderly” dated March 17, 2023.

Every year since 2012, TurkStat has been regularly sharing this bulletin with the public prepared specifically for the elderly, as part of the “Respect for the Elderly Week” celebrated between March 18 and 24 every year in Turkey. While preparing this bulletin, TurkStat makes use of the data produced as a result of regular surveys conducted every year for many different themes such as education, labor force, and family structure. These bulletins include aggregated data on many socioeconomic characteristics of the elderly population such as general demographic structure, education level, marital status, loneliness, poverty status, and life satisfaction.

Since the scope of this study is the elderly population residing in the earthquake zone, the data obtained from all these data sources have been reproduced for the elderly residing in the earthquake zone by using the 65 and over age group and settlement subdivisions. The region defined as the earthquake zone includes data from 11 provinces. In alphabetical order, these provinces are Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, and Şanlıurfa.

Since the findings of our study are based on aggregated data, discussions based on these findings should avoid ecological misconceptions by not drawing conclusions about individuals based on our group-based data.

Findings, Conclusion, and Recommendations

The elderly population (aged 65 and over) is increasing rapidly worldwide, and this is also true for Turkey. Currently, due to the rapid transformation in the last decades, the elderly population in Turkey seems to be just above the world average. This situation is also similar at the level of the regions (11 provinces) affected by the February 6, 2023, earthquakes. The elderly population in the region is on the rise, but at a slower rate than the rate of increase in the elderly population in Turkey.

The increase in the elderly population also implies a change in the population pyramid. The increase in the elderly population in Turkey has transformed the population pyramid into a beehive shape, but the situation in the earthquake zone is different. The population pyramid in the earthquake zone is a pyramid in the usual sense. As such, this difference in population structure with Turkey in general should be taken into account in determining the social policies on old age and the elderly in the earthquake region, and in spending resources more fairly and effectively.

Conversely, in the age distribution of the total elderly population, the situation in the earthquake region is almost identical to the overall situation in Turkey. Therefore, it can be expected that the incompatibilities that may arise in the adaptation of policies for the elderly in Turkey to the earthquake region will be less. However, in the process of developing the necessary policies, taking into account the customs in the earthquake region, unlike other regions of Turkey, especially in the context of the elderly, will provide more accurate results.

In fact, the number of elderly living alone in the earthquake region (one-person elderly households) is half the rate compared to Turkey as a whole. In other words, the number of elderly persons living alone in the earthquake region is much lower than in Turkey in general. However, it is important to continue to work meticulously in all aspects, especially social service practices, in different demographic breakdowns at the provincial level, regarding the survivors of the elderly who lived alone before the earthquake.

Another important issue for the elderly in the earthquake zone is the social and economic situation. At this point, when regional poverty data including the provinces of the earthquake region are analyzed, it is seen that the poverty rates of the elderly in the provinces of the earthquake region are much higher than the poverty rates of the elderly in Turkey as a whole. Therefore, it is important to continue and strengthen the existing social assistance programs for the poor elderly in the post-earthquake region.

To fulfill all of them properly, “elderly-friendly disaster management” that includes social policies should be seen as a necessary move. For this, it is essential to create a database that includes the “elderly” who may be harmed in case of a possible earthquake. However, while creating this database, it is necessary to classify the elderly population according to subdivisions that may be deemed necessary in the process of developing policies to be implemented for the elderly in the future (e.g., classifications that take into account physical, mental, cognitive, emotional conditions and demographic conditions such as marriage–singlehood, and loneliness). In this framework, the evacuation processes of the elderly after the earthquake should also be taken into account in detail. Perhaps, most importantly, the personnel who will provide care support to the elderly after evacuation should be specially trained before the earthquake and supported from time to time after the earthquake to prevent burnout syndrome.

6 Şubat Sonrası Deprem Bölgesinde Yaşlılar: Mevcut Durum, İhtiyaçlar ve Öneriler

Türkiye 6 Şubat 2023 günü Maraş merkezli iki büyük deprem yaşadı, 20 Şubat'ta da Hatay merkezli bir büyük deprem daha hissedildi. Sonuçta 50 bini aşan ölü ve binlerce yaralı resmi makamlarca rapor edildi. 11 ili ve toplamda 15 milyona yakın kişiyi etkileyen depremlerden sağ kurtulanlar arasında birçok dezavantajlı grup mensubu vatandaşımız bulunmaktadır. Bu gruplardan biri de yaşlılardır.

Yaşlılar 2004 yılı Kanada'daki 13. Dünya Deprem Konferansı'nda afet sonrasındaki en kırılgan/duyarlı ve adaptasyonu en düşük kesimlerden biri olarak zikredilmektedir (Akyıldız ve ark., 2018). 2005'te ABD'deki Katrina Kasırgası'nda nüfusun %16'sı yaşlı olmasına rağmen ölenlerin %70'inin yaşlılardan oluşması veya Japonya'daki 2011 Thoku depremi ve tsunamisinde ölenlerin %56'sının yaşlılardan oluşması bu durumu desteklemektedir (Güden ve Borlu, 2023). Tahmin edilebileceği gibi yaşlılarda kronik hastalıklar veya engelliliğe bağlı olarak günlük hayatlarını zorlaştıran birçok handicap söz konusu olmaktadır. Yaşlıların neredeyse yarısı günlük yaşam aktivitelerini kısıtlı şekilde sürdürmekte (Arpacı, 2005, s. 18) ve bu nedenle yardıma, ilaca veya bakıma bağımlılık durumu söz konusu olabilmektedir. Bu da afet gibi acil durumlarda yaşlı nüfus için daha fazla kırılganlık oluşturmakta ve zarar görme olasılıklarını artırmaktadır (Çakır ve Aydoğmuş-Atalay, 2020).

Kırılgan/duyarlı ve adaptasyonu en düşük kesimlerden biri olan yaşlılara yönelik birçok sosyal politika uygulamaları söz konusudur. Bununla birlikte deprem sonrasında bu sosyal politikaların nereye evrileceği veya nasıl olması gerektiği hususu daha önemli hale gelmiştir. Bu anlamda temel sorunsal, deprem sonrasında bölgedeki yaşlıların durumların nasıl ve ihtiyaçlarının neler olduğudur. Bu kapsamda bu çalışmanın genel amacı, 11 ili (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa) kapsayan deprem bölgesi özelinde yaşlı nüfusa yönelik uygulamaya konabilecek sosyal politikalar hakkında yön göstereceğini düşündüğümüz yaşlı nüfusa ait demografik yapı, hane halkı tipi ve gelir durumu ile ilgili birtakım bulguları ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda ortaya konan bu bulgular için gerekli nicel ham bilgiler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 17 Mart 2023 tarihli İstatistiklerle Yaşlılar bülteniyle yayımlanan istatistiki tablolardan elde edilmiştir. Deprem bölgesi olarak tanımlanan bölge 11 ile ait verileri kapsamaktadır.

Çalışmada öncelikle (Türkiye genelinde ve deprem bölgesinde) yaşlı nüfusun gelişim seyri, sonrasında deprem bölgesinde yaş ve yaşlılık yapısı, daha sonra deprem bölgesinde aile/hane bağlamında yaşlılar ve nihayetinde deprem bölgesindeki yaşlıların sosyal ve ekonomik durumları ve ihtiyaçlar ortaya konacaktır. Ancak, öncesinde konunun arka planı, ilgili literatür ve yöntem hakkında kısaca bilgilendirme yapmak yerinde olacaktır.

Arka Plan

Yaşlının kim olduğu ve afetlerde yaşlı olmanın ne anlama geldiği yanında afetlerde yaşlı olmakla ilgili Türkiye özelinde nasıl bir literatürün var olduğunu ortaya koymak, çalışmamızdaki bulguları daha iyi kavrama ve yorumlama adına faydalı olacaktır.

Kavram

Esasında ortada birbiriyle karıştırılabilen, aynı olmasa da birbirlerini tamamlayıcı üç kavram bulunmaktadır: Yaş, yaşlanma ve yaşlılık. Yaş, kişinin doğumuyla ilgilidir, doğumuna atıf yapmaktır. Yeni doğan bir bebeğin de bir yaşı vardır, ergenlik dönemindeki çocuğun da bir yaşı vardır, ölüm döşeğinde olan birinin de bir yaşı vardır. Yaşlanma ise bir yaştan başka bir yaşa geçiş (ilerleme) anlamına gelmektedir. Bir yaşımdan otuz yaşına geçiş de yaşlanmadır, elli yaşımdan seksen yaşına geçiş de yaşlanmadır. Burada söz konusu olan toplumun genel yaş ortalamasının ilerlemesidir. Yaşlılık ise belli/belirlenmiş bir yaştan üstünde olma durumudur. Bu anlamda yaşlılık, yaş ve yaşlanmayı da kapsayacak şekildedir. Bu nedenle, konuya yaşlılık kavramı üzerinden devam etmek yerinde olacaktır.

Yaşlılık, biyolojik yönlerinden dolayı kişiden kişiye veya kültürel bakımdan toplumdaki topluma değişen yani göreceli yönleri olan bir kavram olsa da (DPT, 2007),

kronolojiye dayalı olarak mecburen belirlenen bir sınırın üstünde olanlara yaşlı denmektedir (Caniklioğlu, 2007). Bu sınır da Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülkede 65 yaş olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla yaşlı demek, 65 yaş ve üstünde olan kişiler demektir.

Afetlerde yaşlı olmak ise “afet gerontolojisi” kavramını akla getirmektedir. Bu kavram, afetlere maruz kalması sebebiyle umutsuz ve travmatik duruma düşen yaşlılara yönelik müdahale ile ilgilidir. Müdahale ile yaşlıların umutsuzluklarının ve travmatik durumlarının giderilmesi amaçlanmaktadır (Tufan ve ark., 2022).

Literatür

İlgili literatür Türkiye'deki 6 Şubat deprem felaketi ve bu felaketten etkilenen yaşlılar dikkate alınarak incelendiğinde geçmişte yaşanmış belli başlı deprem afetleri konu edilerek yapılan çalışmalar görülmekle birlikte, yaşlılarla ilgili yapılan çalışmaların çoğunluğunun son dönemdeki en önemli afetlerden biri olarak görülen Covid-19 salgınına yoğunlaştığı görülmektedir.

Covid-19 döneminde yaşlılara yönelik ortaya konan akademik çalışmaların odaklandığı konular ise oldukça çeşitlidir. Bu çalışmaların bazıları Covid-19 sürecinde yaşlıların damgalanması, sosyal dışlanma veya ayrımcılığa maruz kalması ve sonrasında yaşadıkları anksiyeteye ilişkin deneyimler üzerinedir (Şimşek ve ark. 2022). Diğer bazı çalışmalarda yaşlılarca yaşanan deneyimlerin sosyal dışlanma açısından olumlu veya olumsuz yönlerine vurgu yapılmaktadır (Kahraman ve ark., 2022). Benzer yaklaşımla yaşlıların Covid-19 sürecinde yaşadıklarına yönelik görüş ve tutumları da bazı çalışmalar ile analiz edilmektedir (Tekin ve Aşiret, 2022).

Öte yandan, Covid-19 sürecinde yaşlılara yönelik ayrımcılık, genel bir çerçevede (Çağlar ve Özkan, 2022) veya özelde bakım süreçleri (Özcanarlan, 2022), dijital gözetim (Özkan, 2022), korku (Göknil-Çalık ve ark., 2022) gibi alt kavramlar etrafında da ele alınmaktadır. Buna yakın bir durum olarak, yani kısmen damgalanma/dışlanma veya ayrımcılık ekseninde Covid-19 sürecinde kuşaklararası çatışma (Ayabakan, 2022) ya da zıddı olarak kuşaklararası dayanışma (Tuna, 2022) bağlamında yaşlıların ele alındığı çalışmalara da rastlanmaktadır.

Covid-19 sürecinde yaşlıların yaşadıkları sorunlar, sadece damgalanma, sosyal dışlanma veya ayrımcılık değildir; belli oranda psiko-sosyal ya da manevi sorunlar da söz konusu olabilmektedir. Bu kapsamda Covid-19 döneminde yaşlıların ruhsal iyi oluşuna yönelik çalışmalar olduğu gibi (Sayın-Kasar ve Yüksel, 2022), yaşlılara yönelik dini-manevi destek hizmetlerinin gerekli olduğunu ortaya koyan çalışmalar da vardır (Gedik, 2022). Salgın sürecini sağlık bakım hizmetleri açısından ele alan çalışmaların yanı sıra (Demirel ve ark., 2022) bu bakım süreçlerinin yönetimi (Yetgin ve Yılmaz

2023) ve süreçlerin sorunlu olup olmadığının takibi (Özdöl ve Aşık, 2023) üzerine odaklanan çalışmalar da öne çıkmaktadır.

Öte yandan Covid-19 dönemi yaşlılar için psiko-sosyal ve manevi sorunlar kadar maddi sorunlar/kayıplar anlamına da gelmiştir. Bu maddi kayıpları giderme noktasında Türkiye’de sosyal yardım uygulama tarzı olarak “vefa destek grubu” ihdas edilmiştir. Bu vefa destek grubunun niteliği ile ilgili çalışmaların (Yıldırım, 2021) yanında, bölgesel ölçekteki uygulamaları değerlendiren (Kaya ve ark., 2022) çalışmalar da görmek mümkündür.

Öne çıkan bu konuların yanında yaşlıların Covid-19 sonrasındaki tüketim alışkanlıkları (Özbakır-Umut ve ark., 2022), turizm sektöründeki (İyem ve İslamoğlu, 2021) ve genel manada çalışma hayatındaki durumları (Taşçı ve Uygun, 2022) ile izolasyona karşı medya kullanım pratikleri (Arun ve ark., 2022) ve süreçte haber medyasında temsil edilme biçimleri (Göksun, 2023) üzerine araştırmaların varlığı da söz konusudur.

Covid-19 afeti bağlamında yaşlılar ile ilgili akademik metinler çokça olmasına rağmen, yine Türkiye için bir gerçeklik olan depremde yaşlıların durumları hakkında akademik çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Belli sayıda çalışma deprem afeti öncesi, sırasında ve sonrasındaki lojistik ile ilgili iken (Karakuzulu ve ark., 2018), bazıları deprem sonrası barınma odaklıdır (Akyıldız, Gürboğa, Gürboğa ve Coşkun, 2018). Diğer bir kısım çalışma da depremlerde yaşlıların yaşadıkları genel deneyimler üzerinedir (Duruel ve Arık, 2023).

Yöntem

Bu çalışmanın genel amacı, 11 ili kapsayan deprem bölgesi özelinde yaşlı nüfusa yönelik uygulamaya konabilecek politikalar hakkında yön göstereceğini düşündüğümüz yaşlı nüfusa ait demografik yapı, hane halkı tipi ve gelir durumu ile ilgili birtakım bulguları ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda ortaya konan bu bulgular için gerekli nicel ham bilgileri Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 17 Mart 2023 tarihli İstatistiklerle Yaşlılar bülteniyle yayımlanan istatistiki tablolardan elde edilmiştir.

TÜİK yaşlılara özel olarak hazırladığı bu bülteni ülkemizde her yıl 18–24 Mart arası kutlanan “Yaşlılara Saygı Haftası” kapsamında 2012 yılından itibaren her yıl düzenli olarak kamuoyuyla paylaşmaktadır. TÜİK bu bülteni hazırlarken eğitim, iş gücü, aile yapısı gibi birçok farklı tema için her yıl düzenli yaptığı araştırmalar neticesinde ürettiği verilerden yararlanmaktadır. Söz konusu bültenlerde yaşlı nüfusun genel demografik yapısı, eğitim seviyesi, medeni durumu, yalnızlık, yoksulluk durumu ve yaşam memnuniyeti gibi birçok sosyoekonomik özelliklerine ilişkin toplu verilere yer verilmektedir. TÜİK’in ilgili bülteni hazırlarken yararlandığı veri kaynakları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Genel Nüfus Sayımları, 1935–2000
- Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS), 2008–2022
- İstatistiklerle Aile, 2021
- Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2022

Bu veri kaynaklarında toplam nüfus için cinsiyet, yaş ve ikamet edilen il gibi alt kırılımlarla paylaşılan nicel bilgiler 65 yaş ve üstü grup kırılımı kullanılarak yaşlılar için yeniden oluşturulabilmektedir.

Bu çalışmadaki bulguları elde etmemizi sağlayan verilerin temel kaynağını nüfusa ait veriler oluşturmaktadır. Nüfus ve ikamet bilgilerinin güncel şekilde kaydedilmesi ve nüfus hareketlerinin düzenli izlenebilmesi için 2007 yılında kurulan ADNKS, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılından bu yana her yıl güncellenerek hazırlanmaktadır.

ADNKS nüfusa ait yaş, cinsiyet ve yerleşim yeri gibi temel demografik verilerin toplanmasının yanı sıra hane halkı yapısı ve nüfusun eğitim durumuna ait bilgilerin edinilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Güncel ADNKS kayıtları üzerinden ülke sınırları içinde ikamet eden ve hane halkı teşkil eden adreslerde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ve yabancı uyruklu kişilerin tamamını kapsayarak hazırlanan Aile İstatistikleri hane halkı yapısı ile ilgili yıllık güncel verileri sunmaktadır.¹

Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri ADNKS üzerinden direkt çekilen veriler olmamakla birlikte, bu istatistiklerin elde edilmesi için örnekleme yöntemi ile gerçekleştirilen Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması (GYKA) TÜİK tarafından her sene düzenli şekilde yürütülmektedir. Örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen GYKA'nın kapsamı ülke sınırları içindeki tüm hanelerde yaşayan tüm fertlerdir. Bu çalışmanın örnekleme birimi hane halkı adresi, gözlem birimi ise hane halkı fertleridir. Örneklemdeki hane adresleri Türkiye'deki tüm hane adreslerini içeren bir listeden—örneklem çerçevesinden—seçilmektedir.² İlgili veriler ulaşılan hane halklarındaki fertlerle yapılan birebir görüşmeler yoluyla derlenmektedir. Panel anket yönteminin kullanıldığı GYKA, TÜİK tarafından Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde 2006 yılından beri gelir dağılımının yanı sıra, yaşam koşulları, sosyal dışlanma ve görelî gelir yoksulluğu gibi temalarda veri üretme amacıyla uygulanmaktadır.

Bu çalışmamızın kapsamı deprem bölgesinde ikamet eden yaşlı nüfus olduğundan tüm bu veri kaynaklarından elde edilen veriler 65 yaş ve üstü grup ve yerleşim yeri

1 Hane halkı nüfusu tespit edilirken toplu yaşam alanlarında (kışla, cezaevi, huzurevi, üniversite öğrenci yurtları, işçi barakaları, misafirhane, otel, vb.) ikamet edenler dışarıda tutulmuştur (TÜİK).

2 Anket kurumsal nüfusu (üniversite yurtları, yetiştirme yurtları, huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishane ile kışla vb. yerlerde yaşayanlar) dışarıda tutulmaktadır.

alt kırılımları kullanılarak deprem bölgesinde ikamet eden yaşlılar için yeniden üretilmiştir. Deprem bölgesi olarak tanımlanan bölge 11 ile ait verileri kapsamaktadır. Bu iller alfabetik sıraya göre; Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa'dır.

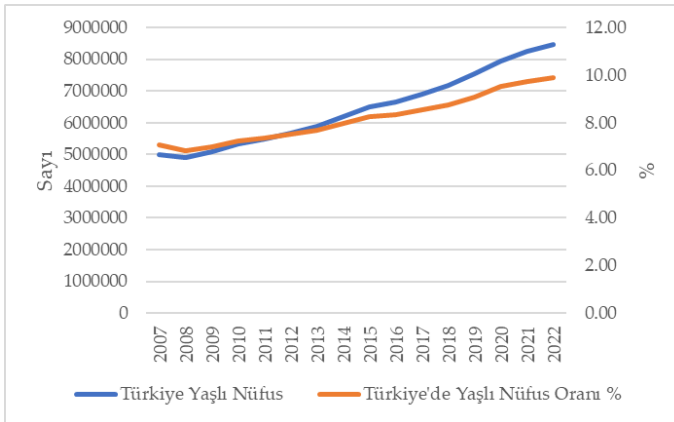
ADNKS veya MERNİS üzerinden çekilen veriler, yaşlı nüfus olarak tanımlanan 65 yaş ve üzeri nüfus için deprem bölgesindeki her bir il seviyesinde tespit edilebilirken, örnekleme yöntemiyle elde edilen Yoksulluk istatistikleri ikinci derece İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS-II) kullanılarak oluşturulan ve her biri—İstanbul, İzmir ve Ankara alt bölgeleri hariç—birden fazla ili kapsayan 26 alt bölge için üretilmektedir. Bu sebeple, yaşlı nüfusa ait Yoksulluk istatistikleri deprem bölgesi olarak tanımlanan 11 il için ayrı ayrı üretilmemektedir. Deprem bölgesindeki yaşlı nüfusun yoksulluğu ile ilgili bulgular TÜİK tarafından belirlenen 26 alt bölge içerisinde bahsi geçen 11 ili içeren alt bölgeler tespit edilerek oluşturulmuştur.

Çalışmamızda ortaya koyulan bulgular toplu verilerden yola çıkarak hazırlandığı için bu bulgulardan yola çıkarak yapılacak tartışmaların ekolojik yanılıya sebep olmaması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, grup bazlı verilerimizden yola çıkarak bireyler hakkında sonuç çıkarmamaya çalışmalıdır.

Bulgular

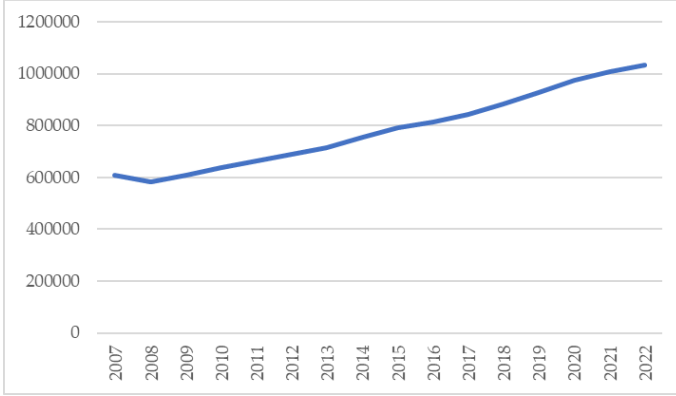
Yaşlı Nüfusun Gelişim Seyri, Deprem Bölgesi ve Muhtemel İhtiyaçlar

Birleşmiş Milletler verilerine göre dünyada yaşlı nüfus istikrarlı şekilde artmaktadır: 1950 yılında dünya nüfusunun %5'i yaşlı iken 2020 yılına gelindiğinde bu oran %9,5'i bulmuş; yaşlı nüfus 50 yıl içinde 2 katlık bir artış sergilemiştir (T.C. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2020).

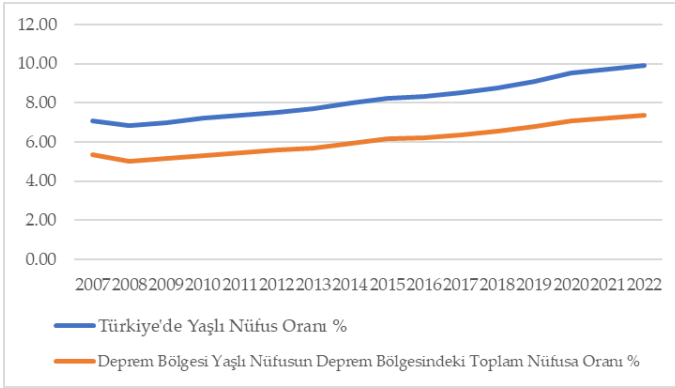
Grafik 1. Türkiye Geneline Yaşlı Nüfusun Gelişim Seyri (2007-2022) - %.

Benzer şekilde Türkiye’deki yaşlı nüfusun 2 kat artışı dikkat çekmektedir, ancak bu artış 50 yılda değil de yaklaşık 15 yılda gerçekleşmiş durumdadır. Bu anlamda, bir yandan 2 katlık artış, bir yandan da toplam yaşlı nüfusun ve yaşlı nüfus oranının 2008 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde artışı söz konusudur (Grafik 1).

Grafik 2. Deprem Bölgesinde (11 İl) Yaşlı Nüfusun Gelişim Seyri (2007-2022).

2007–2022 yılları arasındaki periyoda bakıldığında Türkiye geneli için geçerli iki katlık artış durumu neredeyse deprem bölgesi için de geçerlidir. Dolayısıyla 11 ili içeren deprem bölgesindeki toplam yaşlı nüfusun da Türkiye geneli gidişat ile uyumlu olarak istikrarlı ve 2 kat olacak şekilde arttığını görmekteyiz (Grafik 2).

Grafik 3. Türkiye ile Kıyaslamalı Deprem Bölgesinde (11 İl) Yaşlı Nüfusun Gelişim Seyri (2007-2022).

Türkiye ve deprem bölgesi yaşlı nüfus oranlarında paralel bir gidişattan söz etmekle birlikte, son yıllarda iki trend arasındaki açıklığın az da olsa artıyor olması deprem bölgesindeki nüfusun Türkiye geneline göre yaşlanma konusunda daha yavaş bir seyir izlediğine işaret etmektedir (Grafik 3). Grafikte de görüldüğü üzere deprem bölgesindeki yaşlı oranı Türkiye genelindeki yaşlı oranının yaklaşık 2,5 puan altındadır (T.C. Strateji

ve Bütçe Başkanlığı, 20239). Bunun bir anlamı da yaşlı bağımlılık oranı açısından, deprem bölgesinin Türkiye'ye göre daha düşük olduğudur (Tunalı, 2023).

Tablo 1
Yaşlı Nüfusa Göre 11 İlin Sıralaması (2022)

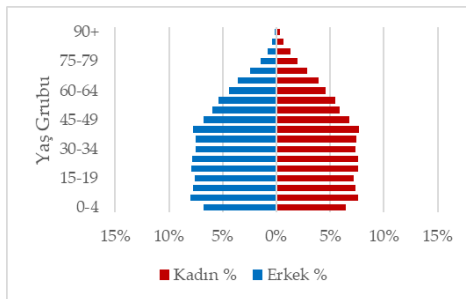
İl	Yaşlı Nüfus (2022)	Sıralama
Adana	211.448	1
Hatay	137.785	2
Gaziantep	124.427	3
Kahramanmaraş	104.550	4
Diyarbakır	92.990	5
Malatya	90.642	6
Şanlıurfa	89.688	7
Elâzığ	64.251	8
Adıyaman	53.281	9
Osmaniye	51.991	10
Kilis	11.919	11
Toplam	1032972	

Öte yandan, yaşlanma konusunda depremden etkilenen 11 ildeki toplam 1.032.972 yaşlıyı, il bazında nüfuslarına göre sıraladığımızda Adana'nın ilk sırada olduğu görülmektedir. Bu sayılarda Adana'yı depremden en çok etkilenen üç il olan Hatay, Gaziantep ve Kahramanmaraş izlemektedir (Tablo 1).

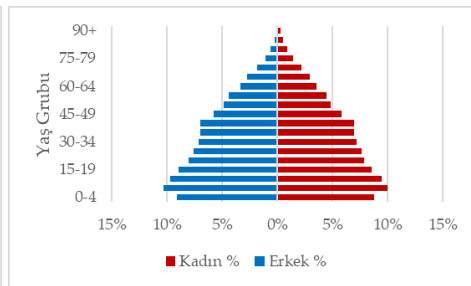
Deprem Bölgesinde Yaş ve Yaşlılık Yapısı Bağlamında İhtiyaçlar

Yaşlıların nüfus içinde kapladıkları alan kadar yapılarının (yaş gruplarına göre oranların) nasıl olduğunu bilmek de yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamalarında gerekli bir bilgidir ve bu bilgi deprem bölgesi için daha fazla önem ve gereklilik arz etmektedir.

Grafik 4 ve 5 Türkiye ve deprem bölgesi nüfus piramitlerinin bir karşılaştırmasını yapmamıza olanak sağlamaktadır. Demografik dönüşüm sürecinde olan Türkiye'de,

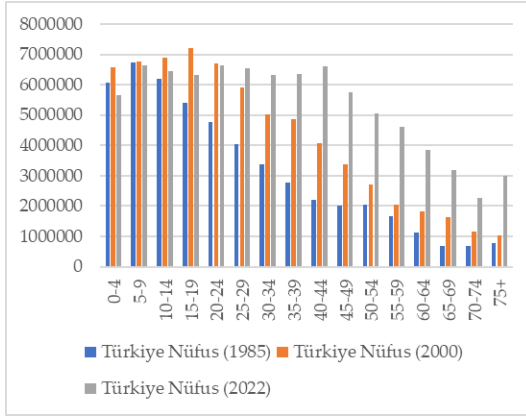
Grafik 4. Türkiye'nin Nüfus Piramidi (2022).

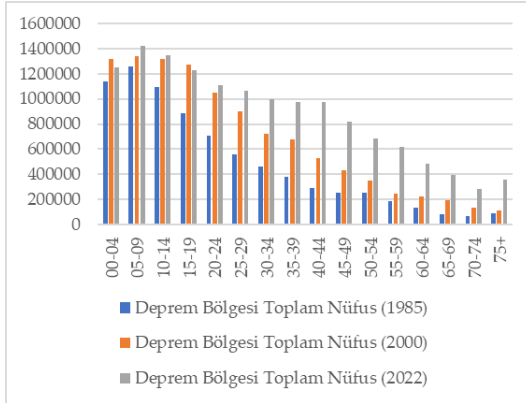
Grafik 5. Deprem Bölgesinde (11 İl) Nüfus Piramidi (2022).

doğurganlık³ ve ölüm hızlarındaki⁴ azalma ve sağlık konusunda gelişmelerle doğuştan beklenen yaşam süresinin artması⁵ sonucunda çocuk ve gençlerin toplam nüfus içindeki oranının yaşlıların oranına göre düşük seyrettiği görülmektedir.

Deprem bölgesi olarak adlandırdığımız 11 ilin nüfus piramidine baktığımızdaysa Türkiye geneli resimden farklı olarak çocuk ve gençlerin toplam nüfus içindeki oranının görece yüksek seyrettiğini gözlemlemekteyiz. Böylece Türkiye genelindeki nüfus daha çok arı kovanı piramidini andırmakta iken, deprem bölgesindeki nüfus bilinen anlamda piramit özelliği taşımaktadır.

Grafik 6. Türkiye Genelinde Yaş Gruplarına Göre Nüfus (1985, 2000, 2022).

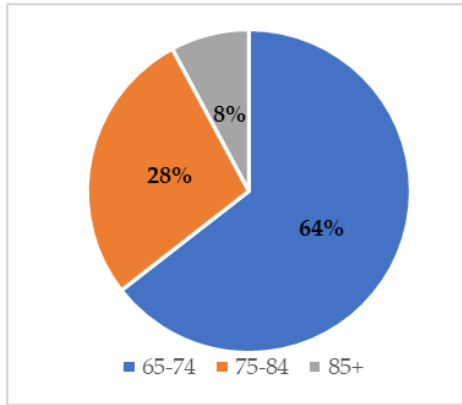

Grafik 7. Deprem Bölgesinde Yaş Gruplarına Göre Nüfus (1985, 2000, 2022).

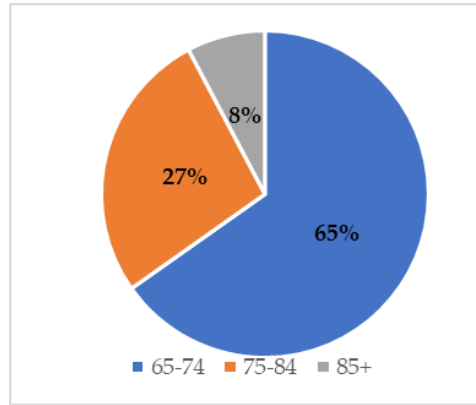
- Türkiye’de 2021 yılı ile toplam doğurganlık hızı, 1,70 çocuktur. Bkz. TÜİK (2022a), *Doğum İstatistikleri, 2021*.
- Türkiye’de 2021 yılı ile kaba ölüm hızı binde 6,7 olmuştur. Bkz. TÜİK (2023), *Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2021*.
- Türkiye’de 2020-2025 dönemi için doğuştan beklenen yaşam süresi ortalama 78,4 iken erkekler için 75,6 yıl, kadınlar için 81,2 yıl olarak tahmin edilmiştir. Bkz. TÜİK (2022b), *Dünya Nüfus Günü, 2022*.

Grafik 6 ve 7’yi birlikte değerlendirdiğimizde 1985–2022 yılları arasında hem Türkiye hem de deprem bölgesi nüfusunun giderek yaşlandığını görmekteyiz, ancak bu yaşlanma Grafik 4 ve 5’ten de anlaşıldığı üzere, deprem bölgesinde daha yavaş ve düşük seyretmektedir. Bu anlamda, deprem bölgesinde demografik dönüşüm süreci devam etmektedir.

Elbette deprem bağlamındaki bu dönüşümlerin yaşlılar için doğuracağı bazı ihtiyaçlar söz konusu olacaktır. Bunların en önemlisi yaşlıların bakımlarıdır. Çünkü, yaşlılar için afet sonrası en olası durum bu grubun yüksek kırılabilirliğe sahip olmaları sebebiyle fiziksel, zihinsel/bilişsel veya duygusal sorunlar yaşayabilmeleridir. Bu durum, afet sonrasında yaşlıların acil tahliyeleri ve barınmaları söz konusu olduğunda dikkate alınmak durumundadır (Çakır ve Aydoğmuş-Atalay, 2020, s. 176). 6 Şubat Depremleri sonrasında Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi Birimi (UMKE) ekiplerinin devreye soktukları tüm hamleler ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na (ASHB) bağlı yaşlı hizmetleri bu kapsamdadır (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023, 58, 106-107).

Grafik 8. Türkiye Genelinde Toplam Yaşlı Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2022).

Grafik 9. Deprem Bölgesindeki Toplam Yaşlı Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (2022).

Yaşlılara yönelik sosyal politika uygulamalarında yaşlı nüfus içindeki yaş gruplarının kapladıkları alan da dikkate alınmaktadır. Yaş grupları 65–74 yaş, 75–84 yaş ve 85 yaş ve üstü şeklinde ayrılmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye genelinde ve deprem bölgesinde yaşlı nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı oldukça benzerlik göstermektedir (Grafik 8 ve 9). Bu benzerliklerin anlamı, yaşlılar içindeki yaş gruplarına yönelik Türkiye genelinde uygulanan sosyal politikaların ve bu politikaların kapsamının deprem bölgesindekilerle benzer bir zeminde düşünülebileceğidir. Ancak yaşlı grupları içinde 85 yaş ve üstü ileri yaşlılar daha kritiktir, çünkü bir yandan sayıları gün geçtikçe

artmakta diğer bir yandan deprem süreçleri bu alt grup için daha zorlu geçmektedir (Tufan ve ark., 2022).

Deprem Bölgesinde Aile/Hane, Yaşlılar ve İhtiyaçları

Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ister Türkiye genelinde olsun ister deprem bölgesinde olsun, aile/hane ile irtibatlı ilerlemektedir. Türkiye geneli ve deprem bölgesi hane halkı istatistikleri karşılaştırıldığında, deprem bölgesi hane halkının yaşlı fert bulundurma oranında Türkiye genelinin altında olduğu görülmektedir (Tablo 2). Yaşlı yalnızlığı konusunda da yine deprem bölgesinin Türkiye geneline göre daha iyi bir durumda olduğu söylenebilir. Önceki grafiklerle de paralel olarak, deprem bölgesi nüfusunun Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında görece genç yapısı, yaşlı fert bulunmayan hane halkı oranlarında da kendini göstermektedir (%78,8 vs. %75,9).

Tablo 2

Türkiye Geneli ve Deprem Bölgesindeki Hane Tiplerine Göre Yaşlılar (2022)

Gruplar	Türkiye Geneli		Deprem Bölgesi (11 İl Toplam)	
	Sayı	Toplam Hane Halkına Oranı %	Sayı	Toplam Hane Halkına Oranı %
En Az Bir Yaşlı Fert Bulunan Hane Halkı Sayısı	6276433	24	772716	21.2
Yalnız Yaşayan Yaşlı Sayısı (Tek Kişilik Yaşlı Hane Halkı)	1632874	6.2	168452	4.6
Yaşlı Fert Bulunmayan Hane Halkı Sayısı	19798932	75.9	2867409	78.8
Toplam Hane Halkı Sayısı	26075365		3640125	

Buna rağmen yaşlı yalnızlığı deprem bölgesi için de bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle deprem gibi afetler sırasındaki yalnızlık, yaşlı için daha fazla korumasız ve savunmasız olma anlamına gelmektedir (Çakır ve Aydoğmuş-Atalay, 2020). Örneğin, yalnız yaşlı, deprem sonrası yapılan her türlü desteklere ve yardımlara erişimde, acil durum talimatlarını duymada ve onları yerine getirmede, özellikle de tahliye süreçlerinde ciddi sorunlar yaşayabilmektedir (Türkiye Tabipler Birliği, 2023). Tüm bu sorunlara/zorluklara rağmen, yaşlıların deprem gibi afetlerde diğer yaş gruplarına göre daha dayanıklı ve güçlü olduğunu ileri süren yaklaşımlar da bulunmaktadır. Olgunlaşma ve aşılama teorileri olarak ifade edilen yaklaşıma göre, yaşlılar uzun hayat tecrübeleri sonrasında deprem dönemlerinde bir çeşit hissizleşme veya gerçeği daha rahat kabul etme hallerine sahip olmaktadır. Böylece travmatik süreçleri daha hızlı şekilde atlatmaktadır; hayatın zorluklarına karşı aşıldıkları, olgun davranırlar (Şevik, 2023).

Tablo 3

Deprem Bölgesindeki (11 İl) Hanelerinde Yalnız Yaşayan Yaşlıların (Tek Kişilik Yaşlı Hane Halkı) Sayısı (2022)

İl	Yalnız Yaşayan Yaşlı Sayısı (Tek Kişilik Yaşlı Hane Halkı)
Adana	35712
Adıyaman	7370
Diyarbakır	11250
Elâzığ	11708
Gaziantep	21880
Hatay	22918
Malatya	16055
Kahramanmaraş	17293
Şanlıurfa	12485
Kilis	2755
Osmaniye	9026
Toplam 11 İl	168452

Öte yandan deprem bölgesinde yalnız yaşayan yaşlıların sayıları illere göre farklılık arz etmektedir. Adana dışında depremin en çok etkilediği Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Malatya’da yalnız yaşlıların sayısının en fazla olması dikkat çekmektedir (Tablo 3).

Tablo 4

Tek Kişilik Yaşlı Hane Halkı Oranı Açısından 11 İlin Türkiye Sıralamasındaki Yerleri

İL	Yalnız Yaşayan Yaşlıların En Az Bir Yaşlı Bulunan Hane Halkına Oranı %	İlgili Oranlarda İllerin Türkiye Sırası
Kilis	30,4	18
Elâzığ	24,6	55
Malatya	24,1	56
Osmaniye	23,5	59
Gaziantep	23,4	60
Kahramanmaraş	22,7	61
Adana	22,4	62
Hatay	22,0	64
Adıyaman	18,9	69
Şanlıurfa	18,1	72
Diyarbakır	16,1	77

Mutlak sayılar yerine il bazlı nüfusa göre oranlara bakıldığında, illerin Türkiye’deki sıralaması değişmektedir. Tablo 4’te yalnız yaşayan yaşlıların en az bir yaşlı bulunan hane halkına oranları deprem bölgesindeki her bir il için gösterilmektedir. Kilis bu oranlarda oldukça dikkat çeken bir şekilde ayrılarak ilk sırada yer almaktadır. Deprem bölgesi illeri içerisinde Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır’daki yaşlı yalnızlığının oransal olarak görece düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Deprem Bölgesindeki Yaşlıların Sosyoekonomik Durumları ve İhtiyaçları

En nihayetinde; yaşlıların sosyal ve ekonomik durumlarına göre de sosyal politikalar şekil almaktadır ki depremin etkisi ile yaşlıların sosyal ve ekonomik durumları daha önemli hale gelmektedir. Bu kapsamda, özellikle yaşlıların yoksulluğu göz atılması gereken bir göstergedir.

Tablo 5

Türkiye Geneli ve Deprem Bölgesi Kıyaslamalı Yaşlı Nüfusun Yoksulluk Oranı (2021)

Grup	Medyan Gelirin %60'ına gör Yoksulluk Oranı
Türkiye Yaşlı Nüfus (65+) Yoksulluk Oranı	11,4
Türkiye Toplam Nüfus Yoksulluk Oranı	21,3
TR62 (Adana, Mersin)	22,35
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	19,06
TRB1 (Malatya, Elâziğ, Bingöl, Tunceli)	10,44
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	12,86
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	17,13

Bu noktada; Tablo 5, Türkiye geneli ve bölgesel bazda yoksulluk oranlarını göstermektedir. Yaşlılar için il bazlı yoksulluk oranı istatistikleri açıklanmadığı için Türkiye geneli yaşlı yoksulluk oranıyla bölgesel yoksulluk oranları kıyas edilerek basit çıkarımlar yapılabilir. Adana'nın dâhil olduğu yaşlı yoksulluk oranı hem Türkiye'nin toplam nüfus yoksulluk oranının üstündedir hem de Türkiye yaşlı yoksulluk oranının neredeyse iki katıda denk gelmektedir. Deprem en çok etkilediği iki il olan Hatay ve Kahramanmaraş'ın yaşlı yoksulluk oranları, Türkiye yaşlı yoksulluk oranının iki katına yakındır. Yine depremden önemli ölçüde etkilenen Gaziantep ve Adıyaman'daki yaşlı yoksulluk oranları Türkiye yaşlı yoksulluk oranının üstündedir (Tablo 5).

Bunların genel anlamı şudur: Deprem sonrası yaşlı depremzedeler için yoksullaşma riski daha fazla olabilir ve bu noktada yaşlılara yönelik sosyal yardımlara daha fazla önem verilmesi elzemdir. Bu durumu destekleyen kaynak ve maruz teorilerine göre, deprem gibi afet dönemlerinde yaşlılar için sosyoekonomik mahrumiyet ve zayıflık, ellerindeki kaynakların yetersizliği ve maruz kaldıkları durumun büyüklüğü nedeniyle daha da kötü hal almaktadır (Şevik, 2023).

Gerçekten de yaşlılar afet sonrası yapılan sosyal yardımlara erişimde diğer yaş gruplarına göre daha zorluk çekmektedirler (Çakır Aydoğmuş-Atalay, 2020) ve bu durum onları daha zora sokabilmektedir. Hele yaşlıların bir kısmının afet öncesinde de yoksul oldukları düşünüldüğünde (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010; Işiker-Bedir, 2020; Zastrow, 2013), sorunun boyutları daha da zorlaşmış olmaktadır. Bu nedenle depreme maruz kalan yaşlılara yönelik sosyal yardımlar daha fazla önemli hale gelmektedir. 6 Şubat Depremleri sonrasında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile ASHB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ortaklığında yürütülen sosyal

yardım desteklerinin yaşlılara yönelik yüzü ve özelde ASHB'nin Engelli ve Yaşlı Vatandaşlar için Deprem Destek Hattı uygulaması (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023) bu nedenle istenen adımlardır.

Sonuç ve Öneriler

Dünyada yaşlı nüfus (65 yaş ve üstü) hızla artmaktadır; artış durumu, Türkiye için de geçerlidir. Gelinen noktada son on yıllardaki hızlı dönüşüm ile Türkiye'deki yaşlı nüfus, dünya ortalamasının hemen üstüne çıkmış gözükmektedir. Bu durum, 6 Şubat 2023 depremleri ile sarsılan bölge (11 il) düzeyinde de benzerlik göstermektedir. Bölgedeki yaşlı nüfus artış eğilimindedir, ancak Türkiye'deki yaşlı nüfus artış hızına göre daha yavaş bir artış söz konusudur.

Yaşlı nüfus artışı, nüfus piramidinde de değişiklik anlamına gelmektedir. Türkiye'deki yaşlı nüfus artışı, nüfus piramidini arı kovanı biçimine dönüştürmüş durumundadır, ancak deprem bölgesindeki durum farklıdır. Deprem bölgesindeki nüfus piramidi, bilinen manada piramit gibidir. Hal böyle olduğu için, deprem bölgesine yönelik yaşlılık ve yaşlılığa bağlı sosyal politikaların belirlenmesinde ve kaynakların daha adil ve etkin harcanması noktasında Türkiye geneliyle olan bu farklılık dikkate alınmalıdır.

Öte yandan, toplam yaşlı nüfusun yaş dağılımlarında deprem bölgesindeki durum ile Türkiye geneli durumlar neredeyse tıpkısının aynısıdır. Bu nedenle, Türkiye geneli yaşlılara yönelik politikaların deprem bölgesine uyarlanmasında ortaya çıkabilecek uyumsuzlukların daha az olması beklenebilir. Ancak gerekli politikaların geliştirilmesi sürecinde Türkiye'nin diğer bölgelerinden farklı olarak deprem bölgesindeki örflerin özellikle yaşlılar bağlamında dikkate alınması daha isabetli sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Zaten Türkiye geneline göre deprem bölgesinde yalnız yaşayan yaşlı sayısı (tek kişilik yaşlı hane halkı) oran olarak yarı yarıyadır. Başka bir ifadeyle, deprem bölgesinde yalnız yaşayan yaşlıların sayısı Türkiye geneline göre çok daha azdır. Bununla birlikte, deprem sonrasında deprem öncesinde yalnız yaşayan yaşlılardan hayatta kalanlar ile ilgili il düzeyinde farklı demografik kırılımlarda, başta sosyal hizmet uygulamaları olmak üzere her açıdan titiz çalışmanın sürdürülmesi önemlidir.

Deprem bölgesindeki yaşlılar için önemli bir husus da sosyal ve ekonomik durumdur. Bu noktada, deprem bölgesi illerinin dahil olduğu bölgesel yoksulluk verilerine bakıldığında, deprem bölgesi illerindeki yaşlıların yoksulluk oranlarının Türkiye genelindeki yaşlıların yoksulluk oranlarına göre çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu nedenle, deprem sonrasında bölgedeki illerde yaşayan yaşlı yoksullarına yönelik daha evvel var olan sosyal yardımların devam etmesi ve güçlendirilmesi önemlidir.

Hepsinin hakkıyla yerine getirilebilmesi adına, sosyal politikaları da içine alan "yaşlı dostu afet yönetimi" gerekli bir hamle olarak görülmelidir. Bunun için, muhtemel

deprem durumunda zarar görebilecek “yaşlıları” da içine alan bir veri tabanının oluşturulması elzemdir. Ancak bu veri tabanı oluşturulurken ileride yaşlılara yönelik uygulamaya konacak politikaların geliştirilmesi sürecinde gerekli görülebilecek alt kırılımlara göre yaşlı nüfusun sınıflandırılması gerekmektedir (ör., fiziksel, ruhsal, bilişsel, duygusal durumlar ile evlilik–bekarlık, yalnızlık gibi demografik durumları dikkate alan sınıflandırmalar). Bu çerçevede yaşlıların deprem sonrasındaki tahliye süreçleri de en ince ayrıntılarıyla dikkate alınmalıdır. Belki de en önemlisi, tahliye sonrasında yaşlılara bakım desteği sunacak olan personellerin, deprem öncesi özel olarak eğitilmeleri ve deprem sonrasında da tükenmişlik sendromu yaşamamaları adına zaman zaman desteklenmeleri lazımdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Akyıldız, N. A., Gürboğa, Ş. & Gürboğa, C. (2018). Yaşlı afetzedelerin geçici barınma ihtiyaçlarının karşılanması üzerine örnek bir çalışma: Kahramanmaraş-Elbistan Prefabrik Huzurevi Kompleksi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(41), 325–338.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı yönleriyle yaşlılık*. Türkiye İşçi Emeklileri Derneği.
- Arun, Ö., Binark, M., Taylan, D. Ö., Kandemir, B. & Şahinkaya, G. (2022). Yaşlıların toplumsal sınıfı, dijital sermayeleri ve covid-19 salgınında bağlantıda kalma pratikleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 42, 387–410.
- Ayabakan, B. Ç. (2022). Avrupa’da yaşlanma, aktif yaşlanma ve kuşaklar arası çatışma ilişkisine covid-19 güncellemesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 83, 225–247.
- Calik, S. G., Yılmaz, E., Balci, H., Türktemiz, H., & Baser, G. (2022). Covid-19 korkusu ve yaşlı ayırmacılığı arasındaki ilişki. *Selçuk Tıp Dergisi*, 38(1), 23–29. <https://doi.org/10.30733/std.2022.01542>
- Caniklioğlu, N. (2007). Yaşlılık sigortasının yeniden yapılandırılmasının esasları. *Sosyal Güvenliğin Yeniden Yapılandırılması Semineri; 7-8 Aralık 2006 içinde* (s. 191–226). TİSK Yayınları.
- Çağlar, T. & Özkan, G. (2022). Türkiye’de covid-19 salgını sürecinde yaşlılara yönelik ayırmacılık: Ankara ili örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(4), 930–948.
- Çakır, Ö. & Aydoğmuş-Atalay, G. (2020). Afetlerde özel gereksinimli grup olarak yaşlılar. *Dirençlilik Dergisi*, 4(1), 169–186.

- Demirel, C., Sungur, M. & Parlar-Kılıç, S. (2022). Türkiye’de covid-19 sürecinde yaşlı olmak, yaşlıların bakımına ve ihtiyaçlarına yönelik sunulan sağlık hizmetleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 9(2), 233–239.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Türkiye’de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Yazar.
- Duruel, M. & Avşar-Arık, I. (2023). Kırılgnalık ve dirençlilik kesişiminde yaşlıların afet deneyimleri: Hatay örneğinde 6 Şubat 2023 depremleri. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 103–120.
- Gedik, M. (2022). Covid-19 sürecinde yaşlı bireylere yönelik dini-manevi destek hizmetlerin gereksinimi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 688–706.
- Göksun, Y. (2023). Türkiye’de covid-19 pandemisi sürecinde yaşlıların haberlerde temsili. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Dergisi*, 32, 943–960.
- Güden, R. A. & Borlu, A. (2023). Afetlerde toplum beslenmesi ve hassas gruplara yönelik beslenme planı. *Food and Health*, 9(1), 61–68.
- Hablemitoğlu, Ş. & Özmete, E. (2010). *Yaşlı refahı: Yaşlılar için sosyal hizmet*. Kilit Yayınları.
- Işiker-Bedir, D. (2020). Yaşlılık ve maneviyata duyarlı sosyal hizmet. H. Apak & M. C. Acar (Ed.), *Maneviyata duyarlı sosyal hizmet el kitabı* içinde (s. 171–189). Grafiker Yayınları.
- İyem, C. & İslamoğlu, E. (2021). Covid-19 öncesi ve sonrası geriatri turizmi: Kuşadası özelinde karşılaştırmalı bir analiz. B. Yenihan & E. İslamoğlu (Ed.), *Ekonomik ve sosyal boyutlarıyla pandemi* içinde (s. 101–115). Berikan Yayınevi.
- Kahraman, B., Uğur, T. D., Girgin, D. & Koçak, A. B. (2022). Covid-19 döneminde yaşlı olmak: 65 yaş ve üzeri bireylerin pandemi sürecinde yaşadığı sorunlar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39(1), 124–143.
- Karakuzulu, Z., Arıcı, F., Turut, H. & Doğan, S. (2018, Aralık). *Olası deprem anında etkilenecek engelli, yaşlı, bebek nüfusun belirlenmesi ve acil ihtiyaç dağıtım planlarının CBS destekli modellenmesi*. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu’nda sunulan bildiri, Ankara.
- Kaya, A., Akıllı, H., Mursül, D., Avcı Kaya, G., Bayram, M. A., Mursül, İ., Tamokur, Y. (2022). Afet yönetimi politikası bağlamında vefa sosyal destek grubunun Talas ilçesi örneğinde değerlendirilmesi. *Türk İdare Dergisi*, 494, 159–192.
- Özbakır-Umut, M., Karsu, S., Çoknaz, D. & Nurtanış-Velioğlu, M. (2022). Covid-19 salgını döneminde çevrimiçi satın alma(ma): 65 yaş ve üstü tüketiciler. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 543–562.
- Özcanarlan, N. (2022). Covid-19 pandemi döneminde evde izole edilen yaşlı bireylerin bakım gereksinimlerinin karşılanması. *Sağlık Bilimleri ve Yaşam Dergisi*, 6(1), 39–47.
- Özdöl, B. & Aşık, Z. (2023). Pandemi süresince yaşlı bireylerin kronik hastalık takiplerinin değerlendirilmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, 28(2), 100–105.
- Özkan, B. (2022). Dijital gözetim, iktidar ve yaş ayrımcılığı. Ö. Arun (Ed.), *Pandemi ve yaşlanma: Karantina, kapatılma, kriz: 2021 lisansüstü yaşlılık çalışmaları kongresi yıllığı* içinde (s. 24–38). Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- Sayın-Kasar, K. & Yüksel, A. (2022). COVID-19 salgını sırasında yaşlı bireylerde uyum güçlüğü ile spiritüel iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki. *TJFMPC*, 16(1), 151–160.
- Şevik, A. E. (2023). Deprem ve yaşlılık: psikososyal bir bakış. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 16(1), 49–57.

- Şimşek, N., Albayrak, E., Selvi, Y., İzgi, N. G., & Bektaş, O. (2022). Covid-19 sürecinde yaşlı bireylerin damgalanmaya ve anksiyeteye yönelik deneyimleri: nitel bir çalışma. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 11–20. <https://doi.org/10.18863/pgy.1005892>
- T.C. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). *2020 Yılı yaşlı nüfus istatistik bülteni*. https://aile.gov.tr/media/89041/yasli_nufus_istatistik_bulteni.pdf
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. Yazar.
- Taşcı, C. & Uygun, M. Ö. (2022). Covid-19 pandemisinin çalışan yaşlılar üzerindeki etkileri. Ö. Arun (Ed.), *Pandemi ve yaşlanma: Karantina, kapatılma, kriz: 2021 lisansüstü yaşlılık çalışmaları kongresi yıllığı* içinde (s. 39–54). Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- Tekin, H. & Aşiret, G. D. (2022). Yaşlı bireylerin covid-19'a ilişkin duygu ve düşüncelerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 16(3), 550–558.
- Tufan, I., Koç, O., Özgür, Ö., Demirdaş, F. B., Tiryaki, S., Ulusal, F., Kaleli, I., & Dere, B. (2022). Afetlerde yaşlılara yardım ve destek. *Geriatrik Bilimler Dergisi*, 5(1), 14–20. <https://doi.org/10.47141/geriatrik.985224>
- Tuna, M. (2022). Covid-19 pandemisi koşullarında yaşlıların toplumsal dayanışması: Muğla TAÜ örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 356–376.
- Tunalı, İ. (22.02.2023). *6 Şubat Depremlerinden Etkilenen Nüfusun Özellikleri-1*. <https://sarkac.org/2023/02/6-subat-depremlerinden-etkilenen-nufusun-ozellikleri-1/>
- TÜİK. (2022b). *Dünya Nüfus Günü, 2022*.
- TÜİK. (2022a). *Doğum İstatistikleri, 2021*.
- TÜİK. (2023a). *Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2021*.
- TÜİK. (2023b). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2022*.
- TÜİK. (2023c). *İstatistiklerle Aile, 2022*.
- TÜİK. (2023d). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2022*.
- Türkiye Tabipler Birliği. (2023). *III. ay deprem raporu: birinci basamak sağlık hizmetlerine erişim ve sağlık çalışanlarının sağlığı*. <https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/3ayraporu.pdf>
- Yetgin, H. & Yılmaz, Ö. (2023). Covid-19 pandemi sürecinde yaşlı bakım hizmetlerinin yönetimi. *Balkan Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 81–92.
- Yıldırım, S. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde bir yönetim örneği olarak vefa sosyal destek grupları. B. Yenihan & E. İslamoğlu (Ed.), *Ekonomik ve sosyal boyutlarıyla pandemi* (s. 15–28). Berikan Yayınevi.
- Zastrow, C. (2013). *Sosyal hizmete giriş* (D. B. Çiftçi, çev. ed.). Nika Yayınevi.

Senectus

BİRİKİMLER / CLASSICAL ARTICLE

Yaşlılık Üzerine*

De Senectute

Cicero

15 Aslında şöyle iyice bir düşünüyorum da, yaşlılığın bahtsız bir çağ olarak görülmesini dört nedene bağlıyorum: İlki, faal çalışma hayatından uzaklaştırması; ikincisi, bünyeyi zayıflatması; üçüncüsü, hemen hemen tüm zevklerden mahrum etmesi; dördüncüsü de ölümün bir adım ötede bekleyişi. Şimdi dilerseniz bu nedenlerin ne kadarı ne denli doğru, teker teker bir bakalım.

VI. “Yaşlılık, bizi işlerimizden alıkoyar.” Hangilerinden? Yoksa gençken ve gücümüz kuvvetimiz yerindeyken yapılanlardan mı? Bedenen dinç olmayabilirler, ama zihnen üstesinden gelebilecekleri hiç işleri de mi yok bu yaşlıların? Demek Quintus Maximus hiç iş yapmıyordu; demek senin baban, benim oğlumun da kayınpederi o muhterem zat, Lucius Paulus hiç iş yapmıyordu.¹ Ya diğer yaşlılar; Fabriciuslar,

15 Etenim cum complector animo, quattuor reperio causas cur senectus misera videatur: unam quod avocet a rebus gerendis, alteram quod corpus faciat infirmius, tertiam quod privet fere omnibus voluptatibus, quartam quod haud procul absit a morte. Earum, si placet, causarum quanta quamque sit iusta unaquaque videamus.

VI. A rebus gerendis senectus abstrahit. Quibus? An eis, quae iuventute geruntur et viribus? Nullaene igitur res sunt seniles quae, vel infirmis corporibus, animo tamen administrantur? Nihil ergo agebat Quintus Maximus, nihil Lucius Paulus pater tuus, socer optimi viri fili mei? Ceteri senes, Fabricii Curii Coruncanii, cum rem publicam consilio et auctoritate defendebant, nihil agebant?

¹ Cato'nun oğlu Marcus Porcius Cato, Paulus'un kızı Aemilia'yla evlendi. İÖ 152 yılında öldü.

* Bu metin Cicero'nun De Senectute/Yaşlılık Üzerine adlı eserinin, daha önce tam metin olarak yayımlanmış hâli olan şu yayından alıntılanmıştır: De Senectute/Yaşlılık Üzerine (çevirmen: Çiğdem Dürüşken), Alfa Yayınları, İstanbul, 2018, s. 32-43. Çevirmen Çiğdem Dürüşken'e ve yayımlamamıza izin veren Alfa Yayınlarına teşekkür ederiz.

Curiuslar, Coruncaniuslar fikirleriyle, nüfuzlarıyla devlete destek verirken hiç iş yapmıyorlardı, öyle mi?

16 Appius Claudius'un yaşlılığı yetmemiş, üstüne bir de körlük eklenmişti.² Buna rağmen, Senato Pyrrhus'la uzlaşıp mütareke imzalamaktan yana bir tavır almışken, sonradan Ennius'un mısralara döktüğü şu sözleri söylemekte bir an bile tereddüt etmedi:

*Şimdiye kadar sapasağlam
yerinde duran*

aklınıza ne oldu da,

*böyle bir deliliğe kapılıp yolundan
saptı?...*

diye devam eder bu şiir, en etkili tonlamalarla. Siz zaten biliyorsunuz bu şiiri; hem Appius'un konuşması da elimizde. Appius bu konuşmayı ikinci konsüllüğünden on yedi yıl sonra yapmıştı; iki konsüllüğü arasında da on yıllık bir süre vardı ve ilk konsüllüğünden önce bir de kensör olmuştu, yani anlayacağınız Pyrrhus'la savaştığımız dönemde Appius tam anlamıyla bir ihtiyardı; ama arşivlerden öğrendiğimiz kadarıyla hikâyesi bu minvalde.³

2 Aristokrat bir aileden gelen, zamanının en önemli devlet adamlarından ve kamuya büyük hizmetleri dokunmuş vatandaşlarından olan Appius Claudius Caecus, Roma'nın ilk askeri yolu olan Via Appia ve dağlardan şehre su getiren en eski su kemeri Aqua Appia'ya adını vererek ölümsüzleşmiştir. İÖ 312 yılında C. Plautius'la birlikte kensör seçildi. İÖ 307 yılında da konsül oldu; ikinci konsüllüğü de İÖ 296 yılına rastlar. Cicero, *Brutus* (61-62) adlı eserinde Appius'un konuşmasının aile arşivlerinde kayıtlı olduğundan bahseder. Epirus kralı Pyrrhus, İÖ 280-276 yılları arasında Güney İtalya şehirlerinin de desteğiyle Roma'ya karşı zaferler kazandı; buna rağmen yurduna ağır kayıplarla döndü (İÖ 275).

3 Appius'un epeyce yaşlı bir insan olmasına rağmen devletin selameti için böyle bir konuşma yapma cesaretini gösterdiği vurgulanır.

16 Ad Appi Claudii senectutem accedebat etiam ut caecus esset; tamen is cum sententia senatus inclinaret ad pacem cum Pyrrho foedusque faciendum, non dubitavit dicere illa quae versibus persecutus est Ennius:

*quo vobis mentes,
rectae quae stare solebant*

antehac, dementes sese flexere viai?...

ceteraque gravissime; notum enim vobis carmen est, et tamen ipsius Appi exstat oratio. Atque haec ille egit septimo decimo anno post alterum consulatum, cum inter duos consulatus anni decem interfuissent, censorque ante superiorem consulatum fuisset; ex quo intellegitur, Pyrrhi bello grandem sane fuisse; et tamen sic a patribus accepimus.

17 Nihil igitur adferunt qui in re gerenda versari senectutem negant, similesque sunt ut si qui gubernatorem in navigando nihil agere dicant, cum alii malos scandant, alii per foros cursent, alii sentinam exhauriant, ille autem clavum tenens quietus sedeat in puppi. Non faciat ea quae iuvenes; at vero multo maiora et meliora facit. Non viribus aut velocitate aut celeritate corporum res magnae geruntur, sed consilio auctoritate sententia; quibus non modo non orbari, sed

18 etiam augeri senectus solet. Nisi forte ego vobis, qui et miles et tribunus et legatus et consul versatus sum in vario genere bellorum, cessare nunc videor, cum bella non gero: at senatui quae sint gerenda praescribo et quo modo; Carthagini male iam diu cogitanti bellum multo ante

17 O halde yaşlılığın faal hayata ayak uyduramayacağını söyleyenler boş konuşuyorlar. Şöyle deseler de olurmuş: Gemi seyir halindeyken dümenci hiçbir iş yapmaz, ama tayfalar kâh direklere tırmanır, kâh güvertede koşturur, kâh sintineyi boşaltır; o ise elinde dümeni, geminin pupasında öyle sakince oturur. Dümenci gençlerin yaptıklarını yapmayabilir, ama daha büyük, daha iyi bir iş yapar. Zaten büyük işler öyle beden kuvvetiyle, faallığıyla, çevikliğiyle yapılmaz; fikirle, iradeyle, hitabetle yapılır. Yaşlılık, bu değerlerin hiçbirinden yoksun olmadığı gibi, tabiatı gereği fazlasına sahiptir. Tabii siz

18 şimdi beni gerek asker, gerek askeri temsilci, gerek elçi, gerekse bir konsül olarak savaşın her türlüüne katılmış olduğum halde, şu an cepheye çarpışmıyorum diye işsiz güçsüz sanıyorsanız, o başka. Oysa Senato'ya neyi nasıl yapması gerektiğini söyleyen benim; uzun süredir kötü niyetler beslemekte olan Kartaca'nın savaş ilan etmesini beklemeden, ona karşı savaş ilan eden benim. Kartaca'nın yerle bir olduğunu görmeden de bu ülkeyle ilgili çekincelerimi söylemekten asla vazgeçmeyeceğim.⁴

19 Ah Scipio, keşke ölümsüz tanrılar bu şerefi sana bahşetmiş olsalar da, dedenden kalan vazifeleri sen tamamlasan! Deden öleli otuz üç sene oldu, ama peş peşe gelen yıllar onun hatırasını birbirine devredecek. Benim kensörlüğümden bir yıl önce

denuntio, de qua vereri non ante desinam, quam illam excisam esse cognovero.

19 Quam palmam utinam di immortales, Scipio, tibi reservent, ut avi reliquias persequere! cuius a morte tertius hic et tricesimus annus est, sed memoriam illius viri omnes excipient anni consequentes; anno ante me censorem mortuus est, novem annis post meum consulatum, cum consul iterum me consule creatus esset. Num igitur si ad centesimum annum vixisset, senectutis eum suae paeniteret? Nec enim excursionem nec saltu nec eminus hastis aut comminus gladiis uteretur, sed consilio ratione sententia; quae nisi essent in senibus, non summum consilium maiores nostri appellarent senatum.

20 Apud Lacedaemonios quidem ei qui amplissimum magistratum gerunt, ut sunt sic etiam nominantur senes. Quodsi legere aut audire voletis externa, maximas res publicas ab adolescentibus labefactatas, a senibus sustentatas et restitutas reperietis.

Cedo qui vestram rem publicam tantam amisistis tam cito?—

sic enim percontantur, ut est in Naevi poetae Ludo: respondentur et alia et hoc in primis,

proveniebant oratores novi, stulti adolescentuli.

Temeritas est videlicet florentis aetatis, prudentia senescentis.

⁴ Cato'nun, Senato'daki her toplantı sonrasında, tartışılan konu ne olursa olsun, tekrarladığı "Kartaca yok edilmeli!" (*Delenda est Carthago!*) şeklindeki ifadesi çok meşhurdur.

ölmüştü, yani konsüllüğünden dokuz yıl sonra. Konsül olduğum yıl, o da ikinci kez konsül seçilmişti. Peki, yüz yaşına kadar da yaşamış olsa, sizce böyle bir adam yaşından hiç gocunur muydu? Kesinlikle hayır! Doğru, belki koşup zıplamayacaktı,⁵ mızrağını uzak mesafelerden savuramayacaktı, kılıcıyla göğüs göğüse mücadele edemeyecekti, ama fikrini, mantığını, hitabetini konuşturacaktı. Bu meziyetler yaşlı insanların (*senes*) ayrıcalığı olmasaydı, atalarımız da yüce meclisimize Senato (*Senatus*) adını vermezdi.

20 Spartalılar arasında da devletin en yüksek makamlarında bulunan ve hakikaten yaşlı olan kimselere “İhtiyarlar” denir.⁶ Yabancı ülkelerin tarihini okuyacak ya da dinleyecek olursanız,⁷ en büyük devletlerin gençler tarafından çöktürüldüğünü, yaşlılar tarafından da ayağa kaldırılıp yeniden inşa edildiğini görürsünüz. Tıpkı şair Naevius’un *Ludus* adlı eserinde olduğu gibi,⁸

5 Askeri talimlerde ileriye fırlayıp düşmanın üzerine zıplar gibi zıplama hareketinden söz ediliyor.

6 Sparta’da *gerousia* adı verilen ihtiyarlar heyeti, 28 üyeden oluşur.

7 Tarih konuları genellikle dinlenerek öğrenilir. Bu öğrenimi dile getirmek için *audire* (işitmek, dinlemek) fiili kullanılır. Öyle ki, Yunancada *audire* fiiline karşılık gelen *akouō* (dinlemek) fiilinden türeyen *anēkoos*, “tarihten bihaber” anlamındadır.

8 Çeviriye kaynak aldığımız edisyonda, Roma’nın en eski şairlerinden Naevius’un (İÖ 3. yüzyıl sonları) bu kayıp eserinin adı *Ludus* (Oyun) olarak geçer, ama başka edisyonlarda bu eserinin adının *Lupus* (Kurt) olarak geçtiği görülür. Eser hakkında ayrıntılı bilgi edinilmemiş olmasına rağmen, Roma’nın efsanevi kurucusu ikizler, Romulus ve Remus’la ilgili olduğu belirtilir. Romulus ve Remus’u bir kurdun besleyip büyüttüğü bilinen bir mitos olduğu için, Naevius’un söz konusu eserinin adının *Lupus* olma ihtimali yüksek görünmektedir. Ama bu arada bu eserin Antifanes’in *Lydus* (Lydialı) adlı Yunanca oyununun kopyası olabileceği iddiası, meseleyi iyice çıkmaza sokar.

21 VII. At memoria minuitur. —Credo, nisi eam exerceas, aut etiam si sis natura tardior. Themistocles omnium civium perceperat nomina: num igitur censetis eum, cum aetate processisset, qui Aristides esset, Lysimachum salutare solitum? Equidem non modo eos novi, qui sunt, sed eorum patres etiam et avos; nec sepulcra legens vereor, quod aiunt, ne memoriam perdam; eis enim ipsis legendis in memoriam redeo mortuorum. Nec vero quemquam senem audivi oblitum quo loco thesaurum obruisset; omnia quae curant, meminerunt, vadimonia constituta, quis sibi, cui ipsi debeant.

22 Quid iuris consulti, quid pontifices, quid augures, quid philosophi senes, quam multa meminerunt! Manent ingenia senibus, modo permaneat studium et industria, neque ea solum in claris et honoratis viris, sed in vita etiam privata et quieta. Sophocles ad summam senectutem tragoedias fecit; quod propter studium cum rem neglegere familiarem videretur, a filiis in iudicium vocatus est, ut quemadmodum nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet, sic illum quasi desipientem a re familiari removerent iudices; tum senex dicitur eam fabulam quam in manibus habebat et proxime scripserat, Oedipum Coloneum, recitasse iudicibus, quaesissetque num illud carmen desipientis videretur; quo recitato sententiis iudicum est liberatus.

23 Num igitur hunc, num Homerum, Hesiodum, Simonidem, Stesichorum, num, quos ante dixi, Isocraten, Gorgian, num philosophorum principes, Pythagoram, Democritum, num Platonem,

*Tanrı aşkına söyleyin, o
koscoca devletinizi*

böyle bir anda nasıl yitirdiniz?

diye sorup soruşturulur; başka başka
cevaplar verilir ve nihayet en akli
başında cevap gelir:

*Yeni yetme hatipler türüyordu,
budala budala
gençler:*

Çok doğal, çünkü ihtiyatsızlık hayatın
baharına, ihtiyatsa hasat dönemine
mahsus.

21 VII. “Ama hafıza da zayıflıyor.”
Tabii zayıflar, eğer işletmiyorsan ya da
doğuştan geç işliyorsan. Themistokles
bütün hemşerilerinin adını ezbere bilirdi;
sizce mümkün mü yaşı ilerlediginde adı
Aristides olan kişiye Lysimakhos olarak
hitap etmiş olsun? Bana gelelim; ben
sadece henüz hayatta olanları tanımakla
kalmayıp onların babalarını, hatta
dedelerini de tanıyorum; eskilerin dediği
gibi, mezar taşlarını okursam hafızamı
kaybederim diye de korkmuyorum, tam
tersine onları okuyarak ölmüşlerimizi yad
ediyorum. Sonra parasını gömdüğü yeri
unutan bir yaşlıya da hiç rastlamadım
doğrusu. Yaşlılar kendileriyle alakalı her
şeyi hatırlar; mahkemeye çıkacakları
günleri, kime borçlu olduklarını, kimin
kendilerine borçlu olduğunu.

22 Ya hukukçular, rahipler, kuşboliciler,
felsefeciler, yaşlanınca ne çok şey
hatırlarlar! Yaşlıların zihnine bir şeycikler
olmaz, yeter ki hep işinde gücünde olsun.
Bu dediğim sırf seçkin, yüksek rütbeli

num Xenocraten, num postea Zenonem,
Cleanthem, aut eum, quem vos etiam
vidistis Romae, Diogenem Stoicum,
coegit in suis studiis obmutescere
senectus? An in omnibus studiorum
agitatio vitae aequalis fuit?

24 Age, ut ista divina studia omittamus,
possum nominare ex agro Sabino rusticos
Romanos, vicinos et familiares meos,
quibus absentibus numquam fere ulla in
agro maiora opera fiunt, non serendis, non
percipiendis, non condendis fructibus.
Quamquam in aliis minus hoc mirum est;
nemo enim est tam senex qui se annum
non putet posse vivere: sed idem in eis
elaborant quae sciunt nihil ad se omnino
pertinere.

serit arbores, quae alteri saeculo prosint,
ut ait Staius noster in Synephebis.

25 Nec vero dubitat agricola, quamvis
sit senex, quaerenti, cui serat respondere,
‘dis immortalibus, qui me non accipere
modo haec a maioribus voluerunt, sed
etiam posteris prodere.’

kimseler için değil, kendi köşesinde sessiz sakın bir hayat sürenler için de geçerli. Sophokles ömrünün sonuna kadar trajediler yazdı; hatta kendini ilmine o kadar kaptırdığı için ailenin gelir kaynaklarını idare edemediğine inanıldı ve oğulları tarafından mahkemeye verildi, hâkimler aklını yitirdiği gerekçesiyle mal varlığının idaresini onun elinden alsınlar diye; bizde de benzer bir gelenek var, malını mülkünü çarçur eden aile reisi bunların idaresinden el çektirilir. Neyse, derler ki, ihtiyar şair yenilerde yazdığı henüz mürekkebi kurumamış *Oidipous Kolonos*'ta adlı trajedisini hâkimlere ezberden okumuş ve onlara "Sizce bu şiir aklını yitirmiş birinin olabilir mi?" diye sormuş. Zaten okuması bitince, jüri kararıyla serbest bırakılmış.⁹

23 Şimdi diyebilir misiniz ki, yaşlılık bu adamı, keza Homeros'u, Hesiodos'u, Simonides'i, az önce adını andığım Isokrates'i, Gorgias'ı, felsefe okullarının kurucularından Pythagoras'ı, Demokritos'u, Platon'u, Ksenokrates'i, onların ardından gelen Zenon'u, Kleantes'i ya da hatta Roma'dayken sizlerin de şahsen gördüğü Stoacı Diogenes'i çalışmalarına ket vurmak zorunda bıraktı? Yoksa hepsinin faal çalışma hayatı ömürleri bittiğinde mi bitti?

24 Hadi bu ulvi çalışmaları geçtik diyelim; Sabin yöresinden o kadar çok Romalı çiftçi sayabilirim ki size, hepsi komşum, ahbabım.¹⁰ İşlerinin başında olmadıkça çiftlikteki hayati işlerin

9 Sophokles o dönem doksan yaşlarındaydı.

10 Cato, Roma'da faal olarak bulunması gerekmeyen günlerde, Sabin yöresindeki çiftliğinde yaşardı.

hiçbirinin yürümesine izin vermezler, ne ekime, ne hasada ne de ürün istifine. Gerçi bu tür işler söz konusu olduğunda,¹¹ onların bu davranışına öyle çok da şaşmamak gerekir, çünkü sonuçta hiç kimse kendisinin bir yıl daha yaşamayacağını düşünecek kadar yaşlı değildir. Ama bu adamlar aynı özeni, kendileriyle hiç alakası olmayacağını bildikleri işlere de gösterirler ve sevgili Statius'umuzun *Synephebi* adlı şiirinde dediği gibi,¹²

*gelecek nesillerin yararına ağaç
dikerler.*

25 Gerçekten de yaşı ne olursa olsun bir çiftçiye “Kimin için dikiyorsun bu ağaçları?” diye sorulunca, hiç tereddüt etmeden şöyle cevap verecektir: “Bana bunları atalarımın miras alıp aynı şekilde torunlarıma emanet etmemi buyuran ölümsüz tanrılar için!”

11 Yıllık işler.

12 Komedilerini Menandros'tan ödünç alan İÖ 2. yüzyılın Romalı şairlerinden Caecilius Statius'un *Synephebi* (Genç Kafadarlar) adlı bu eserinin kaynağı da Menandros'un (Synepheboi) adlı eseridir.

Martin Slattery'den Yaşlanma Sosyolojisine Farklı Bir Bakış: "Yaşlanmanın Yeni Sosyolojisi"

A Different Look at the Sociology of Ageing by Martin Slattery: "The New Sociology of Ageing"

Slattery, M. (2021). *The new sociology of ageing*. Routledge, 262 s.,
ISBN: 978-036-746-538-4

Berfin Varışlı¹

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık • Yaşlanma sosyolojisi • "Yeni yaşlı" • Martin Slattery

Keywords: Ageing • Sociology of ageing • "New old" • Martin Slattery

Sosyal teori alanına önemli katkılarda bulunan, 2007 yılında Türkçe'ye çevrilen "Sosyolojide Temel Fikirler" kitabının yazarı, ünlü sosyolog Martin Slattery, emeklilik döneminde yaşlanma sosyolojisi alanına yönelerek 2019 yılında bu alandaki ilk çalışmasını, "The Ageing of Great Britain"ı (Büyük Britanya'nın Yaşlanması) yayımlar. Yazarın ikinci çalışması "The New Sociology of Ageing" (Yaşlanmanın Yeni Sosyolojisi) kitabının yayımlanması ise 2021 yılına, COVID-19 pandemi dönemine denk gelir.

"The New Sociology of Ageing" (Yaşlanmanın Yeni Sosyolojisi) küreselleşme, kentleşme, dijitalleşme, iklim değişikliği ve küresel salgınla dönüşen 21. yüzyıl toplumlarında yaşlanmanın önemine dikkat çekmektedir. İlk sayfalarda yer alan tanıtım metninde de belirtildiği üzere yaşlanmayı hem bir fırsat hem de bir zorluk olarak ele alan kitap, genç bir sosyoloji öğrencisinin ve onun çok kuşaklı ailesinin gözünden, yaşlanan toplumun yarattığı değişimi yorumlamak için yeni bir sosyolojik çerçeve

¹ **Sorumlu yazar:** Berfin Varışlı (Doç. Dr.), Maltepe Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Marmara Eğitim Köyü, Maltepe, İstanbul Türkiye. E-posta: berfinvarisli@maltepe.edu.tr ORCID: 0000-0001-5051-9546

Atf: Varışlı, B. (2023). Martin Slattery'den yaşlanma sosyolojisine farklı bir bakış: "Yaşlanmanın Yeni Sosyolojisi" [Martin Slattery'nin "The new sociology of ageing" adlı eserinin değerlendirmesi]. *Senectus*, 1(2), 301-305. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0014>

çizmeyi amaçlamaktadır. Kitap “Yeni Yaşlı” olarak tabir ettiği bebek patlaması kuşağının toplumsal üretime dahil olma konusunda harekete geçmesi gereğine odaklanarak bu kuşağın yakın gelecekte nesiller arası etkileşime katkıda bulunacağı savını öne sürmektedir. Dolayısıyla kitap, görece yeni bir alan olan yaşlanma sosyolojisi çalışmalarına, yaşlıların topluma aktif katılımı teziyle destek olma amacını taşımaktadır. Bir ders kitabı niteliğinde olan kitap öğrencileri demografinin dinamikleriyle tanıştırmayı, yaşlanan nüfusun ne anlama geldiğini, uzayan ömürle birlikte bireysel ve toplumsal olarak bize düşen görev ve sorumlulukların altını çizmektedir.

Kitap bir giriş bölümü ve sonrasında birbiriyle bağlantılı ikişer bölümden oluşan dört ana kısımdan oluşmaktadır. Slattery, “Gelecekte Yaşlanan Dünyaya Giriş” adını verdiği giriş bölümünde yaşamın son evresi olan yaşlılığın kimilerine göre “sosyolojinin en sıkıcı” konusu olarak algılandığını ancak ortalama yaşam süresinin artışıyla aslında konunun “gezegendeki en büyüleyici” ve “yaşamı değiştiren” konularından biri olduğunu ifade etmektedir. Buna gerekçe olarak da üç temel noktaya dikkat çeker. Bu noktaların ilki; insanlık tarihi boyunca ilk kez 60 yaş üstü nüfusun genç nüfusu geride bırakması; ikincisi yaşlı bağımlılık oranının yükselmesi ve Çin gibi yüksek nüfuslu ülkelerde yaşlı nüfusun artışına paralel olarak bu ülkelerin refah seviyesinde yaşanabilecek düşüş; son olarak da savaş sonrası dönemde ilk kez Rusya ve Japonya gibi güçlü ülkelerde doğum oranlarının azalmasıyla yaşlı nüfusun hızlı artışı ve bu durumun ülkelerin nüfusunun da azalmasına neden olması. Yaşlı nüfusun dünya genelinde hızlı artışıyla ortaya çıkan değişimi “demografik bir devrim”e benzeten Slattery, bu devrimin 30 yıl içinde Doğu ve Batı toplumlarını alt üst edeceğini ve Afrika hariç tüm kıtaları etkisi altına alacağını öngörmektedir. Bölümün sonuna gelindiğinde, tıpta yaşanan hızlı ilerlemeyle 100 yaşına kadar yaşamının yakın gelecekte olağan bir durum olacağını düşünen Slattery, öğrencilerine yaşlanmaktan korkmamalarını söyleyerek, aksine “yaşlanma yolculuğunun” tadını çıkarmaları öğüdünü vermektedir.

Giriş bölümünden sonra, kitabın birinci kısmı okuru karşılamaktadır. Bu kısım “Yaşlanmanın Küresel Meydan Okuması ve Küresel Yanıt” ve “Uluslararası Yaşlanma Sorunu ve Uluslararası Tepki” başlıklı birbirini tamamlayan iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüme Birleşmiş Milletler 2019 Dünya Nüfus Beklentileri Raporu’ndan verilerle başlayan yazar, 2019 yılında dünya genelinde ortalama ömrün 72,6 yıldan 2050’de 77,1’e yükseleceğine dikkat çekerek 2050 yılına kadar dünyada 65 yaş ve üzeri nüfusun, 15-24 yaş arası çocuk ve genç nüfustan daha fazla olacağını vurgulamaktadır. Yaşlanmanın nedenlerini doğum ve ölüm oranlarındaki dramatik azalış, ortalama sağlıklı ömrün hızlı artış ve küresel göçle birlikte demografik dağılımda yaşanan değişim olarak sıralayan yazar, Birleşmiş Milletler Nüfus Projeksiyonları’na (2019) göre bu asrın sonlarına doğru dünya nüfusunun 10,9 milyara ulaşacağını ve sonrasında hızla düşeceğini öngörmekte ve bu hızlı dönüşümün ekonomik, politik ve

sosyal sonuçlarına dikkat çekmektedir. İkinci bölümdeyse bu topyekûn dönüşüme bireylerin ve toplumların ulusal ve uluslararası anlamda ne kadar hazır olduğunu sorgulamaktadır. Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Birliği raporlarına referans verilerek hazırlanan bölümde özellikle hükümetlerin yaşlıların uluslararası anlamda güvenliklerini, bağımsızlıklarını ve itibarlarını koruyarak yerinde yaşlanmak ve üretim/işgücü piyasasına dahil olmak gibi bir dizi eylemin altı çizmektedir. Yazarın "Yaşlılara yardım edin ki onlar da kendilerine yardım etsinler; yaşlılara yardım edin ki kendinize yardım edebilesiniz" ifadesinin ön plana çıktığı bölümde kuşaklararası sağlıklı etkileşim ve iletişimin yaşlılara yönelik ayrımcılığın önüne geçmede ne kadar etkili olduğu anlatılmaktadır.

Kitabın "Ulusal Yaşlanma Sorunu ve Ulusal Tepki" adlı ikinci kısmında Slattery, "Gri Britanya" olarak betimlediği ülkesinde yaşlılık konusunu mercek altına almaktadır. "Demografik Meydan Okuma ve Hükümetin Tepkisi" adlı ikinci kısmın ilk, kitabın üçüncü bölümünde Slattery yaşanan Britanya'nın toplam nüfusunun 2021'de 66,8 milyon olduğunu, bu rakamın 2041'de 72 milyona çıkacağını ve eğer Britanya Avrupa Birliği'nde kalsaydı o tarihte Birliğin en yaşlı üyesi olacağını ifade etmektedir. Britanya'da ayrıca 80 yaş üstü nüfusun da artışına dikkat çeken Slattery, 2083 yılında ülkede her 5 kişiden birinin 100 yaşını aşacağını ön görmektedir. Dolayısıyla siyasa yapıcıları, yüksek eğitilmiş ve deneyimli işçilerin ve yöneticilerin yakın gelecekte yaşlanacağı ve işgücünden ayrılacağı konusunda uyarıcı yazar, Britanya'nın mevcut emeklilik politikalarının gözden geçirilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. İkinci kısmın ikinci, kitabın dördüncü bölümü olan "Bugün Birleşik Krallık'ta Yaşlanmanın Ekonomik ve Sosyal Zorlukları" adlı bölümdeyse geçmişten günümüze Britanya'da yaşlıların yüz yüze kaldıkları ekonomik ve sosyal sorunlara vurgu yapmaktadır. Yazar bu bölümde ayrıca, günümüzde geçerli olan, "geleneksel emeklilik modeli" olarak adlandırdığı mevcut emeklilik sisteminin çok kuşaklı modern aileleri göz önüne almadığını, dolayısıyla 21. yüzyılda emekliliklerin barınma, sağlık harcamaları ve gelecek planlarına uygun olmadığını ifade etmektedir. Peki Slattery'ye göre çözüm nedir? Yazara göre çözüm, öncelikle teknolojinin işgücüne katılımının hızlı artışını idrak ederek çok kuşaklı bir işgücü piyasası ve sağlık devriminden geçmektedir.

"Yeni Yaşlı, Yeni Genç ve Onların Değişim Güçleri" başlıklı üçüncü kısımdaysa yazar, sosyal değişimin tetikleyici güçleri olan "küreselleşme", "yeni teknolojiler" ve "kentleşme"ye "küresel bir güç olan" yaşlanmayı da eklemektedir. Slattery bu savın bilinen tüm sosyal ve politik değişim kavramlarıyla çeliştiğini de ifade ederek okuru uyarmaktadır. Üçüncü kısmın birinci bölümü olan "Yeni Yaşlı ve Yeni Genç: Bebek Patlaması, X, Y ve Z Kuşakları ve Bugünün Kuşaklararası İlişkileri"nde yazar "Yeni Yaşlı"yı "yaşsız", "aktif", "hırslı", ve "bağımsız" olarak tarif etmekte ve günümüzde yaşlıların artık bir azınlık değil, nüfusun kayda değer bir kısmını oluşturan bir grup olduğunu hatırlatmaktadır. "Yeni Genç"leri de "Yeni Yaşlı"ların farkında olan, onlara

saygı duyan ve onlarla birlikte huzur içinde yaşayabilen bir kuşak olarak tanımlar. Kitabın altıncı bölümü olan “Yeni Yaşlı ve Onların Değişim Güçleri”nde ise yazar, yaşlanan nüfusun teknolojik güçle pekişen ekonomik ve politik iktidarına dikkat çekmektedir. “Yeni Yaşlı”ların ekonomik güçlerini anlatırken Japonya’dan örnek veren Slattery, geronteknolojinin önemli bir örneği olan, demans hastalarıyla iletişim kurmak için konuşan oyuncak bebekler, yaşlı izleme sistemleri gibi akıllı hizmetleri ve bakım evleri için özel yetiştirilmiş evcil hayvanlar gibi girişimleri hatırlatmaktadır. Hakeza “gümüş ekonomi”nin bir kolu olan ve geleceğin “gümüş tüketicisi”ne hizmet eden “yeni çağ pazarlaması”nın, “acımasız” küresel kapitalizmi, “merhametli” kapitalizme dönüştürebileceğine vurgu yapan yazar, bu yeni kapitalist düzenin yaşlı dostu stratejileriyle, sadece kâr elde etmek için değil, sosyal sorunlarla mücadele edebilecek bir stratejinin de ürünü olabileceğini ifade etmektedir. “Yeni Yaşlı”ların politik gücünün de altını çizen yazar, artan nüfuslarıyla politik anlamda da güçlenebileceklerini vurgulayan Slattery, hali hazırda 65 yaş üstü bireylerin, Amerikan Senatosu, İngiliz Lordlar Kamarası veya Avrupa Parlamentosu gibi örneklerde olduğu gibi ulusal ve uluslararası düzeyde üst düzey siyasi konumlara sahip olduğunu hatırlatmaktadır. Bölümde son olarak yaşlıların hukuksal güçlerine yer veren yazar, günümüz toplumlarının önemli sorunlarından biri olan yaşçılık konusunda küresel eşitsizlikleri de göz önüne alarak yaşçılığın sistematik ya da bireysel örneklerine değinmektedir.

Slattery’nin “21. Yüzyıl İçin Yeni Bir Yaşlanma Sosyolojisine Doğru” adını verdiği, kitabın sonuç niteliğindeki dördüncü ve son kısmı, diğer kısımlar gibi iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki olan “Yeni Bir Çağ Paradigmasına, Manifestoya ve Kuşaklararası Toplumsal Sözleşmeye Doğru” başlıklı bölümde yazar yeni bir “Yaş Manifestosu”na yer vermektedir. Bu manifestoda hem yaşlıları hem de gençleri ilgilendiren noktalara değinen yazar, yaşlıların sağlıklı, refah seviyesi yüksek ve bağımsız olmaları, gençlerin ise (X, Y, Z kuşakları) ömürlerinin uzun olacağı düşüncesinden yola çıkarak yaşam planlamalarını doğru bir şekilde yapmaları gereğini vurgulamaktadır. Yazar, bu planlama doğrultusunda rahat bir emeklilik için bireylerin, ailelerin, hükümetin, şirketlerin ve örgütlerin istihdam, sağlık, finans, barınma, çocuk/ yaşlı bakımı gibi alanlarda ortaya koyması gereken stratejileri de bu bölümde sıralamaktadır. “Geleceğin Yaşlanmayan Toplumuna ve Geleceğin Yaşlanan Dünyasına Doğru” adlı sekizinci ve son bölümdeyse Slattery, hızlı yaşlanmaya karşı doğum oranlarının nasıl yükseltileceğini ve doğum/ölüm oranları arasında nasıl bir denge sağlanabileceğini sorgulamaktadır. Bunun yanı sıra emeklilerin tüketen konumundan üreten konumuna geçerek aktif işgücüne nasıl entegre olacakları sorusuna da kitabın son bölümünde yanıt aramaktadır.

“The New Sociology of Ageing”in (Yaşlanmanın Yeni Sosyolojisi) ilk sayfalarda yaşlanma ve yaşlılık konularının giderek artan küresel önemine dikkat çeken yazar, ilerleyen bölümlerde Batı’nın ve özellikle Büyük Britanya’nın geçmişte ve günümüzde

yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili ortaya koyduğu politikaları eleştirel bir bakış açısıyla inceleyerek gelecekte yaşlıların ve toplumun refahı için yapılması gerekenler konusunda ön görüş ve önerilerde bulunmaktadır. Bu nedenle kitap kapsamı, akıcı dili ve üslubuyla sosyolojinin yanı sıra gerontoloji ve sosyal politika alanlarına ilgi duyan ve bu alanlarda çalışmalarını sürdüren lisans, lisansüstü öğrencileri ve araştırmacılar için yol gösterici bir başvuru kaynağı niteliğindedir.

Kaynakça/References

- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler* (Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz, çev.). Sentez Yayıncılık.
- United Nations. (2019). *World population prospects 2019*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. https://population.un.org/wpp/publications/files/wpp2019_highlights.pdf

Yaşlanma Sürecinin Biyopolitikası: Alternatif Medya ve Ana Akım Medyada Yaşlanma Temsilleri

Biopolitics of the Aging Process: Representations of Aging in Alternative and Mainstream Media

Arslantürk, G. (2021). *Yaşlanma sürecinin biyopolitikası: Alternatif medya ve ana akım medyada yaşlanma temsilleri*. Nobel Bilimsel Eserler. 344 s., ISBN: 978-625-7363-72-3

İlknur Yeşil¹

Anahtar Kelimeler: yaşlanma, biyopolitika, temsil, medya, alternatif medya

Keywords: aging, biopolitics, representation, media, alternative media

“Yaşlılığa herkes ulaşmayı istediği halde, ulaşıncı da onu suçlarlar, işte böyle büyüktür budalalığın tutarsızlığı ve huysuzluğu” der, Cicero’nun (2019) konuştuğu, Yaşlı Cato. Bilgelerin katında, Senatus’ta, yer almak için özlem duyarlarken yaşlılık gelip çattığında ve ölüme yaklaştıklarını anladıklarında neden vazgeçerler özlemden, merak eder. “Akılsızlar kendi kusurlarını ve suçunu yaşlılığa yükler” diyerek çıkar işin içinden, yaşlılığın Etna’yı sırtlamak olmadığını göstererek. Toplumdan topluma hatta bireyden bireye farklı yansımaları olan yaşlılık olgusu geçmişten bugüne dünyanın dört bir yanında efsanelere, masallara, romanlara ve şiirlere konu olmuştur. Modern dünyanın duyuru ve paylaşım teknolojileri ile belgesel, reklam, dizi, filmlerinde ve yazılı medyada da kendisine kolaylıkla yer bulabilmiştir. Bir doktora tez çalışmasının ürünü olarak karşımızda duran eserin sahibi Dr. Arslantürk’ün amacı da ana akım medya ve alternatif medya olarak ayrılan iletişim teknolojilerinin okuyucuya aktardığı yaşlanma söyleminin doğasını öğrenmeye çalışmak olmuştur. Eser bir teorik çerçeveye temeli üzerinde yükseldiğini vadetmektedir ki eseri tamamladığınızda zihin kütüphanenizde derli toplu bir bölüm oluşmaktadır.

¹ Sorumlu yazar: İlknur Yeşil, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Dinar Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri Programı, Afyonkarahisar, Türkiye. Eposta: ilknuryesil@outlook.com ORCID: 0000-0002-1878-4208

Atf: Yeşil, İ. (2023). Yaşlanma sürecinin biyopolitikası [Gülten Arslantürk’ün “Yaşlanma sürecinin biyopolitikası: Alternatif medya ve ana akım medyada yaşlanma temsilleri” adlı eserinin değerlendirmesi]. *Senectus*, 1(2), 307-311. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0016>

Kitap, niyeti belli eden bir giriş bölümünün ardından gelen üç bölümden ve sonuç başlığını taşıyan nihai bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yaş kavramından başlayarak yaşlılık ve yaşlanma literatürünün kavramsal temellerine inilmekte ve ilk dönem eserlerinden modern çağa bir yapı inşa etmektedir. Yaşlanma çalışmalarında kullanılan teorilerin de anlaşılır bir sınıflandırma ile okuyucuya sunulduğu iddia edilebilir. Klasik sosyal teoriler diyebileceğimiz geri çekilme (disengagement), aktivite, süreklilik teorilerinin yanı sıra biyopolitik bir çerçeve için sosyolojik teorilere de yer verilmiştir. Yaşlanmanın modern dünyadaki yerinin tespiti için biyomedikal paradigmadan, Foucault, Agamben, Deleuze ve Guattari'nin modern özneye ilişkin görüşlerinden faydalanılmıştır. Yazarın yaşlanan öznenin modern söylem içinde nasıl inşa edildiğini sosyolojinin teorileri arasında iz sürdüğü söylenebilir. Bu noktada yazarın yaşlanma ile ilgili alternatif tanımlar yapma çabasında olduğu iddia edilebilir. Farklı noktalara değindiği, yaşlanma konusunu içinde barındırdığı anlamlar bakımından masaya yatırdığı ve bunu başta sosyoloji olmak üzere birtakım kavramlar ile desteklediği söylenebilir. Bu girişim bilhassa sosyolojik teoride yaşlanmaya hangi açıdan bakılabileceği ile ilgili araştırmacılar için bir rehber görevi ifa edebilir.

Arslantürk'ün yaşlanma konusunu bilimler arası olarak tarif etmesi ve metnin genelinde bu düşüncesinde tutarlı olması yaşlanma çalışmalarının doğasını anlama konusunda takdir edilesi bir katkıdır. Nitekim kendisinin çalışma alanı olarak birden fazla bilim dalının parçası olduğu görülmektedir. Yazarın yaşlanma konusu ile ilgili multidisiplinerliği ve interdisiplinerliği dile getirmesi ve uygulaması Türkçe sosyal bilim literatürü için önemli bir katkı olmuştur. Yalnız söylemekte fayda var ki kitaptaki bilimler arası bağlantı kurma girişimleri cümlelerin uzamasına, zaman zaman anlamın karmaşıklaşmasına ve akışın sekteye uğramasına neden olduğu iddia edilebilir. Eserin genelinde akıcı bir dil kullanıldığı düşünülürken, bu durumun göze çarptığı söylenebilir. Bu kitap örnek alınarak yapılabilecek sonraki bilimler arası bağlantı kurma çalışmalarında daha kısa ve yalın cümleler kullanılmasının daha doğru bir tercih olacağı söylenebilir.

Yazar “Yaşlanmanın Sosyolojisi ve Biyopolitiği” başlıklı ilk bölümde yaşlanma söyleminin inşasının peşinden giderken birden fazla kişinin görüşlerine yer vermenin kıymetli olduğunu vurgulamıştır. Aksi takdirde az sayıda ve belirli kaynak kullanımının konuyu sınırlandıracağını vurgulamayı ihmal etmemiştir. Foucault'dan Bourdieu'ya kurduğu bağlantı ile yaşın ve gençlik-yaşlılık kavramlarının sabit bir toplumsal verinin ötesinde değişen, dönüşen, sosyokültürel havanın çalkantılarından etkilenen, söyleme içkin bir yapıda olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla konunun ancak bağlamı içerisinde değerlendirildiğinde hakiki amacına ulaşabileceğini belirtmiştir. Yaşlanmanın özellikle güçsüzlüğü ve ölümü çağrıştırması onun durdurulması, engellenmesi ya da çözülmesi gereken bir sorun ya da hastalık olarak görülmesine neden olabilmektedir. Bu durum bireylerin yaşlarından kaynaklı ayrımcılığa uğramalarına ve tıbbi müdahalelerin gerekli

olduğu düşüncesine kapı aralamaktadır. Beden gibi insanın en hakiki ve eşsiz parçasına şekil verme konusunda bizzat bireyin ya da Foucault'nun deyişiyle öznenin kendisinde bir rıza üretimi meydana gelmektedir. Agamben'in söylediği "istisna hali" son yüzyıldaki, yaşlanmış olma durumuna yaklaşan, yaşlanan bireyin içinde bulunduğu durumu tarif etmek için de kullanılabilir. Özellikle bedendeki değişimler ile söylem oluşturulan yaşlanma, tıbbın bu konuda söz söyleme yetkisini artırmaktadır ki söz konusu eserin incelediği medya kollarındaki bilir kişiler doktorlardan, üniversitelerden ve akademisyenlerden oluşmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü olan "Dünya'da ve Türkiye'de Yaşlanma Sürecinin Sosyopolitik Görünümü"nde sosyal politikaların doğasına inilmiş ve yapılan tanımlar, değinilen konular ve konulara ilişkin rakamlar bir araç olarak kullanılarak mesele sorunsallaştırılmıştır. Yazar sosyal politikaların uygulanmasında devlet-piyasa-aile üçlüsünün arasındaki ilişkinin etkilerini anlatmış ve önemini vurgulamıştır. Türkiye'de sosyal politikaların tarihsel bir sıra ile okuyucuya sunulması, kronolojik ve uygulanan politika tercihleri bağlamında bir anlatım tercihinde bulunulması sistemin genel çerçevesinin analizinde faydalı bir girişim olmuştur. Ayrıca yazar sosyal politikalarda yer alan tanımlama ve sınıflandırmalar ile yaşlanma söyleminin nasıl inşa edildiğini amacına uygun olarak anlatmayı da ihmal etmemiştir.

Bu kitabın en güzel yanlarından birisi yapılan içeriği tam olarak temsil eden başlıklandırmalar ve bölüm içindeki başlıklar arası geçişin yumuşaklığıdır. Bu bağlantı çabası kitabın akışını sağlamakta ve konunun okuyucu nazarında bir çerçeveye oturmasını kolaylaştırmaktadır. Ancak bu girişimin bölüm sonlarında yapılmaması şaşırtıcıdır. Sonuç kısmı da dahil olmak üzere bölümler biterken toparlayıcı ve sonraki bölüme hazırlayıcı birkaç paragrafın olmaması ve yeni konuya keskin bir geçişin olması okuyucunun konuya ilişkin tamamlanma hissini zedelemektedir.

Üçüncü bölüm olan "Alternatif Medya ve Ana Akım Medyada Yaşlanma Temsilleri" kısmına başlarken yazar, ana akım medya içeriklerinin ekonomi politik dinamiğin gölgesinde şekillendiği iddiasında bulunarak toplumun dezavantajlı konumundaki bireylerin söylemlerini dile getirmek için alternatiflere yöneliklerini iddia etmektedir. Yazar üzerine problemini inşa ettiği söz konusu iddiayı ilk iki bölümdeki kuramsal düzlemde dile getirmiştir. Bununla birlikte üçüncü bölüme başlarken çok kısa dahi olsa herhangi bir kaynağa işaret edilmediği anlaşılmaktadır. Problemin gerekçelerinin güçlendirilmesi için atfin yapılmasının uygun düşeceği iddia edilebilir.

Kitabın bulguların yorumlanması diyebileceğimiz üçüncü bölümünde zaman zaman atıflar verilmiş olsa dahi bu bölümün kaynak anlamında bakır kaldığı söylenebilir. Yazar verilerin analizi noktasında isabetli tespitlerde bulunmuş zikredilen konuları ve yazılan metinlerin aktardığı söylemi etkili biçimde yüzeye çıkarmıştır. Nitekim araştırmanın ilk bölümlerinde bahsi geçen literatür metinlerinin kendisine sunduğu

zihinsel haritayı özümlediği yaptığı yorumlar içinde hissedilmektedir. Bu da analizini çarpıcı kılmaktadır. Ancak yazarın ilk bölümlerde geçen konularla ilgili literatüre daha fazla atıf vermesinin, metnini tartışma anlamında güçlendirebileceği söylenebilir. Çünkü Arslantürk'ün metinlerdeki söylemlerle ilgili isabetli yorumları okuyucunun zihninde güzel kapılar açmaktadır. Bir de literatürde denk düşme ihtimali olan metinleri işaret etmesi halinde düşünsel bir tamamlanma olacağı iddia edilebilir. Ayrıca yazarın faydalandığı teorilerin zayıf ve güçlü yanlarının, bu kitabın örneklemini oluşturan metinlerde, nasıl ortaya çıktığı görülebilecektir. En önemlisi de yazarın bahsedilen teorilere yaptığı katkılar, bilim camiası tarafından, net bir şekilde anlaşılabilir. Dolayısıyla tartışmanın bu anlamda bir parça güçsüz olmasının, araştırmanın başında niyet edilen, disiplinler arası fikrini sağlamlaştırma noktasında hoş bir etki bırakmadığı söylenebilir.

Yazar ana akım medyanın bir temsilcisi olarak gördüğü “Hürriyet Gazetesi” ve alternatif söylemlerin üretimini sağlayabilme anlamında önemli bir platform olarak değerlendirdiği “bianet.org” haber sitelerini söylem analizi ile incelemiştir. Haber sitelerinin 2002-2017 yılları arasındaki haberlerini “yaşlanma” anahtar kelimesi ile taramış ve elde ettiği metinleri betimsel ve eleştirel söylem analizi ile değerlendirmiştir. Bulgulara göre yaşlanmanın bir hastalık olarak tertibatlandırılması 15 yıllık analiz serüveninde değişmeyen konu olmuştur. Ele alınan diğer meseleler değişkenlik göstermiştir. Ana akım medyanın daha çok “haber değeri” taşıyan haberlere yer verirken, alternatif medyanın “gündelik yaşamdan” konuları “ben dili” ile kullandığı ve okuyucusuyla bir “duygudaşlık” oluşturduğu ortaya çıkan sonuçlardan olmuştur.

Kitabın sonuç kısmında bulgular yeniden değerlendirilmiş, önemli görülen noktalar vurgulanmıştır. Takip edilen yaşlanma söylemi anlamında derin farklılıkların olmadığı “dışlanarak içerme” unsurunun ve yaşlanmanın bireysel bir sorumluluk olduğu fikrinin her iki medya kolunda da takip edildiği, yalnızca tercih ettiği alanlar bağlamında birbirlerinin boşluklarını doldurabilecekleri neticesine ulaşıldığı görülmüştür. Sonuç kısmında isabetli noktaların öne çıkarıldığı söylenebilir.

Arslantürk metninin genelinde “yaşlılık” yerine “yaşlanma” kavramını kullanmıştır. Amacı doğrultusunda bir sürekliliği anlattığı ve daha geniş bir kavramsallaştırmaya karşılık geldiği için yaşlanma kelimesi tercihinin mantıklı olduğu söylenebilir.

Yazarın kaynak kullanımı olarak temel kaynaklara yer vermesi ve özellikle temel tartışmaları okuyucuya sunan bir teorik çerçeve kullanması verimli bir okuma ve analiz sürecini sağlamaktadır. Bununla birlikte kendisinin biyografisi ve dil yetenekleri göz önüne alındığında güçlendirilmiş bir kaynakça olabileceği ihtimalini de düşünmemek elde değildir. Son asırda yıldızı parlayan bir konu olarak yaşlanma *aktif* bir şekilde makalelerin yayımlandığı bir alandır. Özel gerontoloji dergilerinin yanı sıra biyoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, hukuk vs. diğer alanların içinde de yoğun şekilde

çalışılmaktadır. Dolayısıyla yazarın dergilerdeki yaşlanma literatürü ile metnini daha da zenginleştirebileceği söylenebilir. Böylece yaşlanmaya dair teorik çerçevenin yapılan çalışmalar ile ortaya çıkan en son yorumlarını okuyucuya sunabilir.

Bu kitap yaşlılık ve yaşlanma literatürü için okunması kıymetli bir eserdir. Türkiye’de yayın anlamında önemsenmeye başlanan bir konuyu, doğasına uygun şekilde, bilimler arası bağlantılar ile okuyan Dr. Arslantürk’ün gelecek çalışmalar için bir örnek teşkil ettiği söylenebilir. Son tahlilde kitap, yukarıda değinilen ve daha da etkili olmasını sekteye uğratan birtakım eksiklikleri olmasına rağmen, ana akım ve alternatif medyada sunulan yaşlanma temsillerinin Yaşlı Cato’nun eleştirilerinden tamamıyla kurtulamadıklarını göstermesi bağlamında anlamlıdır.

Kaynakça

- Arslantürk, G. (2021). *Yaşlanma sürecinin biyopolitikası: Alternatif medya ve ana akım medyada yaşlanma temsilleri*. Nobel Bilimsel Eserler.
- Cicero. (2019). *Yaşlı Cato ve yaşlılık üzerine*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Senectus Yazarlara Notlar

Senectus, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Araştırma Merkezi tarafından Darülaceze Vakfının desteğiyle Mart ve Eylül ayları olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli dergidir.

Derginin amacı çok disiplinli bir perspektifle yaşlanma süreciyle ve yaşlılık dönemiyle ilgili konularda teorik ve uygulamalı akademik çalışmalar yayımlamaktır. Dergi, bu çerçevede yaşlılık/yaşlanma konusundaki çalışmalarda süreklilikleri ve değişimleri takip etmeyi, bunları belirleyen demografik, iktisadi, tarihsel, hukuki, psikolojik, antropolojik ve sosyolojik unsurları inceleyen çalışmaları öncelikli olarak yayımlamaktadır.

- *Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur.*
- *Ön kontrolden geçirilen makaleler, iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır.*
- *Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir. Türkçe dilinde başvuru yapan makalelerde İngilizce öz, anahtar kelime ve genişletmiş özet yer almalıdır.*
- *Ana metin;*

Nicel ve nitel çalışmalar Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma bölümlerini içermelidir.

Makale başlığı bold ve sayfaya ortali olmalıdır. Yazar isimlerini başvuru dosyasına kesinlikle eklemeyiniz. Yazar isimleri yer alan başvurular işleme alınmaz ve iade edilir.

Öz, 150-200 kelime arasında olmalıdır. Özde atıf kullanılmamalıdır.

Anahtar Kelimeler, 5-8 kelime arasında olmalıdır.

Yöntem kısmında, eğer özgün bir model kullanılmışsa, model alt bölümü ile mutlaka Örneklem/Çalışma Grubu, Veri Toplama Araçları ve İşlem alt bölümleri bulunmalıdır. Derleme türü çalışmalar ise problemi ortaya koymalı, ilgili literatürü yetkin bir biçimde analiz etmeli, literatürdeki eksiklikler, boşluklar ve çelişkilerin üzerinde durmalı ve çözüm için atılması gereken adımlardan bahsetmelidir. Diğer çalışmalarda ise konunun türüne göre değişiklik yapılabilir fakat bunun okuyucuyu sıkacak ya da metinden faydalanmasını güçleştirecek detayda alt bölümler şeklinde olmamasına özen gösterilmelidir.

- *Tablo, şekil, resim, grafik vb. unsurlar metin içerisinde yer almalıdır. Çalışmanın sonunda ayrıca verilmemelidir.*
- *Hem metin içinde hem de kaynakçada Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yayınlanan Publication Manual of American Psychological Association (APA) (7. baskı) adlı kitapta belirtilen yazım kuralları uygulanmalıdır.*
- *İngilizce uzun özet de dâhil olmak üzere çalışmalar 25 sayfayı (10000 kelimeyi) aşmamalıdır.*
- *Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/ yazarlarına aittir.*

Senectus Notes for Contributors

Senectus is a peer-reviewed international journal published biannually in March and September by Istanbul University Faculty of Letters Sociology Research Center with the support of the Darülaceze Foundation.

The purpose of the journal is to publish multidisciplinary theoretical and applied academic studies on topics related to aging and late-life experiences. In this context, we aim to follow on the continuity and change in studies of old age and aging and primarily publish studies focused on the demographic, economic, historical, legal, psychological, anthropological, and sociological factors behind them.

- The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution.
- Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software.
- Articles in Turkish and English are published. Submitted Turkish article must include an English abstract, keyword and an extended abstract.
- *Main Text:*

Article titles should be boldfaced and centered. The names of all authors and their institutions should not be included in the main document.

Abstracts should be between 150–200 words. No citations should appear in the abstract.

- 8 words representing the manuscript should be given as keywords.

Qualitative and quantitative studies should contain the following sections: Introduction, Method, Findings, and Discussion. The Methods section must include Sampling/Study Population, Data Collection Tools, and Procedure as subsections if an original research method has been used. Literature reviews should elaborate on the problem, analyze the relevant literature, emphasize the gaps and inconsistencies in the literature, and discuss actions toward solving these problems. Other types of studies can allow slight variations in sections, but they should not contain too many details and sub-sections that could distract readers' attention and compromise readability.

- Tables, figures, pictures, graphics, and similar aspects should be embedded in the text, and not provided as appendices.
- Both in-text citations and references should comply with the APA guidelines as provided in the Publication Manual of American Psychological Association (APA) (7th edition).
- Studies should not exceed 25 pages (10000 words), including the extended abstract in English.
- The rights of the manuscripts submitted to our journal for publication, belongs to the author(s).